

TEORİde *doğrultu*

14

Kasım-Aralık

2003

İÇİNDEKİLER

Amerika'nın Ortadoğu İflası	2
Bolivya: Kara Göründü.....	5
Elde Bayrak, Kafada Meşruluk, Yürekte Cesaret, Eylemde Cüret.....	15
Kazanılmış Yaz.....	15
ABD-Türkiye İlişkileri: Yapısal Kriz.....	24
19 Aralık Katliamının Hesabını Soracağız	31
Gelişmeler Işığında Emekçi Kadın Çalışmasına Bakış*	38
Göçmen İşçiler İçerisinde Komünist Çalışmanın Bazı Sorunları	41
Kolombiya: Toplumsal Değişim İçin Haykıran Bir Ülke.....	47
Uyum Yasalarının Değiştirici Gücü Ne?	55
ABD Neden Küba'ya Karşı Düşmanca Politikalar Uyguluyor?	63
EKİM: İnsanlığın Geçmişteki Geleceği*	65
Emperyalistlerin "Savaşızsız" İstila Hareketi: GATS.....	70
Borsanın Tarihi	77

Amerika'nın Ortadoğu İflası

Amerika yeniliyor mu? Daha birkaç ay önce ye kadar böyle bir soruyu ortaya atmak pek isabetli bir şey olmayabilirdi belki de. Fakat gelişmelerin de objektif olarak göstermiş olduğu gibi, bugün için bu sorunun gerçeği ıskalama şansı hiç yok. Hedefi tam on ikiden vurmuş olamasa da, yani bitmiş tamamlanmış bir durumun tanımını değilse de henüz, bu sorunun olumlu karşılığı gerçeğin içeriğinde mevcuttur. Sürecin ilerleyişinin mantığına ve açığa çıkmış elle tutulabilir olgulara dayalı bir durum tasviri yapmak bakımından söylenebilir ki, Amerika'nın yenilgisi somut bir gündemdir artık.

Evet, askeri cüssesiyle emperyalist ordular Irak'ta varlıklarını sürdürmekte hâlâ. İşgalciler henüz kovulabilmiş de değil! Ancak, yarım yüzyıllık 'soğuk savaşın' uluslararası çarpışmalarından galip çıkmayı 'becermiş' bu devasa emperyalist gücün Ortadoğu politikasının, Irak'ta kafa üstü çakıldığı bir vakadır artık? Amerika'nın 'mutlak güç' imajının Bağdat'ın, Felluce'nin vs. sokaklarında yerlerde süründüğü doğru değil mi? 'Yenilmez Amerika'nın yaşadıkları, devirdikleri Saddam heykellerinin akıbetine benzemiyor mu? Kesin olan bir şey varsa eğer, Amerika'nın Irak'ta başına gelenler, en az Saddam'ın başına gelenler kadar gerçektir.

Aylardır hiç aralıksız her gün onlarca gerilla saldırısıyla karşılaşan ve yüzlerce kayıp veren işgal ordusu... En korunaklı kabul edilen BM binası, CIA karargahı vb. yerlerin direnişçiler tarafından güpegündüz vurulması ve yerle bir edilmesi... Havaya uçurulan cephanelikler, yakılan tanklar, düşürülen helikopterler... Gövde

gösterisi yapmak ve Amerikan askerlerine motivasyon şıngılamak için Irak'a gelen Wolfowitz alçağının, direnişçilerin düzenlediği roketli 'hoş geldin partisi'nden kılıpayı kurtulması ve korkudan altına etmek durumunda kalması... Irak Geçici Yönetim Konseyi denilen manda yönetiminde görev alan işbirlikçilerin direnişçiler tarafından tepelenmeye başlanması... Aylardır hiç bitmeyen kitlesel sokak gösterileri, vb. vb... Bütün bunlar bir tek şeyi gösterir: Yenilgi, emperyalistler için somut ve güncel bir tehlikedir Irak'ta. Bunun, iki ayda mı, iki yılda mı, on iki yılda mı vs... en tam siyasi biçimine kavuşacağını kimse bilemez ve bunun şu an için önemi de yoktur. Halkların mücadelesi bakımından aslolan, 'her şeye gücü yeter' yaftalı emperyalist haydutların, düpedüz yenilgi koşullarıyla karşı karşıya gelmiş olmasıdır.

Saddam rejimi, '91 savaşının ardından belirsizleşen geleceğine on iki yıl kadar direnebildi ve çöktü. 2003 savaşıyla birlikte tamamlanan emperyalist işgalin geleceği ise, daha birinci yılını doldurmadan belirsizliğin içine yuvarlanmış durumdadır. Irak Arap halkının büyük direnişi, Amerikan haydutlarının Ortadoğu politikalarının çökerttiğini şimdiden göstermiştir. Irak'ta tutmayan kirli hesabın bedeli, zincirleme reaksiyon gibi Amerika'nın Ortadoğu politikasının bütün temel bağlantılarına doğru yayılmakta ve her yerde bozucu etkisini sürdürmektedir. Emperyalistler arası rekabet ve çatışma alanı Amerika için giderek daha çok sıkıştığı bir çıkmaza dönüşmektedir. Türkiye gibi bir sadık uşağıyla bile birbirine düşer hale gelmiş olmak, Amerikan emperyalizminin Irak'ta saplandığı batağın

derinliğinin bir göstergesidir. Bu bedelin ağırlığı, işgal yanlısı Kürt ve Arap gruplardan oluşan işbirlikçi iç güçlerin bile yer yer Amerika'nın politikalarına cepheden tutum alabilme 'cesareti' göstermelerinden okunabilir.

Amerika'nın Ortadoğu'daki bu iflasının en kritik sonuçları tabii ki kendi 'iç'lerinde yaşananlar olmuştur ve olacaktır. Washington'a yerleşmiş çetenin iç klikleri arasında, iflasın sorumluluğunu birbirinin üzerine yıkmaya kavgası, herkesin görebileceği açıklıkta yaşanmaktadır artık. Irak işgalinin ganimetinin paylaşımının köpekçe dalaşına eşlik eden bu hırlaşma, Amerikan halkının da gerçeklerle doğrudan yüz yüze gelmesine yol açmaktadır. En başta bizzat Amerikan askerleri arasında baş gösteren huzursuzluk ve moral çöküntü gizlenemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Basına yansıyan mektuplar, Amerikan askerlerinin nasıl bir amaç yoksunluğu içinde olduğunu çok çarpıcı biçimde yansıtmaktadır. Firar eden askerlerin sayısı binlerle ifade edilmektedir.

Artık Amerika'da önemli bir kitle gücüne ulaşmış ve istikrarlı bir süreklilik kazabilmiş işgal ve savaş karşıtı hareket mevcuttur. Gerçeklerle yüzleşmenin bir yansıması olarak gelişen bu durum umut vericidir. Asker aileleri organizasyonları gibi, sayıları onbinleri ve yüzbinleri bulan göstericinin katıldığı pek çok miting düzenleyebilen bu hareketin giderek genişleyen varlığı, Amerikan emperyalizminin ödeyeceği bedelin büyüklüğüne bir kanıttır. Bush çetesinin 2004 baharında yapılacak seçimlerde kaybetme olasılığının giderek ağırlık kazandığına ilişkin genel yargı, bu bedelin şimdilik açığa çıkan boyutunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

***

Türkiye'ye gelince... Asker gönderme tezkeresi üzerinden kopan fırtınanın tozu dumanı daha yeni ortadan kalktı. Ve görüldü ki, Amerika'nın ipine bağlananlar, onunla aynı bataklığın kaderini yaşamaktan kurtulamazlar. Generallerin ve AKP hükümetinin açıktan tezgahladığı oyunlarla Meclis'ten geçirdikleri asker gönderme izni tam da böyle bir sonuca yol açmıştır. Mart ayında reddedilen ve ABD-Türkiye ilişkilerinde güven krizine yol açan 1. tezkerenin rövanşını almayı siyasi bakımdan rüş kabul edenler, sonunda bunu başarmış görünüyorlar. Ama sadece öyle görünüyorlar, çünkü dikkat edilirse bu 'büyük başarı'dan sonra 'zafer eğlencesi' falan dü-

zenleyen çıkamamıştır hiç. Çünkü ne gerçekte bir 'rövanş' alabilmişlerdir, ne de kazandıkları gerçek bir 'zafer' vardır. Böyle olmadığını en iyi onlar bilmektedir. Elllerinde tezkere kös kös beklemekten başka yapabildikleri hiçbir şey yoktur. Ne halklarımızın rızasını alabilmişlerdir, ne bölgedeki diğer devletleri yanlarına çekebilmişlerdir, ne de emperyalist güçlerin açık desteğini arkalayabilmişlerdir. En başta iki dudağının ucuna baktıkları ve bir resmi çağrı bekledikleri Amerikalı 'ortak'larından kazığı yemişlerdir. Zaten, başı gereğinden fazla belada olan emperyalist işgalcileri kararsızlığa iten politik baskıların kefaretinin bir kısmını ödemek, işbirlikçi Türk sömürgeciliğine düşmüştür her zaman ki gibi. Amerika'nın Irak'ta bozulan planları, işbirlikçi Türk burjuvazisinin planlarının da alt üst olmasına yetip artmıştır. Generallerin ve AKP hükümetinin işi pişkinliğe verip, 'bizim için fark etmez' havası yaratmaya çalışmaları tam bir siyasi düşkünlük örneğidir. Sınıf ahlaklarına ve işbirlikçi siyasi pozisyonlarına da çok uygundur: Amerika hapşırırsa Türkiye nezle olur denilmesi boşuna değil ki!

Tablonun bu genel çizgileri, emperyalist savaş ve işgal karşıtı mücadele açısından iyi bir durum var olduğunu ortaya koymaktadır. İdeolojik/moral bakımdan diri olan, siyasi bakımdan saldırı menzili genişleyen ve meşruluk kazanan, örgütsel bakımdan toplumsal tabanı genişleyen taraf emperyalist savaş karşıtı cephe saflarıdır. Irak Arap halkının direnişi bu cephenin tam kalbinde duran bir magma gibi faaliyet halindedir. Dünyanın bütün sömürülenleri ve ezilenleri gibi müslüman halklarımızın da Filistin direnişinden sonra Irak direnişinin onuruyla da bilinçlerini ve iradelerini beslediklerinden kuşku duyulamaz.

İşgalin daha ilk günlerinden itibaren emperyalist medya propagandasıyla halkların bilincine yerleştirilmeye çalışılan 'her şey bitti' imajını yerle bir etme mücadelesi sürüyor. Çok şey yapıldı kuşkusuz ama daha yapılacak çok şey de var. Türkiye'de kitlelerin, belki dünyadaki birçok örnekte olduğu gibi milyonlarla ve yüzbinlerle ifade edilebilecek kalabalıklar biçiminde eylemleri olmadı. Fakat niteliğini kesintisizliğinden, yaygınlığından ve sayıca çok ve biçimce zengin oluşundan alan kitle eylemlerinin hâlâ devam ediyor oluşunu önemli bir başarı olarak kaydetmek gerekiyor. Bu zemin üzerinde mücadelenin

kararlıca sürdürülmesi, ilerletilmesi ve sıçratılması gerektiği ne kadar açıksa, bunun mücadele güçlerinin en geniş birlikteliğinin harekete geçirilmesi görüşüne uygun bir devrimci irade ve yaratıcı çabayla başarılacağı de o kadar açık olmalı. Bunu tekrar tekrar hatırlamakta ve hatırlatmakta fayda var, çünkü savaş ve işgal karşılığı mevcut hareketin öncü kitle tarzına dayalı niteliğinin oynayabileceği rolün sınırlarına gelinmiş durumdadır. Mücadelenin bundan sonraki seyri açısından belirleyici olacak olan, hareketin genel kitle karakteri kazanmaya doğru yaşayacağı evrim olacaktır. Devrimci birleştiricilik iradesi ve yeteneği hızlandırıcı rolünü oynayamazsa, hareketin sönümlenerek etkisini zaman içinde yitirip gitme tehlikesi her zaman var olacaktır.

Ortadoğu politikası iflas etmiş, 'baş edilemez güç' imajının yıldızları dökülmüş, bir emperyalist haydutlar koalisyonu... Sömürgeci çıkarlarını ve devletteki yönetici konumunu koruyabil-

mek için her geçen gün emperyalistlere daha çok taviz veren ve halkın gözünde değeri ve güvenilirliği giderek eriyen ordu/generaller... Sermaye oligarşisinin icracı lığına soyunan, emperyalistlere işbirlikçilik bayrağını açıktan dalgalandıran, siyasi ömrünü uzatmak için şeytanla bile koyun koyuna yatmayı fazilet diye yutturmaya çalışan, halka rağmen asker gönderme tezkeresi çıkarmayı demokrasinin icabı sayan AKP hükümeti...

Yıkılmayı, dağıtılmayı ve yok edilmeyi binlerce kez hak eden emperyalist-kapitalist barbarlık düzeninin bu yakın çekim ilişkilerine karşı öfke büyümeye devam ediyor ve edecek. Çünkü emperyalist savaş ve işgal gerçekliğinin gerisinde, kendi çıkarlarıyla taban tabana zıt çıkarları savunan güçlerin yer aldığını her geçen gün daha da iyi görmeye başlayan dünya işçileri ve ezilen halklar, birbirleriyle daha yakın dayanışmaya ve işbirliğine giriyor. Demek ki Amerika yeniliyor artık!

Bolivya: Kara Göründü

Haydar Özkan

Bolivya'da Lozada hükümetinin, ülkenin doğalgaz kaynaklarını ABD'ye satma kararına karşı başlayan halk hareketi, önce genel grev genel direnişe, ardından da halk ayaklanmasına dönüşerek burjuva iktidarını sarstı. Oluşan devrimci durum, Lozada'nın ABD'ye kaçmasıyla şimdilik yerini proletarya ve ezilenler ile burjuvazi arasında bir "ateşkes"e bıraktı.

Burada, olayların gelişimini ayrıntılı biçimde aktarmayacağız. Bu, devrimci ve komünist bağında genişçe yapıldı. Biz daha çok, Bolivya ayaklanmasının dünya proletaryasının devrim kavgası açısından önemini ve bıraktığı dersleri incelemeye, açığa çıkarmaya çalışacağız.

Doğalgaz Sorunu

Ayaklanmanın merkezinde, doğalgaz sorunu duruyordu. Burjuva medya kaynakları gelişmeleri, doğalgazın Şili üzerinden ihraç edilmesine karşı halkın gösterdiği milliyetçi bir tepki olarak yansıtmaya özen gösterdi. Çünkü Şili, 1879'daki savaşla, Bolivya'nın okyanusa açılan limanlarını ele geçirmişti. Şimdi aynı limanlar üzerinden Bolivya'nın doğalgazı ABD'ye satılacak, bu ticaretten fiili de önemli bir pay alacaktı.

Ancak gerçekte, bu satışın fiili üzerinden yapılacak olması, Eduardo Galeano'nun deyişiyle

yalnızca "yaraya basılmış tuz"dan ibaretti. İsyanın gerçek nedenleri ise çok daha derinlerde yatıyor. Sorun doğalgazın hangi güzergahtan geçirilerek satılacağı değil, ülkenin tarihi boyunca hep yapıldığı gibi, doğal zenginliklerin yağmalanacak olmasıydı.

Bolivya, İnka İmparatorluğu'nun bir parçası iken, 16. yüzyılda İspanyol sömürgeciler tarafından ele geçirildi ve "Yukarı Peru" adıyla İspanyol Amerikası'na katıldı. Bolivya'nın dağlık kesimlerinde, Potosi'de gümüş madenlerinin ortaya çıkmasıyla, bu ülke sömürgecilerin 'gümüş yağması'na sahne oldu. İki yüzyılı aşkın bir süre, Potosi'nin gümüş madenleri, Avrupa'nın ilkel sermaye birikiminin kaynaklarından biri oldu. Bolivya'nın yerlisi olan Kızılderililer, çevredeki köylerden toplanıp, zorla madenlerde çalıştırıldılar. Bu madenlere giren her 10 yerli den yalnızca 3'ü sağ çıkabildi. Sonuçta, gümüş madenleri tükendiğinde, tüm zenginlik Avrupa'ya akmış ve Bolivyalıların payına ise, madenlerde ölen 2 ila 8 milyon arasında yerlinin cesedi kalmıştı.

1879'daki Pasifik Savaşı'nda Şili, İngiltere'nin desteğiyle Bolivya ve Peru'yu yendi ve bu ülkelerden toprak ilhak etti. Gerçekte bu savaşın galibi, John Thomas North adlı bir İngiliz kapitalistiydi. Çünkü bu savaşta Bolivya yalnızca okyanusa olan kıyısını değil, aynı zamanda gü-

herçile madenlerini de kaybetti. North, bu savaş sayesinde, önceden Peru ve Bolivya'ya ait olan güherçile madenlerinin mülkiyetini elde ederek güherçile kralı oldu.

20. yüzyılda Bolivya dünya pazarının başlıca kalay imalatçısı oldu. Bolivya madenlerinin derinliklerinde işçilerin ciğerlerine dolan zehirli gazlar sayesinde dünya pazarı ucuz kalay madenine sahip oluyordu. 2. Dünya Savaşı sırasında Bolivya, Müttefik emperyalistlere kalay madenini gerçek fiyatının onda birine satıyordu, işçilerin ücreti ise neredeyse sıfıra indirilmişti. Kalay madenlerinde greve çıkan işçilere burjuvazinin yanıtı makineli tüfekler oldu. Çok sayıda işçi katledildi. 1952'de bir devrim gerçekleşti, bir kalay madeni sahibi ve aynı zamanda devlet başkanı olan Simon Patino devrildi ve kalay madenleri ulusallaştırıldı. Ama kalay madenlerinden geriye pek az şey kalmıştı. Aynı devrim, köylülere de toprak dağıttı. Ama burjuvazinin devrimci barutu çabuk tükendi ve ABD emperyalizmiyle işbirliğine girişti. 1985'te ülkenin kalay madenleri kapatıldı ve 50 bin maden işçisi işsiz kaldı.

1990'larda Bolivya'da doğalgaz kaynakları keşfedildi. Son bir yıl içinde, bu kaynakların, sanıldığından 10 kat geniş olduğu anlaşıldı. Bolivya, Venezüella'dan sonra, kıtanın ikinci büyük doğalgaz rezervine sahip. Ama ülkenin beş yüz yıllık tarihinde hep olduğu gibi, bu kez de doğalgaz kaynakları emperyalistlere peşkeş çekilmek isteniyor. Bolivya'nın emekçi, ezilen milyonları, bu "alışveriş"ten paylarına doğalgaz madenlerinde ucuza çalıştırılmak dışında hiçbir şey düşmeyeceğini tarihsel deneyimlerinden açık biçimde görüyorlar. Devlet, gaz ve petrol işletmesi YPFB'yi 1996'da özelleştiren burjuva hükümetin, şimdi de ülkenin gaz kaynaklarını ABD'ye ucuza satmasına karşı duruyorlar. İhraç edecek kadar bol doğalgaz varken, bu kaynağın kendilerine ucuz fiyattan verilmek yerini ABD'ye satılması, yoksul halkı öfkeliyor.

Bu isyan, biçim olarak ulusal bir isyandır. Ama gerçekte, "ulus"un bir kısmı bu yağmadan pay almaktadır. Dolayısıyla, ulusal biçim altında cereyan eden, gerçekte bir sınıf savaşıdır. Bolivya'nın gazını ABD'ye satarak palazlanmak isteyen işbirlikçi Bolivya burjuvazisi bir yanda, ezilenlerin, emekçilerin Bolivya'sı diğer yanda. Bolivya'yı kapitalistlerin kurduğu Doğalgaz Birliği bir yanda; işçi ve köylü örgütlerinin oluş-

turduğu Gaz ve Egemenliği Savunma Koordinasyonu diğer yanda. Ulus, doğalgaz sorunu etrafında açık biçimde ikiye bölünmüştür.

Kapitalist dünya sistemi, oluşumundan bugüne, en gelişkin kapitalist devletlerin dünyanın geri kalanını yağmalaması üzerine kuruludur. Emperyalizm, bu olguyu sivriltilip en uç noktaya vardırdı. Dolayısıyla, ülkenin doğal zenginliklerinin yağmasına karşı ayağa kalkan kitleler, gerçekte emperyalist kapitalist dünya sisteminin işleyişine isyan etmişlerdir. Gazın ABD'yi zenginleştirmek için değil, Bolivya'nın sanayileşmesi ve emekçilerin yoksulluktan kurtarılması için kullanılmasını talep etmişlerdir. Bu talep, doğal kaynakları kendi "doğal sermayesi" olarak gören burjuvaziyle, bu kaynakları tüm halkın "ortak zenginliği" olarak gören emekçilerin bakış açısı arasındaki çarpıcı farkı ortaya koymaktadır. Burjuvazi, bu kaynakları "en kârlı" biçimde değerlendirmek istiyor; emekçiler ise "halk için en faydalı" biçimde değerlendirilmesini istiyor. Bu, merkezinde "azami kâr" duran tekeli kapitalizmin, toplumun varlığıyla bağdaşmaz hale gelmiş olduğunun pratik bir görünümü değildir de nedir?

Yerli Sorunu

Kıtada sömürgecilerin temelini attığı politik yapıların ana özelliği yerlilerin dışlanmasıdır. Bu olgu, özellikle Ekvador, Guatemala, Peru, Bolivya ve Meksika gibi, yerlilerin nüfus içinde önemli bir ağırlığa sahip olduğu ülkelerde çok çarpıcı biçimde gözlenebilir. Kıtanın İspanyol ve Portekiz sömürgeciliğinden kurtulmasının ardından kurulan burjuva demokrasisi rejimleri, antik Atina'nın "köle sahipleri demokrasisi"ni andıracak ölçüde ırk ayrımcısıydı. Seçme ve seçilme hakkı sadece Avrupalı beyazlarındı. Bolivya'da da bu hak uzun yıllar birkaç on bin beyaza ait oldu. Yerliler, 20. yüzyıl boyunca, bu politik dışlanmışlığa karşı mücadele ettiler. Ancak seçme ve seçilme hakkını elde etmeleri de dışlanmaya son vermedi. Bu ülkelerde hala, tüm temel iktidar aygıtları ezici çoğunlukla Avrupa kökenli ve beyaz'dır.

Peru Komünist Partisi'nin kurucusu Jose Mariategui, daha 1920'lerde, yerli sorununu Marksist bir bakış açısıyla çözümlenmiş ve sosyalizmin Kızılderili halkların talep ve mücadeleleriyle birleşmesi gerektiğini ortaya koymuştu. Mariategui, yerli sorununu kültürel, ahlaki bir sorun

olarak formüle eden burjuva anlayışla hesaplaşır. Ona göre, yerli sorununun kökleri, ülkedeki toprak sistemindedir. Feodal toprak ağalığına dayanan bu sistem, yerlilerin ağır yoksulluğunun ve politik dışlanmışlığının da sebebidir. Toprak sistemi değişmeden, yerli sorununa idare, polisiye önlemlerle çözüm getirilemez.

Mariategui'nin bu çözümlemesi, yerlilerin nüfusun ezici çoğunluğunu (Resmi verilere göre yüzde 70, yerli liderlerine göre yüzde 90) oluşturduğu Bolivya için de geçerlidir. 1952 devrimi, Bolivya'da toprak sorununu büyük ölçüde çözmüştür. Ancak Bolivya'da yerli sorunu, IMF'nin tarım politikalarının sonucunda, emperyalizme karşı mücadeleyle doğrudan bağlanmıştır. Çünkü yerlilerin çok büyük bir kısmı köylüdür. Mariategui'nin 1920'lerde "toprak ağalığı sistemiyle" yerli sorununun bağlı olduğunu ifade ettiği anlamda, bugün yerli sorunu kapitalizmin yıkım politikalarıyla bağlıdır. Bolivya'da köylülerin yıllık ortalama geliri 600 doların altındadır. Bolivya'daki deyişle "Campesinolar", yani yerli köylülük, Latin Amerika'nın en yoksul ülkesi olan Bolivya'nın en yoksullarıdır. Mariategui, Peru'daki sosyalist mücadeleye ilişkin ise şunları söyler: Perudaki sosyalizm, "öncelikle yerlilerin istemleriyle dayanışma içine girmediği takdirde (...) ne Perulu ne de sosyalist sayılamaz"; "çünkü Peru toplumunun yüzde 80'i yerli ve köylüdür" (1927). Nitekim, 1980'lerde Peru'da yükselen Aydınlik Yol, Mariategui'nin bu tezini temel alıp, yerli halkın devrimci potansiyelini açığa çıkararak bir devrimci dalga yaratabilmiştir. Aydınlik Yol'un gerilla savaşı, aynı zamanda bir yerli ayaklanmasıydı. İşçi hareketiyle yerli hareketinin birliğine dayanıyordu. Kırın Kızılderili köylüleri, kentlerin beyaz ve Kızılderili işçileriyle ellerini birleştirerek, doğalgaz yağması ve IMF politikalarının yanı sıra, yerlilerin politik dışlanmışlığına da isyan etmiştir.

Devrimci yerli hareketinin liderlerinden, milletvekili Felipe Quispe'nin, bir röportajda söylediği gibi; "Seçkinlerin ırkçı bir yaklaşımı olduğu doğru. Biz nüfusun yüzde 90'ıyız ve iktidarımız yok. Nasıl böyle olabilir? Yapı buna izin vermiyor. Bundan tek çıkış yolumuz devrimdir, sadece bizim için değil, Guetemala, Ekvador, Meksika ve Peru yerlileri için de. Pasifleşirse yerli iktidarı asla alamayacaktır, kendi kaderimizi ellerimize alma vakti ise çoktan gelip çattı."

2002'deki başkanlık seçimlerinde Sosyalizme Doğru Hareket'in lideri Evo Morales'in devlet başkanlığına aday olmasıyla ilk kez Bolivya'da bir yerli, başkan olma şansını yakaladı. ABD, açıklama yaparak, "Morales seçilirse, Bolivya'ya dış yardımı keseriz" tehdidini savurdu. Buna rağmen Morales yüzde 20 oy aldı. Morales'ten yalnızca yüzde 2 fazla oy alan Lozada başkan oldu. Bu durum, Bolivya'daki ayrımcı politik rejimin bekçisinin ABD olduğunu gösterdi.

Koka Sorunu

Kapitalizmin küçük köylülüğü yıkım politikaları ve özelleştirmeler, Latin Amerika'da "koka sorununu" doğurmuştur. Köylüye konulan vergiler ve hükümetlerin fiyat politikaları sonucunda köylünün geleneksel tarımla yaşamını sürdürmesine olanak kalmamıştır. Koka ekimi, köylülüğün kapitalizmin yıkımına karşı bir direnme biçimi ve yoludur. Dahası, özelleştirmeler ve işten atmalar sonucu işini kaybeden binlerce Bolivyalı da çareyi köyüne dönüp koka ekmekte buluyor. Koka, Bolivya'da, tıpkı Kolombiya ve Peru'da olduğu gibi, köylülüğün üretim masraflarının üzerinde bir gelir elde edebileceği yegane tarımsal üründür. Ancak Latin Amerika'nın uyuşturucu mafyası da bu kokalardan kokain yapıyor ve ABD'ye sokuyor. Uyuşturucu mafyasıyla mücadele etmeyen ABD, koka tarlalarını imha ederek sorunu çözmeye çalışıyor. Kullanılan gazlar sonucunda tüm tarım tehdit altına giriyor. Latin Amerikalı devrimciler, küçük köylülüğün koka ekimi talebini destekliyorlar. Ancak bu gerçekte proleter devrimin çözebileceği bir sorundur. Ancak proleter devrim, küçük köylülüğü kapitalizmin yıkımından kurtarabilir ve emeğinin karşılığını almasını sağlayabilir.

Bolivya'da da koka tarımının büyük boyutlara ulaşması, 1985'te yürürlüğe konulan neoliberal programın sonucunda oldu. Özellikle kalay madenlerinin kapatılmasıyla 50 bin maden işçisinin işini kaybetmesi, çok sayıda madencinin koka işine girmesine neden oldu. Koka ekimi, aynı zamanda ABD'nin ülkeye askeri müdahalesinin de gerekçesi oldu. Bolivya'ya yerleştirilen yüzlerce ABD askeri görünürde uyuşturucu ile mücadele programı uyguluyorlar. Ancak gerçekte, Bolivya ordusunu karşı-ayaklanma faaliyetleri ve kirli savaş için eğitiyorlar.

ABD'nin Morales'in başkanlığına itiraz etmesinin temel nedenlerinden birisi de Morales'in

koka üreticisi köylülüğün temsilcisi olması ve iktidara geldiğinde koka ekimini serbest bırakacağını ilan etmesi. Yerlilerin koka ekimi talebi, onların politikadan dışlanmasının yeni bir gerekçesini oluşturuyor. Yerliler ise, Bolivya ve Latin Amerika'da uygulanan koka imha programlarının, ABD sokaklarındaki uyuşturucunun miktarını ve fiyatını etkilemediğini belirtiyor ve hükümetlerin köylülerle değil, uyuşturucu mafyasıyla mücadele etmesi gerektiğini belirtiyorlar.

Anlaşılacağı üzere, Bolivya'da koka sorunuyla yerli sorunu ve iç içe geçmiş durumda. Bu ikisi de ABD emperyalizminin ve işbirlikçi burjuvazinin uyguladığı neoliberal politikaların yarattığı yıkımla iç içe geçiyor. Bu üç sorun, üst üste binerek, işçi ve köylüleri birleştiren, patlamaya hazır bir devrimci düğüm oluşturuyor. Burjuvazi bu sorunları çözmekte tümüyle yetersiz kalıyor.

İsyanın Dili

Eylül ve Ekim aylarında Bolivya'da muazzam bir toplumsal patlama yaşandı. Biriken toplumsal ve siyasal sorunlara karşı ezilenler devrimci itirazlarını yükselttiler.

Yerlilerin politik dışlanmışlığa, ezilmişliğe, yoksulluğa, kentlerdeki işsizliğe, ülkede ikinci sınıf görülmeye karşı öfkesi ve bununla birleşen, köylülerin koka yasağına öfkesi;

Maden ve fabrika işçilerinin, kent yoksullarının neoliberal vahşete, serbest piyasacı kapitalist saldırganlığa, özelleştirmelere, işsizliğe, yoksulluğa öfkesi;

Öğretmenlerin yaşam koşullarına, adaletsizliklere öfkesi;

Öğrenci gençliğin haksızlık ve adaletsizlik üzerine kurulu düzene öfkesi;

Orta sınıfların, aydınların ve yüksek ücretli memurların konumlarını kaybetmelerine karşı tepkileri;

Tüm bunların ulusal aşağılanmaya, ülke kaynaklarının çokuluslu tekeller tarafından yağmasına tepki ve öfkeleri...

Bu sayılanların tümü birleşerek dev bir toplumsal siyasal hareket olarak düzenin üzerine yuvarlandı.

Fabrika ve maden işçileri ayaklanmanın ana sürükleyici gücü oldular. Kızılderili köylülüğün ülkenin her yanında gerçekleştirdiği yol kesme

eylemleri, işçilerin dört bir yandaki yürüyüş ve grevleri, başkent La Paz ve kuzeyindeki 1 milyonluk El Alto'da merkezileşti.

19 Eylül'de Cochabamba ve La Paz'da "doğalgaz anlaşmasının iptali" talebiyle on binlerin katıldığı gösteriler yapıldı. 20 Eylül'de ordu, Warisata'da aynı taleple yol kesme eylemi yapan Aymara köylülerinin üzerine saldırdı ve 8 köylüyü katletti. Bu katliama karşı, binlerce işçi ve köylü, taşlarla, sopalarla, sapanlarla bölgedeki ordu kışlasına saldırdı. Bunun üzerine eylemler dört bir yanda çığ gibi büyümeye başladı. Bolivya'nın en büyük sendika konfederasyonu olan Bolivya Merkezi İşçi Sendikası (COB), 29 Eylül'de "süresiz genel grev" ilan etti. Genel grev, gelişmelerin merkezine oturdu.

İşçilerin genel grevi, toplumun diğer kesimleri tarafından da desteklenerek, genel grev genel direnişe (Bolivya'daki tabirle 'halk grevi'ne) dönüştü. Kitlesele gösteriler, yol kesmeler, kepenk kapatmalar, sokaklara kurulan barikatlar... 8 Ekim'de başkent La Paz'ın kuzeyindeki bir işçi kenti olan El Alto, "halk grevi" kararı aldı. Çoğunluğu La Paz'da çalışan işçilerden oluşan ve hemen tümü Kızılderili olan bu 1 milyonluk kent, başkenti işçisiz, iletişim-siz bıraktı. Ottoyolları keserek, başkente gıda ve ihtiyaç maddeleri ikmalini durdurdu.

Bu yüzden burjuva diktatörlüğü ilk olarak El Alto'ya saldırdı. 12 Ekim'de El Alto'daki barikatlara saldıran ordu güçleri, tam bir katliam gerçekleştirdiler. Ertesi gün ise La Paz sokaklarında ordu katliamı yaşandı. Toplam 53 emekçinin (hemen tümü Kızılderili) katledildiği bu saldırıların ardından, emekçi kitlelerin eylemi, zaptedilemez bir nehir gibi her yandan burjuva iktidarının üzerine yürümeye başladı ve bir halk ayaklanmasına dönüştü.

Madenciler ve köylüler, ülkenin dört bir yanından La Paz'a yürümeye başladılar. Şehitlerin cenazeleri, büyük kitlelerin öfkesini buluşturdu. El Alto'dan yüz binlerce insan La Paz'a yürüdü. Başkent La Paz'ın sokaklarında görülmemiş bir kitle toplandı. Katliamların ardından kitlelerin temel talebi doğalgaz sorunundan Lozada'nın istifasına kaydı. 16 Ekim'den itibaren yüz binlerce emekçi, Başkanlık Sarayı'nı kuşattı. Mahallelerde kurulan özsavunma komiteleri ve yollara kurulan barikatlarla birlikte, Saray Kuşatması, fiilen sokaktaki iktidarın emekçilerin eline geçtiği anlamına geliyordu.

Orta sınıflar, sisteme tüm itirazlarına rağmen, sosyal devrimden duydukları korku nedeniyle, sürecin aktif bir bileşeni olmaktan geri durdular. Sürecin sonlarına doğru, kitlesel açlık grevleri ve barışçıl protestolarla Lozada'nın istifasını istediler; ama tabii ki 'anayasal düzenin korunması'ni talep ettiler ve Mesa'nın başkan seçilmesini de desteklediler. Kilise'nin bazı kesimleri ve tanınmış aydınlar da bu açlık grevlerinin içinde yer aldılar.

Lozada'nın istifasının ardından, proletarya ve köylülük, sokakları boşaltıp, Saray Kuşatması'na son vererek, burjuva iktidarla ateşkes yaptılar. Yeni başkan Mesa, orduyu sokaklardan çekti. Barikatlar söküldü, greve son verildi, ulaşım yeniden başladı ve kapalı kepenkler açıldı.

Ayaklanma Toprağında Açan Çiçekler

Bu iki ayda ezilenler cephesinden ortaya çıkan eylem biçimleri şunlardı:

Yol kesmeler (kent sokakları ve otoyollar), genel grev, sokak çatışmaları, iller arası yürüyüşler, köylerden kentlere yürüyüşler, kitlesel açlık grevi, barışçıl yürüyüşler, kepenk kapama, başkanlık sarayı kuşatması, barikatların silahlarla korunması, öz savunma komitelerinin sokakları denetlemesi.

Genel grev genel direniş ve halk ayaklanması, kitlelerin silahlı mücadelesini ortaya çıkardı. İlkel silahlarla donanmış kitleler, diktatörlüğün ordularına meydan okudular. Kitlenin silahları; Taş, sopa, barikat, molotof, basit tüfekler, dinamit (özellikle madenciler) ve basit patlayıcılar idi.

Ayaklanma sürecinde ortaya çıkan silahlı mücadele biçimleri, kitlelerin ortaya çıkardığı iktidar aygıtlarının emri altındaydı.

Ekim'de, COB'un çağrısıyla La Paz'da bir "Cabildo abierto" toplandı. İspanyol egemenliği döneminden kalma bir gelenek olan Cabildo abierto, belediye meclisinin önemli konuları tartışmak üzere tüm kent halkını çağırdığı bir toplantıdır. Lozada'nın doğalgaz anlaşmasının "halk temsilcileriyle tartışılmadan yürürlüğe sokulmayacağı" açıklamasının ardından toplanan ve 30 bin kişinin katıldığı bu Cabildo'da; Lozada'nın istifasına kadar eylemlerin yükseltilmesi ve öz-savunma komitelerinin, barikatların güçlendirilmesi kararları alındı.

Ekim'de La Paz'da bir başka Cabildo daha toplandı ve "toplumsal seferberliği ülke çapında güçlendirme" kararı alarak, "herkesi tank ve mermilere karşı sokak mücadelesi vermeye hazırlıklı olmaya" çağırdı. Cabildo'nun ardından bir açıklama yapan COB lideri Jaime Solares, "her mahallede, her barikatta siperler kazmalıyız, öz-savunma ekipleri yaratmalıyız" dedi. Solares, aynı zamanda Başkanlık Sarayı'nın kuşatılması talimatını da verdi.

La Paz'da fiilen otorite, COB ve diğer halk örgütlerinin eline geçmiş durumdayken, El Alto'da da Mahalle Birlikleri Federasyonu (FEJUVE) fiilen iktidara el koymuştu. İşçilerin sınıf iradesini temsil eden bu organ, demokratik bir yapıya sahipti. İşçiler tartışıyor ve kitle iradesiyle aldıkları kararı bu organ aracılığıyla uyguluyorlardı. Federasyon, kente egemen olmuştu. Bir başkan ve dokuz bölgeyi temsil edip çeşitli işlerden sorumlu 20 kişilik bir liderler grubu vardı. Bölge temsilcileri, tabandaki meclisleri koordine ediyordu. Ana yapı, mahalle meclislerinin 562 başkanından oluşuyordu.

Federasyon'a bağlı mahalle komitelerinin izni olmaksızın kimse El Alto'ya giremiyor, ya da kentten çıkamıyordu. Komiteler, barikat savaşlarını yönetiyor, çocuk bakımını ve yaralıların tedavisini örgütüyorlardı. Komiteler, her sokakta komünal bir mutfak kurdular ve halkın ortak yaşamını düzenlediler.

16 Ekim günü, FEJUVE, La Paz'daki Cabildo'nun kararına uygun olarak, "Silahlı Öz-Savunma Müfrezeleri" kurma çağrısında bulundu. FEJUVE Politik Komitesi'nin kararında 562 mahalle birliğinin önderlerine, hükümet kuvvetlerinin saldırıları nedeniyle karşılaştıkları zarar ve cinayetlere karşı durmak için öz savunma müfrezeleri oluşturma emri verildi. "Müfrezeler gönüllülerden oluşacak ve molotof kokteyli ile patlayıcı imal edeceklerdi".

Bir haber kaynağının aktardığı şu bilgileri de paylaşalım:

"El Alto'nun yüzde 90'ının denetimi dayanışma komitelerinde, işportacılar, kamu üniversiteleri öğrencilerinde ve Kızılderili Devrimci Hareketi'nin (Indian Revolutionary Movement - MIP'in) Aymaralı bir militanı ve Aymara Köylü Sendikaları Federasyonu (CSUTCB) önderi Felipe Quispe'nin izleyicisi olan Roberto de la Cruz tarafından yönetilen Bölgesel İşçi

Merkezi'nin (Regional Workers' Central - COR'un) elindeydi.”

COB'a bağlı COR, Mahalle Birlikleri Federasyonu'yla, fiilen El Alto'da iktidarı eline almıştı. Bunun arkasındaki politik kuvvet ise, devrimci yerli hareketi ve onun önderlerinden Roberto de la Cruz ve Felipe Quispe idi. El Alto, devrimci işçi hareketinin yerli halkın talepleriyle birleştiği ve önderlik ettiği bir örnek olarak, Bolivya'nın geleceğine parlak bir ufuk açtı.

El Alto'daki Santa Rosa bölgesinden bir mahalle önderinin 12 Ekim akşamı sarf ettiği şu sözler, halkın psikolojisini yansıtıyor:

“Sayın gazeteci, Gringo (Lozada, TD) gidene kadar yerimizden kıpırdamayacağız. O artık burada, El Alto'da başkan değil. Buradaki işleri biz yönetiyoruz. Kimsenin doğalgazımızı satmasına, hele Şili üzerinden ABD'ye satmasına izin vermeyeceğiz. Doğalgaz bizimdir. Biz onu çocuklarımız ve torunlarımız için istiyoruz. O zaman bizim gibi yaşamak zorunda kalmayacaklar. Doğalgaz çocuklarımızın geleceğidir.”

Ayaklanma, burjuva devlet saflarını da böldü ve çatlaklar yarattı. Devrimci işçiler, polis istasyonlarını basarak, işçilerin yanında yer almayan polislerin La Paz'dan atılacağını bildiriyorlardı. Polis ve asker bölünmüştü. 13 Ekim'den itibaren başkentteki bazı karakollar beyaz bayrak çektiler. Birçok karakol, kentte devriye gezmeyi reddetti. Askerlerin bir kısmı, özellikle zorunlu askerlik yapan rütbesizler, işçilere ateş açmayı reddediyordu. Bu nedenle birçok asker birliklerinde işkence gördü, 15 asker katledildi. Polis Eşleri Federasyonu, Lozada'nın istifa etmesini istedi ve eşlerinin halka karşı kullanılmasını engellemek için La Paz'daki polis karakollarını bloke edeceklerini duyurdu. Polisin alt kademeleri, maaşlarının yükseltilmesi talebiyle, bu yılın Şubat ayındaki ayaklanmanın da içinde yer almışlardı. 10 Ekim akşamı, 6 polis yetkilisi, Şubat ayaklanmasının içinde yer aldıkları iddiasıyla tutuklandılar. Hükümet partilerinin de tabanlarıyla yönetimleri arasında yoğun tartışmalar oldu.

Yani Bolivya ayaklanması, bir yandan, sovyetik tipte, proletaryanın kitlesel iktidar aygıtlarını yarattı, diğer yandan ise kitlelerin silahlı mücadelesinin ilkel biçimlerini. Eğer kitleler daha ileriye gidemedilerse, eğer tüm halk silahlanamadıysa, mücadele burjuva iktidarını devirecek düzeye ulaşamadıysa, bunun nedeni proleter ve

köylü kitlelerinin örgütlülük düzeyidir. Eğer kitleleri silahlandırıp yönetebilecek bir devrimci parti var olsaydı, Bolivya ayaklanması bir devrime dönüşebilirdi. Bu durum, devrimci öncünün silahlı mücadelesini ayaklanma anlarıyla sınırlayan anlayışların yanlışlığını da ortaya koyuyor. Devrimci öncü, ancak silahlı ayaklanma için gerçek, silahlı bir hazırlık yaparsa, savaşarak öğrenirse, böylesi ayaklanma alanında kitlelerin silahlı mücadelesini örgütleyebilir ve bu mücadeleye önderlik edebilir.

Ancak iktidarın proletarya ve emekçi köylülük tarafından alınmamış oluşu, yaşananların önemini karartmıyor. Tıpkı 1917 Rus devrimlerinde olduğu gibi, işçi sınıfı, köylülükle birlikte, mevcut burjuva düzenin iktidar aygıtlarını aşan, yeni tipte iktidar aygıtları ortaya çıkarmıştır. La Paz'ın Cabildo'su ve El Alto'nun FEJUVE'si, gerçekte, Sovyetik tipte iktidar aygıtlarıdır. Bu aygıtlar, ayaklanmanın ateşi içinde doğdular. Burjuva iktidarının geçici zayıflamasından yararlanarak, buldukları alanlarda kısa süreli bir geçici iktidar kurdular. Ve Lozada'nın kovulmasının ardından geri çekildiler. Ancak emekçiler bir kez kendilerinin de yönetebileceğini gördüler. Bunun yaşanmış olması çok değerli bir kazanımdır. Çok kısa süreli de olsa, Sovyetik tipte iktidar organları ortaya çıkmış ve bazı kentlerde iktidarı ellerine almışlardır. Lozada'nın “Ben gidersem, otoriter bir sendika diktatörlüğü kurulur” demesi boşuna değil. Bolivya ayaklanmasında, proletarya diktatörlüğü, işçi sınıfı ve emekçi köylülüğün siyasi eyleminin menziline girmiştir. Dünya proletaryasının devrim savaşımı açısından bu, 21. yüzyılın taşıdığı muazzam olanakları gösterdiği gibi, ileri doğru atılan somut bir adım olması nedeniyle de çok değerlidir. Bir haftalık da olsa, sis dağılmış, güneş görülmüştür. Emegün kurtuluşu işte bu yoldan gerçekleşecek, kapitalizmin azgın saldırılarının işçi sınıfı iktidarı dışında bir çözüm yolu yoktur.

Şimdi Ne Olacak?

Lozada'nın kaçışının ardından, ayaklanmanın üç başlıca gücü, yaptıkları açıklamalarla, Mesa hükümetine üç ay süre tanıdıklarını, talepleri yerine getirilmezse, sokakların yeniden barikatlarla dolacağını söylediler.

Böylece yeni başkan Mesa'nın hükümeti, isyancı kitlelerle, burjuva 'anayasal düzen' arasında

bir uzlaşma noktası oldu. Mesa, hükümetini bir “geçici hükümet” olarak tanımlıyor ve ülkeyi erken seçime götürme sözü veriyor.

Ayaklanmanın üç ana odağına gelince...

Bunlardan birincisi COB’tur.

COB, devrimci geçmişli olan bir sendikadır. Che Guavera’ların kurduğu gerilla hareketi ELN’yi desteklemiştir. Hatta, ELN’nin lideri Inti Peredo’nun resimleriyle on binlerce işçiyi yürütmüş, ELN’yi kurtuluş mücadelesinin öncüsü olarak tanımıştır. 1985’ten itibaren madenlerin kapatılmasıyla ve neoliberal politikaların geliştirilmesiyle COB da bir krize girmiş, sağa kaymıştı. Ancak bugün, devrimci işçi hareketinin kalbi COB’da atıyor.

Lozada’nın istifasının ardından, 18 Ekim’de yaptığı son Genişletilmiş Ulusal Toplantıda, COB içinde “izlenecek yol” tartışıldı. İşçi ve köylülerin iktidarı alma noktasına gelmelerine rağmen neden tekrar burjuvaziye teslim ettikleri, yeni hükümete katılıp katılmama, destek verip vermeme gibi konular tartışıldı. Bu tartışmalarda ifade edilen bazı görüşleri aktaralım:

La Paz’a 5 bin madenci getiren Madencilik Federasyonu sekreteri Miguel Zuvieta: “İki hafta devam eden süresiz bir genel grevle birlikte yaşanan halk ayaklanmasının hedefi net değildi. Goni’nin (Lozada, TD) istifasını istedik ama asla bundan sonra ne geleceğini düşünmedik.”

La Paz Kent Öğretmenleri Sendikası sekreteri Luis Alvarez: “Ne yazık ki net hedefler ve devrimci bir önderlik olmaksızın işçiler hayatlarını cesurca feda ettiler; ama salt birkaç anayasal değişiklik yapılsın diye değil. Ayaklanan işçiler daha iyi yaşam koşulları ve yeni türde bir devlet istiyorlar. ... Bu yüzden, sömürülenlerin iktidarı almasını ve işçilerin ve köylülerin devrimci hükümetinin örgütlenmesini mümkün kılacak bir mücadele platformuna ihtiyacımız var.”

Bir madenci lideri: “Yoldaş Solares’in (COB Başkanı, TD) dün belirttiği gibi, ihtiyacımız olan şey, bir işçi sınıfı hükümeti tarihsel hedefinin temeli olarak halk meclislerini kurmak. ... Seferber olan yoldaşlar buraya yalnızca bir hükümeti bir başkasıyla değiştirmek için gelmediler ... Bu yüzden anayasal meclis sloganını yükseltmeyiz, anayasa egemen sınıfa ait. ... Hedef, iktidarın köylü kardeşlerimizle birlikte işçi sınıfı tarafından alınması olmalıdır.”

Bu görüşler, COB içinde azınlık eğilimi olarak kaldı. COB toplantısının sonucunda, yeni burjuva hükümete zaman tanıma eğilimi ağır bastı.

Toplantının sonuç bildirgesinde ifade edilenler şunlardır: İşçi sendikaları, yeni hükümeti desteklememe kararı almıştır çünkü Gonzalo Sanchez de Lozada’nın istifası ekonomik modelin değişmesi değil sadece bir kişinin değişmesidir. Sendika aynı zamanda “sınıfsal bağımsızlığını” koruma, yani “işçi sınıfını temsil etmeyen bir hükümetle anlaşma yapmama”yı tercih etmektedir.

COB, hükümete, karşılanmak üzere, şu talepleri sunmuştur: “Meclis’te petrolün, madenlerin ve devlet mülkiyetindeki kurumların özelleştirilmeleri ya da kısmen özelleştirilmeleriyle ilgili tüm anlaşmaların incelenmesi”, “Toprak yasasının iptali ve toprağın köylülere dağıtılması, yerlilerin toprak üzerindeki mülkiyet haklarına saygı gösterilmesi”, “işçi haklarını ihlal eden tüm yasaların iptal edilmesi”, “işten çıkarılma hakkının hemen iptal edilmesi”, “ALCA’da tanımlanan biçimiyle serbest ticaretin reddedilmesi ve ulusal sanayinin yeniden inşa edilmesi”. Son olarak “Bolivya halkının katledilmesinden sorumlu olanların yargılanması”.

COB genişletilmiş ulusal toplantısının açıklaması şöyle bir uyarı ile son buluyor: “Hangi hükümet başta olursa olsun, halkın taleplerini yerine getirmek zorundadır. Böyle olmazsa, ülkemizin yolları ve sokakları yeniden barikatlarımızla kesilecektir”.

Solares ise, yaptığı açıklamada, yeni hükümetin bu talepleri karşılamaması durumunda tüm halk örgütlerinin ve sendikalarının temsilcilerinin katılımıyla bir Halk Meclisi kurulacağını açıkladı.

Ayaklanmada rol oynayan bir diğer temel dinamik ise, koka üreticisi yerli çiftçilerin temsilcisi, MAS milletvekili Evo Morales’tir. Morales, reformizmi temsil ediyor. Ayaklanma sırasında, “başkaldırının, sağ’ın çıkarlarına hizmet ettiğini” söyleyen Morales, Lozada’nın istifasının ardından ise, “Düzen kurabilmesi ve halka verdiği sözleri yerine getirmesi için Carlos Mesa’ya biraz soluklanma zamanı vereceğiz” dedi. Lozada’yla aynı partiden (MNR) olan Mesa ile ilgili olarak, “Mesa’nın fikirleri MAS’ın sosyalist felsefesiyle uyuyor” açıklamasıyla, oportünist, uzlaşmacı bir siyasetin sinyallerini verdi.

Yeni hükümete katılmayacaklarını açıklayan Morales, mecliste 'yapıcı muhalefet' yapacaklarını açıkladı. Morales'in bu açıklamaları, olası bir erken seçimde devlet başkanlığını garantilemek için burjuvaziyle ve ABD'yle bir uzlaşma arayışına denk düşüyor.

Morales, "Anayasal (Kurucu) Meclis" sloganını ortaya atıyor. Rejimin, katılımcı demokrasi temelinde yeniden yapılanması için, bir Kurucu Meclis kurulmasını öneriyor. Kurucu Meclis, ayaklanma sırasında geniş yığımlar tarafından da benimsenen bir slogan oldu. Ancak Morales'in Kurucu Meclis talebiyle Solares'in Halk Meclisi çağrısı arasında temel bir fark var. Kurucu Meclis, burjuva anayasası temelinde, yerlileri de içeren bir politik rejim kurulması anlamına geliyor. Halk Meclisi ise, burjuva anayasal düzenin ve burjuva parlamentosunun aşılması, doğrudan doğruya işçi- emekçi iktidarının kurulması anlamına geliyor. COB Meclisi'nde konuşan madenci yoldaşın söylediği gibi: "Anayasal meclis sloganını ortaya atamayız, çünkü anayasa ege-men sınıfa aittir."

Tıpkı Ekim günlerinde olduğu gibi! Kitlelerin ortaya çıkardığı iktidar organlarının burjuva düzeni aşması ve iktidarı ele geçirmesi seçeneği bir yanda... Kurucu Meclis yoluyla, burjuva düzenin reforme edilmesi seçeneği diğer yanda... Ancak COB ve Solares de Halk Meclisi'ni hemen toplamayarak, burjuva iktidarının soluklanmasına ve güçlenmesine fiilen olanak sağlamış oldular.

Ayaklanmanın diğer bir temel bileşeni, Felipe Quispe'nin liderliğindeki Aymara köylü hareketiydi.(*). Felipe Quispe, Bolivya Emekçi Çiftçiler Sendikası Konfederasyonu'nun, Pachacuti Yerli Hareketi'nin önderidir. Quispe, aynı zamanda şu anda dağılmış olan, Tupac Katari Gerilla Ordusu'nun da lideriydi. Quispe, 26 Ekim'de Brezilya'da yayın yapan Folha gazetesine verdiği röportajda, "Katilin istifası ilk adımdı. Çok iyi. Şimdi Kongre'de ne olacağını izleyeceğiz. Başkan yardımcısıyla müzakerelerde bulunmayı deneyeceğiz. 72 taleplik istemlerimizi kabul etmezlerse, gösterilere ve protestolara devam edeceğiz. İstemlerimiz kabul edilmezse, iktidarı almayı deneyeceğiz" diyor. Gazetenin "Anlaşma olmazsa hedefiniz hükümeti zorla devirmek mi?" sorusuna ise Felipe Quispe, "İktidarı almanın tek biçimi devrimdir. Hükümetin bizim kaderimizi belirlemesiyle yetinemeyiz. Kurumsal yollarla iktidarı alamayız, sa-

dece hükümet olabiliriz. Devrim bir gün olacak. Kendi iktidarımızı kurmak için her şeyi devirmemiz gerekli: Kuzey Amerika'nın çıkarlarına hizmet eden silahlı kuvvetleri, polisi ve ekonomik iktidarı" yanıtını veriyor.

Yani proletarya ve köylülüğün burjuvaziye ilan ettiği ateşkesin arkasında, gerçekte iki farklı tutum var. Birinci tutum, burjuvaziye 'soluklanma' ve 'anayasal düzeni onarma' fırsatı vermek gerektiğini savunan ve Anayasal (Kurucu) Meclis toplanması çağrısını yapan Morales'in tutumu. İkinci tutum ise, güç dengelerinden dolayı şu an gerçekleştiremese de, çözümün proletarya ve köylülüğün mevcut iktidarı devirmesinden geçtiğini düşünen, Halk Meclisi türü Sovyetik organların iktidarını savunan Solares ve Quispe'nin tutumu. Bolivya'da iktidar sorununu çözebilecek bir devrimci önderliğin yaratılması sorunu, esasen, bu ikinci tutumun bir parti olarak örgütlenmesi sorunudur. Bugün için sendikalar ve sosyal örgütler biçiminde örgütlenen bu eğilimin, devrimci bir parti etrafında birleştirilmesi sorunudur.

Uluslararası cephede de bu tutum ayrışması kendini gösterdi.

Brezilya Başkanı Lula, ABD'yle birlikte "Amerikan Devletleri Örgütünün (OAS) Bolivya halkını kınayan bildirisini imzaladı: "OAS'a üye 34 devlet, anayasal düzenin değiştirilmesi için şiddet ve güç kullanılmasını şiddetle kınar"... Burjuva düzenin pratikte aşılması tehlikesi karşısında her zaman olduğu gibi, Bolivya örneğinde de Lula'lar emperyalizmin eteğine yapışmışlardır. Loza- da'nın katliamlarını dahi kınamaktan geri durmuşlardır. Devrimci Küba ise, "Küba, Bolivya'nın kahraman halkını selamlar" açıklamasıyla, kitlelerin devrimci eylemini sahiplendi.

Lozada'nın ABD'ye sığınmasının ardından isyancı güçlerin ilan ettikleri "ateşkes", işçi ve köylülerin burjuva iktidarı üzerinde "aşağıdan denetim" kurma istemlerini yanıltıyor. İktidarı alacak denli güçlü olmayan proletarya ve köylülük, taleplerini burjuvaziye bu yolla dayatıyor. Mesa da kitlelere talepleri doğrudan doğruya davranacağı vaadinde bulunarak, bu ilişkiyi kabul etmiş oldu. Aşağıdan denetim ilişkisi, geçici bir güç dengesinin politik ifadesidir. Ancak her halükarda geçici bir durumdur. Çünkü Bolivya burjuvazisinin, proletarya ve köylülüğün taleplerini az çok karşılaması olanaklı değildir.

Örneğin doğalgaz meselesi. Mesa'nın yapabileceği en fazla doğalgazın satış güzergahını Şili'den Peru'ya çevirmek, fiyatını biraz artırmak olabilir. Ama emperyalist küreselleşme koşullarında, bir burjuva iktidarı altında, doğalgaz kaynaklarının, Bolivya halkının ihtiyaçları için kullanılması olanaksızdır.

Örneğin koka meselesi. Bolivya'ya yapılacak tüm uluslararası yardım, ABD'nin yardımı ve hatta Bolivya'nın alacağı krediler bile, ABD'nin koka sökülme projelerinin uygulanmasına bağlıdır. Yerli-köylü hareketi ise koka yasağının kaldırılmasını istiyor. Mesa ne yapacak? ABD'nin koka sökülme projeleri mi? Yerli halkın koka üretimi talebi mi?

Örneğin Lozada'nın yargılanması sorunu. Daha bugünden, ordu ve egemen burjuvazinin partileri arasında Lozada'nın yargılanmasına karşı engelleme tutumları belirginleşiyor. Çünkü Lozada kaçmış olsa da, burjuva iktidarı yerli yerinde duruyor ve uygulayıcısının kim olduğuna bakmaksızın, burjuva devlet şiddetinin arkasında duruyor. Bir burjuva partinin milletvekilinin mecliste yaptığı konuşmaya bakın: "Barışa ve sakinleşmeye ihtiyacımız olan şu günlerde Lozada'nın yargılanması, yeniden gerginliği ve kamplaşmayı tırmandıracaktır"! Zaten geleneksel olarak Bolivya'da devlet şiddeti, insan hakları ihlalleri cezalandırılmıyor. Askerler hakkındaki insan hakları ihlali davaları, Bolivya hukukuna aykırı olmasına rağmen hep askeri mahkemelere yollanıyor ve tabii orada askerler 'aklanıyor'.

Bir diğer sorun, COB'un temel taleplerinden birisi olan "işçi karşıtı yasaların kaldırılması"dır. Bolivya hükümeti, bu kölelik yasalarını kaldırırsa, yabancı sermaye ülkeden kaçır, Bolivyalı burjuvaların da kârları azalır.

Yerlilerin politikaya katılım talebi... Mesa Yerli İşleri'yle ilgili bir bakan atayarak, yerlilere olumlu mesaj verme çabasında. Ancak gerçekte, yerlilerin savunduğu politik talepler, burjuva iktidarının temel politikalarıyla kökten çelişiyor. Örneğin topraksız köylülerin toprak talebi. Örneğin koka ekimine serbestlik. Bu yüzden yerlilerin dışlanması devam edecektir.

Dolayısıyla, Bolivya burjuvazisi ve ABD emperyalizmi, kitlelerin temel yaşamsal talepleri konusunda adım atmaktan acizdir. Dahası, yeni saldırıların hazırlığı içindedir. Sınıf savaşının

sürmesi, sertleşerek üst biçimlere sığması kaçınılmazdır. Mücadele ya burjuva iktidar güçlerinin geçici bir zaferiyle bir süre ertelenecek ya da proletarya önderliğindeki halk, burjuva iktidar aygıtını dağıtıp iktidarı alacaktır.

Proletarya Diktatörlüğü Ufukta

2000'deki Ekvador ayaklanması, işçi ve köylülerin iktidara yaklaştığı bir andı. 2001 Arjantin ayaklanması daha kendiliğindendi. Doğurduğu Halk Meclisleri, hiçbir kentte iktidara el koymadılar ama, halkın iradesini ortaya koyan organlar oldular. Şimdi Bolivya'yla birlikte burjuva iktidarının devrilmesi, yerine işçi sınıfının, emekçilerin iktidarının kurulması, dünya proletaryasının pratik eyleminin gündemine bir kez daha somut olarak girmiştir.

1989/90 olaylarının üzerinden henüz 13 yıl geçmişken, dünya proletaryasının Bolivya bölüğü, yeniden, burjuva düzen kuramalarını aşan Sovyetik iktidar biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Proletarya iktidarı, ufuk çizgisinde şöyle bir görünüp kaybolmuştur. Bu durum, okyanusların vahşi dalgaları arasında yıllarca süren bir yolculuğun ardından ufukta karanın görünmesine benzetilebilir. Bolivya proletaryası, dünya burjuvazisine karşı savaşım cephesinde bir adım öne çıktı ve hedefi gösterdi. Şimdi sırada, bu hedefin kazanılması var. Güç sorununun çözümüne bağlı olarak, işçi-köylü iktidarı veya doğrudan proletarya diktatörlüğü şu ya da bu ülkede maddi bir gerçeğe dönüşebilir. Bolivya'yla birlikte, enternasyonal sınıf mücadelesi, yeniden proletarya diktatörlüğünün eşğine varmıştır.

"Kapitalizmde sınıf mücadelesi proletarya diktatörlüğüne varmak zorundadır" diyen Marksizm-Leninizm, hayat tarafından bir kez daha çarpıcı biçimde doğrulandı. Vah zavallı burjuva ideologlar! Üzerinde "işçi sınıfı öldü", "proletarya devrimi devri kapandı", "sınıf savaşının yerini sınıf barışı aldı" yazılı pespaye tezlerinize ne oldu? İşte Bolivyalı emekçiler, devrimci geçmişlerinden aldıkları güçle ve yığınların tarihsel inisiyatifiyle yine o hedefi işaret ediyorlar. Yığınların temel sorunlarının çözümünün, proletarya ve ezilenlerin burjuva iktidarını devirmesiyle, sosyalizmle çözülebileceğini gösteriyorlar.

Bolivya ayaklanmasının örneğin bir Arjantin'den ayırıcı bir özelliği de, bir ekonomik çöküşün sonucu oluşan düzensiz bir patlama değil,

tüm halkın bilinçli, örgütlü çabasının ürünü oluşuydu. Doğalgaz sorunundan başladı mücadele ve... Ezilenlerin, sovyetik örgütlenmeler üzerinden burjuva iktidarı zorlama ve kendi egemenliklerini ilan etme girişimlerinde bulunma eşiğine kadar geldi. Bu durum, emperyalist sistemin kırılmasını ve kendi sınırlarına varmış oluşunu gösterdiği kadar, dünya devriminin öznel koşullarının da adım adım olgunlaşmakta oldu-

ğunu da işaret ediyor. Kuşkusuz bu uzun bir yürüyüştür. Bu, Ekvador'dan Arjantin'e, Honduras'tan Paraguay'a, Kolombiya'dan Bolivya'ya ve oradan da başka ülkelere doğru birike- rek akan ve gittikçe gürleşen bir ırmaktır. Her ayaklanma, kitle grevi ve direnişi, bu öznel koşulların gelişimine yeni halkalar ekleyecektir.

*Aymara'lar ve Keçua'lar, Bolivya'daki en kalabalık iki yerli halktır.

Elde Bayrak, Kafada Meşruluk, Yürekte Cesaret, Eylemde Cüret

Kazanılmış Yaz

Burjuva partiler 3 Kasım seçimlerinin öngününde İş Kanunu'nu değiştirmeyi göze alamadıkları gibi, esasen işçi sınıfına fazlaca bir şey getirmeyen "işsizlik sigortası"nı yasallaştırarak da sermaye sahiplerini kızdırmışlardı.

Seçimlerden sonra hükümeti kuran AKP, zaman geçirmeksizin 1475 sayılı İş Kanunu'nu burjuvazinin istek ve çıkarları doğrultusunda değiştirmeyi gündeme getirdi. Geniş işçi yığınları yapılmak istenilen değişikliklerin içerik ve anlamının bilincinde değildi, kendisine ne getirip ne götürdüğünden habersizdi. Konfederasyon ve sendika merkezlerinin ise her şeyden önce burjuvazinin karşısına çıkmaya niyeti yoktu. Sınıf işbirlikçi sendika ağaları, her zaman olduğu gibi, bu kritik anda da burjuvazinin yanında ve hizmetinde olduklarını gösterdiler. Diğer yandan işçi sınıfını aydınlatmak ve harekete geçirmek adına komünist öncünün ve ilerici güçlerin harcadığı çabalar sonuç alıcı olmadı. İşçi sınıfının saflarında zayıf bir muhalefet eğilimi doğdu. İstanbul Sendikalar Birliği (İSB), bu eğilimi yansıtır. Bu zayıf direniş eğilimi 4857 sayılı İş Yasası'nın Meclis'ten geçirilmesini durduramadı. Sermaye ve onun AKP hükümeti sendikal örgütlenmesi geriletmiş ve parçalanmış işçi sınıfı hareketine en ağır saldırıyı 4857 sayılı İş Yasası'nı hukukileştirip yürürlüğe sokarak yaptı. Fakat tabii ki, İş Yasası üzerine mücadele

kapanmış sayılamaz. Beklendiği gibi, daha şimdiden yasanın sonuçlarıyla yüz yüze gelmeye başlayan işçiler, patronlarına karşı direnebilmek için, İş Yasası ile de mücadeleye tutuşuyorlar.

İşçi sınıfı, sermayenin özelleştirme, taşeronlaştırma, sendikasılaştırma, esnek üretim vb, saldırılarına karşısında sergilediğine benzer bir tavrı İş Yasası'nın değiştirilmesi karşısında da gösterdi. Dövüşerek geri çekildi.

İş Yasası'nın değiştirilmesi talebi ve bu yolda burjuvazinin hazırlıkları nedeniyle komünist öncü, 2002 ilkyazında aydınlatma çalışmalarına başladı. 3 Kasım seçimleri sürecinde de işçi ve emekçileri uyarma çabalarını sürdüren öncü, seçimlerin ardından dikkatini,

AKP atına binen sermayenin hemen gündeme getirdiği İş Yasası saldırısını göğüsleme çalışması üzerine yoğunlaştırdı. Yukarıda işaret edildiği gibi, işçi sınıfı, AKP Hükümeti ve sermayenin saldırısını püskürtemedi; zayıf bir dirençle dövüşerek geri çekildi. İşçi sendikaları ve kendini emeğin temsilcileri gören, TKP vb. yasalıcı, reformist partiler durumu kabullenip suskunluğa girerken komünist öncünün işçi sınıfı, emekçi memurlar ve ezilenlerin dikkatini "kölelik yasaları"na çekmesi nedensiz değildir. Tırmanan işsizlik ve katmerleşen yoksulluğun ve kölelik yasalarının yarattığı hoşnutsuzluğun üzerine 2003 yazında gündeme giren yarım mil-

yonu yakın işçinin toplu özleşme görüşmeleri, TEKEL ve Sümerbank'ın özelleştirilmesi, Personel Rejimi Yasa tasarısı ve keza emekçi memurların "toplu görüşmeleri" vb. sorunlar eklenmiştir. Komünist öncü, bütün bunların yaratmakta olduğu durumu değerlendirerek faşizmin ve sermayenin saldırılarını birleşik bir işçi, memur, işsiz hareketini yükselterek yanıtlamanın olanaklarını realize etmek amacıyla "kölelik yasalarına karşı" yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışmasını planlamış ve yürütmüştür.

Kampanyanın Bazı Özgün Çizgileri

Komünist öncü yanlış anlaşılmaya herhangi biçimde fırsat tanımamak için kölelik yasalarına karşı 2003 yazı boyunca yürüttüğü özel olarak örgütlenmiş mücadeleyi "kampanya" kavramıyla tanımlamaktan kaçınmıştır. Çünkü işsizlik ve yoksullukla mücadele sorunu gibi, kölelik yasalarına karşı mücadele de dönem politikaları alanına girer. Kölelik yasalarına karşı mücadele, içinden geçmekte olduğumuz dönemin başlıca mücadele konularından birisi olduğu içindir ki öncü, safları arasında kölelik yasalarına karşı mücadele görevlerini bu kampanyaya indirgeyerek sınırlayabilecek yaklaşımların oluşması tehlikesinin önünü daha baştan kesmeye çalışmıştır.

Kölelik yasalarına karşı yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışması, kuşkusuz merkezi bir karara dayanır. Kullanılan birçok araç da geneldir, merkezidir. Bununla birlikte çalışmanın her alanda yerel düzeyde planlanması ve özellikle hareketin yaygınlığı/çapı ve keza süresi vb. tercihen yerel önderliklere oldukça geniş bir inisiyatif alanının bırakılması, yerel merkezlerin politik ve örgütsel önderlik düzeylerinin yükseltilmesi amacıyla bağlıdır.

Kuşkusuz her alanda parti çalışmasının imkanları ve koşulları farklılıklar göstermektedir. Gelişmenin eşitsiz olmasının anlaşılabilir bir yanı da yoktur. Fakat acaba her alan kendi güç ve olanaklarını "layıkıyla"; yani, hakkını vererek değerlendirebildi mi? Acaba her alanda yerel merkezlerimiz politik ve örgütsel önderlik yeteneklerini hangi düzeyde ortaya koyabildiler? Devrimci eylemimizde ondan güç almak istiyorsak özeleştiriyi geleceğe bırakmamalıyız.

Kölelik yasalarına karşı yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışması biçimindeki kampanya genelde kuşkusuz ki, başarılı bir kitle ajitasyonu faaliyetidir. Fakat ilerlemek için devrimci eleştiri-

den daha iyi bir danışman bulunmadığını da biliyoruz.

Önder partiye geçiş, bir bakıma bütün örgütlerin ve kadroların önderleşmesi sorunu olarak da anlaşılabilir ve anlaşılmalıdır. Günlük çalışmaların hem bu görüş açısıyla örgütlenmesi, yönetilmesi ve hem de yürütülen çalışmaların aynı bakış korunarak devrimci eleştirel tarzda değerlendirilerek denetlenmesi gerekir. "Bayrak yürüyüşü" olarak da tarihimize geçen bu çalışmada yerel merkezlerin politik ufuk sınırlılığı kendini göstermiştir. Esasen bu bilinmeyen bir şey de değildir. Denetlenebilir bir gerçeklik olarak kendini kadro ve örgütlerin önüne koymaktadır. Kölelik yasalarına karşı mücadelenin radikal bir perspektif ve kapsamlı bir pratik plan olarak önlerine konduğunu kavrayamayan kadro ve örgütlerin, politik önderliği niçin anlayamadıklarını veya yanlış "okuduklarını" herhalde sorunlaştırmaları gerekir. Kölelik yasalarına karşı yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışmasının görevlerini oldukça dar, sınırlı kavrayan, on beş-yirmi günlük bir iş gibi gören kadro ve örgütler, bu gerçekleriyle muhakkak yüzleşmek durumundadırlar. Çünkü bu, en başta ilgili örgüt ve kadroların; ama aynı zamanda partinin önderleşme iddia ve yöneliminin büyütülmesi sorunudur. Politik ufuk sınırlılığı, politik mücadelede ya da parti çalışmasında görevlerin dar, sınırlı kavranışı, hücum edilebilir bir somutluk olarak yerel merkezlerin önünde durmaktadır.

Hedef Kitle

Esasen kölelik yasalarına karşı yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışmasının hedef kitleleri özel bir sorun oluşturmaz. Komünist öncü, bu konuyu daha baştan gerek teorisi ve ideolojik duruşu gerekse de siyasal ve örgüt stratejisi düzeylerinde zaten çözümlenmiştir. Fakat günlük çalışmanın yönetimi düzeyinde sorunların varlığı da görmezden gelinemeyecek bir gerçekliktir. Özellikle "Bayrak yürüyüşü" olarak da tanımlanan ve bütüne damgasını vuran İstanbul pratiği, parti çalışmasının "hedef kitle" konusunda bir pratik düzeltmeyi çarpıcı biçimde gerçekleştirmeye yönelmiştir. Yeni Atılım gazetesinden aktaracağımız pasajdaki çözümlenme ve çıkar-samalar durumu aydınlatmaktadır:

Aydınlatma çalışmasının işçi sınıfı ("hedef kitle") merkezli yürütülüyor olması ise bir bakıma bu faaliyetin özgül karakterini belirliyor. İşçi

sınıfı merkezli yürümesi, her şeyden önce, aydınlatma çalışmasının kölelik yasalarını konu ediniyor olması gerçekliği nedeniyledir; ama aynı zamanda işçi sınıfı hareketinde mayalanmakta olan güncel duruma öncü müdahale yönelim ve yaklaşımımızla bağlıdır. Aydınlatma çalışmasının işçi sınıfı merkezli olması, çalışma alanlarının seçiminde kendini somutlaştırıyor. Bayrak, fabrika önlerinde, sanayi sitelerinde, işçi havzalarında ve tabii işçi semtleri varoşlarda dalgalanıyor. Varoşlar ise oralara yığılmış olan, işçi sınıfının en yakın dostları ve hatta uzantıları işsizler, emekçiler ve yoksulların da aydınlatma çalışmasının “hedef kitlesi”nin alanında olduğu anlamına geliyor. Komünist öncü, tüm politik faaliyetinin gündemi ve konusu ne olursa olsun “üzerine çalışılan” “hedef kitle” bakımından da istikrar ve süreklilik muhakkak sağlamalıdır.

Başka şekilde sonuç almanın imkanı yoktur.

Çünkü, bu alanda devrimci kendiliğindencilik asla küçümsenmemesi gereken etkilere sahiptir.

Devrimci iradenin tahkim edilerek güçlendirilmesi ihtiyacı vardır. Komünist öncünün politik çalışmalarına süreklilik kazandırması ancak hedef kitle sürekliliğinin sağlanması bağlamında gerçekten anlamlı ve sonuç alıcı olur. Politik çalışmanın gündemi elbette ki değişecektir; ama yeni gündemler, yeni öncelikler ne olursa olsun gidilecek, “üzerine çalışılan” “kitle” bu aynı kitle olacaktır. (Yeni Atılım, s. 45, “Bu Düzey Rutinimiz Olmalı” başlıklı makale)

İşçi ve emekçilerle dolaysız temaslarda, yani kitle ajitasyonu çalışmasında sıkça karşılaşılan “Neredesiniz?”, “Bir daha gelecek misiniz?”, “Yine gelin”, “Niçin gelmiyorsunuz?”, “Yalnızca işiniz düştüğünde geliyorsunuz” vb. serzeniş, eleştiri ve şikayetler, komünist öncünün politik çalışmalarının sürekliliğini sağlamanın, yalnızca öncünün kendisine ait değil, aynı zamanda, kitlelerin de çözümünü istediği, talep ettiği bir sorun olduğunu yansıtıyor, açığa çıkartıyor. Bunlar kitlelerin devrimci önderlik talep ve arayışından başka bir şey değildir. Önder partiye geçiş hedefine kilitlenmiş komünist öncü “sorunu” tam da burada, kitleleri anlayıp yanıtlayarak çözebilir. “Kitle”leri anlamının ise politik çalışmaların istikrar ve sürekliliğini sağlayacak bir örgüt ve kadro temeli yaratmaktan başka yolu yoktur.

Gerçekleştirilmiş pratiğin durduğu noktadan bakıldığında “hedef kitle”ye yönelimde bir darlıktan söz etmek gerekir. “Finalde” emekçi memur hareketiyle buluşması oldukça anlamlı olmasına karşın, kölelik yasalarına karşı yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışması, emekçi memurlara yeterince yöneltilememiş olduğu gerçeğinin altını çizme gereğini duyuyoruz. Diğer yandan finalin emekçi memurların Ankara eylemiyle ilişkilendirilmesinin yerindeliği ve Ankara eylemine katılımın örgütlenmesinin başarısı burada vurgulanmalıdır.

Komünist öncünün iradesinin sınanacağı alanlardan birisi “üzerine çalışılan”, komünist ajitasyonun muhatabı olan, yüz yüze gelinen “kitle”nin sürekliliğinin sağlanmasıdır. Bu ise politik çalışmada süreklilik ve örgütsel istikrar demektir. Komünist öncü “bayrak yürüyüşünün çiğnediği yollardan, geçtiği sanayi sitelerinden, fabrika önlerinden vb. kesintisiz ve sistematik biçimde devam edecek politik çalışmalarıyla geçmeyi süregelenleştirebilecek mi? Öncünün iradesi işte burada sınavdan geçecektir.

Politik Çalışmanın Sürekliliği

Marksist Leninist komünistler kitle ajitasyonunu örgütlenmede ileri adımlar atarak politik çalışmalarını geliştirirlerken kitle ajitasyonunun güç ve önemini tekrar tekrar keşfediyorlar. Bu tıpkı Amerika'nın yeniden keşfedilmesi gibi bir şeydir. Ama bunun yaşanması gerekmiştir. Halen de kitle ajitasyonunun önemini anlayamayan, ajitasyon çalışmasına “daha ne kadar” devam edeceğiz diye düşünen, tepki veren komünistler olduğu gibi, ajitasyon çalışması ile örgütlenme çalışmasını karşı karşıya koyarak, “İyi de hep ajitasyon mu yapacağız? İzin verin de biraz da örgütleyelim”, “Siyasal bir etki yarattık bu siyasal etkiyi ne zaman örgütleyeceğiz?” diyen yoldaşlarımız var. Ama dahası kimi yoldaşlarımız hâlâ kampanyacılık eleştirisi yapmaya çalışabiliyorlar! Hiç uzağa gitmeye de gerek yok, Marksist Leninist komünistlerin son bir yıllık pratiğine doğru bakılması yeter de artar. Kitle ajitasyonu politik çalışmanın, parti çalışmasının motorudur. Bu motorun ara sıra yahut da zaman zaman çalıştırılması gerektiği düşüncesini (açıkça ya da gizli) taşıyanlar, kendilerini politik çalışmanın sürekliliğini sağlama yetenek ve enerjisinden yoksun bırakırlar.

Yakın zamanın deneyimleri, emekçi kadınlar arasında çalışmaların geliştirilmesine yönelik çabalar ve keza “Üç Kapı Üç Kilit” kampanyası dahil, burjuvaziyle 3 Kasım seçim mücadelesi, işsizliğe yoksulluğa karşı ve keza daha da çarpıcı biçimde emperyalist saldırganlığa karşı mücadele, 2002 ve 2003 1 Mayıs çalışmaları ve nihayet kölelik yasalarına karşı mücadele, bütün bu deneyimlerde kitle ajitasyonu ayrı ayrı her birinin sürükleyici motorudur. Şu anda Irak’a asker gönderilmesine, emperyalist uşaklığına ve işgale suç ortaklığına karşı mücadele için de geçerlidir bu. Eğer emekçi milyonların işgale karşı bilinç ve duyguları eyleme, etkin bir karşı çıkışa ve örgütlenmeye dönüşemiyorsa bunun en önemli ve ilk nedeninin kitle ajitasyonunun güçlü ve sarsıcı biçimde örgütlenememesi olduğu gerçeğinin muhakkak bilinmesi gerekir.

Yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışması, örgütsel etkiyi büyütmenin, politik etkiyi örgütlemenin bir aracı görülmezse, kitle ajitasyonu çalışması teknik bir sorun gibi düşünülürse bu sınırlı kavrayışın amaca hizmet edemeyeceği açıktır. Ajitasyon sürekli olacağına göre biçimsel bir bakış pekala kendini tekrar ettiğini düşünebilir! Asıl sorun ajitasyonun örgütleyici etkisinin kavranışındaki darlıkta ve sınırlılıkta aranmazsa, ajitasyonunun geliştirici, alan açıcı ve örgütleyici etkisi kavranamazsa süreklileştirilen kitle ajitasyonu çalışması yürütücülerinde bizzat bahse konu bakış açıları nedeniyle yorgunluk, bıkkınlık üretebilir. Karamsarlığa izin vermeyecek olan örgütçünün kitle ajitasyonunu ve onun yaydığı ışığın aydınlattığı, uyandırdığı kitleleri örgütleme yeteneğidir. Sorunu sistematik ajitasyon çalışması yürütmekte aramak yerine, örgütçülerimizin örgütleme yeteneğinde aramak daha gerçekçi değil midir?

Şu açıklıkla saptanmalıdır; politik savaşında devrimci kendiliğindenciliğin egemen olduğu bir dönemin pratiğini izah etme, meşrulaştırma ihtiyacından doğmuş bir yanlış bilinci yansıtan klişelerden, formüllerden kurtulma ihtiyacı var. “Siyasi bir etki yarattık bu siyasi etkiyi ne zaman örgütleyeceğiz” sorusu ya da “siyasi etkiyi örgütsel güce dönüştüremiyoruz” saptaması daha doğrusu saplantısı bunlardan bazılarıdır. Kampanyacılık korkuluğu da öyle!

Marksist Leninist komünistleri şimdiye kadar pek haklı olarak siyasal çalışmayı, politik ajitasyonu belli günlerle, belli takvimlerle sınırlan-

dırmayı devrimci eleştiriye konu etmişlerdir. Geliştirilen çalışma aynı zamanda pratik özleş-tiri yolundan söz ve eylem tutarlılığının kurulması olarak da görülmelidir. Lenin’in 20. yüzyılın başında kitle ajitasyonunun önemine ‘Ne Yapmalı’ adlı eserinde yaptığı vurgu bugün de geçerliliğini korumaktadır:

“Siyasal ajitasyonun zorunlu olarak genişlemesinin temel bir koşulu, siyasal teşhirlerin kapsamlı bir biçimde örgütlenmesidir. Ancak, böyle bir teşhir aracılığıyla ki, yığınlar siyasal bilinç ve devrimci eylemi eğitebilirler. İşte bunun içindir ki, bu eylem, bütün uluslararası sosyal-demokrasinin en önemli işlevlerinden birisidir, çünkü siyasal özgürlük bile bu teşhirleri ortadan kaldırmaz, olsa olsa onun doğrultusunu birazcık değiştirir. Nitekim Alman Partisi, özellikle siyasal teşhir kampanyasını yorulmak bilmez bir enerjiyle yürütüyor olması sayesinde durumunu güçlendirmekte ve etki alanını genişletmektedir. Eğer işçiler, hangi sınıfları etkiliyor olursa olsun, zorbalık, baskı, zor ve suiistimalin her türlüüne karşı tepki göstermede eğitilmemişlerse ve işçiler bunlara karşı, başka herhangi bir açıdan değil de, sosyal demokrat açıdan tepki göstermede eğitilmemişlerse, işçi sınıfı bilinci, gerçek bir siyasal bilinç olamaz. Eğer işçiler, öteki toplumsal sınıfların her birini, entelektüel, manevi ve siyasal yaşamlarının bütün belirtilerinde gözleyebilmek için somut ve her şeyden önce güncel siyasal olgular ve olaylardan yararlanmasını öğrenmezlerse; eğer materyalist tahlil ve ölçütleri, nüfusun bütün sınıflarının, tabakalarının ve gruplarının yaşam ve eylemlerinin bütün yönlerine pratik olarak uygulamayı öğrenmezlerse, çalışan yığınların bilinci, gerçek bir sınıf bilinci olamaz. Kim, işçi sınıfının dikkatini, gözlemine ve bilincini, tamamıyla ya da hatta esas olarak işçi sınıfı üzerinde yoğunlaştırıyorsa, böylesi, sosyal demokrat değildir; çünkü, kendini iyi tanıyabilmesi için, işçi sınıfının, modern toplumun bütün sınıfları arasında karşılıklı ilişkiler konusunda tam bir bilgi, sadece teorik bilgisi değil, hatta daha doğru olarak ifade edelim; (s. 89) teorik olmaktan çok, siyasal yaşam deneyimine dayanan pratik bilgisi olması gerekir” (s. 41) demektedir, Lenin.

Kölelik yasalarına karşı yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışması, daha doğrusu kampanyası komünist öncünün işçi sınıfını ve emekçileri politik bakımdan uyandırmasında kitle ajitasyonunun

sarsıcı güç ve önemini çarpıcı biçimde göstermiştir. Şimdi bu kampanyanın diliyle konuşalım.

1) Komünist öncüyü emekçi yığınlar götüren ve kitlelerle buluşturan her şeyden önde gelen temel çalışma biçimi ajitasyondur.

2) Kitle ajitasyonunun etki gücü, suçluyu suçüstü yakalama yeteneği, yayıldığı alanın genişliği ve yoğunluğu ile doğru orantılıdır. Aynı şey araç ve yöntemlerin çokluğu ve yerindeliği için de geçerlidir.

3) Öncünün politik bakımdan etkin ve duyarlı, sürekli hareket halinde olmasını sağlamanın yegane yolu kitle ajitasyonu çalışmasının sürekliliğidir.

4) Kitle ajitasyonu ancak uygun yoğunluk düzeyi veya derecesine ulaşırsa sarsıcı ve uyandırıcı rolünü oynayabilir ki, bunun da bilinen biricik yolu zulmün, sömürünün, haksızlıkların vb. en sıcak ve en çarpıcı örnekleri üzerinden sığa sığına suçluyu suçüstü yakalayan politik kampanyalar biçiminde yapılmasıdır.

5) Parti kadrolarının politik eğitiminin ilk ve temel okuludur, kitle ajitasyonu çalışması. “Ulusal” çapta bu okulu kurmayan bir politik çalışmanın gerçek bir parti çalışması olarak kabul edilip edilemeyeceği bir yana; ama kadro üretiminin sürekliliğini güvenceye alamayacağı açıktır.

Çalışmanın en önde yürüyen bir sembolü vardı. Üzerinde “Kölelik Yasalarına ve Özelleştirmeye Hayır” sloganını taşıyan işçi mavisini bayrak. Taleplerin yazılı olduğu mavi önlükler gidilen her yerde umudu taşıyordu. Bazı yerlerde 40-50 kişiye varan işçi gruplarıyla yapılan ajitasyon sokak gösterisine dönüştü. Bayrak, fabrika önlerinde, işçi havzalarında, sanayi sitelerinde, işçi servis ve duraklarında, semt pazarlarında, özelleştirmeye karşı mücadele eden Tekel ve Petkim işçilerinin eylemlerinde, yoksul emekçi evlerinde, trenlerde, sokaklarda, meydanlarda, sendika kongrelerinde, dalgalandı. Coşku ve kararlılık! Çalışmaya damgasını vuran buydu...

Bildiriler, afişler, duvar gazeteleri, imza metinleri, gazete satışları, iş çıkışlarında ajitasyon konuşmaları, işçilerle sohbetler, ayak üstü alınan randevular, verilen adresler, görüşme istek ve taleplerinin sürekliliği gidilen yerlerde bir “çekicilik” yarattı. Bütün bunların, çalışmanın oluşturucu parçalarının toplamı etrafında bir

ışık, bir güç, bir enerji yaratıldı, açığa çıktı. “Üç kapı Üç Kilit” kampanyasından bugüne kitle ajitasyonunu örgütlemeye öncünün ulaştığı düzeyi gösterir. Ve tabidir ki, elde edilen kazanımların birikimi üzerine yükselir.

Kuşkusuz kullanılan araçlar yeni değildi. İlk defa bildiri dağıtılmıyordu. Aynı şey afişleme ve kahve konuşmaları, sokaklarda, semt pazarlarında, fabrika önlerinde sözlü ajitasyon vb. için de geçerlidir. Burada asıl önemli olan ve altı çizilmesi gereken araçların çeşitliliği ve hareket içerisinde birleştirilmelerinin meydana getirdiği kombinasyon; keza araçların kullanım biçimi ve yöntemleridir. Kitle ajitasyonu ancak belli bir yoğunluk düzeyine ulaşılabilirdiğinde sarsıcı, uyandırıcı ve aydınlatıcı rolünü oynayabilir. O halde önderlik iddiası, yalnızca kitle ajitasyonunun sürekliliğini sağlamayı hedeflemek ve yakalamakla yetinemez; aynı zamanda her durumda yeterli yoğunluk düzeyine ulaşmayı da başarmalıdır.

Kölelik yasalarına karşı yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışmasında kitle ajitasyonunun rolünü oynayabilmesi için gerekli yoğunlaşma düzeyini sağlayacak örgütlenme başarılıdır. Çalışmaya rengini veren ve ruhunu kazandıran işte bu yoğunluktur. Buradan çıkarılacak sonuç şudur: Komünist öncü, önderleşebilmek için “yoğunlaşmış aydınlatma” çalışması pratiğini ve ruhunu politik faaliyetinin, kitle çalışmasının rutini haline getirmeyi başarmalıdır. “Kitlelere hücum” anlık, dönemsel bir parola değil, faaliyetin bütün oluşturucu unsurlarını, kadro ve örgütlerini bu “rutin”e geçişe yöneltmekte anlamını bulabilir ve bulmalıdır.

Meşruiyet Bilincinin Gücü

Aydınlanma çalışması sadece gidilen hedef kitle üzerinde değil, aynı zamanda yürütücüleri üzerinde çarpıcı bir etki yarattı.

Fabrika güvenlik görevlilerinin, polis, jandarmanın müdahaleleri, tekrar tekrar gözaltılar, gözaltında ajitasyon ve bayrak teslimi gösterileri, fiili imza stantları vb. devlet güçlerinin müdahalelerini hiçe sayan bir meşruiyet bilinci ve karşı duruş, bütün bunların sabahtan akşama durmak bilmeyen uslanmaz bir koşu, her birinin bir eylem ve sokak gösterisi biçiminde sürmesi. Öncünün, işçi ve emekçilerin dolaysız çıkarları için ve işçi ve emekçilerin dokunabileceği kadar somut, uygulanabilir ve eylemde somutlaşan cesareti... Öncünün kitleler tarafından tanınması

ve yürüttüğü çalışmanın haklı, doğru ve gerekli olduğunun kitleler tarafından kabulü ve onaylanması keza, öznelinde yarattığı meşruiyet bilinci ve duygusu, kölelik yasalarına karşı yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışmasının en önemli kazanımıdır.

12 Eylül yenilgisi, devrimci örgütler ile emekçiler arasındaki bağları tasfiye etti. Devrimci hareketin sömürülen ve ezilen yığınlarla ilişkilerini geliştirmesi sorunu henüz çözülememişken modern revizyonist sistemin iflası ve SSCB'nin dağılması, işçi sınıfı ve emekçilerde ikinci defa bir sınıf bilinci kırılması yarattı. Uluslararası burjuvazi, sistematik ideolojik saldırılarıyla ortaya çıkan durumu besledi, kabalaştırmaya çalıştı. Uluslararası komünist hareketin bir ideolojik ve örgütsel kriz içerisinde olduğu bu aynı dönemde, sosyalizm yalnızca saygınlık kaybetmedi, aynı zamanda ortaya yeni bir durum olarak sosyalizm için mücadelenin meşruiyeti sorunu çıktı. Kuşkusuz bu, 20. yüzyılda sosyalistlerin itildiği en geri noktadır. Kendini sosyalist olarak tanımlayan kişi, grup ve partilerin bizzat kendilerinin bu sorunun bir parçası olmaları ise bu “meşruiyet” sorununu ağırlaştıran en önemli etkenlerden birisidir.

Marksist leninist komünistler daha baştan, dönemin temel bir görevi olarak sosyalizmin meşruiyeti için mücadele bilinciyle hareket etmiş olmalarına karşın, öncünün ve militanların devrimci enerjisini boğan meşruiyet sorununun saf larındaki etkileriyle mücadele etmesi de gerekmiştir. Bu ideolojik olduğu kadar, devrimci eylemin çözeceği pratik bir sorundur da. Nitekim kölelik yasalarına karşı yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışmasına katılan militanlar, yürütmekte oldukları eylemin meşruiyetinin, yani toplumsal haklılığının ve kabul edilebilirliğinin bilinciyle aydınlanmışlardır.

“Biz de değiştik”, çalışmaya katılan militanların hemen hepsinin ortak değerlendirmesidir. Kimisi çalışmaya katıldıkça yaptığı işin önemini bilince çıkardı. Kimisi çarpıcı biçimde özgüven kazandı. Kimisi de işçi, emekçi, halk ve kitle gerçeğine dokundu. Yürütücülerinde sosyalizmin ve devrimciliğin, keza yürütülen aydınlatma çalışması veya “eylem”inin haklı ve gerekli olduğu duygu ve bilinci bu çalışmanın en önemli kazanımıdır. Bu nedenledir ki, öncü kendi eyleminden enerji ve cesaret alarak da yürüyüşünü sürdürmüştür.

“Meşruiyet” mücadelesinin kitlelerin öncüye yaklaşımı, ilişkileneceği yönelimi boyutu bakımından da bu çalışma anlamlı veriler çıkartmıştır. Evet yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışmasında ilişkilenen emekçiler koşa koşa öncünün saflarında mevzilenmiş değildiler. Ama komünist öncünün yürüttüğü çalışmanın tamamen doğru, haklı ve gerekli olduğu duygu ve düşüncesini birçok biçimde yansıtmışlardır. Öncü, emekçiler tarafından tanınmaktan, sempatiyle karşılanmaktan güç aldığı gibi, bu gerçeklik militanların emekçilere ve kitlelere bakışta, onlarla ilişkileneceği yansıyan yabancılaşma, güven eksikliği ve bürokratik korkunun yıkılmasında etkili olmuştur. Öncü duruşunun meşruiyetiyle, özgüveniyle yığınlara cesaret aşılamış ve taşımış, yığınların sempatisinden, sevgi ve desteğinden güç ve cesaret almıştır. Evet burada bir başka ruhsal şekillenmedir daha belirgin biçimde açığa çıkan. Yeni değildir; ama mayası yazı kazanacak denli güçlü bir devrimci iradeyle yüklüdür.

Ayrıca şunun da eklenmesi gerekir: Komünist öncünün kölelik yasalarına karşı birleşik bir hareket örgütlenme bakış açısıyla İSB'ye ve Emek Barış Demokrasi Bloku'na götürdüğü öneri yanıtız kalmasına karşın, yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışması geniş bir çevrenin ilgi ve sempatisini uyandırmıştır. Burada çalışma biçimlerinin ve tarzının etkisinin yanı sıra hareketin içeriğinin, işçi sınıfı ve emekçi yığınlar nezdinde kazandığı meşruiyetin rolü büyüktür. Siccileri grupçulukla lekeli parti ve çevrelerin bile kamuoyu önünde desteğini açıklamaktan kaçınamamaları ilginç olduğu kadar hegemonya mücadelesi bakımından öğreticidir de. Kitleler nezdinde meşruiyetin gelişimi siyasi partiler düzeyinde hegemonya mücadelesinin bir avantajına dönüşmektedir.

Deneylerin Genelleştirilmesi

Yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışması değişik merkezlerde belirgin farklılıklar gösterdi. Bayrak yürüyüşü, bayrağın birer haftalık dönemler biçiminde bölgeden bölgeye dolaştırılması, bayrak teslimi gösterileri; sendika, parti, kitle örgütü vb. kuramların desteğinin örgütlenmesi; bir başka alanda imza standı kurulması; bir diğerinde özelleştirmenin gündemde olduğu bir işyerindeki işçilerle kurulan özel bağlar vb. Şu ya da bu alanda hareketin gelişimiyle ortaya çıkan

çalışma biçim ve yöntemlerinin komünist basın tarafından zaman kaybetmeksizin genelleştirilmesi ve diğer alanların bu deneyimlerden yararlanması politik mücadelenin itici güçlerinden birisidir. Alanların birbirlerinin deneyimlerinden öğrenme eğilimi yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışmasında ortaya çıkan yukarıda sıraladığımız örneklerde görülmüştür.

İmza toplama, imza stantları açma hiç de radikal olmayan politik çalışma biçimleridir. Yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışması, bunların kitle ajitasyonunun ve emekçilerle dolaysız ilişkiler kurmanın, ajitator kadro eğitimi ve kadroların emekçilerle dolaysız ilişkiye girme deneyimi kazanmasının oldukça etkili, sonuç alıcı ve yaygın kullanılabilir biçimleri olduğunu göstermiştir. Özellikle kadrolarla emekçileri dolaysız biçimde ilişkiye soktuğu için, kadroların kitlelere hücum görüş açısından eğitim ve devrimci dönüşümleri bakımından etkili olmaktadır.

Örneğin şu çarpıcı bir durumdur:

Çalışmaya katılan militanlarla birebir ilişkiye geçilen emekçiler, pek çok örnekte daha doğrusu yaygın biçimde “sizi bundan sonra sürekli görmek istiyoruz” diyorlar.

Militanların buradan çıkardığı sonuç şudur: “Kitlelere sürekli gitmeliyiz. Bayrak Yürüyüşü çalışmasından daha etkin bir çalışma yürütmeliyiz”. Bu, etkin bir kitle ajitasyonu çalışmasının kadro ve örgülerin önderleşme iddia ve bilincini bilemediğini, öncünün önderleşme parolasının doğru kavranışına güç vererek katkı sağladığını göstermektedir. Çalışma kitlelere yabancılaşmanın etkilerine karşı gerçek bir panzehir rolü oynadı. “Kitle tarzını, halklaşma tarzını kuşanarak yürüdük. Kitleler değil aslında biz kitlelerden korkuyoruz” diyen öncü işçiler, militanlar, kendi gerçeğini değiştirme çabası içine girdi. “Kitlelere hücum” parolasının öncünün saflarında tam karşılığını bulduğu bir çalışmaydı bu. “Kitlelerle aramızdaki duvarları aşarak ilerledik”, “Tarzımızı devam ettirmeliyiz” çalışmanın değerlendirmesinde öne çıkan ortak vurgular arasındadır. Bunun için Bayrak Yürüyüşü çalışmasının Ankara ayağı “final değil yeni bir başlangıç” olarak ilan edilmiştir.

Siyasal Etkiyi Örgütlemek

“Siyasi etkiyi örgütsel güce dönüştürmek?” komünist öncünün saflarında dün de bugün de en

çok konuşulan, kafa yorulan sorunlardan birisidir. Her başarılı siyasal çalışmanın ardından sorunun “siyasi etkiyi örgütsel güce dönüştürebildik mi?” şeklinde konuluğu genellikle olumsuz yanıtlanmaktadır. Örneğin 1 Mayıs’ta kitle katılımında “emeğimizin karşılığını alamadık” kanaati oldukça yaygındır. Kölelik yasalarına karşı yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışması için de benzer şeyler düşünülmektedir. Fakat bahse konu “emeğin karşılığı”nın ne olduğunun bilimsel denebilecek bir ölçüsü var mıdır? Bu toprağın ne zaman bire kaç vereceğini kim biliyor? Biz komünistler gelişmenin analizinde nicelik verilerin zayıf ya da küçük çıkmasından korkuya, güvensizliğe kapılmadan, tüm gücümüzle en mükemmel şekilde işleyerek toprağı ürün için hazırlamaya devam edeceğiz. Çünkü kesintisiz sürecek çalışmalarımızın bire on, yüz, bin verecek bereketli günleri hazırlayacağından eminiz.

Sorunun yukarıda formüle edildiği gibi konuluşunun bir ucu komünist öncünün örgütlenme, gelişme ve büyüme arayışını, arzu ve yönelimini yansıtıyor; fakat örgütlenme gibi oldukça somut bir konuyu belirsizleştirdiği için adeta kronik bir çözümsüzlük ve başarısızlık durumunun yaşandığı yanılgısının, duygu ve görüşünün üremesine zemin oluşturuyor. Çünkü, niceliğin niteliğe dönüşümü politik etkinin gücü ve derinliği bakımından olduğu gibi, politik çalışmaların etkisinin partinin örgütsel gücünün gelişimine yansımaları, dönüşmesi bakımından da geçerlidir.

Örgütlenip örgütlenmediği sorusuna yanıt aranan siyasal etki, her durumda somut olarak tarif edilmek durumundadır. Söz konusu olan nasıl bir siyasal etkidir ve hangi biçimde örgütlenecektir? Örneğin, sözlü ajitasyonun akabinde emekçilerden imza almak siyasal etkinin “örgütsel bir güce dönüşmesi”nin bir biçimi olarak kabul edilebilir mi? Ya da sendikaların, kitle örgütlerinin basın toplantısına katılmaları, ilan için imza vermeleri, desteklediklerini açıklamaları siyasi etkinin bir örgütlenme biçimi midir? Yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışmasının kadro ve örgütlerin bilincinde yarattığı dönüşüm, politik etkinin örgütsel güce dönüşmesinin bir başka biçimi kabul edilebilir mi? Keza, örneğin politik çalışmalarda 5 bin değil de 20 bin afiş yapacak, 50 bin değil de 150 bin bildiri dağıtacak bir duruma ulaşmak, tartışılan konu bakımından neyi ifade eder? Ya da yıllardır gazete satışı örgütlenmeyen alanlarda gazete satışı örgütlemenin

bu bakımdan bir anlamı var mıdır? Yanıtlarını da içeren bu sorular, politik etkinin örgütsel güce dönüşümünün pek çok biçiminin olduğunu yeterli açıklıkla gösteriyor. Sorunun hem taze kuvvetlerle ilgili, hem de var olan kuvvetlerle ilgili boyutları vardır. Komünist öncü saflarında yarattığı politik duyarlılık ve kararlılık nedeniyle aynı nicelik kuvvetlerle dün yapamadığını bugün yapabiliyor. Klişeleşmiş formüllerden kurtulmanın öncünün devrimci eylemine güç vereceğinden kuşku duyulamaz. Politik etkinin örgütlenmesi konusu, yürütülen politik çalışmaların her birinde kaç sempatizan kazanıldığı basitliğine indirgenemez.

Kölelik yasalarına karşı yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışması, komünist öncünün kitlelerle ilişkilenişi yaklaşım ve yöneliminde dikkate değer bir keskinleşme yaratmıştır. İdeolojik bakımdan olduğu kadar politik ve örgütsel bakımdan da anlamlıdır bu.

Hiçbir ön eğitimden geçmemiş, politik deneyimden yoksun bir işçi, bir emekçi, dolaylı araçlar bir yana dolaysız biçimde politik çalışmada örgütlenebilir mi?

Sorunun bu tarzda konusu aslına uygun olduğu kadar, “siyasi etkiyi” örgütlemenin öncelikle bir ideolojik sorun olduğu gerçeğini açığa çıkarması bakımından da oldukça anlamlıdır.

Devrim; kelimenin gerçek anlamıyla sıradan işçi, emekçi, yoksul ve ezilen milyonların kendilerini değiştirme eylemidir ve sıradan emekçilerin eseridir. Buradan tabii ki, ortalama her işçi ve her emekçinin komünist öncünün günlük politik çalışmalarında örgütlenebileceği sonucu çıkar. “Soyut olarak, teorik olarak tamam, doğru, ama...” diyen militanın yalnızca “kitlelere güveni” değil, onların önderi olarak emekçileri örgütleme yeteneği de devrimci eleştirinin hedefi olmalıdır.

Evet her işçi, her emekçi hemen partinin bir propagandacısı, bir parti yöneticisi olamaz; ama her işçi, her emekçi pekala bir ajitatör, bir örgütçü olabilir. Bir bildirin dağıtımını ve aynı zamanda bildiride yer alan düşüncelerin, bilgilerin sözlü olarak anlatılmasını, şu yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışmasında çokça yapılanı / yaptıklarımızı, neden her işçi yapamasın? Ya da Atılım’ı okuyup içerisindeki yazılan, spotları anlatarak, işçi evlerini ziyaret edip, dağıtamaz mı?

Ama sorun şu: Biz, bize doğru bir adım atan her

işçiye bir ajitatör için gerekli bilgileri vermeye ve bir ajitatör gibi çalıştırmaya hazır mıyız? Dahası, politik görüş açısı, devrimi kavrayışı komünist militana, özellikle de örgütçüye, öncünün binlerce ve on binlerce ajitatöre ihtiyacı olduğunu söylüyor mu?

Örgütlenme ve örgütçülük bağlamında da aynı yaklaşım geçerlidir. Her işçi her emekçi bir örgütçü olabilir mi? Yani yarın değil şimdi, öncüye doğru bir adım attığında hemen bir örgütçü olabilir mi? Uzağa gitmeye gerek yok, yoğunlaştırılmış aydınlatma çalışmasının pratik gelişme biçimlerini ve bunların örgütlenişini düşünün! İmza kampanyası güzel ve açıklayıcı bir örnek. Kölelik yasaları konusunda bilgilendirilmiş, elinde imza metni olan her emekçinin imza toplayabileceğine kimin itirazı olabilir ki! Peki, bu aynı emekçi, kendi öğrendiğini, bildiğini anlatıp imza istediği emekçiye neden aynı şeyi kendisinin de yapabileceğini anlatıp, onu imza toplama pratik çalışmasında “görevlendirerek” örgütlemesin, örgütleyemesin ki! Kölelik yasalarına karşı bildiri dağıtan bir işçi, dağıttığı bildiriyi alan semtindeki işçinin evine misafir olup, onun da kendisi gibi bildiri dağıtabileceğini anlatabilir ve bir gün sonraki bildiri dağıtımına çağırabilir pekala! Örgütlemek değil midir bu? Aynı şeyi gazete dağıtan bir işçi de yapabilir! Gazete verdiği işçi arkadaşını örneğin evinin sokağında üç-beş gazete satması/dağıtması için görevlendirebilir vb.

Siyasi etkiyi örgütsel güce dönüştürme şablonu bolca tekrar ediliyor; ama bu etki çok pratik biçimde çözümlenmiyor, düşünülüyor. İlk, “siyasi etki” dediğimiz şeyin farklı derecelerinin olduğunun altını çizmeliyiz. “Siyasi etkisi” altında olanların komünist öncüye yakınlık düzeyi farklılıklar gösterir. Örgütçü bu gerçeği açığa çıkartmalı ve uygulamada somutlaştırmalıdır.

Siyasi etkiyi örgütsel güce dönüştürme şablonunu daha az tekrar edelim; ama daha çok pratik biçimde düşünelim. Burada işçi ve emekçilere yaklaşımda, onlarla ilişkilenmede temel bir sorunla karşı karşıyayız. Bunun, kimi zaman güven, kimi zaman yabancılaşma sorunu olduğunu söylüyoruz, eleştiriyoruz. “Kitlelere hücum” parolasında dikte edilen görevlerin en uç veya ileri kavrayış düzeyine geliyoruz; bu, öncüye doğru bir adım atan her işçinin, her emekçinin bir ajitatör, bir örgütçü olarak örgütlenebileceği kavrayış ve inancını geliştirmek ve duraksamak-

sızın bu yönelime pratik biçimde girmektir. İşte bunun için, kitlelere yabancılaşmanın ideolojik etkilerini bu düzeyde de söküp atmalıyız.

Böyle bir yönelimin sağlam zemini işçi ve emekçileri, yoksulları, ezilenleri “kendinden” görme bilinç ve duygusunun kök salması, öncünün zihniyetinin kimyasal yapısına işlemesidir. İşçi mi, emekçi mi, yoksul mu, ezilen mi, o “bizden”dir, “bize” aittir, “bizim”dir. Şu anki bilinci ne olursa olsun, hangi ulustan, hangi inançtan, hangi cinsten olursa olsun, o “bizi” anlar, “biz” ona anlatırız, ikna ederiz. Öncü, onları temsil ediyor, onlara hizmet ediyor, varlığının bütün kökleriyle onlara bağlı. Onlar adına

konuşma hakkını kendinde gördüğü gibi, onlar adına inanılmaz bedeller de ödüyor. O halde hem haklılık ve meşruiyetinden ve hem de inandırma otorite ve yeteneğinden aldığı güçle öncü, kendine doğru bir adım atan her işçi ve emekçiye duraksamaksızın görevler vererek, sorumluluk üstlenmesini isteyerek örgütleyecektir. Bundan daha meşru bir şey olabilir mi?

Yeni Atılım’ın 46. sayısının başyazısından genişçe aktardığımız bu çözümleme ve belirlemeler öncünün bilincindeki keskinleşmenin yansımasıdır. Bütün bunların öncünün bilincinde kök salması ve eyleminde pratikleşmesi gereksinimi vardır.

ABD-Türkiye İlişkileri: Yapısal Kriz

4 Temmuz, ABD'nin kuruluş yıldönümüdür.

İlginç ve çarpıcı bir rastlantıdır ki, Süleymaniye kentinde 11 Türk kontrgerilla elemanının ABD askerlerince gözaltına alınması da 4 Temmuz'da gerçekleşmiştir.

Bu bakımdan, 4 Temmuz aynı zamanda işbirlikçi Türk burjuva devletiyle ABD'nin ilişkilerindeki krizin tüm çıplaklığıyla açığa vurduğu gündür de. Ya da başka bir açıdan, bu krizin 'çözölmeye' başladığı 'tepe noktaları'ndan birinin de tarihidir.

1 Mart'tan 4 Temmuz'a uzanan 4 aylık zaman dilimi, 'kriz'in tepe noktasını ifade ediyor.

Afganistan'dan Kosova'ya, Somali'den Kafkaslara kadar ABD emperyalist çıkarlarının silahlı bekçiliğini yapmakta 'en önde' yürüyen işbirlikçi Türk burjuva devleti, Irak savaşında ABD'yi 'hayal kırıklığı'na uğratmış ve 'yalnız bırakmış'tır. Aylarca AKP hükümeti ve Genelkurmayda ABD arasında süren pazarlıklar sonucu, 1. tezkere meclisten geçmiş, ABD gemileri Türkiye ve Kuzey Kürdistan'ı işgal ederek Irak sınırına yığılmak için Mersin açıklarına demirlemişti. Ancak emperyalist savaş karşıtı sokak muhalefetinin gücü, AKP içindeki bölünme ve Genelkurmay'ın kararsızlığı, 2. tezkerenin meclisten geçmesini engelledi.

Ortaya çıkan sonuç, hem ABD, hem de Türkiye'deki Amerikancılar için tam bir 'şok'tu. Ama

ne kadar şaşırtıcı olursa olsun, düpedüz gerçektir ve artık yaşanmıştı. İlişkilerin o andan sonraki seyrine damgasını vurması da kaçınılmazdı.

Irak savaşı patlak verip de ABD ordusu Irak halkının çetin direnişiyile karşılaşınca, 'bizim' Amerikancıların da paçaları tutuştu: ABD 'bizden' bunun hesabını sorar! Nitekim George W. Bush, Bağdat'ın düşmesinin ardından yaptığı bir açıklamayla "Savaşın Türkiye yüzünden uzadığını" ifade etmişti. ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz ise, "Ordu, üzerine düşen liderlik rolünü oynamadı" sözleriyle, intikam oklarının hedefini göstermişti.

Derken, önce Güney Kürdistan'da sözde bir 'insani yardım' konvoyunun içinde Türk özel tim mensupları, Türkmenlere silah taşırken yalandılar. Ardından da Süleymaniye'deki Türk kontrgerilla binası ABD askerlerince basıldı.

Krizin Odağında Kürt Sorunu Var

Tüm bu günlük gelişmelerin arka planını araladığımızda, gözümüze ilk çarpan olgu, Kürt sorunudur. ABD'nin Ortadoğu işgali, Ortadoğu'da sınırların değişmesini gündeme getirmiştir. Bu da her şeyden önce, Kürt ulusunun statüsünde 'bir şeylerin' değişmesi anlamına geliyor. Ortadoğu'nun mevcut statüsü, anahatlarıyla 1. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nın ardından çizildi. Önceden Osmanlı'ya ait olan bu bölge, büyük oranda İngiliz ve Fransız emperyalistlerinin

eline geçti. 1923 Lozan Anlaşması ise, bölgenin fazlaca değişmeden bugüne değin uzanan siyasi coğrafyasını çizdi.

Lozan, Türk ulusu açısından emperyalist işgalin hukuken sona erdirilmesi ve bağımsız devlet ilanı anlamına gelirken, aynı belge, Kürt ulusu açısından dört parçaya bölünme ve köleleştirilme anlaşmasıydı. İngiliz mandası Irak, Fransız mandası Suriye, Türkiye ve İran, Kürdistan'ı aralarında paylaştılar. Lozan statüsü, aynı zamanda Kürdistan'ı sömürgeleştiren bu dört devlet arasındaki sömürgeci işbirliğinin de temeli oldu. Dört parçayı ellerinde tutan devletler, herhangi bir parçada gelişen Kürt ulusal isyanlarına karşı, 80 yıl boyunca işbirliği yaptılar.

Suriye ve Irak'ın Fransız ve İngiliz mandasından kurtulmalarının ardından bu işbirliği, bir tarihsel süreklilik içinde devam etti. Tıpkı 1925 Şeyh Sait isyanının bastırılmasında Fransa'nın, Suriye demiryollarını Türk ordusuna açması gibi, 1975'te Mustafa Barzani'yle Irak devleti arasında Güney Kürdistan'ın özerkliği için anlaşma imzalandığında, buna ilk karşı çıkan da Türk devleti olmuştur. Saddam'ın Halepçe'de Kürtlerin üzerine sığıttığı kimyasal gazları Avrupa şirketlerinden alarak Saddam'a satan Türk şirketleri olmuştur. Yine, Halepçe katliamının ardından, gaz bombasıyla yaralanan binlerce Kürt, TC sınırından içeriye kaçmasına rağmen, Türk devleti ısrarla, "Halepçe'de kimyasal gaz kullanılmadı" tezini savunmuştur.

Ancak şimdi, durum köklü biçimde değişiyor. ABD'nin Irak'ı işgalinin ardından, Kürdistan'ı egemenliği altında tutan sömürgeci güçler bileşimi değişti. Artık Güney Kürdistan, ABD egemenliği altında. Ve ABD'nin, işgal ettiği topraklarda, sömürgeci egemenliği için görece 'istikrar' bulabildiği yegane alan, Güney Kürdistan oldu. Barzani-Talabani işbirlikçiliği, ABD işgalcilerini sevinç gösterileriyle karşıladı. 80 yıldır ilk kez, Kürdistan'ın bir parçasını egemenliğinde tutan bir güç, Kürtlere 'federe devlet' kurma olanağı tanıyacağını ilan etmiş oldu. Daha doğrusu, Güneyli Kürtlerin 80 yıllık mücadelesinin yarattığı birikim, ABD'yi Kürtlerle böyle bir ilişki kurmaya zorladı. ABD'nin Kürtlerle kuracağı sömürgeci ilişkinin biçiminin Türk, İran ve Suriye sömürgecilikleriyle yapısal uyumsuzluğu, bu devletlerle ABD'nin ilişkilerinde de yeni bir kriz ögesi oluşturdu.

Geçerken belirtelim ki, Irak savaşının ilk evresinin Bağdat'ın düşmesiyle noktalanmasının ardından, Türk devletinin ilk dış politika hamlesi, İran ve Suriye'yle sömürgeci işbirliğini eski biçimiyle yeniden kurmaya çalışmak oldu. Ancak Türk devletinin bu girişimi, ABD'nin baskı ve zoruyla engellendi. TC-Suriye-İran arasında Kürdistan'ın statüsünü olduğu gibi korumak konusundaki o bildik, klasik sömürgeci işbirliğinin de artık sürdürülemeyeceği ortaya çıktı.

Kürdistan'ın sömürgeleştirilmesinin 80 yıllık tarihi, sömürgeciler arasındaki işbirliğinin yanı sıra, Kürdistan'ın dört parçası arasındaki karşılıklı etkileşime de işaret ediyor. Güney Kürdistan'da 1970-74'te gerilla mücadelesiyle birleşen ulusal isyan, Kuzey Kürdistan'da güçlü bir ulusal mayalanma yaratmıştır. Yine, 1991'den sonra, Güney Kürdistan'ın fiili özerkliği, Kuzey'deki ulusal devrimi besleyen bir rol oynamıştır. Tersinden, Kuzey'deki ulusal devrim ve PKK'nin Güney'de üçüncü büyük siyasi kuvvet haline gelmesi de Güney'i radikalize eden bir faktör olmuştur. Bu tarihsel verilere ek olarak, bugün fiilen Kürdistan ulusal mücadelesinin uluslararasılaşmış olması, özellikle Kuzey ve Güney Kürdistan'ın siyasi açıdan önemli derecede iç içe geçip kaynaşmış olması da bir olgudur.

Tüm bu olgular, Güney Kürdistan'da kurulacak bir Kürt federe devletinin ya da daha ötesi, ABD'nin himayesinde kurulacak bir Kürt devletinin Kuzey Kürdistan'da fiilen ulusalcı etkileşimler yaratacağını gösteriyor. Türk sömürgeciliğinin 'kabusu' da budur.

Kuzey Kürdistan'da sömürgecilik, Kürt ulusunun varlığının inkarı temelinde inşa edilmiştir. 'Herkes Türktür' ve tabii ki, Kürtler de Türktür! Ancak bu kaba inkarcı siyaset, gerçek yaşamda 1984-1999 Kürt ulusal savaşı tarafından alt üst edilmiştir. 1989/91'den itibaren bir ulusal devrime dönüşen Kürt ulusal hareketi, faşist sömürgeciliğin inkar siyasetini delik deşik etmiştir. Bunun sonucu ve ürünü olarak, 1991'de Kürtçe konuşma yasağı kaldırıldı. 2002 Ağustosunda Kürtçe öğrenimi ve radyo-TV yayını serbest bırakıldı. 2003 Ağustosunda ise, özel TV-radyolara Kürtçe yayın izni verildi. Ancak sömürgecilik, tüm bunları 'bireysel haklar' olarak, Kürtçe'yi ise bir 'mahalli lehçe' olarak tanıdı ve Kürt ulusunun kolektif varlığını inkar etmeye devam ediyor. Diğer yandan da yasal olarak

tanınan bu hakların gerçek yaşamda hayata geçirilmemesi için vargücüyü çabalıyor.

“Ortadoğu’da sınırların değişmesi”, Kürt ulusunu inkar siyasetinin artık dikiş tutmayacak biçimde iflas etmesi demektir. Örneğin Güney Kürdistan’da Kürtler çoğunlukta ve federe devlet kuruyorlar. Bu durum, Kuzey Kürdistan’da çoğunlukta olan Kürtlerin neden aynı hakka sahip olamadığı sorusunu gündeme getirecektir.

Sömürgeciliğin önde gelen ideologlarından Ümit Özdağ’ın, ASAM(1) için hazırladığı ve yazının sonraki bölümlerinde de gönderme yapacağımız konuyla ilgili ‘stratejik araştırma’ raporunda, “Türkiye’nin bundan sonra yapması gerekenler” bölümünde, tam da bunun için, “Birincil hedef, Ortadoğu ve Irak’ta mevcut sınırların değişmemesidir” deniliyor.(2)

ABD-Türkiye ilişkilerinin yeni döneminde, en sancılı kriz unsuru budur.

Bu nedenden dolayı, işbirlikçi Türk devleti, ABD’nin ‘uzun savaş’ının bir önceki halkası olan Afganistan savaşına koşar adım asker gönderirken, Irak saldırısına başından itibaren hep mesafeli yaklaşmış ve devletin yönetici çevreleri belirgin bir iç kararsızlık geçirmişlerdir.

Nasıl geçirmesinler ki? Yugoslavya’dan Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya, Sırbistan-Karadağ ve Kosova’yı çıkartan emperyalist paylaşım süreci, neden Irak’tan da bir Kürdistan çıkartmasın?

Üstelik, Türk sömürgeciliğinin “KADEK’in imha edilmesi” talebi de ABD tarafından sürekli ertelenmekte, sürüncemeye bırakılmakta, Türk askerinin Irak’a gönderilmesi koşuluna bağlanmaktadır. En son, Ankara’ya gelen ABD “Terörle Mücadele” uzmanları, açık biçimde, “Güney Irak’ta istikrar sağlanmadan, Kuzey Irak’ta çatışma istemediklerini” ilan etmişler ve ancak ‘yabancı desteğin’ Irak’a ulaşmasının ardından, ‘boşa çıkacak’ ABD birliklerinin Kuzey’e giderek bu sorunu çözebileceklerini söylemişlerdir.

Krizin kaynağına dair, ASAM uzmanlarından Bahadır Koç ise şunları söylemektedir: “Türkiye ile ABD’nin Ortadoğu’ya yönelik çıkarlarında ve önceliklerinde farklılıklar vardır. Kürt meselesi ve Türkiye’nin bu konuya herhangi bir dış politika olayının çok ötesinde verdiği önem, Ankara’nın ABD politikalarına bakışını etkile-

yerek, bu farklılıkların artmasını ve derinleşmesini beraberinde getirmektedir.(3)

“Farklı çıkarlar” ve “farklı öncelikler”... Türk sömürgeciliğinin politikasıyla, ABD sömürgeciliğinin politikası arasındaki çıkar ve öncelik farklarıdır bunlar. Türk sömürgeciliğinin “çıkarları” Güney Kürdistan’da herhangi bir Kürt ulusal kurumlaşmasına izin verilmemesidir. ABD’nin ise, Irak’ta tutunabilecek yegane dalı, Güney Kürdistan’dır ve Kürtlere çeşitli ayrıcalıklar tanımak zorundadır. Türk sömürgeciliğinin “önceliği”, KADEK’in silah zoruyla imha edilmesidir, ama ABD sömürgeciliği, böyle bir hamlenin Güney Kürdistan’ı da bir savaş alanı haline getireceğini biliyor ve gerçekte, aynı anda hem Irak direnişiyle, hem KADEK’le çatışmayı göze alamıyor. Bu yüzden ABD, doğrudan bir silahlı tasfiye hamlesine girişmekten geri duruyor. Görüşmelerde dayattığı “KADEK’in silahsızlanmasını pratik olarak gerçekleştirecek silahlı adımlar atmayı sürüncemeye bırakıyor. Bu durumu, aynı zamanda Irak’a Türk askeri gönderilmesini sağlamak için bir koz olarak kullanıyor.

Sömürge Yönetiminde Türkmenlerin Konumu

İşbirlikçi Türk devletiyle emperyalist ABD arasındaki krizin birincisiyle bağlı bir ikinci alanı, Iraklı Türkmenlerin Irak sömürge yönetiminde oynayacakları rol, tutacakları yer sorunudur.

Bu soruna girmeden önce, bir noktanın altını çizelim. Türk burjuva devleti, 1991’e kadar Iraklı Türkmenlerin durumuyla hiçbir biçimde ilgilenmemiştir. Saddam rejimi altında ezilen ve Araplaştırılmaya çalışılan Türkmenlerin durumuyla ilgili olarak ‘suskunluk’ siyaseti izlemiştir. Tabii ki, bu siyaset de doğrudan doğruya, Irak rejimiyle Türk devleti arasındaki sömürgeci işbirliğinin bir sonucu ve ürünüydü.

Ancak ne zaman ki, Güney Kürdistan fiili bir özerkliğe kavuştu, Türk burjuva devleti de “şanlı Türkmen davasını” icat etti. Güney Kürdistanlı Türkmenlerin önemli bir kısmı, Türk kontrgerillası tarafından örgütlenerek, bir kontra gücü oluşturuldu. “Irak Türkmen Cephesi”, gerçekte Türk kontrgerillasının, kirli savaş çetelerinin bir uzantısı olarak ortaya çıktı. Güney Kürdistan’da Kürt ulusal kurumlaşmasının önüne engel çıkartmak ve Saddam’ın devrilmesi durumunda yeni ikti-

dardan pay kapmak amaçlarıyla kurulmuştur.

Şimdi, ABD ve Türkiye'nin "çelişen çıkarları ve öncelikleri", Irak Geçici Hükümet Konseyi içinde Türkmenlere yalnızca bir sandalye verilmesine neden olmuştur. ABD'nin atadığı bu bakanın da Irak Türkmen Cephesi'yle bağı yoktur. Bu, fiilen Türk burjuva devletinin Irak yönetiminden dışlanmasıdır. Türk burjuvazisinin fetihçi hayallerini suya düşüren bu gelişme de ABD-Türk devleti arasındaki krizin faktörlerinden birisidir. Şimdi gündemde olan asker pazarlıklarının bir unsuru da hükümet konseyindeki Türkmen 'bakan' sayısıdır. Kürtlere 5 'koltuk' verilirken, Türkmenlere 1 koltuk verilmesini 'adaletsiz!' bulan Türk sömürgeciliği, Türkmenler için en az 3 koltuk istiyor. Burada elde edeceği koltukları hem Kürtlere karşı bir müdahale aracı, hem Irak'ın iç politikasına 'karışmanın' bir mevzisi ve hem de Irak'a gidecek Türk sermayesi için bir güvence olarak görüyorlar.

Bu örnek, Türkiye Cumhuriyeti devletinin, Türk ırkçısı ve şovenist yapısını çok çarpıcı biçimde ortaya koymuyor mu? "Herkes Türktür" ideolojisiyle Kuzey Kürdistan'da yaşayan milyonlarca Kürt'ü 'Türk' sayan sömürgeci devlet, 'Irak' sınırları içindeki Kürtlerin bir federe devlet kurmasından öcü gibi korkuyor, ama oradaki Türkmen 'soydaşlar'ı silahlandırıp, kışkırtıyor. Bu tıpkı, TC'nin 1989'da Bulgaristan'daki Türkleri Türkiye'ye göç etmeleri için kışkırtması, göç edenlere vatandaşlık hakkı vermesi, ancak aynı dönemde Saddam rejiminden kaçarak sınırı geçen Kürt göçerlere "mülteci" statüsünü bile çok görmesi, toplama kamplarında, halktan tecrit ederek tutması gibi bir durumdur.

"Kerkük Türktür" sloganında ifadesini bulan bu şovenist politika, aynı zamanda, 'iç'te de Kürt ulusu üzerindeki şovenist baskıyı tırmandırmanın ve Türk ulusundan emekçileri zehirlemenin bir aracıdır. Bir kısım faşist-kemalist grup da bu slogan üzerinden şovenist kitle tabanı yaratmak üzere sokağa salınmıştır.

Kırmızı Çizgiler Erirken...

Ortadoğu'da ABD işgali, Türk sömürgeciliğinin 'kırmızı çizgileri'ni çiğneyerek gerçekleşiyor. Irak işgalinin hemen ardından Genelkurmay tarafından ilan edilen 'kırmızı çizgiler' şunlardı:

*Bağımsız Kürt devletinin kurulmaması

*Kürt federe devletinin de ilan edilmemesi

*Etnik yapıya dayalı federasyon vb. kurulamaz.

*Peşmergelerin Kerkük'e girmemesi

*Musul-Kerkük'teki Türkmenlere yönelik bir saldırının olması ve bu kentlerin nüfus yapısının peşmergelerce bozulmaya çalışılması. Gerçekte, şu an politik gündemde 'bağımsız Kürt devleti' yok; ancak Musul ve Kerkük, ABD egemenliği altında, Kürtlerin idaresinde. KDP ve KYB'nin bu kentlere girmesi durumunda bunu 'savaş nedeni' sayacağını ilan eden Türk sömürgeciliği, geri adım attı. Ya da atmak zorunda kaldı, ABD sömürgeciliğinin ihtiyaçları doğrultusunda geriletildi. Giderek Türk devletinin Güney Kürdistan'da bir federe devletin kurulmasını engelleme ümitleri suya düştü. Şu anda, esas olarak, bu federe devletin yetki ve sınırlarını daraltma ve Türkmenlerin bu federe devlet içindeki gücünü büyütme mücadelesi veriyor. Süleymaniye gözaltıları, bir yandan da Türk devletinin bölgedeki Kürt kuramlaşmasına yönelik kontra provokasyonlarına ABD tarafından verilmiş bir cevaptı. Ya ABD'nin çıkarlarına hizmet edersin ya da bu bölgede barınamazsın mesajıydı. Kırmızı çizgilerin çiğnenmesinin ve Süleymaniye gözaltılarının ardından bir ASAM uzmanınca yapılan şu değerlendirme, ABD'nin Türk sömürgeciliğini geriletmediği noktayı göstermesi açısından anlamlıdır:

"Türkiye'nin Kuzey Irak'taki Kürtlerle ilgili gelişmeleri askeri yöntemlerle etkileme marjı ciddi oranda azalmıştır. (...) Türkiye'nin Irak'a yönelik ilgisinin merkezinde PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığı ve faaliyetleri olmalıdır."(4)

Ancak, Türk sömürgeciliğinin Güney Kürdistan'daki askeri gücünün yalnızca KADEK'e karşı konumlandığını düşünmek mümkün değil. Türkmenlerin örgütlenmesi ve silahlanması, provokasyonlar çıkartılması gibi el altından yürütülen işler hala sürüyor. Diğer yandan, işbirlikçi Türk devleti, Irak'ın siyasi yapısına yönelik müdahaleleri, ancak ABD'nin hizmetine binlerce Türk askeri vererek yapabileceğini anlamıştır ve 'asker gönderme' planının arkasındaki bir gerçek de budur.

Kriz, TÜSİAD-Ordu Çatışmasıyla Örtüşüyor

Türk burjuva ordusu, geleneksel olarak, devletin en ABD'ci kurumunu oluşturur ve hatta ABD egemenliğinin bu topraklardaki temel direğidir.

Ümit Özdağ'ın deyişiyle: "İki ülke arasındaki ilişkilerde güvenlik merkezli konular öncelikli bir yer işgal ettiği için, geçtiğimiz 50 yıl içinde en fazla işbirliği geliştiren kurumlar, iki ülkenin orduları olmuşlardır."(5)

Ancak şimdi, durum değişti.

Tüm generalleri ABD'de 'eğitim'den geçmiş, eski Genelkurmay Başkanı Karadayı ABD'den "üstün liyakat ödülü" almış, NATO'cu, işbirlikçi Türk ordusu, artık bir dizi noktada ABD için bir ayakbağı olarak görülüyor ve iktidar gücü geriletilmeye çalışılıyor.

Wolfowitz'in Meclis'ten tezkerenin geçmemesinden Türk ordusunu sorumlu tutan açıklaması, bunun ilk işaretiydi. "Ordu, liderlik rolünü oynayamadı" diyordu Wolfowitz. Bu yüzden ABD, Kürt sorunu ve ABD işgaline eklenme konularında ABD'ye daha yakın bir çizgi izleyen AKP hükümetini açık ve bariz biçimde desteklerken, ordunun devlet iktidarı içindeki ağırlığının geriletilmesini destekledi. TÜSİAD ve Genelkurmay arasında, önceden beri süren iktidar kavgasında ordunun geriletilmesinden yana tutum koydu. "7. Uyum Paketi"nin arkasında AB emperyalistlerinin yanı sıra ABD de vardır.

İşbirlikçi ordu içinde ise, ABD'yle yaşanan krize dair bir çatallanma, iki farklı tutum biçiminde kendisini ortaya koyuyor. Genelkurmay İkinci Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın konuşmasında ifadesini bulan "hem ağlar hem giderim" tarzı işbirlikçilik ile Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'te somutlaşan daha açık işbirliği çizgisi. Ancak son kertede bu iki çizgi de Irak'a asker gönderilmesinde hemfikir olarak bir noktada buluşuyorlar. Süleymaniye'deki gözaltıların ardından 'gürleyen' Genelkurmay açıklamaları, birkaç hafta içinde renk değiştirdi. "ABD ordusuyla tarihin en büyük güven krizinin yaşandığını" ifade eden Hilmi Özkök, birkaç hafta içinde, asker gönderme müzakerelerine hazırды. Genelkurmay Başkanı, Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın katıldığı Çankaya Zirvesi'nde, generallerin iradesi, açık biçimde asker göndermekten yanaydı. Sonuçta "güvenlik sorunu"na ABD'ye sırt dönerek çözüm bulmak olası değil! Kürdistan, ancak ABD'nin onayı ve denetimiyle Türk burjuvazisinin egemenliği altında kalabilir. Güney Kürdistan'daki Kürt devletleşmesi ve KADEK'in bu bölgedeki varlığı, artık ancak ABD'yle yeni temelde ku-

rulacak işbirliği ilişkilerine dayanılarak engellenebilir.

Uluslararası Krizin Bir Parçası

Irak savaşı, emperyalist uluslararası ilişkilerdeki krizi çıplak gözle görünür hale getirdi. 1945-1990 dönemine ait uluslararası örgütler, başta BM ve NATO olmak üzere, çarpıcı biçimde işlevsizleştiler. ABD emperyalizmi, Britanya ile birlikte, bu örgütlerin iradesini hiçe sayarak Irak'a savaş açtı.

Bu durum, 1989/90 olaylarıyla birlikte başlayan, ama pratik görünümünü şimdi ortaya koyan bir uluslararası krizdir:

"Dünyamız bir 'uluslararası kriz'le karşı karşıyadır. Bu 'sıradan' bir kriz durumu değildir. Çünkü kriz içinde olan emperyalist 'uluslararası ilişkiler düzenidir'. Dahası bugünkü durum, yalnızca emperyalist uluslararası ilişkiler düzeninin krizi değil, '90'lardan beri süre gelen krizin tırmandığı en tepe nokta ya da krizin kendini en çarpıcı ve şiddetli biçimde ortaya koyduğu bir an'dır.

"Bölgemiz petrol ve dünya egemenliği mücadelesinin öncelikli özel alanı olduğu içindir ki, emperyalist odaklar arasındaki çelişkilerin keskinleşmesi ve hegemonya mücadelesinin sertleşmesinden dolaysız ve sarsıcı biçimde etkilenmektedir. Bu etki, istikrarsızlığın artması, varolan yapıların çözülmesi vb. anlamına gelir."(6)

Soğuk Savaş yıllarında 'komünizm tehdidi'ne karşı, emperyalist kapitalist dünyanın 'ileri karakolu' idi Türkiye. Ortadoğu'da gelişen radikal Arap ulusalcılığına karşı da, SSCB merkezli "komünist tehdide" karşı da ABD'nin Ortadoğu'daki iki kalesinden biriydi. (Diğeri İran Şahlığı.) Ancak 1979 İslam devrimiyle Şahlık yıkılınca, bu önem daha da büyüdü.

Tüm bu 50 yıl boyunca, dünya egemeni ABD, Türk burjuvazisinin Kürdistan üzerindeki sömürge egemenliğini onaylamış ve desteklemiştir. Kürt ulusunun inkarının arkasında hep ABD desteği olmuştur. 1984-1999 arasında faşist diktatörlüğün uyguladığı kirli savaş da ABD ve Alman silahlarıyla yürütülmüştür. 12 Mart ve 12 Eylül cuntacıları ABD'nin "bizim çocuklar" dediği, kendi egemenliğinin araçlarıydı.

Marshall yardımlarıyla başlayan ve bütün bir 50'li-60'lı ve 70'li yıllar boyunca süren ABD

yardım ve borçları ise, ‘karakolun iktisadi ve toplumsal durumunun güvencelenmesi amacını taşıyordu.

Bu dönemde ABD-Türkiye ilişkilerinde oluşan en önemli ‘kriz’, Kıbrıs’ın Türk ordusunca işgal edilmesi idi, ki bu ‘kriz’ de, hızla sönmüldü. Zira, işgal sonucu Kıbrıs Cumhuriyetinin darbe-lenmesiyle, Kuzey Kıbrıs, ABD için batmaz bir uçak gemisine, Soğuk Savaş’ın hizmetindeki bir askeri üsse dönüştü.

Ancak, 1989/90 olayları, ABD emperyalizmi ile Türk işbirlikçiliği arasındaki ilişkilerin bu 50 yıllık geçmişinde bir dönüm noktasıdır. Bu durum kendisini, 1991 Körfez Savaşı’ndan sonra Güney Kürdistan’da bir özerk bölge oluşturulmasıyla hissettirmeye başlamıştı. Bugün ise, ABD, Ortadoğu’da bizzat işgalci bir güç, hatta TC’nin sınır komşusu olarak, kendi çıkarlarını salt diplomatik-ekonomik basınçla değil, fiili askeri kuvvetiyle de dayatan bir güç konumunda.

Diğer şeyler bir yana, yalnızca ABD’nin Irak’ı işgali ve bu ülkeyi bir askeri üs haline getirmesi bile, Türkiye’nin ‘jeostratejik önem’ini -en azından Ortadoğu için- ortadan kaldırıyor.

ASAM’cılarının sözleriyle: “Türkiye’nin bütün bir Soğuk Savaş boyunca ve sonrasında Türk-Amerikan ilişkilerini Türkiye’nin ‘jeopolitiğinin kullanılmasına’ dayandırması, diğer bir ifadeyle ‘benim önemli bir jeopolitik konumum var’ merkezli dış politika yapması, ABD’nin bu noktaya vurgu yaparak, Türkiye’ye, ‘artık benim için jeopolitik önemin bitti’ mesajını vermesine neden olmuştur.”(7)

Bilindiği gibi, işbirlikçi Türk burjuva devleti, emperyalist sistemin yeni koşullarına uyum sağlamak için, özellikle 1990’lardan itibaren ‘jeopolitiğini’ yeniden tanımlamaya yöneldi. Dün, SSCB’ye karşı ‘hür dünya’(!) ileri karakolu olarak tanımlanan ve pazarlanan ‘jeopolitik’, artık, ‘çatışma üçgeninin’ yani Kafkasya, Balkanlar ve Ortadoğu’nun odağında yer almak biçiminde tanımlanmaya başladı. Bu yeni tanımlama, bu ‘üçgen’de aktif ABD jandarmalığı rolü üstlenme yönelimiyle bağlıydı. Nitekim Somali’den Bosna’ya, Kosova’dan Afganistan’a, Türk ordusu, hep emperyalist işgal ordularının yedek kuvveti olarak konumlandı. TC-İsrail stratejik işbirliği anlaşmasıyla Ortadoğu’da ABD’ci bir eksen kuruldu. Ancak sıra

Irak’a geldiğinde, Türk ordusunun ‘jandarmalık’ stratejisi tökezledi. ABD’nin Ortadoğu’ya yönelik plan ve politikalarıyla, Türk burjuvazisinin ve ordunun politikalarının uyuşmazlığı çıplak biçimde ortaya çıktı. ‘Jandarmalık’ rolü çerçevesinde bir bölge gücü olma fetihçi hayalleri kuran Türk burjuvazisi de bu durum karşısında bir iç mücadeleye tutuştu. Ancak, ortaya çıkan veriler, en azından kısa vadede, ABD’nin Türk devletine Ortadoğu’da herhangi bir ‘jeostratejik önem’ atfetmediğidir. Tabii, bu durum orta vadede değişebilir. Gelişmenin yönü, yine büyük oranda Kürt sorununda yaşanacak gelişmelere bağlı olacaktır. Diğer yandan Balkanlar ve Orta Asya-Kafkaslar’da Türk devletinin ‘jeostratejik önem’ pazarlama çabası sürüyor, ki ABD de bu yönlü anlaşmalara açıktır.

Devrimci Ve Karşıdevrimci Olanaklar

ABD-Türkiye ilişkilerindeki yapısal kriz, anti-emperyalist demokratik devrim mücadelesinin gelişmesi açısından temel önemde devrimci olanaklar yaratıyor. Bu olanakların çarpıcı bir tablosu, 1 Mart’ta tezkerenin püskürtülmesiyle doruk noktasına varan emperyalist savaş karşıtı mücadelenin verileriyle ortaya dökülmüştü. Burjuvazinin bir iç irade birliği tesis edemediği, devlet organlarında ABD saldırısına ortak olma konusunda bir kararsızlığın hüküm sürdüğü, meclis ve hükümet içinde geniş çatlakların oluştuğu, burjuva medyanın da bu çatalanma ortamında antiemperyalist mücadeleye sansür uygulayamadığı bir süreçte, halklarımız, sokağın iradesi ve gücüyle ikinci tezkereyi püskürttüler. Bugün, burjuva egemenlerin saflarında aynı kararsızlık ve kafa karışıklığı, ‘asker gönderme’ sorununda ortaya çıkıyor.

Gelişen sürecin verileri, emekçi yığınların, egemenler arasındaki bu çelişkilerden yararlanarak kendilerine geniş bir politik özgürlük alanı açabildiğini gösterdi. Emperyalist savaş karşıtı mücadele, hem toplumsal meşruiyetinden, hem de egemenler arası çelişkilerden faydalanarak, geniş kitlelerin politikaya müdahale ettiği bir araca dönüştü. Aynı krizsel durum, IMF politikaları, özelleştirmeler, kölelik yasaları vb. konularda da ezilenlerin hareket alanını genişleten bir rol oynuyor. Antiemperyalist kitle mücadelesinin olanakları yığınların bağrında muazzam zenginlikte birikiyor. Bu, aynı zamanda, ezilen emekçi milyonların açlığa, yoksulluğa, işsizliğe

karşı öfke ve tepkilerinin de açığa vurduğu bir kanala dönüşüyor.

Diğer yandan, bizzat aynı durum, çelişkinin odağında duran Kürt sorununda egemenlerin şovenist demagojilerinin etki gücünü de artırıyor. Bu da, ABD-Türk devleti ilişkilerindeki krizin yarattığı karşıdevrimci bir olanaktır. Özellikle faşist MHP, kontracı Açar'ın DYP'si, kemalist İP ve CHP gibi partiler, özellikle Türk ve Arap halk yığınlarımızın bağrında ABD'ye karşı biriken öfkeyi, Kürt düşmanlığına dönüştürmek için yoğun bir propaganda yürütüyorlar. Ertuğrul Özkök gibi burjuva ideologlar, '1 Mart'ta tezkere reddedilmeseydi, ne güzel KADEK'i ABD'yle birlikte ezecektik' söylemleriyle, yeni tezkereyi pazarlıyorlar. Milliyet ve Hürriyet'te sözde 'belge'lere dayanan yazı dizileriyle, 1 Mart'ta reddedilen tezkerenin 'terörle mücadele'de sağlayacağı avantajlar anlatılarak, Irak'a asker gönderme için kamuoyu oluşturulmaya çalışılıyor.

Sözüm ona 'anti-Amerikan' motiflerle geliştirilen bu Kürt düşmanı siyasetin, gerçek içeriği de Türk halk yığınlarını Irak'a asker gönderme politikasına yedeklemektir. Bu şovenist ve Türk ırkçısı politik söylem, ABD emperyalizminin hizmetindedir. Dolayısıyla, antiemperyalistler, ve tabii en başta komünistler, asker gönderme tezkeresine ve ABD'nin Irak işgaline karşı mücadelede bu şovenist-faşist kesimle aralarına

kalınca bir sınır çizgisi çekmeyi ihmal etmemelidir. Bu sınır çizgisi, halkların kardeşliğidir. Antiemperyalizm, Türk, Kürt, Arap halklarının kardeşliğine ve ortak mücadelesine dayanır. MHP-İP-DYP'de temsil olunan şovenist çizgi ise, Türk ırkçısıdır, Kürt ve Arap düşmanıdır. Şoven milliyetçilik, hep olduğu gibi, burada da emperyalizmin ve bölge gericiliğinin hizmetindedir. Görünürde ABD karşıtlığı noktasında ortaklaşmış izlenimi veren, ama içerikte bambaşka noktalarda duran bu iki çizgi arasındaki mücadele, devrimci politikanın günlük sorunlarından birisidir.

Dipnotlar

- 1- ASAM: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi. Genelkurmay'a bağlı sömürgeci faşist ideologlardan oluşan 'düşünce üretim' kuruluşu.
- 2- Ümit Özdağ, Stratejik Analiz, Ağustos 2003, sf. 24.
- 3- Stratejik Analiz, Ağustos 2003, sf. 47.
- 4- Ş. Bahadır Koç, Stratejik Analiz, Ağustos 2003, sf. 43.
- 5- Agd. sf. 37.
- 6- Teoride Doğrultu, sayı 11, "Emperyalist Sistemde Kriz".
- 7- Stratejik Analiz, sf. 26.

19 Aralık Katliamının Hesabını Soracağız

Sayın yargıçlar,

Yargılandığım davayla ilgili hazırlanan savcılık iddianamesi elime geçti ve inceledim. İddianame “görevli memura mukavemet ve kamu malına zarar verme” suçlamalarıyla, benim de içerisinde bulunduğum 200’ü aşkın politik tutsağın cezalandırılmasını istemektedir.

İddianame üzerinde genişçe duracağım. Fakat önce bu davanın niteliği üzerinde durmak istiyorum. Savcılık iddianamesi, davayı basit bir hukuk olayı/davasası derekesinde göstererek, daha baştan gerçekleri çarpıtıyor ve davayı asıl niteliğinden saptırıyor.

İddianameyi hazırlayan zihniyet, bu coğrafyanın politik tarihine kan ve ateşle yazılmış olayları, tümüyle siyasal bir davayı basit bir hukuk davası olarak gösteriyor ve hiç de yabancı olmadığını bir devlet klasiği oyununu oynuyor. Halkımızın amiyane tabiriyle bunun adı ‘hem suçlu, hem güçlü olmak’tır. Sayısız benzer örneğinde gördüğümüz gibi, bu tür davalarda, devletin savcıları ‘devletin âli menfaatleri’ için her türlü devlet suçunun üstünü örtmede olağanüstü bir çaba gösteriyorlar. Devleti aklamak için bütün titizliği ve mahareti göstermekten asla geri durmuyorlar. Devletin suçlarını aklama cengaverliğinde birbiriyle yarışıyorlar.

Bu iddianamenin altında imzası bulunan savcı Eren Yenice’nin bundan daha fazlasını yaptığını biliyoruz. Çünkü onu iyi tanıyoruz. Eren Yenice, herhangi bir devlet savcısı değil, 19 Aralık

‘Hayata Dönüş’ saldırılarının içinde bizzat yer almış biridir. Hukuki bir terimle söyleyecek olursak, bu davanın karşı tarafıdır, davalılardan biridir. Ama dedik ya: Bu hem suçlu, hem güçlü, yani zorba olanın adaletidir.

Egemen zorbaların her çağdaki adaleti de bundan başka bir şey olmamıştır.

Eren Yenice’nin iddianamesi bir kez daha zorbalığın adalet anlayışını pratikleştirmeyi amaçlıyor.

Ve bize şunu söylüyor: Seni hem katlederim, hem de devletin katletme özgürlüğüne direndiğin için suçlu diye yargılarım. Esasında sadece bu da değil.

Gerçeklerle istediğim gibi oynar, ters yüz eder ve yüce devletimin suçlarını aklarım, diyor.

Savcının iddianamesi neyi gizliyor? Elbette ki gerçekleri! Bu davanın siyasi bir dava olduğunu... Peki, neyin üstünü örtüyor? Bir katliamın üstünü örtüyor. Bir vahşetin ve bu suçları işleyen büyük suçlular güruhunun. O halde, savcının gizlediği gerçekleri ortaya sermek, yargıyanları yargılamak da tarih ve emekçi insanlık değerleri ve adaleti açısından bize düşüyor. Savcı Eren Yenice, 19 Aralık saldırısını bu iddianamesiyle sürdürdüğüne göre, bizim de tümüyle meşru ve sonuna kadar haklı olan direnişimizi, sözümüzü gerçek yaşamın diliyle haykırmamızdan daha doğal bir şey olamaz.

19 Aralık “Hayata Dönüş Operasyonu” Faşist Bir Katliamdır

19 Aralık “Hayata Dönüş Operasyonu” pek çok görünümüyle, değişik boyutlarıyla tanımlanabilir. Her şeyden önce 19 Aralık bir katliamın adı ve tarihidir. Bu ülke tarihinin en büyük hapishane katliamı olarak, tarihe, kan, ateş ve ölümle yazılmıştır. 19 Aralık, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından örgütlenmiş, bilinçli ve kasıtlı bir katliamdır. Adının Nazilerden aşırılmış olması, yasal bir operasyon kılıfıyla yapılması, asla katliam gerçeğini değiştirmez. 20 hapishanede eş zamanlı olarak yürütülen ve her türlü silahın pervasızca kullanıldığı vahşi bir terör eylemidir, “Hayata Dönüş Operasyonu”.

Faşist rejimin devrimci harekete karşı stratejik ve kapsamlı saldırı dalgasının; vahşet, dehşet, yalan ve imhaya dayalı ilk vuruş eylemidir. “Hayata Dönüş” katliamının amacı, devrimci hareketi faşist terör yoluyla ezip dağıtmak ve bir bütün olarak teslim almaktır. Faşist rejim, tarihin en derin ve kapsamlı iktisadi ve politik krizini yaşıyordu. Kriz batağında debelendikçe daha derine batan işbirlikçi faşist düzen, çareyi emperyalizmin ipine daha fazla sarılmakta buluyordu. Krizden kurtulmak ve kurulu düzenin istikrarını yeniden sağlamak için IMF, ABD ve AB reçeteleri işbirlikçi Türk egemen sınıflarının elinde kurtuluşun yol haritaları olarak dalgalandırılıyordu. Emperyalizmin “yeniden yapılandırma” projesi kapsamında işbirlikçi Türk egemenlik sistemi de kendini yeniden yapılandırmak zorundaydı.

1996 yılında işbirlikçi Türk egemen sınıflarına emperyalist küreselleşmenin büyük patronları tarafından dayatılan yeniden yapılandırma planı, öncelikle kurulu düzenin yeniden istikrarını amaçlıyordu. ABD ve AB’nin gücünü ortalayan işbirlikçi faşist rejim, politik krizini çözmeye girişiyordu. Bunun anlamı, rejimi sorgulayan ve rejimle sorunu olan politik güçlerin tasfiye edilmesi, düzen sınırlarına çekilerek kontrol edilebilir düzeye indirilmesi idi. Başka bir anlatımla ezenlerin, ezilenlerin tüm muhalefetine tankla topla, şiddetle bastırmasıydı. Politik İslam, Kürt ulusal hareketi ve devrimci-komünist hareket rejim düşmanı ya da rejimle sorunu olan başlıca politik güçlerdi. Bu güçlerin tasfiye edilerek düzen içine çekilmesi, politik krizin çözümü ve yeniden yapılandırma programının kendisi oluyordu. Süreç, politik İslam’ın tasfi-

yesi operasyonuyla başladı. 28 Şubat darbesi ve konseptiyle, politik İslam berhava edildi, ‘iş’i bitirildi. Hiçbir anlamlı direniş geliştiremeyen politik İslam, dağılıp parçalanarak, düzenle buruk köprüden geçerek, rejimle uzlaştı, teslim oldu. Politik İslam’ı etkisizleştiren rejim ardından, Kürt ulusal hareketine stratejik darbeyi vurdu. ABD emperyalizminin özel desteğini arkalayan işbirlikçi Türk egemenlik sistemi, PKK lideri Abdullah Öcalan’ı uluslararası bir komployla esir alarak, 15 Şubat darbesiyle Kürt ulusal hareketini tasfiyecilik koridoruna soktu. İmralı manifestosu, tasfiyeciliğin ve uzlaşmanın kabul edildiğini ilan etti. Sıra faşist rejimin karşısında dik duran üçüncü politik güç olarak devrimci harekete gelmişti. İlk iki büyük politik gücün direnişçi geri çekilişi ve rejimle uzlaşma yolunu seçmesi, faşist rejimi politik zafer sarhoşluğuna sürüklüyor, devrimci harekete var gücüyle ve acımasızca saldırmasının bütün pratik-politik ve psikolojik koşullarını olgunlaştırıyordu. 19 Aralık’ta dizginlerinden boşalan faşist terör dalgasının arkasında bu zafer sarhoşluğunun, bu ‘herkese boyun eğdiririm, teslim alırım’ havasının olduğu kuşku götürmez bir gerçektir.

19 Aralık “Hayata Dönüş” katliamı faşist diktatörlüğün devrimci harekete karşı başlattığı bir topyekün savaş saldırısı konseptidir ve bir darbedir. “Hayata Dönüş” katliamının hedefi, devrimci hareketin tüm örgütlü direnişçi güçleriydi. Hedefin merkezinde, devrimci tutsakların en sert terör yöntemleriyle ezilmesi ve pasifize edilmesi konulmuştu. Devrimci hareketin en büyük ve önemli gücü hapishanelerde tutsaktı. Sır olmayan bu gerçeği, işbirlikçi egemen sınıflar ve onların faşist devleti de biliyordu. Bunun için, faşist rejim stratejik darbesinin merkezine/menziline devrimci tutsakları koyuyordu. 19 Aralık darbesi, devrimci hareketi tasfiye planı olarak, iki temel imha yöntemini kapsıyordu. İlki vahşi bir katliam, ikincisi F tipi tecrit. “Hayata Dönüş Operasyonu” zulmün şiddet kataloğundaki bu iki biçiminin bir arada uygulanmasının adıdır.

19 Aralık Emperyalizm Ve Faşizmin Ortak Saldırısıdır. Devrimcileri Ve Halklarımızı Teslim Alma Saldırısıdır!

19 Aralık katliamına salt devrimci hareketin ezilip tasfiye edilmesi olarak bakılamaz, bakılmamalıdır. 19 Aralık katliamı, tüm ezilen ve

sömürülen, baskı ve zulüm altında tutulan emekçi halklarımıza karşı da bir topyekün savaş ilanıydı. Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit, 19 Aralık ve F tipi saldırısının gerekçesini açıklarken, aynı zamanda Hayata Dönüş Katliamı ve F tipi tecrit terörünün amacı ve kapsamını da ortaya koyuyordu. “IMF programını uygulamak için, cezaevleri sorununu çözmeliyiz, cezaevlerinde devlet otoritesini yeniden sağlamalıyız” diyordu Ecevit. 19 Aralık katliamı ve F tipi terörün kapsamında ise işçiler, emekçi memurlar, ezilen-horlanan baskı altında tutulan Kürt ulusu ve toplumun tüm ezilenleri bulunuyordu. Dolayısıyla 19 Aralık katliamı ve F tipi halklarımıza karşı da açık bir savaştı. IMF programının temel bir maddesi de, IMF’nin ekonomik programının uygulanmasında ortaya çıkacak halkların muhalefeti ve direnişlerini ezmek için askeri darbe de dahil, her türlü terörün kullanılmasını emretmektedir. Ecevit’in dile getirdiği de budur.

19 Aralık katliamı ve F tipi saldırısı IMF’nin olduğu kadar, ABD’nin, ABD’nin olduğu kadar AB emperyalizminin de saldırı konseptidir. F tipi hapishaneler emperyalizmin icadıdır. F tipi tecrit emperyalist zorbalığın dünya halklarına dayattığı terörist saldırı araçlarından biridir. İşbirlikçi Türk egemen sınıfları tecrit tipi hapishane modelini, bu ölüm ve zulüm makinasını reform adı altında ağababaları ABD ve AB emperyalizminden ithal ettiler.

F tipi, emperyalizm ve faşizmin ortak saldırı programıdır. 19 Aralık, “Hayata Dönüş” katliamı, emperyalist gericilik ve işbirlikçi egemenlerin ortak katletme operasyonudur. F tipi hapishanelerin projesini de, politik aklını da, kurşun ve bombasını da, parasını da veren emperyalist egemenlerdir. F tipi hapishanelerin AB parasıyla finanse edildiği bir sır değildir. AB’nin ‘Adalet Reformu’ adı altında, işbirlikçi Türk egemen sınıflarına 600 milyon Euro para verdiğini biliyoruz. AB emperyalizmi de, ABD de F tipi terörün patronlarıdır. Emperyalist zorbalının “demokrasi”, “insan hakları” vb. bayraktarlığı tümüyle sahtedir, ikiyezlidir ve halkları aldatan aşağılık bir demagojiden başka bir şey değildir. AB’nin insan hakları F tipi hapishanedir, tecrittir. ABD’ninki ise Guantanamo’dur, Irak’tır. AB’ye bağlı sözde insan hakları kuruluşları, en başta da Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi, F tiplerin deki zulmü örten, meşurlaştıran açıklamalarıyla, işbirlikçi Türk rejimine

yardım ve yataklık etmekten geri durmamıştır. F tipi terörün uluslararası planda meşurlaşması için faşist zulme destek ve suç ortağı olmuştur. İşte emperyalizmin ‘insan hakları’ budur.

Faşist Zulme, Katliama, Tecrite Direnmek, Haktır, Görevdir Ve Onurdur

19 Aralık katliamına, işbirlikçi egemen sınıflar kan döke döke, can ala ala geldiler. Ulucanlar Hapishanesi’nde 10 teslim olmaz devrimciyi katlederek, onlarcasını işkencelerden geçirip sürgün ederek başladılar. Burdur Hapishanesi’nde kol kopararak, tecavüz ederek, duvarları yıkarak hazırlandılar. Bergama Hapishanesi’nde prova yaparak geldiler.

Egemen sınıflar, tüm bölükleri ve klikleriyle birleşerek geldiler. MGK’sı, hükümeti, ordusu, polisi, partileri ve medyasıyla saldırdılar. F tiplerine karşı meydanlarda yükselen on binlerin sesine kulaklarını tıkayarak geldiler. Anaların çığlıklarını boğarak geldiler. Kamuoyunu aldatarak geldiler. Kana ve ölüme susamışçasına geldiler. Ve kalleşçe saldırdılar. Kurşunlarla, bombalarla, keskin nişancılarıyla saldırdılar. Kimyasal silahları, buldozerleri, kameralarıyla geldiler. Faşist terörü doruğuna çıkardılar. Bütün kinlerini, şiddetlerini vahşice kustular. Kan içip, ölüm saçtılar. Öldürdüler, diri diri yaktılar, yıktılar ve talan ettiler.

“Sahte oruç kanlı iftar” manşetleriyle kan sarhoşu vampirler gibi hayvani sevinç çığlıkları attılar. Zulmü ve vahşeti yalanla örtmeye çalıştılar. Mutlak yok etmenin, can kıyımının adını utanmazca “Hayata Dönüş” koydular. Egemenliğin, zorbalığın aşağılık kibriyle insanlıkla alay ettiler, insanlığı aşağıladılar. Bayramda analarımıza kanlı tabutlar gönderdi eli kanlı faşistler. Ve sürekli yalan üzerine yalan kustular. Zulmü yalanla beslediler, vahşeti büyüttüler. Zulüm ve vahşetle halklarımızı yok etmeye çalıştılar. 19 Aralık katliamıyla F tipi tecrit cehenneminin kapısını böyle açtılar.

19 Aralık, halklarımızı teslim almak için vahşi bir gözdağı, yıldırma ve korku yayma hareketiydi. 19-22 Aralık’ta 20 hapishaneye aynı anda yapılan katliamcı saldırılarda 28 devrimci katledildi. Yüzlercesi yaralandı. Onlarcası ağır yaralandı ve sakat kaldı. F tiplerine zorla sevk edilen tüm tutsaklar işkenceden geçirildi, içlerinden coplu tecavüze uğrayanlar oldu.

Sadece 19 Aralık 2000 ile 19 Aralık 2001 arası bir yıllık dönemde 5000 bin insan F tiplerini protesto gösterileri nedeniyle sokaklarda dövüldü, gözaltına alındı, işkenceden geçirildi. Ve onlarca tutuklandı. Bugün 19 Aralık'ta katledilen ve F tiplerindeki Ölüm Oruçları'nda yaşamını yitirenlerin sayısı 107'yi buldu. F tiplerindeki ölüm oruçlarında yaklaşık 500 devrimci arkadaşımız kalıcı beyinsel ve fiziksel rahatsızlıklara uğradı ve sakat kaldı.

Aydınlar, gazeteciler, sanatçılar, salt devleti F tipi hapisaneler konusunda eleştirdikleri, yazıp konuştukları için soruşturmalara uğradılar, haklarında örgütlere yardım etmek suçlamalarıyla davalar açıldı. Kimileri ağır cezalar aldı. İlerici parti, sendika, dernek, kitle örgütleri hakkında davalar açıldı. Tüm Yargı-Sen yöneticileri F tipi hapisaneler konusunda rapor hazırlayıp basma açıklama yaptıkları için terör örgütlerine yardım ve yataklıkla suçlanıp yargılandılar. Ceza aldılar. TSİP Genel Başkanı ve iki yöneticisi yine örgüte yardım ve yataklık etmekle yargılanıp, cezalandırıldılar.

Faşist rejim, toplumsal muhalefetin tüm güçlerini F tipi saldırısıyla ezmek için elinden geleni ardına koymadı. F tiplerine karşı çıkan, eleştiren, protesto eden herkes teröristlerin ve terör örgütlerinin yanında olmakla, terör örgütlerine yardım etmekle damgalandı ve rejimin acımasız gadrine uğradı.

19 Aralık katliamının bir yüzü vahşet ise, diğer yüzü devrimci direniş ve onurdur. F tipi tecrit terörünün bir yüzü ölüm ve zulüm ise, diğer yüzü teslim olmazlıktır, feda bilinciyle direnmektir. Devrim inancını ve davasını her koşul altında sürdürmektir. 19 Aralık faşizme karşı büyük bir kahramanlık destanıdır. Topla, tüfekte, bombayla gelenler devrimci direnişin barikatına çarptılar. Devrimci tutsakları teslim alamadılar. Barikatlarda bedenlerimizi parçaladılar. Ama haklı ve onurlu direnişimizi kıramadılar. Ve ancak cesetlerimizi çiğneyerek F tipi hücreleri açabildiler. Çiğnenen yalnızca ölü ve yaralı bedenlerimiz oldu. Onurumuz ise dimdik ayakta ve daha yüksektedir. Ve asla yere düşürülmeyecektir.

19 Aralık ve F tipiyle devrimci tutsakları teslim alacaklarını sanan egemen sınıflar bir kez daha hüsrana uğradılar ve yenildiler.

Devrimci irade karşısında çaresizleştiler, acizleştiler.

Ölüm Orucu'nda ölümsüzleşen her feda savaşçının iradesiyle faşizmin kadr-i mutlak sandığı iradesi yerle bir edildi, paçavraya dönüştürüldü. İdeolojik ve siyasi bakımdan kaybeden faşizm, imha ettiği her devrimcinin cesediyle kendine sevinç tesellisi buluyor.

19 Aralık'ın bir yüzü aşağılık yalan ve demagoji ise, diğeri gerçeğin yalanın perdesini yırtmasıdır. Faşist zulmün baş yalancısı ve 19 Aralık Hayata Dönüş katliamının sorumlusu Hikmet Sami Türk, söylediği yalanlar ve başvurduğu demagojilerle yalanın ve soysuzlaşmasının tarihine geçti. "Amacımız kan dökülmesini engellemektir, onun için operasyon uzun sürdü, isteseydik bir kaç saatte bitirebilirdik" diyen Sami Türk'ün her cümlesi bir başka yalandır. Kamuoyunun mutabakatı olmadan F tiplerini açmaya çağız dediler, kan dökerek açtılar; örgüt liderlerinin baskısıyla, örgütün zoruyla Ölüm Oruçları yapıyor yalanını kustular. F tiplerinde tek başına sürdürülen Ölüm Orucu eylemleri karşısında 'ideolojik korku var, koşullanmışlık var' diye cart-curt etmeye, demagoji üretmeye giriştiler. F tipinde tecrit yok diyenler, tecritin acı meyveleri olan ölümler ve diğer vakalar karşısında, 'kendi kendilerini tecrit ediyorlar' demagojisine ve yalanına sarıldılar.

19 Aralık kapsamlı bir saldırı konseptidir, bir süreçtir ve bugün de tüm hızı ve acımasızlığıyla sürmektedir. Bugün 19 Aralık yalnızca F tipi tabutluklarda değil, hayatın bütün kollarında ezilen ve sömürülen milyonların yaşamının hücreleştirilmesi, baskının, zulmün, sömürü ve sefaletin derinleştirilmesi olarak devam etmektedir. 19 Aralık ve F tipi, IMF programının şiddet sopasıyla uygulanmasıdır. 1475 sayılı kölelik yasasıdır. Esnek üretim sömürüsüne geçilmesidir. Hükümetin sıfır zam dayatmalarıdır. Büyüyen sefalettir. Emekçi memurların 15 yıllık mücadeleyle kazandıklarının budanmasıdır. Grevsiz toplu sözleşmesiz sendikanın dayatılıp kabul ettirilmesi ve hareketin yenilgiyle geriletilmesidir. Kürt ulusuna yönelik inkar ve saldırı siyasetinin kesintisizce sürdürülmesidir. En kıytırık burjuva demokratik talepli eylem ve gösterilerin bile jop, gaz bombası ve işkenceyle ezilmesidir. Gözaltında tecavüz ve işkencenin devam etmesidir. F tipi tecrit ve izolasyonda sonuna kadar ısrardır. Tecridi ağırlaştıracak yeni yasal ve fiili hazırlıkların hızla geliştirilmesidir.

Öte yandan bugün 19 Aralık Hayata Dönüş katliamı, pişmanlık, itirafçılık saldırısı olarak karışımıza çıkmaktadır. Tecrit ve izolasyonla şiddet potasında tutularak tava gelindiği düşünülen devrimci tutsaklara yeniden teslimiyet dayatılmaktadır.

“Topluma Kazandırma Yasası” ya da “Eve Dönüş” operasyonu, Hayata Dönüş operasyonunun izini sürüyor. Bu faşizmin, egemen zorbarın egemenlik ve yönetim tarzının özüdür. Şiddetle boyun eğdirmek, kendisine benzetmek ve teslim almak egemenlerin asli karakteridir, varolma koşuludur/biçimidir. Hayata Dönüş katliamının gerekçesini açıklayan dönemin Başbakanı Bülent Ecevit “biz onları kendi terörlerinden kurtarmak istiyoruz, teröristleri, terörizmlerinden kurtarmak istiyoruz” diyordu. Ve bizi kendi terörümüzden kurtarmak için diri diri F tipi tabutluklara gömüyordu. Ecevit’in bu açıklaması tipik ortaçağ egemenlik zihniyetidir. Ortaçağların egemenlik zihniyeti, yani çıplak zorbalık, çağdaş burjuva devletin özü ve bunun ifadesi olan faşizm olarak açığa çıkıyor. Bu anlamıyla Ecevit’in söyledikleri kesinlikle bir dil sürçmesi değildir. Egemen sınıfların ne denli gericileşip zorbalaştıklarının evrensel planda da giderek açık-seçik bir biçimde ifade bulmasıdır.

İtirafçılık kişiye kimliğinin kusturulmasıdır.

İtirafçılık, kimliğin kusturularak kişiyi ‘içindeki şeytandan’, kafadaki zararlı düşünceden vs. arındırmak ve kişiyi egemen olanın düşünce ve kimliğiyle donatmaktır. Ortaçağ’da engizisyon kişiyi döndürmek, itirafçı yapmak için şiddet ve işkenceyi yasal bir araç olarak kullanıyordu. Bugün de egemen zorbarlar aynı şeyi talep ediyorlar. Ortaçağdan burjuva egemenlere tevarüz eden bu asli egemenlik anlayışını giderek daha fazla ve tek araç olarak pratikleştirmeye çalışıyorlar. Hayata Dönüş’ün mantığı, “sizlere demokrasi, uygarlık, insan hakları, özgürlük getiriyoruz” diyen emperyalist zorbalığın her şeye mutlak hükmetme ve ele geçirme mantığının aynısıdır/kendisidir. Kaynağını zorbalığın mutlak egemenlik tutkusundan, güç hırsı ve sarhoşluğundan almaktadır. Hayata Döndürmek, Eve Döndürmek dedikleri esasında teslim almak ve kendi kimlikleriyle donatılmış birer köle yaratmaktan başka bir şey değildir.

Bu bizi çağırdıkları hayat nasıl bir hayattır? Hikmet Samilerin, Ecevitlerin, Ertosunların, Yılmazların, Bahçelilerin, Tayyip Erdoğanların,

Susurlukçuların ve onların tepeden tırnağa her tarafı çürümüş kokuşmuş bir ceset olan; gözeneklerinden kan, irin, pislik akan şu kahrolası sömürü ve zulüm düzenleri değil midir? Bizleri yanlarına çağırıyorlar. Gelin diyorlar. Size kendi kuvvetimizi verelim, siz de katledin, sömürün, rüşvet alın, mafyacı olun, her türlü çürüme ve yozluğu doruğuna kadar yaşayın, diyorlar. Sömürüye, zulme, katliama, talana, yalana, rüşvete, yolsuzluğa, ahlaksızlığa, çürümeye, soysuzlaşmaya ve insan posası köleliğe çağırıyorlar. İşte tam da bunun için F tipi tecrit ve izolasyonu, şiddeti dayatıyorlar. Her türlü şiddet ve kuşatmayla devrimcileri teslim almak istiyorlar, alamadıklarını yok etmek istiyorlar.

Zulmün tiranları olanlar, terörün kralı-padişahı olanlar devrimcilerin ve halkların her direnişini terör yaygarası kopararak karalıyorlar. Aşağılıkça gerçeği tersyüz etmeye çalışıyorlar. Şiddetin, terörün kaynağı devlettir ve onu elinde bulunduran egemen azınlık sınıflardır. Terör tekeli elinde tutan ve en örgütlü terör şebekesi devletin kendisidir. Ve her zaman şiddet tekeli, terör gücünü elinde tutanlar, güçsüzlere saldırır, onları ezer. Brezilyalı düşünür ve eğitimci Paulo Freire’den birkaç ödünç cümle alarak söyleyecek olursak; “Şiddet ezen, sömüren, ötekileri kişi saymayanlarca başlatılır; yoksa ezilen, sömürülen, kişi sayılmayanlarca değil. Terörü başlatan; çaresizler, teröre maruz kalanlar değil, iktidarları sayesinde ‘hayatın reddedilmişleri’ni ortaya çıkaran somut durumu yaratan tedhişçilerdir. Nefreti başlatanlar kendilerine insan hakkı tanınmayanlar değil, onlardan insanlığı esirgeyenlerdir.” Hayata Dönüş katliamı bu gerçeği tüm çıplaklığıyla anlatmıyor mu? İnsan hakları gününde İstanbul sokaklarında polisi yürüterek, “Kahrolsun insan hakları” diye böğürtenler terörün kaynağı olduklarını ilan etmiş olmuyorlar mı? “Bana teröristleri nasıl konuşturacağınızı söyleyin, işkence olmasın” diyen bir zamanların başbakanı Tansu Çiller, ezilenlere, devrimcilere nefretini kusup şiddeti başlatmıyor mu? Teröristin insan hakkı olmaz, terörist insan değildir mantalitesi bütün faşist devlet erkanının taptıkları ortak düşünce ilkesi değil mi? F tipi tecrit ve izolasyon, bu nefretin, şiddetin ve yok etmenin makinası değil mi? Eve dönüş itirafçılığa, insan posalığına davettir.

19 Aralık’ta, Ölüm Oruçlarında haykırdığımız gibi, bir kez daha tüm devrimci kararlılığımızla

haykırıyoruz: Asla teslim olmayacağız. Faşist rejiminizden nefret ediyoruz, sizden nefret ediyoruz. Sizin hayatınıza dönmeyeceğiz, lanetli ve pislik evinize gelmeyeceğiz. Direneceğiz ve faşizmi yeneceğiz.

Hayata Dönüş Katliamının Sorumluları Ve Suçlularını Unutmayacağız, Hesabını Soracağız

19 Aralık Hayata Dönüş katliamının hazırlayıcı ve uygulayıcı tüm unsurlarını kuşkusuz bilmiyoruz. Tarihin adaleti ve ilerici insanlığın mücadelesi er ya da geç bütün boyutlarıyla açığa çıkacaktır. Ama hangi siyasi iradenin katliamın sorumlusu olduğunu, bizzat kimlerin “Hayata Dönüş” katliamını yönettiğini biliyoruz. 19 Aralık vahşetinin failleri bellidir. Katliamın fermanını çıkaran faşist MGK’dır. Katliamın fermanını icra eden dönemin hükümetidir. Katliamın siyasi sorumluları ve baş suçluları dönemin başbakanı Bülent Ecevit’tir, yardımcıları Devlet Bahçeli ve Mesut Yılmaz’dır. “Hayata Dönüş” katliamını Kriz Yönetim Merkezi karargahlarından bizzat yönetenler ise, Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk, İçişleri Bakanı Saadettin Tantan, Jandarma Harekat Daire Başkanı Osman Özbek ile Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürü Ali Suat Ertosun’dur. Kriz Yönetim Merkezi ile hükümetin koordinasyonunu sağlayan devlet bakanı Hüsamettin Özkan ve Faruk Bal’dır. Katliamın borazanı ve suç ortağı apoletli medyadır. Ertuğrul Özkök’tür, Oktay Ekşi’dir ve katliamı alkışlayan ve insanlıkla büsbütün bağını kesmiş soysuzlar sürüsüdür. Ne tarih, ne halklarımız ve ne de biz devrimciler bu katliamı, katliamı yapanları unutmayacağız. Er ya da geç hesabı sorulacaktır.

Eren Yenice’nin İddianamesine Sorular Ve Cevaplar

Önce 19 Aralık gününü kısaca anlatayım. Gebze Özel Tip Hapishanesi’nde 9. koğuşta kalıyordum. Sabah saat 6.00 civarında kurşun ve slogan sesiyle uyandım. Ve doğruca koridora koştum. Bir kısım arkadaş ana malta ve koridorlarda barikat kuruyordu. Ben de barikat kurmaya yardım etmeye giriştim. Gelenlerin kim olduğu ve ne için geldikleri belliydi. Ana maltadaki barikatın ötesindeki askerler de barikatı zorlamaya çalışıyordu. Maltaya ve koridorumuza kendimizi savunacağımız barikatları kurduk. Bu

sırada TV’lerden devletin 20 hapishaneye aynı anda operasyon başlattığını öğrendik. Barikatları kurup sağlamlaştırırken bu katliamcı operasyona karşı, devrimci sloganlarımızı haykırdık. Barikatları koğuşlarımızda bulunan eşyalarla kurduk. Barikat kurup direneceğimizi, F tipi tabutluklara gitmeyeceğimizi daha önce kamuoyuna ilan etmiştik. Saat 7 sularında operasyondan sorumlu İzmit Alay komutanı Albay Aydın Kurudal, Gebze Kaymakamı, Gebze başsavcısı Ahmet Kılıç ve Yüzbaşı Selçuk Yıldırım’la barikat arkasında görüştük. Albay, Yüzbaşı ve Başsavcı, Ölüm Orucu direnişçilerini almak için geldiklerini ve Ölüm Orucu direnişçilerinin kendilerine teslim edilmesini istediler. Ve operasyonun sadece Ölüm Oruçularının hastaneye kaldırılması amacıyla olduğunu söylediler. Kuşkusuz bu gerçeği yansıtmıyordu. Ölüm Orucu direnişindeki arkadaşlarımızı vermemiz düşünülmezdi, vermedik, vermeyeceğimizi bildirdik. Böyle bir iki görüşme daha oldu. Sürekli barikatları açmamızı istediler. Öte yandan hapishanenin her tarafından koğuşlara, koridorlara saldırı sürüyordu. Çatılardan, koridorlardan koğuşlara gaz bombası yağdırmaya çalıştılar. Bu arada 10. Koğuş’ta Nurettin Peker arkadaşın, askerin maltaya girişi sırasında açtığı yaylım ateşiyle ayağından vurulduğunu öğrendim. Keza yine bu sıralarda maltada yakaladıkları Metin Güney arkadaşın fena halde dövüldüğünü, yüzünün yaralandığını gördüm. Metin arkadaşı PKK davasından arkadaşların kaldığı koğuş koridorunda tutuyorlardı.

Sürekli gaz bombaları atılıyordu. Koğuş ve koridorlar iş makinalarıyla delinerek gaz bombaları atılıyordu. Bu bombalardan biri Muhammet Akyol arkadaşın elini parçaladı. Diğer biri Bilal Şimşek’in bacağında patladı ve bacağını yakarak yaraladı. Öğle sularına doğru Kenan Taybora adlı arkadaş keskin nişancılardan çatıdan attıkları kurşun veya gaz bombalarıyla kafasından vuruldu. Ve komaya girdi. Kenan Taybora’yı hastaneye göndermek için askere teslim etmek istedik. Almadılar. Ancak barikatı açarsanız alırız diyerek, Kenan Taybora’yı ölüme terk ettiler. Yüzbaşı Selçuk’la Kenan Taybora’nın hastaneye götürülmesi konusunda en az beş kez konuştuk. Ama arkadaşımızı kasıtlı olarak ölüme terk ettiler. İçimizde bir doktor arkadaş olmasaydı, Kenan Taybora bugün hayatta olmayacaktı.

Akşama doğru, askerler zorla barikatları açarak, yıkarak koşularımıza kadar geldiler. Bizleri zorla ve gaz bombalarıyla havalandırmaya çıkardılar. Ölüm Orucu direnişçileri zorla ve dövülerek hastaneye götürüldüler. Bu sırada Müslüm Elma ve Alişan Yılmaz adlı arkadaşlarımız cop ve dipçik darbeleriyle ciddi bir biçimde yaralandılar. Ölüm Orucu direnişçisi arkadaşlar zorla hastaneye götürüldükten sonra, koşularımız 'arama' adı altında tahrip ve talan edildi. Eşyalar kırıldı, döküldü ve bir kısmı gasp edilerek götürüldü. 9. 10. ve 12. koşularda kalan değişik devrimci örgüt davalarına mensup devrimciler olarak, 19 Aralık katliamcı saldırısına karşı birlikte direndik. Bizim koşuşumuzda TKP(ML), şimdiki adıyla MKP davasından Ali Rıza Dermanlı ile Çetin Can arkadaş Ölüm Orucu eyleminde bulunuyordu. Hadise özetle böyle gelişti.

Savcı Eren Yenice bir iddianame hazırladığına göre bir dava dosyası da vardır. Bu dava dosyası bize verilmediği için dosyada ne tür delil ve bilgilerin olduğunu bilmiyoruz. Bu anlamda soruyorum: Kurşunla bombayla hem de hayati tehlike geçirecek düzeyde yaralı insanlarımız bu dosyada yer alıyor mu? Raporlar dosyaya konulmuş mu?

İddianameye devlet malına zarar-zıyan faturası koyan savcı neden tek cümleyle bile yaralanan insanlarımızdan söz etmiyor? Niye gizliyor, es geçiyor? Kendisi de sorumlu olduğu için mi? Bu devlet malına zarar faturası nasıl, kimler tarafından çıkarılmış? Hangi bilirkişi veya kurum tarafından tespit edilmiş? Bu faturanın içinde bize sıkılan kurşunların maliyeti var mıdır? Kurşun ve gaz bombası maliyeti ne kadar tutuyor? İş makinalarıyla delik deşik edilen koşuş ve koridorların parası da bu faturanın kalemleri içinde yer alıyor mu? Toplayıp savcıya verdiğimiz patlamamış gaz bombalarının karşılığı faturadan düşürülmüş müdür? Koşularımızdan gasp edilerek götürülen kişisel eşyalarımız, kitap, daktilo, radyo vs. konusunda yazdığımız dilekçelerimize hiç bir cevap vermeyen savcı bizim zararlarımızın da bir faturasını hazırlamış mı? Bütün bu sorulara ek olarak son bir soru sorarak mahkemeden taleplerimle ifademi sonlandırıyorum.

Savcı Eren Yenice 19 Aralık operasyonunun sorumluluğunu kabul ediyor mu? Kendisiyle

birlikte tüm sorumluların, operasyonlara katılanları listesini mahkemeye sunmayı düşünüyor mu?

Taleplerim

19 Aralık Hayata Dönüş Operasyonu'nun tüm sorumluları ve operasyonu yürüten tüm güçler hakkında katliam yapmak, adam öldürmek ve yaralamaktan, işkence yapmaktan dolayı dava açılmasını ve yargılanmasını talep ediyorum. Mahkemenin aracılığıyla suç duyurusunda bulunuyorum.

19 Aralık'ta bulunduğumuz hapishaneye operasyon düzenleyen başta Yüzbaşı Selçuk Yıldırım, Albay Aydın Karabal, Savcı Eren Yenice olmak üzere tüm sorumlu olanlar ve operasyona katılanlar hakkında adam öldürmeye kasten teşebbüs, ölümcül yaralama ve kötü muameleden dava açılmasını istiyorum. Mahkeme aracılığıyla suç duyurusunda bulunuyorum.

Dosyaya yaralanan arkadaşlarımızın raporlarının konulmasını ve dosyanın avukatıma verilmesini talep ediyorum.

Davanın tüm duruşmalarına katılmak istiyorum.

Mütalaa verildikten sonra gerekirse ek ve son savunma yapacağımı bildiriyorum, mahkemenin son savunma hakkımı saklı tutmasını istiyorum.

19 Aralık operasyonu sırasında benim ve diğer tüm tutsak arkadaşların gasp edilen kitap, daktilo ve diğer kişisel eşyalarının geri verilmesini ya da zararlarının tazmin edilmesini talep ediyorum.

Operasyon sırasında çekilen kamera görüntülerinin dosyaya belge ve delil olarak konulmasını istiyorum.

Bu davada belirtilen suçlamalardan dolayı Eren Yenice'nin hazırladığı dava dosyasının düşmesini talep ediyorum.

Bizi öldürmeye gelenlere karşı can güvenliğimizi barikat kurarak savunmak ve direnmek meşru ve doğal bir haktır. Bu nedenle beraatımı istiyorum.

*19 Aralık katliamında faşizmin saldırısına karşı direndikleri için yargılanan Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP) dava tutsağı Hasan Polat'ın Gebze Asliye Ceza Mahkemesi'ne verdiği ifadedir. Başlık tarafımızdan konulmuştur. Ara başlıklar Hasan Polat'a aittir.

Gelişmeler Işığında Emekçi Kadın Çalışmasına Bakış*

Demokratik kadın hareketinde son dönemde belirginleşen dinamizm... Kadın kuramlarındaki somut toparlanma pratiği ve devrimci yapılarda kadın çalışmasına karşı uyanan ilgi. Çoğalan kadın platformları. Genişleyen ittifak kuvvetleri ve politik sahnede önemli yer tutan ortak kampanyalar.

Öznel açıdan bakıldığında, komünist kadınların öncülüğündeki demokratik örgütlenmenin yayılışı ve gelişen kurumlaşması. Kadın politikasının emekçi karakterini koruma, güncelleştirme ve ideolojik mücadeleyi etkin politik duruşla besleyerek, demokratik kadın hareketinde, kapsama ve yönlendirme gücü yüksek bir yer edinme. Bununla birlikte, kitlesel demokratik kadın hareketi içerisinde komünist hegemonya sorununun çözümüne yatkın bir hazırlık ve yapılanma.

Belki çoğaltılabilir, ama temel özellikleriyle ele alındığında sırayla yapılan bu saptamaların her biri, kadın kitle hareketinin ve komünist öncünün hareket içerisindeki yerinin somut ifadeleridir. Toplam olarak bakıldığında, bu tablodan genele ilişkin çıkarılacak sonuç, öznesi ve nesnesi iyice belirginleşen ve bağrında geleceğe dönük gelişme potansiyeli taşıyan bir kadın kitle hareketinin serpilmekte olduğudur. Öznel açıdan ise komünist kadınların öncülüğündeki demokratik kurumlaşma kesintisiz bir yayılma göstermiş, merkezi örgütlenmesini tamamlamış, daha planlı ve sınıf mücadelesiyle doğrudan ilişkiler kurmakta atak bir siyasi duruş göstermiştir. Bütün bunlar, örgütsel ve kısmi siyasal bir travma yaşayan emekçi kadın çalışmasının artık "iyileştigini" gösterir. Ne var ki, bu iyileş-

menin nekaheti uzun süren bir iyileşme olduğunu görmeden geçemeyiz. Çünkü genel olarak kaydedilen başarılar, hala bir tatmin duygusu yaratmaktan uzaktır. Kafalardaki "hala bir şeyler eksik" duygusunun ya da bitmeyen gerilimin anlamı çok açık ki nekaheti aşamamaktır. Evet, kabul edelim ki, asıl hastalığın aşıldığı koşullarda hissedilebilecek şeylerdir bunlar; ama "daha iyi" olamamanın getirdiği sonuçlardır aynı zamanda. Yani bu tür sıkıntıları atabilmek için daha iyi olmak, daha iyi olabilmek için de hastalığın üstüne ısrarla gitmek gerekir.

Tıkanıklık Nerede?

Mevcut durumda çalışmanın kırılma noktası -ya da hastalığın tümünden tedavi edileceği noktakilere gidiş ve sonuç alma sorunlarıdır. Komünist kadın faaliyetinin kitlelere gidişi örgütlemek üzere konumlanan demokratik kadın kurumlaşmasını etkin tarzda değerlendirememesi, kitlelere açılma ve ürün alma (örgütlenme) sorununu doğrudan belirlemektedir. Bu konuda, kurumun, kitle çalışmasına kilitli örgütsel doğrultusundaki oturmamışlık önemli bir pay sahibidir. Cümleyi, çalışmadaki komünist kadınların sorunda önemli pay sahibi olduğu biçiminde de okuyabiliriz ve bir örgütçülük-yönlendiricilik sorunu olduğunu söyleyebiliriz. Yürütülen çalışmanın "özgünlüğü" defalarca yinelenmesine rağmen, pratikte hala bildik tarzın etkin olduğu görülebilir. Örgütlenme ve örgütlenmeye yaklaşım tarzı, alışılmışlığın dışına çıkmakta epeyce zorlanıyor. Dolayısıyla, politika ve eylem tarzındaki özgünlüklerle "idare eden" bir pratik

çıkıyor ortaya. Oysaki kendi kitlesini, kendi örgüt sistemini yaratmazsa, politikadaki ve eylemdeki özgünlüğün fazlaca bir anlamı kalmayacaktır. Demokratik kadın çalışmamızın temel sorunu da, kendi kitlesini "yaratma" bağlamında takılıp kaldığı, bildiğinden ya da bu zamana kadar yaptığından şaşmama durumudur. Örgüt ve kitle çalışması bakımından eskiye göre derli toplu görünen tablo bizi yanıltmasın.

Bu, sadece toparlanmışlığı ifade eder, kendini aşmışlığı değil. Asıl gerçek, hala geniş kitlelere açılmadığı, örgütlenme ağırlıklı bir atak geliştirilemediğidir. Özgün siyasi ajitasyon faaliyeti konusunda kötü bir yerde olduğu söylenemez. Ajitasyon ve kısmi olarak da propaganda çalışması bakımından olumlu ve geniş bir açılım söz konusudur. Ancak, kuvvet kazanmak bakımından verili olanla sınırlılık henüz yakayı bırakmamıştır. Çalışmanın devamı için hala "toparlanmış" kuvvetler üzerinden plan yapma, zaten hazır olanı yeniden toplama, bunu yaparken kazanılması gerekene yönelmeme sorunu, bir kısır döngü riskini de doğurmaktadır. Mücadele, demokratik kadın çalışması ve örgütlenmesini, kolektifin kazanılmış kuvvetlerini derleyerek yürüteceğini sananları fena halde yanıltacaktır. Unutulmamalıdır ki, demokratik kadın çalışması, kolektifin kitleler üzerindeki etkisini değerlendirmek için değil, kitleler üzerinde kolektifin değerlendirebileceği bir etki yaratmak için vardır. Bu varlığın anlamı ve güvencesini sağlayacak olan ise, bağımsız tarzda kadın kitlelerine gitmek ve ulaşılmamış olana ulaşip, örgütlemeyi başarmaktır. Nasıl mı? Çalışmanın oldukça geniş hareket alanı ve olanaklarını etkin tarzda değerlendiren; dar çalışma dönemlerinin getirdiği eklem tutukluğunu öncü örgütçü tavırla tedavi ederek... "Yerimiz dar" serzenişlerinin artık nesnel hiçbir hükmünün kalmadığını iyi kavrayarak.

Şimdi yapılması gereken, örgütlenme anlayış ve perspektifine uygun bir pratik açılım sergilemektir. Her bölge, mahalle, fabrika ve çalışma alanlarında örgütlenmeye dönük hızlı adımların atılması demokratik kadın çalışmamız bakımından bir zorunluluktur. Eğer çalışmanın temel mantığı, kitle örgütlenmesi ve eylemine dayanıyorsa, buna uygun örgütlenme modellerinin zorlanması gerekir. Buradan hareketle, örgütlenmede, merkezi olanlardan daha çok, yerleşim ve üretim alanlarına dönük birim, komisyon, çalışma grubu türünden biçimlere ağırlık veril-

mesi doğru olur. Demokratik kadın çalışmamız, kitleyi, oluşturulan kurumsal merkezlerde örgütlemeye (konumlandırma, düzenleme, çalıştırma) kendisini sınırlandırmamak, "yerinde örgütleme", "giderek örgütleme" çizgisini mutlaka yüksek bir başarıyla uygulanmalıdır. Bilinmelidir ki, birçok yerde inşa edilen kadın kuramları, genel siyasi etkiyle ya da kitlelerden kopuk, fiziksel olarak kuruma yapışık, en yakındakilerin bir araya getirilmesinden oluşan örgütlenmelerle gelişemez. Demokratik kadın kuramlarının, ne ölçüde kitle örgütü olduğunun göstergesi, hedef kitlesi içinde ne kadar örgütlü olduğudur. Bunu sağlamak için hedef kitleye ısrarla gitmek, daha berrak ve katı bir ifadeyle "dönmemek üzere gitmek" gerekir. Nitekim, demokratik kurum çalışmasında, siyasi ajitasyon faaliyeti yoluyla kitlelere gidiş söz konusudur, ama kitle içerisinde yerleşmek, örgütlenmek bakımından ciddi bir sorun yaşadığı gözardı edilemez. Bu nedendir ki, örgütlenmenin kitle ayakları, doğrudan kitle içerisinde oluşturulmalıdır. Bu çalışma istikrarlı tarzda sürdürüldüğü ve kadın kitleleri içerisinde yeni güçler kazanıldığı koşullarda gerçek bir gelişmeden söz edilebilir. Ve ancak böylece, demokratik kurum çalışmasını geliştirmek için partiden "yeni transferler bekleme sendromun"dan çıkılabilir. Ancak böylece, ciddi eylem aşamalarında, eylemin başarısı için "takviye eylemci kuvvet" alarmı vermektен kurtulabilir.

Birçok yerde yeni başlangıçların yapıldığı şu dönemlerde, nasıl başlarsak öyle gideceğini unutmamalı, kitleler içinde başlamakta ve orada yürümekte ısrar etmeliyiz.

Sorunun Öteki Boyutu

Evet, sorunun bir boyutu daha var. Bu boyutu, komünist kadın çalışmasının diğer bölükleri oluşturuyor. Yani parti çalışmasının farklı kesimlerini ifade eden ama emekçi kadın çalışmasına her koşulda ilgi göstermesi gereken bölükleri. Meselenin bu cephesinden baktığımızda, ilk başta soruna karşı bir ilgi uyanışı ama ilerleyen süreçte bu ilgide bir düşüş görürüz. Parti kuvvetlerinin, demokratik alanda komünist kadın çalışmasıyla doğrudan sorumlu olmayanları açısından, son dönemde sorunu ve çalışmayı tümünden bu alandaki kuvvetlere havale etme yaklaşımı belirginleşmektedir. Var olan kurumlaşmalar ve kurum üzerinden sürdürülen çalışmalar sanki yeterli görülmemekte ve anlaşıldığı kadarıyla

bir rahatlık yaratmaktadır. Örneğin parti kadın komisyonları kurmakta ne aşamaya geldiğimiz, demokratik kurum çalışmasını desteklemekte ve "etkilemekte" ne kadar başarılı olduğumuz sorularının karşılığı boşluktur. Oysaki demokratik alanda yürütülen kitle çalışmasına en fazla ilgi göstermesi ve o alanın olanaklarına dikkat kesilmesi gerekenler komünistlerdir. Üstelik bunu sadece demokratik alanla doğrudan ilişkili kuvvetleri üzerinden değil, her kesimden, her açıdan yönelerek yapmalıdırlar. Ancak bu konuda da birinci başlık altında vurguladığımız sorunun tersinden bir yaklaşım söz konusudur. Yani demokratik çalışma içerisindeki kuvvetlerin nasıl kendi olanaklarıyla kitleye gitme ve artı kazanım elde etme sorunu varsa, partinin diğer alanlardaki kuvvetlerinin de demokratik alanın olanaklarına gitme ve o olanakları besleme sorunu vardır. Kadın çalışmamızda alanlar arasındaki bu kopukluğun giderilmesi, önemli bir sorunun giderilmesi demektir. İlişkilenme sistemindeki bu kopukluk, yer yer aynı kolektif çalışmanın bileşenlerini, "farklı dünyaların insanlarıymış" gibi karşı karşıya da getirebilmektedir. Örneğin parti çalışmasının olduğu bir alan ne hikmetse, demokratik kadın çalışması yapanlar ve yerel parti çalışması yapanlara dar gelebilmektedir. Bunda yeni alanlara açılmayıp, tanıdık yerlere takılıp kalan demokratik çalışmanın bir sorunu olduğu kadar, alandaki her kadını örgütleyeceğine sanan ve her kadın ilişkisine kıskançlıkla sarılıp "vermeyen", demokratik çalışma aktivistlerine bürokratik engeller çıkaran yerel parti kuvvetlerinin de sorunu vardır. Burada bir yaklaşım ve yöntem sorunu olduğu açıktır. Bu sorun, bütün parti aktivistleri ve örgütlerinin demokratik kadın kitle çalışmasına dışardan değil de içerden bakmasıyla, en azından anlayış düzeyinde çözülür. Her yerelde, her alanda ayrı olarak geliştirilecek demokratik kadın örgütlenmelerinin partinin kitleler içerisindeki bir kazanımı olduğu, üstelik bu örgütlenmelerin oluşumunda her alandaki komünistlerin doğrudan görevli sayıldığı sanırız ki unutuluyor. Sadece bir örgütlenme yöntemi olarak düşünülse bile, her yereldeki emekçi kadın ilişkilerini kazanmak için, mevcut parti örgütlenme aşamalarının yetmeyeceği ve kazanıcılık alanını genişletmek, her düzeye inebilmek için farklı-dolaylı örgütlere ihtiyaç olduğu görülecektir. Bu dolaylı örgütler,

doğrudan parti örgütleri dağıldığı, kırıldığı koşullarda dahi, partinin emekçi kadınlar içerisindeki etkinliğinin güvencesi, istikrarı ve taze kan deposu olacaktır. İşte tam da bunun için, demokratik kadın çalışmasının sorunları bütün parti gövdesinin sorunlarıdır. Eğer, emekçi kadın kitlelerinin komünist etki ve müdahaleden uzak, demokratik bir çatı altında bağımsız olarak örgütlenerek, bir ayaklanma günü gelip devrime katılacağını sanmıyorsak, her durumda ilgi ve ilişkiyi sürekli kılmak zorundayız. Bu, demokratik kadın mücadelesine ilişkin eylemlere istikrarlı bir katılımı, kurum çalışmasının mevzi kazanmasına destekle ve bu çalışma üzerinden doğacak olanakları sınıf çıkarları doğrultusunda etkin tarzda değerlendirmekle gerçekleştirilebilir.

Sonuç olarak, komünist kadın çalışmamızın sorunları kitle çalışması ve örgütlenmesinde kilitleniyorsa, bunun anahtarı, iki kanaldan yürütülen çalışmamızın kendi rolünü etkin tarzda oynaması olacaktır. Buradan bakarsak, demokratik alanda çalışma yürüten komünist kadınların görevi, etkinlik sergilerken destek beklemek, sayılı kuvvetlerle ya da tek başına da olsa ısrarla yürümek; ikinci kanaldaki yani partinin diğer alan çalışmalarındaki komünistlerin görevi de demokratik kadın çalışmasına aktif tarzda katılmak, desteklemek ve oradan komünist kadın çalışmasını geliştirmektir. Kanalların ayrılığı bir yöntem ve yaklaşım sorunu yaratmamalı, demokratik kadın çalışması kanalının mutlak biçimde komünist çalışmanın kanalıyla birleştiği unutulmamalıdır. Demokratik kadın çalışması komünist kadın çalışmasının etkin bir kitle örgütlenme biçimidir. Yani ayrılık genişlemek içindir, birlik güçlenmek için. Öyleyse ayrılalım ve genişleyelim; birleştirelim ve güçlenelim. Parti bütününün her bir parçasının, emekçi kadınları devrime çekme mücadelesinden azade olmadığını bilerek... Her parçanın kendi rolünü başkasına devretme saçmalığına düşmeyerek. Yöntemi ve iradeyi elden bırakmadığımızda kazanacağımıza inanarak...

*Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP) Merkezi Yayın Organı Partinin Sesi'nin Eylül-Ekim 2003 tarihli 42. sayısında yayınlanan bu yazıyı, emekçi kadın mücadelesinin gelişim sorunlarını değerlendirmesi nedeniyle okurlarımızın ilgisine sunuyoruz.

Göçmen İşçiler İçerisinde Komünist Çalışmanın Bazı Sorunları

“Göçmen işçileri buldukları ülke devrimine bağlı olarak örgütlenme politikası, ilkede ya da anlayış olarak doğrudur. Ancak, bugün için bu politikayı yaşama geçirmenin koşulları yoktur. Bu durum yurtdışı örgütlenmemizin kapsam ve görevlerini de doğal olarak genişletmektedir.

“Yurtdışı bir cephe gerisidir. Yurtdışında MLKP örgütlenmesi gereklidir. Yurtdışı MLKP örgütlenmesi, başlıca olarak, a) enternasyonalist ilişkileri geliştirmek, partiyi uluslararası alanda tanıtmak; b) Türkiyeli ve K. Kürdistanlı göçmen işçileri ve politik sürgünleri ülke devrimine bağlı olarak örgütlemek; c) yaşadıkları ülkelerde sınıf mücadelesine katılmalarını sağlamak; d) MLKP’yi kadro, mali, teknik, vb. her konuda desteklemek gibi görevleri yerine getirmekle sorumludur.”

***

AB İstatistik Dairesi Eurostat’ın verilerine göre, 2000 yılında, AB’ye üye ülkelerde yaşayan göçmenlerin toplam sayısı yaklaşık 20 milyon kadardır. Bu sayının, yaklaşık 6,5 milyonu AB’ye üye ülkelerin vatandaşıdır. Bu ülkeler arasında, İtalyanlar 1 milyondan biraz fazla bir göçmen nüfusuyla ilk sırayı alırken; 1 milyona yakın bir nüfusla Portekizliler ikinci sırayı almaktadır. Bu ülkeleri sırasıyla, Mandalılar (500 bin), İspanyollar (500 binden biraz az), Yunanlılar, İngilizler, Almanlar, Fransızlar ve diğer ülkelerin vatandaşları izlemektedir. Bu toplam

sayının, yaklaşık 13,5 milyonunu ise AB’ye üye olmayan ülkelere gelen göçmen emekçiler oluşturmaktadır. Bunlar arasında 3,5 milyondan fazla bir göçmen nüfusuyla Türkiyeliler ve Kürdistanlılar ilk sırayı alırken; 2 milyondan fazla bir nüfusla eski Yugoslavya kökenli göçmenler ikinci sırayı almaktadır. Bu ülkeleri sırasıyla Faslılar (1 milyondan biraz fazla), Cezayirli (1 milyona yakın), Polonyalı, ABD’liler, Tunuslular ve diğer ülkelerin vatandaşları izlemektedir. AB’ye üye olmayan ülkelerin göçmenlerinin yüzde 40’ı yalnızca Almanya’da yaşamaktadır. Bu ülkede bulunan yabancılar arasında büyük çoğunluğunu ise (yüzde 28,1) Türkiyeli ve K. Kürdistanlı göçmen emekçiler oluşturmaktadır. Yurtdışında bulunan Türkiyeli ve Kuzey Kürdistanlı emekçilerin yakınları ve çocuklarıyla birlikte toplam sayısı yaklaşık 4 milyon kadardır. Bu sayının içinde, 1.263.502’den fazlasını çalışır durumda olan aktif nüfus ve 1 milyona yakını ise 4-19 yaş grupları arasında bulunan eğitim ve öğretim çağındaki çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Türkiyeli ve K. Kürdistanlı göçmenlerin sahip olduğu işyeri sayısı 70 bindir ve buralarda yaklaşık 200 bin kişi istihdam edilmektedir. (Bakınız, Prof. Dr. Ali Arayıcı, Türkiye’den Avrupa’ya Göçün 40 Yılı, Ceylan Yayınları.)

Daha pek çok veri aktarılabilir. Ama gerekli değil. Asıl önemlisi, bu verilerin dilidir ve pratik politika bakımından buradan hangi sonuçla-

rın çıkarıldığıdır. Belli başlı noktalarda özetleyecek olursak:

a) Göçmen işçiler yaşadıkları ülkedeki proletaryanın bir parçasıdır. Onların toplumsal üretimdeki konumu “yerli” işçilerin konumuyla aynıdır. Bu bakımından, hem “yabancı işçi” nitelmesi ve hem de “milli azınlık” saptaması yanlış ve gericedir. Proletaryayı ulusal ve ülke kökenine göre kategorileştirmektedir. Göçmen işçiler, geçici bir ekonomik ve toplumsal kategoridir ve kaçınılmaz olarak süreç içerisinde “yerli” işçilere daha fazla benzeyeceklerdir. Ve kuşaklar değiştikçe bu doğal bir şekilde olmaktadır. Yani doğal entegrasyon kendi rotasında ilerlemektedir.

Daha 1850’li yıllarda Marks ve Engels tarafından formüle edildiği gibi, “işçilerin vatanı yoktur” ve “proletarya hareketi biçimde ulusal, özünde uluslararası bir karaktere sahiptir”. Hangi ulustan olursa olsun, hangi ülkede yaşarsa yaşasın, bütün proleterlerin düşmanı ortaktır ve ortak düşmana karşı savaşımı da ortaktır. Bu bakımdan, proletarya açısından iş gücünün hangi ulustan kapitalist tarafından satın alındığının, artı-değere hangi ulustan burjuvanın el koyduğunun bir anlamı yoktur. Demek oluyor ki, genel olarak göçmenlik olgusu, özel olarak da göçmen işçilerin politik eğitimi ve politik örgütlenmesi sorunu, yaşadıkları, yani işgüçlerini sattıkları ülke devriminin bir parçasıdır.

Ve zaten, o ülke proletaryasının organik bir parçası oldukları koşullarda sorun, devrimci teori ve politika bakımından bir başka şekilde konmaz. Sorun öncelikle, göçmen işçilerin emperyalist cephe zincirinin hangi halkasından saldıracığı, hangi ülke devrimine bağlı olarak örgütlenecekleri sorunudur. Başlıca olarak bu ekonomik ve toplumsal gerçeklik, hangi ulusal ve etnik kökenden olurlarsa olsunlar proleterlerin doğrudan işgüçlerini sattıkları ve artık organik bir bileşeni oldukları ülke proletaryasıyla birlikte emperyalist zinciri o halkasından kırmak için ortak savaşımı geliştirmelerini, parti dahil her düzeyde ortak sınıf örgütlerinde birlikte yer almalarını gerekli ve zorunlu kılar. Kurucu Kongrede, “göçmen işçileri buldukları ülke devrimine bağlı olarak örgütlenme politikası ilkedeyâ da anlayış olarak doğrudur” derken bu komünist ve proleter enternasyonalist görüş açısından hareket edilmiştir. Kuşkusuz burada söz konusu yapılan ilkesel bir yaklaşımdır, temel bir görüş açısıdır.

b) AB üyesi ülke göçmenleri geniş ölçüde entegre olmuşlardır. Türkiye ve K. Kürdistanlı göçmenler de, daha sancılı ve daha uzun bir zamana yayılsa da, onlarda bu aynı yöne doğru kaçınılmaz bir şekilde evrimleşeceklerdir. Süreç, doğallığında ilerlemektedir.

Geçen 30-40 yıllık süreçte, Türkiyeli ve K. Kürdistanlı göçmen işçiler, önemli bir iç başkalaşım geçirmişlerdir. Artık geriye dönüş eğilimleri yok gibidir. Özellikle ikinci ve üçüncü kuşak için bu çok daha fazla geçerlidir. Eskinin dil bilmeyen, yaşadıkları ülke gerçeklerine, insan ilişkisi ve psikolojisine, kültürüne, yaşam standartlarına yabancı o bildik klasik fôtr şapkalı göçmen, artık geniş ölçüde tarihe karışmıştır. Artık dil bilen, bu ülkelerdeki ortalama yaşam standardına kavuşmuş, neredeyse tümüyle buraya yerleşmiş, bir göçmen kitlesi söz konusudur bugün. Kopup geldikleri ülkelerden etkilenmeleri de (psikolojik, ruhsal, düşünsel, politik, vb.) giderek daha fazla sınırlanmaktadır. Bu göçmen işçiler bakımından kuşkusuz nesnel bir durumdur. Ama onların hala kopup geldikleri topraklarla süregelen bağları, buralardaki gelişmelerden şöyle ya da böyle etkilenmeleri ve yine bugün yaşadıkları Avrupa ülkelerinde onları kucaklayabilecek komünist partilerin olmaması, vb. de nesnel bir durumun ifadesidir. Göçmen işçilerin “nesnelligi” söz konusu olduğunda tabloyu bütünlüklü kavramak durumundayız. Demek ki, buradan, hem entegrasyona doğru kaçınılmaz olan bu gelişmeyi ve hem de hâlâ göçmenlerin geçici bir toplumsal fenomen olmaya devam ettiklerini görüyoruz. Bunun devrimci strateji ve taktik bakımından, örgütlenme planı bakımından anlamı açıktır. Bu her halükarda, göçmenlerin önüne ikili görev koymaktadır. Birincisi; yaşadıkları ülkelerde sınıf mücadelesine her alanda ve her düzeyde katılmak ve aktif bir öznesi olmak. İkincisi; kopup geldikleri ülke devrimini desteklemek.

2003 yılı, Türkiye’den Avrupa’ya resmi olarak göç olayının 42. yıldönümü olsa da, göçmenler yaşadıkları ülkelerde hâlâ pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Göçmenlerin, uyum, dil, serbest dolaşma, iş ve ev bulma, seçme ve seçilme, oy kullanma, aile birleşimi, askerlik, mesleki eğitim görme, vatandaşlık ve çifte vatandaşlık, yabancı düşmanlığı ve ırkçı saldırılar, ikinci sınıf vatandaş muamelesi görme, çocukların anadilde eğitim ve öğretim, anadilde ve kül-

türde eğitim, ulusal ve kültürel kimlik sorunları, iki dil ve kimlik arasında kalma, kuşaklar arası çatışma gibi pek çok sorunları var. Göçmenlerin bu özgün sorunlarını “eşit haklar için mücadele” olarak da programlaştırabiliriz.

c) Göçmen işçilerin yaşadıkları ülke proletaryasıyla birlikte, parti dahil her düzeyde ortak sınıf örgütlerinde örgütlenmesi, anlayış olarak ya da genel bir doğru olsa da bugün bunu pratik bir politika olarak uygulayabilme koşul ve olanaklarından bahsedilemez. Sendikalar gibi sınıf örgütlerinde zaten sorun yoktur. Ne var ki, göçmen işçileri de kucaklayacak komünist bir partisi yoktur. Eğer Türkiyeli ve K. Kürdistanlı göçmenleri kucaklayabilecek, marksist-leninistlerin etkisindeki komünist göçmen potansiyelini emebilecek ve onlarla işbirliği içinde hareket edebilecek komünist bir partisi olsa, o taktirde, bunları örgütleme gibi bir görev ve sorumluluğumuz olmazdı. Olmadığına göre, bu görevden yan çizebilir miyiz? Kesinlikle hayır. Tam tersine, göçmenleri kazanmaya, örgütlemeye ve aynı zamanda bu ülkelerdeki sınıf savaşımına daha fazla katmaya, politik olarak ilgisiz ve pasif kaldığımız için kendimizi eleştirmeliyiz. Diğer yandan, bu ülkelerde partiler kurmak gibi bir görevimizin olmadığı doğrudur. Kendimizi hiçbir şekilde o ülke komünist partileri yerine ikame edemeyiz. Fakat kendimize aktif bir tarzda yardımcı olma görevini biçemeliyiz ve biçmeliyiz. Bugüne kadar bu soruna ilgisiz kaldığımız için de kendimizi eleştirmeliyiz. Politik etkimiz ve yönetimimizdekiler de dahil, devrimci göçmen işçilerin ve gençlerin, diğer ulus proletaryası ve göçmen sınıf kardeşleriyle birlikte ortak komünist partilerini kurmaları gerektiğinin propagandasını ve ajitasyonunu muhakkak yapmalıyız. Özellikle de genç yoldaşları ve bizimle birlikte hareket eden diğer uluslardan yoldaşları bu konuda yüreklendirmeliyiz. Bu ülkelerdeki dağınık ve birbirinden kopuk, etkisiz komünist potansiyelin bir politik parti hedefine yönlendirilmesi, o ülke devriminin olduğu kadar, dünya komünist hareketinin yeniden örgütlenmesi yönelimi bakımından da anlamlı bir adım olacaktır.

d) Göçmen işçilerin hem göçmenlikten kaynaklı sorun ve istemleri için, hem onları yaşadıkları ülkelerde sınıf savaşımına katılmalarını sağlamak için ve hem de göçmenlerin dünya çapındaki politik olay ve gelişmelerle bağını güçlen-

dirmek, enternasyonalist duygu ve düşüncelerini geliştirmek için kitle çalışmasını yapmak kesinlikle gereklidir. “Eşit haklar için mücadele”nin geliştirilmesi bu bakımdan önemlidir. Fabrika, işyeri ve sendikal çalışma aynı zamanda bu bakımdan da önemlidir. Onların diğer sınıf kardeşleriyle birlikte mücadeleyi yükseltmelerine her düzeyde omuz vermek durumundayız.

Fabrika, işyerleri ve sendikalarda ortak sorunların çözümü için birlikte mücadele yürütülmeli, ortak sınıf çıkarları temelinde hareket edilmelidir. Üretimde yer alan ve sendikalı olan Türkiyeli ve K. Kürdistanlı marksist leninist komünistlerin ve diğer politik göçmen gruplarından değişik devrimci eğilimdeki devrimcilerin, sınıfın sermayeye ve egemen burjuva sendikacılığa karşı ilgisizliği kabul edilemez. Bu mücadele, “yerli” proleterlerin, olduğu kadar onların da asli bir görevidir, bir bütün olarak sınıfın görevidir. Fabrika, işyeri ve sendikalarda, oluşturulacak devrimci işçi komitelerine (inisiyatif vb.) Türkiyeli ve K. Kürdistanlı devrimci göçmen işçilerde katılmalıdırlar. Ama bunlar doğrudan mevcut halleriyle parti örgütleri olarak görülüp değerlendirilemez. Farklı politik eğilimlerden devrimci işçilerin oluşturdukları ve cephesel özellikler taşıyan fabrika, işyeri ve sendika mücadelesi örgütleri olarak değerlendirilmelidir. Partileşme görevi de bu mücadele komitelerinin görevleri arasındadır. Bunların doğrudan göçmen işçilerin etkisinde oldukları bir partinin parti örgütleri olarak görülmesi hem dar, sektörel bir yaklaşımdır ve hem de o parti örgütlerinin bu örgütlerin yerine ikame edilmesidir ki, bu kabul edilemez.

e) “Eşit haklar için mücadele”de, göçmenler adına hareket eden dernek, federasyon, vb. araçların işlevli hale getirilmeleri, göçmen işçi, öğrenci ve kadınların göçmenlikten kaynaklı sorunları üzerinde yoğunlaşacak bir yönelim içerisinde bulunmaları ve bu hedef kitleyi kazanacak tarzda bir inisiyatif ve çekim merkezine kavuşturulmaları önem taşımaktadır. Bugün Avrupa’nın dört bir yanına saçılmış yüzlerce göçmen örgütü var. Ne var ki, bunların hiçbirisi göçmen kitlesini kucaklayan ve demokratik bir yapılanışı temel alan gerçek anlamda demokratik bir kitle örgütü değildir. Her biri belli bir politik eğilimin ifadesidir, politik grup dernekleridir. Gerçekte geniş göçmen işçi, öğrenci ve kadın kitlesinden kopukturlar. Gettolaşmışlardır. Poli-

tik grup dernekleri olarak birbirlerine karşı da gettolaşmışlardır. Her biri belirli bir politik eğilimin açık partisi gibi davransalar da, gelinen aşamada çoğunlukla kendi grup ilişkilerini bile kucaklayabilme durumları yoktur. Mevcut haliyle, hiçbiri ya da toplamı göçmenleri kucaklayan demokratik kitle örgütü değildir. Politik mücadele ve önderlik tarz ve anlayışındaki ve örgüt yapısındaki yenilenmeye bağlı olarak, yeni bir ruhla yeniden örgütlendirilmeleri gerekmektedir.

Marksist leninist komünistler daha kurucu Kongre Belgeleri'nde "yurtdışı(nın) bir cephe gerisi" olduğunu belirlemişlerdir. Kuşkusuz buradaki "cephe gerisi" tanımlaması Türkiye ve K. Kürdistan devrimiyle ilişkisi bakımındandır. Yoksa, göçmenlerin yaşadıkları ülkelerde sınıf mücadelesine katılma ve onların sınıf mücadelesine katılmalarını sağlama bakımından ve yine marksist leninist komünistlerin bu ülkelerde sınıf mücadelesine katılıp desteklemeleri bakımından değil. Demek ki, yaşanan ülkelerde her günkü sınıf mücadelesiyle ilişkisi söz konusu olduğunda, yurtdışı "cephenin gerisi" değil, cephenin ta kendisidir. Aksi bir görüş açısı ve pratik konumlanma, politik ilgisizlik ve proleter enternasyonalist duygu ve düşüncelerde zayıflık ya da ulusal dar görüşlülük olduğu kadar, devrimcilik aşınmasına da kapıyı aralamaktır!

Yurtdışının Türkiye ve K. Kürdistan bakımından bir cephe gerisi olması, yurtdışındaki politik çalışmaların ve örgütlenmenin bir cephe gerisi tarzına göre biçimlendirilmesi, sınırlandırılması ve geriye çekilmesi anlamına gelmez ve gelmemelidir. Bu cephe gerisi tarzın egemen olması, yurtdışı çalışmalarındaki tıkanıklığın da kaynaklarından biridir. Her gün yaşanan bir coğrafya da, sürmekte olan sınıf mücadelesine katılmadan devrimcilik üretilemeyeceği açık değil mi? Nerede yaşarsak yaşayalım, yanı başımızda süren sınıf mücadelesine aktif katılmak ve devrimci tarzda müdahale etmek, devrimci ve enternasyonalist sorumluluğun bir gereğidir. Devrimci, her yerde ve her zaman devrimcidir; emperyalist barbarlığa karşı başkaldırı ruhuyla davranmak durumundadır. Yoksa sıradanlaşmak, düzenin bir parçası haline gelerek ona katılmak, bulduğuyla yetinmek ya da en kralından kaydetmek, devrimciliği bir alışkanlık haline getirerek çürümeye terk etmek kaçınılmaz olur.

Ve dahası, bir zorunluluğun ifadesi olarak, bugüne kadar "Türkiyeli ve K. Kürdistanlı göçmen

işçileri ve politik sürgünleri ülke devrimine bağlı olarak" örgütlenme hedefiyle hareket edilmiştir ki, bu doğrudur. Ne var ki, sayıları milyonları bulan bu hedef kitle içerisinde çalışma temel alınmadığında içe kapanma, taraftar kitlesine dönük bir çalışmayla kendini sınırlama, bir politik mücadele ve önderlik tarzı olarak, devrimci kendiliğindencilik yönünde bir şekillenme yaratmıştır. Bu çalışma, göçmen işçi ve emekçilerin kazanılmasına, örgütlendirilmesine ve savaştırılmasına dayanan geniş bir kitle çalışması değildir, esas olarak hazır ilişkilere ve bunların harekete geçirilmesine dayanmaktadır. Belirli tarihi ve özel günlere dayalı çalışmaların programlanması burada tayin edici olmaktadır. Bunun kendisi bir kısır döngü yaratmaktadır. Bu tarz, enerjiyi açığa çıkarmadığı gibi, potansiyel enerjiyi de boğmaktadır.

Diğer yandan, Türkiyeli ve K. Kürdistanlı göçmen işçi ve emekçileri, ülkemiz devrimi hedefiyle örgütlenme politika ve hedefimiz doğru olsa da, bunun gerek enternasyonalist ilişkiler cephesindeki, gerekse de yaşanan ülkelerdeki sınıf mücadelesinin her günkü görevleriyle bir arada ve uyumlu bir tarzda götürülebilmesi, bu ikincilerin, ama özellikle de sonuncusunun adeta ihmal edilmesi, çalışmalarını darlaştırmakta, politik mücadelede tek düzeliğe ve ülkesizlik anlamında ulusal dar görüşlülüğe götürmekte, politik çalışmaların sınıfsal ve enternasyonalist yönünü zayıflatmakta ve politik edilgenliği getirmektedir. Bugüne kadar ki sonuçlarından da açıkça görüldüğü gibi bu tarz, kendine dönük, protestoculuğu ve destekçiliği ve/ya da misafirliği aşmayan bir tarzdır. Mevcut yapı, kitlelerle ve görevlerle ilişkisi ve yönetim tarzı, çalışma tarzı bakımından günceli yakalamaya, devrimci savaşımın öznesi olarak aktif bir rol oynamaya göre oluşturulup geliştirilemediğinde; sürekli kan kaybetmek, daralmak ve kendini tekrar kaçırmaz olmaktadır.

Bugün yurtdışı çalışmasında yaşananlar veya da örgütsel-politik çalışmaların tıkanma noktası her şeyden önce içe dönük politik mücadele tarzının da bittiği/tükendiği yerdir. Geniş göçmen işçi ve emekçi yığınları kazanmaya ve örgütlemeye dönük olmayan, ulusal dar görüşlülüğü aşmayan, sistematik olmayan ve günceli yakalayamayan, sıçramalarla ilerleyemeyen, politik çalışmaları kendi mevcut örgütsel yapılanışının ihtiyaçlarına göre düzenleyen bu gele-

neksel tarzla hesaplaşılmadan yurtdışı çalışmalarında da sağlıklı yürüme olanağı yoktur. Zihinsel bir değişimle kendimizi yeniden ortaya koymadan ilerleme olanaklarının tümüyle tükendiği, artık yolun sonuna gelindiği görülmelidir. Kendi devrimci gelişimimizin tarihi de gösteriyor ki, zihinsel bir değişimin olmadığı yer ve zamanda, gelişme esasen bir kendini tekrardır ve bu durumda çoğu zaman sağlanan gelişmenin gerisine düşmek kaçınılmazdır.

***

Geniş göçmen işçi ve emekçi kitlelerini, kopup geldikleri ülkelerin zemininde kalarak, kazanma ve harekete geçirme olanağı giderek daha fazla sınırlanmıştır. Ülkedeki gelişme ve değişimlerden ciddi olarak hâlâ etkilenmeye devam etseler de gerçek budur. Gerek ülkelerinden gelmenin getirmiş olduğu sosyal, kültürel ve psikolojik farklılıklar, gerekse de yaşadıkları ve iş güçlerini sattıkları ülkelerde burjuvazinin uyguladığı ekonomik, politik, kültürel alandaki ayrımcılığın ve politik baskının yol açtığı sonuçları yaşayan göçmenlerin bu sorunlarına müdahale etmeden, onları bu temelde devrimci ve sosyalist bir görüş açısıyla aydınlatmadan, sınıf mücadelesinde politik bir kuvvet haline getirmeden ve diğer sınıf kardeşleriyle birlikte savaştırmadan ileriye doğru yürüme olanağı yoktur. Türkiyeli ve K. Kürdistanlı göçmen işçi ve emekçilerin “yaşadıkları ülkelerde sınıf mücadelesine katılmalarını sağlamak” ve bu hedef kitleyi kazanmak, onlardaki devrimci dinamikleri açığa çıkartıp harekete geçireceği ve yurtdışı parti çalışmasının içerik ve kapsamını güçlendireceği gibi, ülkemiz devrimini olduğu kadar bu ülke devrimlerini de güçlendirecektir. Türkiyeli ve K. Kürdistanlı göçmenlerin bugün için, yani geçici olarak ülke devrimine bağlı olarak örgütlenme durumunda kalınması, göçmenlerin yaşadıkları ülke devrimine asla sırt çevirmek anlamına gelmez. Burada sorun, bu görevlerin uyumlu ve enerjik tarzda yerine getirilip getirilememesidir. Bu bakımdan, çalışmaların bir ayağının topal kaldığı ve yine göçmenlere yönelik çalışmanın sistemli bir şekilde sürdürülmediği, güncel ve somut politika üretme ve taktikler geliştirme ve bu temelde yurtdışının kendi gerçekliğinde öncü bir konumlanma içerisinde olunmadığı, bunu sağlayacak bir devrimci öncü müdahale tarzı geliştirilmediği, önemli bir politik kararsızlık sergilendiği, devrimci irade kaybı yaşandığı bir gerçektir.

Mevcut haliyle yurtdışı çalışması, göçmen kitleleriyle ilişkiyi, parti çalışmasının temel bir biçimi haline getirmeyi başaramadığı gibi, sınıf mücadelesinin her günkü sorunlarına müdahale etme koşul ve olanağına da geniş ölçüde sahip değildir. Her şeyden önce bu çalışma, üretim ve mücadele alanlarıyla (fabrikalar, okullar, semtler vb.) bağlı değildir. Çalışmaların yüzü, geniş göçmen işçi, öğrenci ve emekçi kadın kitlesine dönük değildir. Kitlelerden kopuk, bürokratik bir tarz egemendir. Bu durum, hareket alanını ziyadesiyle darlaştırmakta, çalışmaların kapsam ve içeriğini tek yanlılık ve içe dönüklük yönünde şekillendirmektedir. Yapının, kendini oluşturma tarzını doğal olarak koşullayan bu durum, gerçek gelişmeyi frenlemekte, ket vurucu bir rol oynamaktadır. Yapının mücadelenin gerçek ihtiyaçları ve güncel görevlerini anlama ve omuzlama yetenek ve kapasitesinin düşük olması, yeni durumlara kendini uyarlamada ciddi sorunlar yaşaması ve sürekli geriden seyretmesi burada kaçınılmaz bir sonuç olmaktadır. Zira çalışmaların dayandığı temelin dar ve sınırlı olduğu koşullarda farklı bir gelişmenin olması beklenemez.

Çalışmaların içerik ve kapsamındaki darlık ve yetersizlik propaganda ve ajitasyon alanında da görülmektedir. Alanın gerçekliğine ve özgün ihtiyaçlarına dayanan bir propaganda ve ajitasyonun geliştirildiği söylenemez. Özellikle yeni kuşak gençlere onların anladığı dilden hitap edilmemektedir. Bizim devrimci propaganda ve ajitasyonumuz kuşaklar arası çatışmayı ve farklılığı da sürekli gözetmek durumundadır. Ama eğer hedef kitlenizle ilgili değilseniz, politikayı onlar yani milyonlar için değil de sınırlı taraftar kitlenize dönük olarak yapıyorsanız, politikalarınızı olduğu kadar, propaganda ve ajitasyonunuzu da güncelleştirmeniz gerekmez. Yapılan şey Türkiye’dekinin adeta bir tekrarıdır. Kabaca ifade etmek gerekirse, “zam, zulüm, işkence edebiyatı”nı aşamamaktadır. Bu tarz bir mücadele ve önderlik anlayışı ve pratiğiyle yapı ideolojik ve politik olarak beslenemeyeceği ve ayakta tutulamayacağı gibi, geniş göçmen kitlesini etkileme ve harekete geçirme ve diğer uluslardan ilerici, antiemperyalist, komünist, vb. çevreleri ve geniş kesimleri etkileyebilme olanağı da son derece sınırlıdır. Ve dahası, yapının propaganda ve ajitasyonu yeterince güncel ve çok özel olmadığı gibi, antikapitalist yönü ve içeriği de zayıftır. Oysa, devrimci temelde büyümek ve

gelişmek istiyorsak, kesinlikle kapitalizmin devrimci eleştirisini öne geçirmek, buraya özgün propaganda ve ajitasyonu daha çok bu temelde yapmak ve geliştirmek gerekmektedir. Bu bakımdan, nasıl ki bir özgünlüğü ve görüş açısını ifade etmesi için, “Kürdistan çalışmasını Kürdistanlılaştırılalım” diyorsak ve bu hiçbir şekilde Türkiye’den ve birleşik devrim fikrinden uzaklaşmak biçiminde anlaşılmıyorsa, aynı şekilde, “yurtdışı çalışmasını Avrupalılaştırmalıyız” diyebilmeliyiz ve bu da hiçbir şekilde Türkiye ve K. Kürdistan devriminden “ülke devrimine bağlı örgütlenme” perspektifinden uzaklaşmak/kopmak anlamına gelmez, gelmemelidir.

***

Mevcut haliyle yurtdışı çalışmasının içerik ve kapsamını belirleyen, sayıları milyonları bulan göçmen işçi ve emekçilerin varlığı ve bunlar üzerindeki marksist leninist komünistlerin siyasi etkisi ve bu ülkelerde bunları kucaklayan komünist partilerin bulunmaması gerçeği olduğu gibi, bu durum, yurtdışı çalışmasının derin bir enternasyonalist karakter taşıması gerektiğini de belirlemektedir. Adı üzerinde, “yurtdışı çalışması”! Yani bu çalışma ülkemiz K. Kürdistan ve Türkiye’nin herhangi bir yerindeki çalışma gibi yürütülemez. Bu çalışma her şeyden önce enternasyonalist bir çalışma olmak zorundadır.

İçe dönüklükle, misafirlikle, cephe gerisi tarzıyla proletarya enternasyonalizmi duygu ve düşüncesi hiçbir şekilde bağdaşmaz.

Diğer yandan, marksist leninist komünistlerin enternasyonalist görev ve sorumluluklarıyla, Türkiye ve K. Kürdistanlı göçmen işçi ve emekçilerin enternasyonalist görev ve sorumlulukları da bütünüyle bir ve aynı değildir.

Yurtdışı çalışması için enternasyonalizm, Türkiye ve K. Kürdistan devrimi için destek ve dayanışmayı güçlendirmek, bu ülkelerde sınıf mücadelesine katılmak, Türkiye ve K. Kürdistanlı göçmen işçi ve emekçilerin bu mücadeleye katılmalarını sağlamak; bu ülkelerde proletaryanın bir komünist partisi olarak örgütlenmesine aktif olarak yardımcı olmak ve antifaşist, antiemperyalist güçlerin şu ya da bu düzeydeki ortak hatına katkı sağlamaktır. Fakat Türkiyeli ve K. Kürdistanlı göçmen işçi ve emekçiler için durum daha farklıdır. Onlar için yaşadıkları ülkelerde sınıf mücadelesine katılmak ve parti dahil her düzeyde ortak sınıf örgütlerinde örgütlenmek, doğrudan görevken, diğer ülkelerdeki ve bu arada şu ya da bu düzeyde bağları süren, kopup gittikleri ülkelerindeki sınıf mücadelelerine her düzeyde destek ise enternasyonalist sorumluluklarının bir ifadesidir.

Kolombiya: Toplumsal Değişim İçin Haykıran Bir Ülke

Kolombiya, güçlü toplumsal mücadele gelenekleriyle, iktidara aday gerilla hareketleriyle, militan sendikalarıyla, Latin Amerika'nın en dikkat çekici ülkelerinden birisidir. Biz de BEKSAV'ın konuğu olarak Coca-Cola'yı protesto kampanyası çerçevesinde İstanbul'a gelen Kolombiya Dayanışma Hareketi aktivistlerinden Emilio Rodriguez ve David Rhys-Jones ile, Kolombiya'daki politik durum ve devrimci hareketin gelişimi üzerine söyleşi yaptık. Halklar arasında deneyim aktarımına bir katkı olması dileğiyle bu söyleşimizi yayınlıyoruz.

* Kolombiya'daki güncel siyasal durum üzerine bizi bilgilendirebilir misiniz? Özellikle de Uribe hükümetinin kurulmasından ve ateşkesin sona ermesinden sonra yaşanan gelişmeler hakkında neler söyleyebilirsiniz?

David: Aslında ateşkes, Andreas Pastrana'nın devlet başkanlığı döneminde bitmişti. Bu, Uribe hükümeti kurulmadan dört ay önce yaşandı.

Emilio: Bu, Pastrana'nın en son icraatıydı...

David: Pek çok insan, 'ateşkes süreci' denilen dönemin, aslında yalnızca ordunun zaman kazanma manevrası olduğunu düşünüyor. Ordu, FARC'ı askeri olarak yenilgiye uğratamadı. Ateşkes sürecinde de Kolombiya hükümeti kendilerine daha fazla ekonomik ve askeri destek sağlamaları için ABD'yle lobi faaliyeti yürüttü. Bu dönemde aslında ilan edilmiş bir ateşkes yoktu; ama çatışmalar büyük oranda azalmıştı. Bu yılların sonunda ordu, yeniden savaşabilecek duruma geldi.

Uribe'nin seçimler dönemindeki propagandası oldukça militaristti. Temel söylemi, gerillayı tam bir yenilgiye uğratacağı üzerineydi. Bu Kolombiya'da ilk kez olmuyor. On yıldır, bu bir daire gibi kendini yineleyen bir durumdur. Kamuoyunda şiddetin durması gerektiğine dair bir düşünce oluştuğunda, bir başkan adayı çıkar ve 'bu işi bitireceğim' der, savaş ilan eder... Uribe de böyle seçildi. Militarist bir söylemle başkanlığa geldi. İlk icraatı, dünyanın çeşitli ülkelerinde lobi ve halkla ilişkiler faaliyetleri yürütmek oldu. ABD'de, Avrupa'da... Tony Blair, "Uribe'yle kimyalarımız uyuyor" demişti. Uribe, dünyada pozitif bir imaj yaratmak için epey uğraştı. Hatta Bill Clinton'un halkla ilişkiler uzmanını işe aldı.

Bu yıl 10 Temmuz'da Londra'da Kolombiya'ya bağlı verenlerin düzenlediği bir konferans yapıldı. Katılımcılar, ABD, Japonya, AB ülkeleri, Kanada, Meksika ve IMF ile Dünya Bankası'ydı. Konferans'ın çağrısını yaptıklarında,

bunun askeri yardımıyla ilgili olmadığını, yalnızca Kolombiya'ya yapılacak yardımlarla ilgili olacağını ilan etmişlerdi. Aynı zamanda sivil toplum örgütlerini ve sendikaları da davet etmişlerdi. Ne var ki bunlar konferansta söz sahibi olamadılar ve gözardı edildiler.

Kolombiya Jüriler Komisyonu (Kolombiya'da en önemli hukuki örgütlenme), Uribe hükümeti kurulduktan bu yana insan hakları ihlallerinin, saldırıların ve zorunlu göçertmelerin arttığını belirtmesine rağmen, konferansa katılan devletler, Uribe hükümetinin insan hakları sorunlarını 'temizlemekte olduğunu' ve bu konuda birçok ilerleme olduğunu belirttiler. Bazı devletlerin, sendikacıların güvenliği ile ilgili kaygıları vardı; ama tümü, Uribe hükümetine desteklerini sundular. Uribe için ortak bir destek söz konusuydu. Böylece uluslararası desteği arkasına alan Uribe, artık Kolombiya'daki toplumsal harekete karşı rahatça savaş açabilirdi.

Emilio: David'in söylediklerine ek olarak bir iki şey söyleyebilirim. Aslında Uribe hükümetinin yol açtığı bazı 'olumlu gelişmelerden' de söz etmek gerekir. Uribe, diğer hükümetlerin başaramadığı bazı şeyleri başardı. Örneğin, solun birleşmesine yol açtı! Şimdi herkes daha fazla birlikte... Örneğin 25 Ekim'de anayasayı değiştirmek için referandum yapılacak. Referandum, çok karmaşık, halkın anlamakta zorlanacağı sorularla, bir anayasa reformu yapmayı amaçlıyor. Anayasanın 18 maddesiyle ilgili bir referandum bu. Sol partiler, referandumu engellemek için birleştiler. Seçimleri iptal ettirmek için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdular. Soruların yasaya aykırı olduğu yönünde dilekçe verdiler. Anayasa Mahkemesi iki soruyu bu gerekçeyle iptal etti; ama diğer sorular aynen kaldı.

* Referandumun konuları nelerdir?

David: Anayasa reformu, iş yasası reformu gibi konuları kapsıyor. Anayasa reformunun ana konusu, Kongre ve Senato'nun üye sayısını azaltmaktır. Böylece, politik partilerin bu kurumlarda sandalye elde etmesi zorlaştırılacak. Tabii bu, geleneksel partilerden ziyade, sol kanatta yer alan küçük partileri etkileyecektir. Referandumun bir diğer konusu ise, devlet başkanının iki dönemliğine seçilebilmesi. Çünkü şu anki anayasa, sadece bir dönemliğine başkan seçilmeye izin veriyor.

Emilio: Uribe bu referandumla aynı zamanda

küçük şehirlerde ve köylerde bulunan resmi insan hakları ofislerinden kurtulmak istiyor. Bir diğer mesele ise, valilerin görev süresinin kısaltılması. Böylece valilerin daha fazla kontrol altına alınması sağlanmış olacak; çünkü şu anda Kolombiya'da az sayıda da olsa bağımsız ve sol kanatta yer alan valiler var.

* Sanıyorum Uribe sadece solu değil, aynı zamanda kapitalistler cephesini de birleştirdi. Bunu nasıl yorumluyorsunuz?

David: Uribe, eski bir liberaldir. Ama şimdi Liberal Parti de referanduma karşı çıkıyor ve bu seçimlerin iptal edilmesini isteyen tarafta yer alıyor. Dolayısıyla bu kadar net bir ifade kullanamayız. Ama neoliberal proje açısından, tabii çok sıkı bir birlik söz konusu.

Emilio: Uribe hayatı boyunca Liberal'di. Ama seçimlerden önce bu partiden ayrılarak, "bağımsız" aday olarak ortaya çıktı. Liberallerin de desteğini aldı.

David: Muhafazakarlar seçimlerde aday çıkartmadılar. Dolayısıyla iki ana adayın ikisi de liberaldi.

* Ve muhafazakarlar da Uribe'yi desteklediler?

Emilio: Evet. Dolayısıyla, büyük bir çoğunlukla seçilmiş oldu. Ama Kolombiya seçimlerinden bahsederken, halkın yalnızca yüzde 35- 40'ının oy verdiğini de unutmamak gerekir.

David: Uribe gerçekte halkın dörtte birinden daha küçük bir kesimin oyunu aldı. Gerçekte yüzde 22'lik bir oyla seçildi. Ama geçerli oyların yüzde 55'ini aldığı için büyük bir çoğunlukla seçilmiş gibi göründü.

* Sanırım gerilla hareketleri boykot çağrısında bulunmuşlardı?

David: Geleneksel olarak tüm sol kanat partileri Kolombiya'da seçimleri boykot çağrısında bulunurlar. Bu seçimlerde, ilk kez bir sol- kanat aday vardı: Luzo Garzon. Eski bir sendikacıdır.

Emilio: Eskiden CUT'un başkanıydı. (CUT; Kolombiya'nın en büyük işçi sendika konfederasyonu, TD.)

David: Polo Democratico'nun (Demokratik Blok) adayıydı. Solun geniş kesimlerinin boykot ettiği koşullarda tabii fazla şansı yoktu.

* Ne kadar oy aldı?

David: Yüzde 5.

Emilio: Kolombiya'da bir sol partinin bugüne kadar aldığı en yüksek oy oranı. Kolombiya gibi solun sürekli katliama ve hatta jenocide maruz kaldığı bir ülkede, yüzde 5'lik bir oran bile çok yüksek bir oydur.

Uribe'nin 'başarılarını anlatmaya devam ediyim. Uribe hükümeti, Kolombiya'daki iki büyük gerilla grubunun (FARC ve ELN) birleşerek eylem birliğine gitmesini de sağladı. Bu gruplar 60'lardan, 70'lerden beri mücadele ediyorlar. Tabii, bu iki hafta önce olan bir gelişme ve ayrıntısı hakkında fazlaca bilgiye sahip değilim. Ama buna rağmen bu eylem birliğini pozitif buluyorum. Bu gerilla gruplarının bir araya gelmesi ve "biz bu hükümetle muhatap olmaya-cağız" demesi önemli bir gelişme.

* Uribe hükümetinin devrilmesini istiyorlar, değil mi?

David: Evet, tabii. Ayrıca, hükümet, yürüttüğü savaşa dair pozisyonunu değiştirmeden, onunla herhangi bir görüşme yapmayacaklarını söylüyorlar.

* Anlattıklarınızdan şöyle bir tablo çıkıyor: Uluslararası burjuvazi, emperyalistler ve Kolombiya sermaye oligarşisi Uribe'nin arkasında mevzileniyor ve solda da birlikte hareket etme isteğinde bir artış var. Yasal sol partiler ortak hareket ediyor, gerilla grupları eylem birliği yapıyor. Bu tablo sizin için ne ifade ediyor?

David: Bu, dünyanın her tarafında görebileceğimiz duruma oldukça benzer bir tablodur. Bush'un dillendirdiği ve Uribe'nin de takipçisi olduğu "ya bizdensiniz, ya da bize karşısınız" söylemiyle yürütülen politika, bu duruma yol açıyor. Kolombiya son derece kutuplaşmış bir toplumdur. Bir tarafta kapitalistler var, oligarşi var... Diğer tarafta ise, Uribe'nin saldırganlığı karşısında kazanabilmek için, sol giderek daha fazla birleşiyor.

Emilio: Sol şunu görmek durumunda; karşıda çok büyük bir düşman var. Hepsi ittifak halinde. Dolayısıyla, sol da birleşmek, ittifak yapmak zorunda. Bu yeni durumu gözlemlemek için, Kolombiya'ya komşu olan ülkelere de bakmak gerekir. Venezüella'da ilerici bir hükümet var. Brezilya'da... Yani Lula hakkında henüz net bir şey söylenemez, bazı kuşkularımız var; ama

yine de diğer Latin Amerika ülkelerindeki neo-liberal hükümetlerden daha iyi olduğu açık. Meksela Latin Amerika'da Venezüella ve Brezilya hariç tüm devletler, FARC'ı terörist ilan ettiler. Brezilya aynı zamanda, FARC temsilcilerinin gelerek bu ülkede hükümetlerle resmi görüşmeler yapmasına da izin veriyor. Bolivya'da, Kızılderili köylü hareketinin temsilcisi Eva Morales, eğer ABD seçimlere müdahale etmeseydi, büyük ihtimalle seçimleri kazanacaktı. Yine de seçimlerde ikinci oldu. Tüm bunların bir arada ilginç bir görünüm oluşturduğunu düşünüyorum. Ve Simon Bolivar'ın Latin Amerika'yı birleştirme düşüncesi yeniden güç kazanıyor.

* Gerilla hareketi, Kolombiya'daki iç politik durumun en belirleyici faktörlerinden birisi durumunda anlaşılabilir. Bize gerilla hareketlerinin durumu hakkında neler anlatabilirsiniz?

David: Gerilla hareketlerine iki biçimde bakılabilir. Birincisi, oligarşinin ve Uribe'nin bakış tarzıdır: Gerilla, Kolombiya'nın sorunlarının kaynağıdır. Soldaki birçok insan ise, soruna şöyle bakıyor: Gerilla, Kolombiya'daki politik sistemin bir ürünüdür. Bu sistemde, herhangi bir eleştiriye, muhalefete yer yoktur. Ayrımcı bir sistemdir. Herkesi yalıtır ve içeri girmelerine izin vermez. Kolombiya oligarşisi, her türlü muhalefete devlet terörüyle yanıt vermiştir. Dolayısıyla insanların çoğu, gerillaya, Kolombiya'nın politik gerçekliğinin açık bir sonucu olarak bakıyorlar. Demokrasi ve politik değişim için mücadele etmeye geçit vermeyen bir gerçeklik bu.

Kolombiya'nın değişime ihtiyacı olmadığını kimse iddia edemez. Kolombiya'nın değişime ihtiyacı vardır. Kolombiya çok zengin bir ülke. Zengin maden yatakları, enerji kaynakları, zengin tarımsal üretim alanları var. Ama nüfusun yüzde 64'ü mutlak yoksulluk içinde yaşıyor. Yüzde 20'si günde 1 dolardan daha düşük gelirle yaşıyor. İnsanların ancak üçte birinin tam zamanlı bir işi var. Yani Kolombiya toplumsal değişim talebini haykıran bir ülke. Geleneksel politikayla ya da barışçıl politikayla bu toplumsal değişimi gerçekleştirmenin olanağı yok. Her türlü muhalefet, devlet şiddetiyle bastırılıyor. Dolayısıyla gerilla da değişimin gerçekleşebilmesinin bir yolu olarak görülüyor.

Emilio: David'in belirttiği bazı noktalarda farklı düşünüyorum. Solda, değişimin barışçıl yollarla gerçekleşebileceğine hâlâ inanan birçok örgüt

var. Bunlar hâlâ, durumu politik bir mücadeleyle değiştirmeye çalışıyorlar. Ancak bu yol için alan giderek daha fazla daralıyor. Uribe'nin izlediği bu siyaset, barışçıl yollarla mücadele etmek isteyenleri de bir tercihe zorluyor. Bence, bu tercihe zorlandıklarında onlar da ellerine silahları alacaklardır. Silahlı mücadeleye girişeceklerdir.

Uribe, Pastrana gibi aptal değil, zeki bir politika izliyor. İstatistiklere baktığınızda, örneğin öldürülen sendikacı sayısının azaldığını görebilirsiniz. Ama hukuki araçlarla sürdürülen terör de tırmanışa geçti. Herkesi gerilla olmakla suçluyor, düzmece 'kanıt'lar imal ediyor, komplolar kuruyor. Ama bu durum, 11 Eylül sonrası dönemin özellikleri düşünüldüğünde, 'uluslararası kamuoyu' tarafından eleştirilmiyor, hatta Uribe alkışlanıyor.

* Kolombiya ordusunun, görüşme sürecine bağlı olarak, bazı bölgelerin denetimini FARC'a bıraktığı bilgisi 1999'da basında yer almıştı. Bu bölgelerde yaşam nasıl şekillendi?

David: Ordunun bu bölgeleri "FARC'a bıraktığını" söylemek, gerçeği yansıtmıyor. Bu bölgeler zaten FARC'ın denetimindeydi, sadece ordu bu gerçekliği yasal olarak da tanımış oldu. Bunlar uzak, kırsal bölgelerdi. Devlet, bu bölgelerde zaten hiç var olmamıştı. Oraya hiç hizmet götürmemiş, yol yapmamış, hastane, okul açmamıştı. FARC, bu bölgelerde çok güçlü.

Emilio: Tabii, ordu bu bölgelerden çekilmesine rağmen, paramiliterler bu bölgelerde çok aktiflerdi. **David:** FARC denetimi altında bu bölgelerde hayatın nasıl şekillendiğini bilmiyorum; ama 'barış süreci' sona erip, ordu bu bölgeleri yeniden işgal ettiğinde yaşananları biliyorum. Pastrana ateşkesi sona erdikten sonraki ilk işi, bu bölgeleri ABD'den aldığı "halı bombalarıyla çok ağır bir bombardımana tutmak oldu. Pek çok sivil bu bombardımanda katledildi. Ardından, ordu ve paramiliterler, "gerilla sempaticizmi" olarak gördükleri herkesi katletmeye başladılar. Ki, o bölgedeki hemen herkes bu sığara uygundu. Çünkü önceden bu bölge, FARC'ın kontrolündeydi. Ve FARC'a bir tavuk satan köylüler bile paramiliterlerce "gerilla sempaticizmi" olmakla suçlandı, birçoğu kaybedildi ya da infaz edildi.

Emilio: Ben de bu bölgeler hakkında fazla bilgiye sahip değilim. Yabancılar bu bölgelere

giremiyorlardı. Buralara girmek için özel izin gerekiyordu ve bu izine başvurduğunda, belki de Kolombiya'dan sağ çıkamayabilirdin. Örneğin, üç İrlandalı genç, sadece bu bölgelerin yakınında görüldükleri için tutuklandılar ve şimdi FARC üyesi olmak suçlamasıyla yargılanıyorlar.

Ancak, ordunun kuşattığı, ekonomik abluka uygulanan ve içinde paramiliterlerin faaliyette olduğu bir toprak parçasında hayatın nasıl olabileceğini tahmin etmek zor değil. Dışarıdan mal almak yasaktı. Dolayısıyla, bu bölgenin mükemmel bir yer olmasını beklemek mümkün değil. Pek çok ekonomik sorun olması kaçınılmazdır. Aynı zamanda istihbarat faaliyeti de devam ediyordu. FARC Genel Sekreteri Marulanda o bölgede olduğu için sürekli havadan, uydudan gözetleme yapıyordu.

Bu bölgelerde kurulan halk meclislerinden de bahsetmek gerekir. FARC, bölgede bulunan tüm kitle örgütlerini, insan hakları kuruluşlarını toplayarak, tartışmalar örgütliyordu. Halka açık tartışmalarda, nasıl bir gelecek kurulacağı, Kolombiya'daki insan hakları durumu gibi pek çok konu tartışılıyordu. Aynı zamanda bölgede halk mahkemeleri de kurulmuştu.

* Kentlerdeki durum üzerine neler söyleyebilirsiniz?

David: Başkent Bogota, diğer kentlerden oldukça farklıdır. Bogota'da durum oldukça sakin görünür. FARC, bazen bu kentte bombalama eylemleri yapar; ama bu oldukça seyrek olur. Paramiliterler çok fazla etkin değillerdir. Dolayısıyla sadece Bogota'ya bakmak, Kolombiya hakkında yanlış bir fikir verebilir.

Kolombiya'daki diğer kentlerde durum oldukça farklıdır. Örneğin Kolombiya'nın başlıca petrol üretim merkezi olan Barrancabermeja'da durum oldukça farklıdır. Geleneksel olarak, bu kent çok mücadelecidir. 1948'de bu kentte bir Kızıl Cumhuriyet ilan edilmişti. Barrancabermejalı işçiler, yürüttükleri mücadeleler sonucunda, petrol rafinerilerinin devletleştirilmesini sağlamışlardı. Bu kent, eskiden beri, çoğu ELN'nin etkisi altında bulunan çok sayıda toplumsal hareketin de ev sahibidir.

Birkaç yıl önce, paramiliterler şehri "almaya" karar verdiler. Özel bir strateji geliştirdiler. Başka kentlerdeki paramiliterleri Barrancabermeja'ya getirdiler. Onlara iş buldular. Ardından

kanlı cinayetlerle kenti işgal etmeye giriştiler. Pek çok sendikacıyı, köylüyü, tüccarı, işçiyi katlettiler. Bunlar, son iki yılda, yani “barış süreci”nde yaşandı. Şu an paramiliterler, tüm kenti kontrol ediyorlar. İş istiyorsanız, paramiliterlere gitmeniz gerekiyor. Petrol şirketinden petrol çalarak kendilerini finanse ediyorlar. Uyuşturucu ticaretini ellerinde tutuyorlar. Okulda çocukların hangi renkte üniforma giyeceğine onlar karar veriyor. Sokaklarda devriye geziyorlar, uzun saçlı bir erkek gördüklerinde zorla saçını kestiriyorlar, mini etekli bir kadın gördüklerinde daha uzun bir etek giymesini söylüyorlar vb. Yani, hayatın hemen tüm boyutlarını fiilen belirliyorlar. Bu, Kolombiya’daki büyük şehirler içinde en aşırı durumu oluşturuyor. Medellin kentinde, yakın zamanda ordu ve polis, bir varoşu işgal ettiler ve onlarla kentli milisler arasında sert çatışmalar oldu. Dolayısıyla, her kentte durumun farklı olduğunu söyleyebilirim.

Emilio: Bogota’da da şiddet eşiğinde büyük bir artış var. 5-6 yıl önce hakikaten çok fazla şiddet olayı yoktu. AUC kendisini göstermiyordu. (AUC- Kolombiya Birleşik Özsavunma grubu, paramiliterlerin kendilerine verdikleri isim.) Ancak geçen yıl Kolombiya’ya gittiğimde, duvarlarda pek çok AUC yazılması gördüm: “Biz buradayız”, “Artık geldik” gibi yazılarla herkesi tehdit ediyorlardı. Her gece, köprü altlarında 3-4 kişinin paramiliterler tarafından yakıldığını görebilirdiniz. Tabii, bu katliam hareketinin boyutları Barrancabermeja’daki kadar büyük değil. Çünkü Bogota daha büyük bir şehirdir. Paramiliterler daha çok yoksul, işçi sınıfı mahallelerinde yoğunlaşıyorlar.

* AUC nasıl ortaya çıktı?

Emilio: Paramiliter örgütlenmeyi ilk yaratan Uribe’dir. Uribe, başkan olmadan önce Antioquia valisiydi. Antioquia, Kolombiya’nın en zengin eyaletlerinden birisidir. Bu bölgede, adam kaçırma, çatışma gibi olaylar çok yoğundu. Uribe, 1993’te bu eyalette bir köylü ordusu kurdu. Bu ordunun adı convivir idi. Convivir, yasal bir örgütlenmeydi. Devletten para alan köylüler, büyük toprak sahiplerinin mülklerini, büyük çiftlikleri ve oligarşiyi silahlarıyla koruyorlardı. Ardından, convivir, çok daha büyük bir şiddetin yaratıcısı oldu. Antioquia’da convivir’in oluşturulmasından sonra insan hakları ihlalleri yüzde 400 arttı. 1995’te, solun mücadelesi ve uluslararası kamuoyunun etkisiyle, Ana-

yasa Mahkemesi, conviviri lağvetti. Fakat, artık convivir çok büyümüştü. Oligarşinin kontrolü altında büyük bir ordu haline gelmişti. Dolayısıyla, 1995’ten itibaren, bu köylü ordusu, “Kolombiya Birleşik Özsavunma” grubuna dönüştü.

David: Aynı süreçte, Medellin adlı uyuşturucu karteli ve onun lideri olan, milletvekili Pablo Escobar, iktidara oynamaya başladı. Önceden Medellin karteliyle oligarşi arasında çok sıkı ilişkiler vardı. Ama Escobar iktidardan pay istediği için, defterini dürmeye karar verdiler. ABD’den yardım istediler.

AUC’nin şu anki lideri Carlos Castano, o tarihte, Escobar’la ilişkisi olan bir uyuşturucu taciriydi. Castano CIA’yle bir görüşme yaptı. CIA, Medellin kartelini tasfiye etmekte Kolombiya ordusuna ve ABD’ye yardım etmesi karşılığında, tüm Kuzey Kolombiya’nın uyuşturucu ticaretinin kontrolünü vaat etti. O da bunu yaptı. Böylece bütün Kuzey Kolombiya’nın uyuşturucu ticaretini ele geçirdi ve Kolombiya’nın en zengin, en güçlü adamlarından birisi haline geldi. Ve Castano’nun gangsterleri, convivir’le birleşti. Uyuşturucu tacirlerinin Castano’suyla, convivir’in Salvatore Mancoso’sunun birliğinden, AUC doğdu. Castano politik lider, Mancoso ise askeri lider oldu. Uyuşturucu ticaretinden büyük paralar elde ediyorlar ve oligarşiyle de çok yakın bağları var.

* Dolayısıyla uyuşturucu tacirleriyle korucu çeteleri devrime karşı birleşmiş oldu...

David: Medellin kartelinin şeflerinden Rodriguez Gacha adlı bir adam vardı. Bu adam, geniş topraklar satın aldı ve büyük toprak sahibi oldu. Dolayısıyla gerillalar da ona saldırdı. Uyuşturucu tacirleri, toprak sahipleri sınıfının bir parçası haline geldiler, ve tabii, elde ettikleri büyük paralarla, oligarşinin de bir parçası haline geldiler. Rodriguez Gacha, kendi paramiliter ordusunu kuran ilk uyuşturucu tacirlerinden birisidir. Gacha’nın paramiliterleri, vahşilikleriyle ün saldılar.

Geçmişte de, uyuşturucu tacirlerinin pek çoğunun, özel güvenlik güçleri ya da sola karşı kurulmuş milisleri vardı; ama bunlar küçük güçlerdi. Ama uyuşturucu tacirleri güçlerini convivir’le birleştirdince, uyuşturucu ticaretinden gelen büyük paralarla en iyi silahları alınca ve orduyla kurdukları yakın ilişkiler sayesinde güçleri epeyce büyüdü ve ulusal çapta bir örgüt kurdular.

* Gerillanın ve yasal sol partilerin bu paramiliter çetelere karşı mücadele taktikleri nelerdir?

Emilio: Gerilla, paramiliterlere karşı doğrudan savaşıyor.

David: Paramiliter çeteler, varlık sebeplerini “gerillaya karşı mücadele” olarak açıklasalar da, gerçekte nadiren gerillalara saldırırlar. Onlar, silahsız sendikacıları, insan hakları savunucularını öldürürler.

Emilio: Ama gerilla, paramiliterlerden yüzlencesini öldürdü. Yani gerilla paramiliterlere saldırıyor; ama paramiliterler toplumsal hareketlere, köylülere, sendikacılara saldırıyorlar.

David: Orduyla paramiliterler çoğu zaman aynı insanlardır. Askerler, üniformalarındaki Kolombiya ordusu sembolünü çıkarıp, yerine bir AUC sembolü takıyorlar ve en vahşi cinayetleri açıkça işliyorlar. Yasal solun paramiliterlere karşı yapacak fazlaca bir şeyi yok. Yapabildikleri tek şey, paramiliter şiddetini kınamak, cinayetleri araştırmak, orduyla paramiliterler arasındaki ilişkileri ortaya sermek ve uluslararası çapta bir teşhir faaliyeti yürütmek.

Emilio: Bu faaliyet işe de yarıyor. Örneğin bu uluslararası teşhir yüzünden, ABD, paramiliterleri (AUC’yi) terörist listesine almak zorunda kaldı. Bu önemli, çünkü örneğin şimdi hükümet, paramiliterlerle “barış görüşmeleri” yapıyor. Kendi kendilerine “barış süreci” yapıyorlar. Bu çok komik bir durum. Bunun sebebi, Uribe’nin de tüm bu uluslararası baskı sonucunda paramiliterlerle arasına belirli bir mesafe koymak istemesi.

David: ABD, AUC’yi terörist listesine koymak zorunda kaldı; çünkü AUC, Kolombiya’daki insan hakları ihlallerinin yüzde 70’inden sorumlu. AUC, belki de dünyadaki en vahşi, kan içici ve zalim örgüttür. Ama ABD, tabii ki, gerçekte AUC’ye karşı hiçbir mücadele yürütmüyor. Örneğin ABD’nin “terörizme karşı savaşmak” amacıyla hazırladığı Plan Kolombiya’ında, tüm kaynaklar gerillayla savaşa ayrılmıştır ve paramiliterlere karşı savaş için hiçbir kaynak yoktur. Dolayısıyla ABD’nin AUC’yi terör listesine alması, boş laftan ibarettir.

* Plan Kolombiya hakkında ne düşünüyorsunuz?

David: Bu plan, petrol şirketlerinin, madencilik şirketlerinin, BP, Oxidental gibi çokuluslu tekel-

lerin yaptığı güçlü lobi faaliyetlerinin ürünüdür. Bu plan, Kolombiya Kongresi’nde tartışıldığı sırada bile henüz İspanyolcası yayımlanmamıştı. İlk yıl sanırım 1.2 milyar dolarlık bir yardım verildi, ki çoğu askeri yardımdı. Sözde bu yardımın amacı, uyuşturucuya karşı savaşı güçlendirmektir. O zaman, bu paranın sadece uyuşturucuyla mücadelede kullanılacağı ve karşı-ayaklanma faaliyetlerinde kullanılmayacağı ilan edilmişti. Tabii, kısa sürede bu sözler bir yana bırakıldı ve Amerikalılar, o bildik edebiyatı tekrarlayarak, FARC’ın uyuşturucu kaçakçısı olduğunu ve dolayısıyla verilen yardımın FARC’a karşı da kullanılabileceğini söylediler. Şimdi ise, George Bush, bu paranın karşı-ayaklanma faaliyetinde kullanılabileceğini, uyuşturucuyla mücadelede kullanılmasının gerekmediğini söylüyor.

Bir tabur ABD deniz piyadesi, Arroca kentine gelerek, burada Kolombiya ordusuna, karşı-ayaklanma faaliyetleri konusunda eğitim vermeye başladı. Kolombiya ordusunu ve polisini eğitmek üzere gelen askeri personel, askeri eğitmen ve özel güvenlik kuruluşlarından gelen özel personel sayısında büyük bir artış görüyoruz.

Plan Kolombiya’nın bir diğer önemli boyutunu, uçaktan gaz sıkarak yapılan ilaçlamalar oluşturuyor. Bu ilaçlamanın amacı, uyuşturucu üretilen bitkilerin imhası. Bu imha için, koka tarlalarının elle temizlenmesi tercih edilmiyor (ki buna kimsenin itirazı olmaz); ama havadan, uçakla sıkılan Glisofat gazıyla koka tarlaları imha edilmek isteniyor. Glisofat, çok zehirli bir gaz ve koka yaprağıyla temas ettiği zaman, yaprağı yakarak imha ediyor. Ama bu gaz atıldığı alandaki her şeyi yakıyor. İnsanları ve suyu zehirliyor. Ağaçları yakıyor, tarım ürünlerini yakıp yok ediyor. Sonuç hastalanmış insanlar, deri hastalıkları, gözleri kör olan insanlar, mide problemleri oluyor. Köylüler tüm yiyeceklerini yitiriyorlar. Ve aynı zamanda, koka bitkileri de yok oluyor; ki bu, köylülerin para kazanabildikleri yegane bitkidir.

Emilio: Glisofat, ülkenin geniş bölgelerinin üzerine, DynCorp adlı bir Amerikan özel güvenlik şirketi tarafından sıkılıyor.

David: Bu Glisofat gazını 10 yıl kadar önce Florida’da, marihuana bitkilerini yok etmek için kullanmak istemişlerdi; ama ABD Kongresi, bu gazın çok zehirli olduğu için kullanılmayacağı-

na karar vermişti. Ama bu gazı Kolombiya'da kullanıyorlar.

Emilio: Yaklaşık bir ay önce, Kolombiya'nın en üst mahkemesi olan Anayasa Mahkemesi, Glisofat kullanılarak yapılan bu ilaçlama işleminin tamamen yasadışı olduğuna karar verdi. Uribe ise, bu karar üzerine bir açıklama yaparak, "Koka tarlalarının gazla imhası, ben başkan olduğum sürece devam edecektir" dedi. Tam bir diktatör!

David: Ayrıca bu Glisofat ilaçlamaları başladığından bu yana Kolombiya'da kokain imalatı arttı.

Emilio: Bu gazlama işlemi, daha önce Boliviya'da, Peru'da da yapıldı. Bunun tek sonucu, koka tarlalarının yer değiştirmesi oluyor. Eskiden koka tarlaları gerillaların bulunduğu Güney Kolombiya'daydı. Şimdi tarlalar kuzeye taşındı. Bu bölge paramiliterlerin kontrolü altında olduğu için, buradaki koka tarlaları gazlanmıyor. Böylece kokain imalatı artıyor.

* ABD'nin Kolombiya'ya askeri olarak doğrudan müdahalesi söz konusu olabilir mi?

David: Uribe, böyle bir müdahale için ABD'ye çağrıda bulundu. Irak savaşından önce, "Kolombiya Irak'tan daha tehlikeli bir ülkedir. Irak tarzı bir müdahaleyi Kolombiya'da da görmek istiyoruz" açıklamasını yapmıştı. ABD'nin Kolombiya'da çok sayıda personeli var. Çoğu eğitim işi yapıyor, bazıları, aktif karşı-ayaklanma faaliyetinde bulunuyor. Aynı zamanda İngiliz özel kuvvetleri SAS da karşı-ayaklanma faaliyetine dahil. Ancak ABD, kendi kamuoyunun tepkisinden çekiniyor. ABD'ye dönecek tabutlardan korkuyor. ABD, ölü asker bedenlerinin Kolombiyalı olmasını istiyor. Kendisi, paralı askerlerini ve istihbaratçılarını göndermekle ve ekonomik destek vermekle yetiniyor.

Emilio: Bu sizin Irak'taki durumunuza benziyor. Türk birliklerini Irak'a gönder, dolayısıyla gelen cesetler de Türk olsun...

* ABD ordusunun aynı zamanda paramiliterleri de eğittiğine dair kanıtlar ortaya çıktı mı?

David: Kesin bir kanıt yok. Ama, Amerikalılar Okulu'nda (ABD'de kurulu, Latin Amerika devletlerinden gelen askerlerin eğitildiği okul. 'Darbeci okulu' diye de bilinir. Latin Amerika'nın çoğu darbecisi bu okulda eğitilmiştir) eğitilmiş bazı Kolombiyalı subayların paramiliter gruplarla ilişki içinde oldukları kanıtlandı.

Yani dolaylı yoldan, aradaki ilişki kanıtlanmış oldu. Panama Devlet Başkanı Mireya Moscoso'nun, bir açıklama yaparak, ABD ve CIA'dan Panama'nın helikopterlerini çalarak Kolombiyalı paramiliterlere vermekten vazgeçmelerini istemesi de buna dair bir başka kanıttı.

* Yani ABD'nin, kendi terörist listesinde yer alan paramiliterleri "teröre karşı mücadele" adı altında eğittiğini söyleyebilir miyiz?

David: Evet, durum tam olarak böyle. Bunu yapan sadece ABD değil, Britanya da aynı şeyi yapıyor. Üç yıl önce, Britanyalı General Sir-michael Rose, (Bosna'daki NATO kuvvetlerinin komutanıydı) bir konferansta, Kolombiya'daki savaş üzerine yaptığı konuşmada bunu itiraf etti. Kendisi Kolombiya'ya, orduyu denetlemek için birkaç sefer gitmiştir ve şimdi Defence Systems Ltd. adlı, BP'nin güvenliğini sağlamaktan sorumlu özel güvenlik şirketinde çalışıyor. Rose, bu konferansta, "Kolombiya'daki savaş, sivillerden oluşan güvenlik birimleri oluşturulmadan kazanılamaz. Benim Kuzey İrlanda'da ve Malaya'da yürüttüğüm karşı-ayaklanma faaliyetlerinden çıkarttığım ders budur" demişti. Bir NATO ve Britanya ordusu komutanı, kendi ağzıyla, Kolombiya'da paramiliter grupların oluşturulması gerektiğini söylemiş oldu.

* Paramiliter grupların ordudan ayrı olarak kaç silahlı adamı var?

David: Paramiliterler en hızlı büyüyen örgüt durumundalar. Şu an için sayıları 10 bin civarında denebilir.

* FARC ve ELN gerillalarının sayısı ne kadar?

David: FARC yaklaşık 20 bin ve ELN yaklaşık 5 bin.

Emilio: Tabii bunlar dağlardaki militanların sayısı. Bir de kentlerde bu örgütlere bağlı milisler var. Bunların kesin sayısını bilmek mümkün değil; ama Bogota dahil tüm büyük şehirlerde çok sayıda FARC ve ELN milisi var.

* FARC ve ELN arasındaki politik fark nedir?

David: Temel fark, FARC iktidarı bizzat kendisi almak isterken, ELN'nin öncelikli hedef olarak Kolombiya oligarşisinin yok edilmesini önüne koyması.

* ELN iktidarı hedeflemiyor mu?

David: Eminim, kurulacak iktidarın içinde yer almak istiyorlardır. Ama sadece kendileri değil.

Aynı zamanda FARC geleneksel olarak daha ziyade köylü tabana dayanır. Gerillaları da genellikle kırsal kesimden kaynaklanır. ELN ise daha çok kent kökenlidir ve daha entelektüel bir yapısı vardır. İçinde akademisyenler dahi vardır. Kırsal kesimde de campesinos'a dayanır.

* Kolombiya'daki sendikal hareket hakkında neler söyleyebilirsiniz?

David: Kolombiya'da militan, mücadeleciler sendikalar var. Tabii, hepsi militan değil. Mücadeleciler sendikaların maruz kaldığı şiddet, örgütlenmelerini ve mücadele etmelerini giderek zorlaştırıyor. Paramiliterler tarafından kontrol edilen sendikalar bile var. Bazı sendikalar patronların sendikaları. Sosyal demokratlar tarafından yönetilen uzlaşmacı sendikalar var. Her yerde olduğu gibi... Özellikle kamu hizmetlerinde örgütlü sendikalar, (aydınlatma, elektrik, su gibi) devletin petrol ve madencilik şirketlerinde örgütlü sendikalar oldukça güçlü ve militan. Bunlar özelleştirmeye karşı savaşıyorlar.

* Kolombiya Komünist Partisi'nin (KKP) ve Sosyalist Yenilenme Hareketi'nin (CRS) durumları nedir?

David: CRS, ELN'nin hükümetle barış görüşmeleri sırasında oluşturuldu. CRS adlı bir legal siyasi parti kurdular. Bu parti, sonraki yıllarda paramiliterler tarafından büyük oranda imha edildi. KKP ise, FARC'ın görüşlerine paralel olarak Yurtsever Birlik (UP) adlı bir politik parti oluşturdu. Bu parti çok güçlüydü. Ancak son 10 yılda 4 binden fazla UP üyesi ve taraftarı öldürüldü. Öldürülenler arasında iki devlet başkanı aday, senatörler ve milletvekilleri de var.

* Komünist Parti hâlâ varlığını sürdürüyor mu?

David: Evet, tabii.

* Etkin mi?

David: Komünist Parti olarak başlı başına çok etkili değil. Ama çıkardığı çok iyi bir günlük gazete var, Voz (Ses) adında, oldukça etkili. Yine, partinin üyeleri sendikalarda çalışıyorlar, ve izlenimlerime göre, toplumsal örgütler içinde ciddi bir etkileri de var. Ama bu daha dolaylı bir etki, doğrudan komünist parti adıyla ortaya çıkmıyor.

Emilio: Kolombiya'da Komünist Partisi yasal olmasına karşın, komünist olduğunuzu açıkça söyleyemezsiniz. İnsanlar, sadece ceplerinde Voz gazetesi olduğu için dahi öldürülebiliyor. Voz, Komünist Parti'nin resmi gazetesidir; ama taşımak ölümlerle sonuçlanabilir. Dolayısıyla bu koşullar Komünist Parti'nin etkinliğini sınırlıyor. Politik ve Sosyal Cephe içinde de komünistler var ve bu bloktan seçilerek Kongre üyesi olanlar da var.

* Politik ve Sosyal Cephe nedir? Partilerin bir ittifakı mı?

David: Partilerden daha ziyade sosyal hareketlerin bir ittifakıdır. Komünist Parti, sendikalarda güçlü olduğu için, o da bu ittifaka dahil oluyor. Yerli hareketleri de bu ittifak içinde var.

Emilio: Birlikte bir sosyal cephe oluşturdu ve seçimlere birlikte gidiyorlar. Şu an Kongre'de 8 milletvekilleri var. Tabii, Uribe bu cepheyi de "gerillanın bir uzantısı" olmakla suçluyor.

* Sorularımız bu kadar, bize ayırdığınız zaman için teşekkür ederiz.

Emilio: Biz de size teşekkür ederiz... Kolombiya işçi ve emekçilerinden devrimci selamlar!

David: Teşekkür ederiz.

Uyum Yasalarının Değiştirici Gücü Ne?

Kadir Dağ

12 Eylül askeri faşist darbesinin kazanılmış bütün hakları silip süpürmesinin ardından 1980’li yılların ikinci yarısından bu yana ezilen toplumsal kesimler, kimi zaman şiddetlenen, kimi zaman düşük tempoda ama, sürekli bir mücadele, egemen sınıflarla çatışma içerisinde oldular. 1987 Netaş greviyle başlayan ve 1989’da patlak veren işçi sınıfının bahar hareketi ve devamındaki gelişmeler, emekçi memurların örgütlenme ve grevli, toplu sözleşmeli sendikal hak mücadelesi, 1984’te başlayan ve giderek yükselen Kürt ulusal hareketi, kent yoksullarının mücadelesi, Gazi ayaklanması ve diğer eylemler, komünist-devrimci hareketin yaptığı çıkışlar vb. darbeci generallerin iradesini zayıflattı, oluşturduğu statükoyu zorladı, gerilettiler. Darbeci generallerin oluşturduğu faşist yasalardan adım adım gedikler açılmaya başlandı.

Bu gelişmeler egemen sınıfların iç çatışmalarını da tetikledi. Kitle hareketinin baskısına paralel, çoğu zaman yönetememe krizine giren egemen güçler, dengeli, kendi içlerinde uzlaşmalarla sonuçlanan değişikliklere gittiler. Biri Anayasa, yedisi yasalar düzeyinde gündeme getirilen “demokratikleşme” ve AB ile “Uyum Paketleri” tamamlandığında, kısmi demokratik kazanımlar söz konusu oldu. Ama 12 Eylül darbesinin hükmü, bu sürecin üzerinde etkisini gösterdi ve değişiklikler, bütün “demokrasi” palavralarına

karşın, darbe yasalarını tırtıkladı, bazı yanlarıyla deldi ama onu aşacak bir ağırlığa sahip olmadı.

11 Eylül baskınının ardından ABD merkezli emperyalist saldırganlığın ayyuka çıktığı, uluslararası konjonktürün emperyalist terör dalgası altında vuku bulduğu bir dönemde, Türkiye’deki militarist güçlerin kimi burjuva demokratik hakları sineye çekerek kabullenmeleri elbette ki en başta Türkiye ve Kuzey Kürdistan’da ezilenlerin yürüttükleri mücadelenin bir sonucudur. Ama, yapılan değişiklikler, sadece ezilenlerin demokratik hak ve özgürlükler mücadelesinin yansıması değil, aynı zamanda iktidardaki statükocu güçlerle sermayenin uluslararası yönelim ve ihtiyaçlarına bağlı devlette “yeniden yapılanma”yı dayatan güçler arasında iç iktidar kavgası, ve yine ABD ile AB’nin Türkiye üzerinde sürdürdükleri egemenlik savaşının da bir yansıması olarak gerçekleşti.

Bütün bu çatışmalar, devletin yönetim biçiminde esasa ilişkin bir değişiklik yaratmasa da statükocu güçler ciddi mevzi kayıplarına uğradı, geri çekilerek tavizler vermek zorunda kaldılar. Keza kimi burjuva demokratik hakları sineye çekerek kabullendiklerini belirtmeliyiz.

Bununla birlikte toplumsal gelişmeler karşısında hükmü kalmamış yasaların ötesinde gerçekleştirilen değişiklikler fiilen yürürlüğe konulmadı,

ama ezilenlerin bir bütün olarak demokratik hak ve özgürlükler mücadelesi de sürmektedir/sürecektir. Çünkü değişiklikler, ezilen toplumsal kesimlerin en geri taleplerini dahi karşılamaktan uzaktır.

Egemen sınıfların kendi iç hesapları, sermaye oligarşisinin iktidar inisiyatifini tümünden eline alma çatışması da bitmiş değildir. Kimi sorunları tali duruma itilmekle beraber, iç iktidar çatışması da bugün devlet işleyişinde yapılan kurumsal değişikliklere işlerlik kazandırılması, Irak işgali ve bir bütün olarak bölge politikası, Kürt sorunu, Kıbrıs ve YÖK ekseninde sürmektedir.

AB Müktesebatı Ve Türkiye

Uyum Yasaları, 15 üyeye sahip Avrupa Birliği'nin genişleme stratejisine girdiği bir dönemde oluşturulan müktesebat çerçevesinde hazırlanmıştır. AB'ye entegrasyon, daha doğrusu işbirlikçilik belgesi olarak hazırlanan müktesebat, Roma Antlaşmasından başlayarak Maastricht, Amsterdam antlaşmaları, AB Konseyi'nden geçen direktif ve yönetmelikler ile Avrupa Adalet Divanı kararlarından oluşmaktadır. Kendi içerisinde ikiye ayrılan müktesebat, üyelik öncesi üstlenilecek sorunları saptamakta ve Birliğe katılım gereklerinin çerçevesini çizmektedir. Öncelikli AB müktesebatı "A Listesi"nde, diğer hukuksal düzenlemeler ise "B Listesi"nde yer almaktadır. A Listesi, Temmuz 1998 tarihi itibarıyla 31 başlık altında ve yaklaşık 5000 adet hukuki düzenleme olarak oluşturulmuştur. Hazırlık çerçevesinde Türkiye'nin eline sıkıştırılan 100 bin sayfalık Avrupa Birliği müktesebatının Türkçe'ye tercüme edilmiş bölümünün ise henüz 10 bini bulmadığı belirtilmektedir. Büyük bölümü ayrıntılardan da oluşsa, bu bile Aralık 2004'te üyelik müzakerelerinin başlatılmasını somutlaştıracak kararın alınacağına Türk burjuva devletinin de pek inanmadığını göstermektedir.

10-11 Aralık 1999 tarihleri arasında Helsinki'de toplanan AB devlet ve hükümet başkanlarının, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Estonya, Slovak Cumhuriyeti, Polonya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Romanya, Bulgaristan ve Malta ile birlikte Türkiye'yi de AB'ye aday üyelik katılım sürecine dahil edilmesi kararı almalarıyla Türk burjuva devleti de yönünü daha ciddi olarak AB'ye çevirdi. Bu yönelim doğrultusunda, 26 Ocak 2000 tarihli ve 2000/3 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile Avrupa Birliği İç Eko-

nomik ve Teknik Koordinasyon Kurulu, İç Koordinasyon ve Uyum Komitesi ve Yürütme Sekreterliği, Avrupa Birliği Danışma Kurulu ile Danışmanlar Grubu'ndan oluşan görevlendirmelere gidilmiş ve bunlar arasında koordineli çalışmalar başlatılmıştır. İlk düzenlemelere de Anayasa değişikliğiyle Ekim 2001'de gidilmiş ve buna paralel Uyum Yasaları ile ilgili tasarı, 57. hükümet döneminde, 15 Ocak 2002'de TBMM Başkanlığı'na sunulmuş ve 6 Şubat 2002'de TBMM Genel Kurulu'nda yapılan kimi değişikliklerle birlikte kabul edilmiştir.

Ama çalışmaların başlatılmasının hemen başı, 2000 yılı Mayıs ayında, Genelkurmay Başkanlığı, MGK Genel Sekreterliği, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü temsilcilerince ortak bir rapor hazırlanmıştır. İzlenecek yolun genel çerçevesini çizen "Başbakanlık İnsan Hakları Üst Kurulu Sekretaryası Eşgüdümünde Hazırlanan Rapor"da; "Anayasa'da ve yasalarda yapılacak değişiklikler sırasında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Birliği ülkelerinin mevzuatının gözönünde bulundurulmasında ve AB üyesi ülkelerin yasal mevzuatından daha ileri düzenlemelere gidilmemesinde yarar görülmektedir" deniliyor.

Uyum Paketleri tartışmaları ve aynı kapsamdaki düzenlemelerde ortaya çıkan tabloya işte bu yaklaşım yön vermiştir. Yapılacak değişiklikler, "AB üyesi ülkelerin yasal mevzuatından daha ileri" olmayacaktır! Genelkurmay'ın başında yer aldığı militarist devletin burjuva anlamındaki "demokratikleşme"de bile rıza göstereceği çerçeve budur.

Bir İleri Bir Geri

Bu süreç hem toplumsal dinamiklerin talepleri ve bu doğrultuda oluşturulan baskı ve hem de egemen sınıfların çatışmalarıyla hayli çekişmeli yürüyor. Yedi paket halinde gündeme getirilen uyum yasalarından bir pakette ele alınan maddeler devamındaki paketlerde tekrar tekrar ele alındı, tartışıldı, karara bağlanmış noktalarda bile yeni değişiklikler yapıldı. En çok tartışma yaratan konuların başında ise Kürt sorununa bağlı kültürel haklar kapsamında yapılan değişiklikler, idam cezası, ilerici-devrimci politik kuvvetleri hedefleyen maddeler ve MGK'nın konumu oldu.

“Mini demokrasi paketi” olarak da sunulan ve TCK’nın 159 ile 312, TMY’nin 7 ve 8. maddeleri, DGM Kuruluş ve Yargılama Usullerinin 16. maddesi ile Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu’nun 107 ve 108. maddelerini yeniden düzenleyen ilk uyum paketi, 57. Koalisyon Hükümetinin ortağı partiler arasında tartışmalar yarattı ve hükümeti bu bağlamda böldü. DSP, Ecevit’in şahsında ANAP ile MHP arasında bir denge unsuruyken, MHP 12 Eylül faşizminin ördüğü statünün korunmasından yana ve bir bakıma Genelkurmay’ın hükümetteki temsilcisi durumundaydı. Çünkü MHP de gıdasını faşist rejimden, onun militarist, ırkçı yapısından ve bu çerçevede oluşturulmuş yasalardan alıyor, oradan beslenerek palazlanıyordu. Nitekim, “demokrasiye açılan ilk pencere” olarak 1. Uyum Yasaları tırtıklana tırtıklana aldığı son haliyle bile MHP’nin red oylarına karşın hükümetin iki ortağı ANAP, DSP ve hükümet dışı partiler AKP, DYP ve SP’nin oylarıyla kabul edildi.

Devamında gelen paketlerle birlikte başlıca İl İdaresi Kanunu, Basın Kanunu, Devlet Memurları Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu, Devlet Güvenlik Mahkemeleri’nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulu Kanunu (CMUK), Sayıştay Kanunu, Vakıflar Kanunu, Nüfus Kanunu, Seçimlerin Temel Hükümleri Hakkında Kanun, İmar Kanunu, İdari Yargılama Usulü Kanunu, Adli Sicil Kanunu, Sinema Video ve Müzik Eserleri Kanunu, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Terörle Mücadele Kanunu, Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Genel Sekreterliği Kanunu, Dernekler Kanunu, Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretim He Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun, Türk Medeni Kanunu ve Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Kanunu gibi toplamda 40 yasa, belli başlı 200 madde üzerinde görüşüldü, değişikliklere gidildi. Ve mehteran takımını andırırçasına bir ileri bir geri ritminde görüşülen yasalar en son 7. Uyum Yasaları’nın da ele alınıp 7 Ağustos 2003 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanmasıyla bu süreç şimdilik nihayetlendirildi.

Sınırlı Demokratik Kazanımlar

Uyum Yasaları çerçevesinde yapılan değişikliklerle kamuoyunda yoğun bir tepkiye yol açmış bulunan idam cezası kaldırıldı. 3. Uyum Yasaları kapsamında ele alınan ve üzerinde kıyamet kopararak yapılan bu değişiklik, 3 Ağustos 2002’de Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Yasa, “Savaş ve çok yakın savaş tehdidi hallerinde işlenmiş suçlar için öngörülen idam cezaları hariç olmak üzere, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 7.1.1932 tarihli ve 1918 Sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ile 31.8.1956 tarihli ve 6831 Sayılı Orman Kanunu’nda yer alan idam cezaları müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülmüştür” diyor.

Bu elbette bir kazanım. Ama “Savaş ve çok yakın savaş tehdidi hallerinde işlenmiş suçlar için” idamlar bir silah olarak elde tutulmaktadır. Ayrıca ağır müebbet hapse çevrilme durumunda herhangi bir tutuklu ceza indirimi ve şartlı salıvermede yararlandırılırken politik tutsaklar kesinkes bunun dışında tutulmaktadır. Adli hükümlüler idam cezasının ağır müebbetine çevrilmesi durumunda altı yıl hücrede tutulacakken, politik tutsaklar için bu süre dokuz yıl olarak belirlenmiştir. Açık ki bu da, yasaların “ayrım-cılık” yaptığı manasıyla “adil” olmadığı, olmayacağı anlamında değil -ki yasalar tepeden tırnağa böyle- ama bundan da önemlisi “cezanın infazı” ile ilgili yapılan düzenleme ile idamın kaldırılması, zindanda, hücrelerde çürütme politikasıyla “telafi” edilmiştir.

159. Madde’de Uyum Yasaları’nın daha ilkinde başlanarak çeşitli tartışmalara neden olmuş, devamındaki paketlerde de bu madde tekrar tekrar ele alınmıştır. Yapılan değişiklik, madde-nin birinci fıkrasında yer alan 1 yıldan 6 yıla kadar ağır hapis cezasının önce üst sınırı 3 yıla düşürülmüştür. Yedinci pakette ise, “bir sene-den” ibaresi “altı aydan” şeklinde düzenlenerek son hali verilmiştir. Üçüncü fıkrada yer alan değişiklik ise 15 günden 6 aya kadar olan hapis ile 100 liradan 500 liraya kadar olan ağır para cezasının yalnızca para cezası bölümü kaldırılmıştır. 159’la ilgili, söz konusu devlet “organları veya kurumları tahkir ve tezyif kastı bulunmaksızın, sadece eleştirmek maksadıyla yapılan yazılı, sözlü veya görüntülü düşünce açıklamaları cezayı gerektirmez” denmektedir ki bu da son derece gülünç. Şu ana kadar verilen ceza-

lardan hiçbiri de “eleştirmek maksadı” söz konusu edilerek verilmiş değildir zaten. Yapılan bu eklemenin de düşünce özgürlüğü anlamında bir hükmü yoktur.

312. madde de yasalardaki yerini korudu ve sadece para cezası ile ağırlaştırıcı faktörler kaldırıldı. Düşünce özgürlüğü kapsamına giren durumlarda cezai müeyyideler olduğu gibi duruyor. Madde şu şekilde değiştirilmiştir:

“Bir cürmü alenen öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna uymamaya tahrik eden kimseye altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

Sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığına dayanarak, halkı birbirine karşı kamu düzeni için tehlikeli olabilecek bir şekilde düşmanlığa veya kin beslemeye alenen tahrik eden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.”

Tabi “suçlar”ın işlenme biçimine bağlı cezaların bir kat artırma yoluna gidileceği de belirtilmektedir. Burada önceki maddeden farklılık, “olasılık” kelimesinin “tehlike”, “kişiler” tanımının da “halk” tanımı ile değiştirilmiş olmasıdır. Düşünce suç olmaya devam etmektedir. “Sınıf” ve “Kürt” tanımlamaları da öcü olmayı sürdürmektedir.

Yani siz devletin hoşuna gitmeyen bir “cürmü” över ya da örneğin halka, 12 Eylül faşist anayasasına uymamayı salt düşünce olarak söylemeniz bile 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilirsiniz. Sınıf ya da “bölge” yani işçi sınıfı ve Kürt sorununa dair yapacağınız propaganda da “alenen tahrik” kapsamına alınabilir ve 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilirsiniz.

TMY'nin ucube bir içerikte, propagandayı suç kapsamına alan 8. maddesi de kaldırıldı. 7. maddede ise “örgütle ilgili propaganda yapanlar ifadesinin önüne “terör yöntemlerine başvurmayla özendirilecek şekilde” ibaresi yerleştirilerek kaldırılan 8. maddenin içeriği bu madde ile birleştirilip bir bakıma oluşabilecek boşluk kendilerince telafi edildi. MHP'nin de hükümette olduğu dönemde görüşülen bu yasalarda yaşanan çatışmalar rejimin faşist karakterinin korunmasına sarılan güçlerin daha baştan ipin ucunu sıkı tuttuklarını göstermektedir. Onlar her fırsatta kendi konumlarını sarsacak ya da beslendikleri faşist rejimi tedricen zaafa uğratacak

durumlar karşısında kıyasıya direndi, karşı koydular. Ama hem Kürt ulusal hareketi, diğer toplumsal kesimlerin mücadeleleri ve hem de uluslararası koşullar (ABD ve İngiltere'nin uyguladığı saldırgan politika, özellikle de ABD işbirlikçisi devletlerde militarizmin elini güçlendirse de) statükonun fiyakasını -yolu yok- bozacaktı/bozdu.

Gözaltı sürelerinde de bazı değişiklikler yapıldı. Toplu gözaltılar da azami süre dört güne indirildi. OHAL'de de bu süre dört gün olarak belirlendi, ama “hakim önüne çıkarılması şartı” ile yedi güne uzatılması yasalaştırıldı. Bu süre daha önceki yasada dört yerine yedi, yedi yerine on gün biçimindeydi. Tutuklu ya da hükümlülerin cezaevlerinden sorgulanmaya alınmasıyla ilgili on günlük süre de dörde indirildi. Hakime, cezaevinden gözaltına alınmada, karar vermeden önce söz konusu kişiyle görüşme ve onu dinleme zorunluluğu getirildi. Ayrıca gözaltındayken avukatıyla yalnız görüşme, tutuklama ve tutuklamanın uzatılması durumunda tutuklunun bu durumu bir yakınına ya da istediği birine hemen bildirmesi hakim kararı şartına bağlandı. Gözaltı süresinde avukatı ile görüştürülmeden alınmış ifadeler de mahkemede delil olarak kullanılmayacak. Bir başka değişiklik de işkence davaları konusunda yapıldı. İşkence davalarının “acele işlerden” sayılması ve zaman aşımına uğratılmadan sonuçlandırılması, duruşmaların 30 günden fazla uzatılmaması, verilen cezaların ertelenmemesi ve para cezasına çevrilmemesi de kararlaştırıldı. AHİM'in işkenceden dolayı verdiği tazminat cezalarının işkenceyi yapan polislere ödetilmesi ve buradan polislerin işkence yapmasını sınırlandırıcı olacak düzenleme ise Meclis'ten geçmedi ve bu durum saklı tutuldu. Hiç şüphesiz ki bu da işkencenin ferdi, salt polisiye bir sorun olmadığı, bir devlet politikası olduğunu göstermektedir.

Her şeye karşın işkence davalarının sonuçlandırılmasında atılan bu adım, cezaevlerinde, 12 Eylül'den bu yana yarım asırlık bir dönemdir direnen politik tutsakların, dışarıda sürdürülen politik kampanyaların, ezilenlerin sürdürdüğü kavganın bir ürünü, kazanımıdır. Ağır insan hakları ihlalleriyle, işkencelerle ismi özdeşleşmiş Türk burjuva devletinin bir geri adımıdır bu. Darbeci generallerin, insanlık dışı uygulamalarından bir geriye çekiliş, koyduğu yasalardan açılan bir gediktir.

Basın, toplantı ve gösteri yasalarında da değişiklikler yapıldı. RTÜK ve basın yasalarındaki ağır para cezaları 10-250 milyar liradan 1100 milyar liraya düşürüldü. Basın kuruluşlarının kapatılması süresi de 30 günden 15 güne indirildi. Basılı eserlerin toplatılması, basım makineleri ve aletlerine el konulması ise mahkeme kararı ile gerçekleştirilecek. Ne ki, burada da ihtiyat elden bırakılmamış. Yayın toplatma, kovuşturma safhasında görevli mahkemeye verilmiş olmasına karşın, gecikmesinde “sakınca” bulunması halinde Cumhuriyet savcılıkları doğrudan toplatmaya karar verebilecek. Yani toplatmaların jet hızıyla yapılmasının önü kapatılmış değildir. Özellikle sosyalist basın toplatma teröründen payını almaya devam edecektir. Dolayısıyla “basın özgürlüğü” iddiası da safsatadır, bu özgürlük, tekelci burjuva medyanın özgürlüğüdür. Yasadaki düzenleme politik özgürlükler bakımından son derece sınırlıdır, güdüktür.

Yayınlara kapatılmasına gerekçe sayılan durumda sorumlular için verilen bir-altı ay hapis cezası, bir-üç ay olarak değiştirildi. Bu nedenle verilen ek para cezaları ise kaldırıldı. “Devletin şahsiyetine karşı cürümler” ve TCK’nın 311 ile 312. maddelerinde dile getirilen “suçlar” basın suçu kapsamının dışına çıkarıldı. Tabii bu olumlu bir gelişme olarak değil (Bu kapsamdaki yasaklamalar “terör” bağlamında ele alınıp cezalardaki yerini korudu). Son dönemde “Atatürkçülüğe” çok fazla sarılma ihtiyacı duyan generaller, yeni bir suç unsuru daha icat ederek her türlü basılmış eserin dağıtımının önlenmesi ve toplatılmasına ilişkin yasanın, Ek 1. Maddesi’ne “Atatürk ve inkılap kanunları aleyhine işlenen suçlar”ı da eklemiş oldular.

Bitmeyen Senfoni: Bölünmez Bütünlük

Kürtçe, “yasaklanmış dil” olmaktan çıktı. Bireysel haklar kapsamında da olsa Kürtçe dil öğrenimi ve yayın yapma özgürlüğüne yasal mevzuat çerçevesinde fırsat doğdu. RTÜK’ün denetiminde, RTÜK yasanının anadilde yayın yapılmasını yasaklayan 4. maddesine, “Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir” ibaresi eklenerek Kürtçe yayına “izin” çıktı. “Yasaklanmış dil” ibaresi de mevzuattan çıkarıldı. Ayrıca “Yabancı Dil Eğitimi ve Öğrenimi Kanunu” bölümünde yapılan düzenleme içerisinde de “Türk vatandaşlarının

günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi için 8.6.1965 tarihli ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu hükümlerine tabi olmak üzere kurslar açılabilir” denilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı’nca çıkarılacak bir yönetmelikle, kursların açılması ve denetimine ilişkin esaslar da belirlenecektir.

Bu düzenlemeler 3. Uyum Yasaları çerçevesinde yapıldıktan sonra Kürtçe’nin daha ileri düzeyde kendini dayatan bir “tehlike” oluşturulması için de önlem düşünülmüş ve 7. Uyum Yasaları’nda bu önlem yazılı karara bağlanmıştır: Eğitim ve öğretim kuramlarında, Türk vatandaşlarına Kürtçe’den başka hiçbir dil, ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez.

İşte bu kadar!

Türk burjuva devleti usüllerine uygun bir demokrasinin sınırı burada biter. Kürtler yoktur, Türkler vardır. Türk vatandaşlarına da Kürtçe anadil olarak okutulamaz. Sistemin iliklerine kadar işlenmiş inkarcılık, yok sayma politikası söz konusu bütün maddelerde yeni düzenlemelerle birlikte hüküm sürmektedir. İktidarını egemen ulus ayrıcalıklarına da dayandıran güçler, Kürt ulusunun varlığını, dolayısıyla anadilde eğitim özgürlüğünü de kabul etmiyor. Kürtçe öğrenim, radyo ve TV yayını gibi en sıradan demokratik talepler karşısında hezeyana kapılıyor, fırtınalar koparıyorlar.

RTÜK’ün çıkaracağı bir yönetmelikle denetim altında yayımı yapılacak Kürtçe de “Cumhuriyet’in Anayasa’da belirtilen temel niteliklerine, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı” yayım yapamayacak. RTÜK bir sansür kurulu olarak kalmaya devam edecektir. Sonuçlarına baktığımızda ise, henüz TV kanallarına yansımış Kürtçe eğitim, yayım söz konusu değildir. Bu yönlü başvurular ise geri çevrilmiştir.

Politik özgürlükler söz konusu olduğunda hemen hemen her maddenin arkasına sıkıştırılmış her derde deva, “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü”, Kürtçe yayım ve basın yasasıyla da sınırlı değil. İnternet cafelerden toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ve partiler kanununa dek bu belirleme, kısmi özgürlüklerin de üzerinde keskin bir kılıç olarak sallandırılmaktadır.

İnternet cafeleri denetime almayı yasalaştıran devlet, polise, “devletin bölünmez bütünlüğü,

genel güvenlik ve ahlak, anayasal düzene aykırı yayın yapan sitelere girildiği” gerekçesiyle kapatma yetkisi de verdi.

Toplantı ve gösteri için izin alma koşulu ise kaldırıldı, düzenleme kurulu üyelerinin imzalarını taşıyan bildirim yeterli bulundu. Vali ya da kaymakamlıklara bildirim süresi ise 72 saatten 48 saate düşürüldü. Ama burada da önce “Bölge valisi, vali veya kaymakam, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla belirli bir toplantıyı yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir” hükmü korundu. Devamında “yasaklama” cürmü “erteleme” olarak değiştirildi. Miting ve yürüyüşleri en fazla on gün erteleme karara bağlandı. “Cumhuriyet’in nitelikleri, devletin bütünlüğünün ve genel ahlakın, genel sağlığın korunması” gerekçesiyle yapılan ertelemeler de iki aydan en fazla bir ay sınırına çekildi.

Yabancıların da çeşitli etkinliklerde bulunma, toplantı ve gösteri düzenlemek için “izin” zorunluluğu kaldırıldı ve “bildirim” esasına geçildi. Ayrıca Ortaçağ’dan kalma bir yaklaşımın ürünü, ırkçılığın sirayet ettiği bir komedi olan Türkiye’de yaşayan yabancıların dilekçe verme yasağı da kaldırıldı ve Türkçe olmak kaydıyla “dilekçe verme hakkı”nı tanıma büyüklüğünde bulunuldu.

Dernekler yasasında da belli değişiklikler yapıldı. Derneklerle ilgili işlemleri sürdürme faaliyeti Emniyet Genel Müdürlüğü’nden alınarak İçişleri Bakanlığı’na bağlı kurulan Dernekler Daire Başkanlığı’na devredildi. “Kamu hizmeti görevlileri”nin dernek kurmaları önündeki engel kaldırıldı. Öğrencilerin sınıfta kaldıkları gerekçesiyle yönetici olamama uygulamasına da son verildi, “sosyal ve moral gelişim” amaçlı öğrenci derneklerinin kurulmasına olanak sağlandı. Dernek, sendika ve meslek kuruluşları için yaş sınırı 21’den 18’e düşürüldü. Dernekten ayrılmak isteyen altı ay önceden haber verme koşulu kaldırıldı. Yabancılar da dernek kurma izni getirildi. Vakıf ve dernekler yurtdışında şube açabilecek, yurtdışındaki benzer kuruluşlara üye olunabilecek. Keza yurtdışındaki dernek ve vakıflar da Türkiye’de şube açabilecekler. Ama bu, ancak Dışişleri Bakanlığı’nın görüşü alınmak koşuluyla, İçişleri Bakanlığı’nın önerisi ve Bakanlar Kurulu’nun kararıyla mümkün olabilecek. Yani özcesi, yurtdışında şube açma ya

da yurtdışındaki derneklerin Türkiye’de şube açmaları yasalaştı, ama bu hakkı kullanmak deveye hendek atlatmak gibi bir şey.

Yeni yasal değişikliklerin yol açtığı yaygın bir kanı da partilerin kapatılmasının son bulduğu yanılgısıdır. Evet, parti kapatma konusu mevzuattan çıkarıldı. Kapatma kısmen sınırlandırıldı, ama tamamen kaldırılmış değildir. Kapatma davasını açma yetkisi Cumhuriyet Başsavcılığından Yargıtay Başsavcılığına verilmiştir. Kapatmaya gerekçe olarak “odak olma” kriteri getirilmiştir. Siyasi Partiler Kanunu’nun 102. maddesine göre, partilerin faaliyetlerinin izlenmesinde, Yargıtay Başsavcılığı, istediği belge ve bilgiler ya da istediği başkaca hususlar 30 gün içerisinde yerine getirilemezse Anayasa Mahkemesi’ne başvurarak söz konusu partinin kapatılması veya duruma göre devletçe yapılan yardımların kısmen ya da tamamen kesilmesi amacıyla dava açabilir ve kapatmasını sağlayabilir. Siyasi partilerin kurulmasında kurucu üye olma için aranan koşullar ile üyelik koşulları arasında da paralellik sağlandı. Kısıtlama, yine politik hükümlü olma, yani bilinen “terör eylemlerinden mahkum olma” teranesi. Parti kapatmada aranan “beşte üç oy çokluğu” biçimindeki değişiklik de yasalara yansıtıldı. Seçimlerde getirilen bir hafta önceden yayın yasağı da 24 saate indirildi. Aynı şekilde anket yayını süresi de bir haftadan 24 saate düşürüldü.

Yol Haritası Ve Milli Güvenlik Kurulu

MGK, 12 Eylül darbesinin generaller tarafından örgütlenen en güçlü ve kalıcı kurumu olmuştur. MGK, olağanüstü yetkilerle donatılmış iktidarın merkez örgütü, Genelkurmay’ın iktidardaki pozisyonunu yasal güvenceye alan sivil görünümlü başlıca temel kurumudur. MGK, siyaset belirleme, güvenlik konuları, bunun gerektirdiği uzmanlık ve bilgi akışının da tepesinde, merkezindedir. Bundandır ki, Uyum Yasaları bağlamında ele alınan “belalı” konuların başında MGK’nın siyasetteki (daha doğrusu iktidardaki) yeri ve rolü gelmiştir.

MGK, her tartışma gündemine geldiğinde kıyametler kopmuş, egemen sınıflar arasındaki iç çatışmalar şiddetlenmiştir. Genelkurmayın iç ve uluslararası siyasette alacağı konum, elindeki iktidardan vereceği pay bütün bu sürecin egemen sınıflar cephesindeki en dikkate değer gelişmesi olacaktır/oldu.

Avrupalı emperyalistler de en çok MGK üzerinde durmuş ve bu kurumu, Türkiye üzerindeki egemenlik çatışmasında dengeleri ABD lehine en üst düzeyde koruyan bir kurum olarak değerlendirmişlerdir. AB'nin hazırladığı 1998'deki ilk ilerleme raporunda, "1961 Anayasası ile kurulmuş Milli Güvenlik Kurulu, milli güvenlik politikasının oluşturulmasında önemli rol oynar ve ayrıca geniş kapsamlı konuları ele alır. MGK'nın kararları hukuken bağlayıcı değildir, fakat hükümetin siyaseti üzerinde çok etkilidir. Bu kurumun varlığı temel bir demokratik yapıya rağmen Türk Anayasası'nın ordunun sivil bir rol oynamasına ve siyasi hayatın her alanına müdahale etmesine imkan verdiğini göstermektedir" deniyor. AB'nin patronları aynı kaygılarını, Katılım Ortaklığı Belgesi'nin 2003 yılı versiyonunda da dile getirmektedirler.

Bütün bu nedenlerledir ki, MGK konusu en son, ancak 7. pakette gündeme alınabilmiş ve egemen güçler arasında bir uzlaşma zemini sağlanarak yeni bir yasal forma kavuşturulmuştur. Bu süreçte MGK'da asker sayısı da - Kıvrıkoğlu'nun "isterse 100 sivil olsun" tepkisel çıkışına karşın- "sivil" sayısının gerisine düşürülmüştür. MGK'nın rolü yeniden, "Milli Güvenlik Kurulu, 2. maddede belirtilen milli güvenlik ve devletin milli güvenlik siyasetine ilişkin tanımlar çerçevesinde devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili konularda tavsiye kararları alır ve gerekli koordinasyonun sağlanması için görüş tespit eder, bu tavsiye kararlarını ve görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildirir ve kanunlarla verilen görevleri yerine getirir" biçiminde çizilmiştir.

Yapılan değişiklikler çerçevesinde, MGK'nın icracı bir kurum olmaktan çıkarıldığı, "danışma" niteliğinde bir kuruma dönüştürüldüğü ve sadece "Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması" alanında tavsiye kararları alacağı belirtilmektedir. Burada yazılı, "kanunlarla verilen görevler" in ne olduğu ise açık değil.

Aynı zamanda bir gizli yönetmelikler ülkesi ve kontra örgütlenmelerle ya da kamuoyunda "gizli devlet" olarak bilinen yöntemlerle yönetilen Türkiye'de, MGK'nın ve MGK Genel Sekreterliği'ne "kanunlarla" belirlenen görevler ya da "gizli yönetmelikler" in neler olabileceğini tahmin edebiliriz. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi ya da açıklanmamış gizli yönetmeliklerle iktidarın

MGK'da toplandığı ve MGK Genel Sekreterliği'nin iktidar örgütlenmesinde özel bir yer tuttuğu rahatlıkla anlaşılmaktadır. Yeni düzenlemeye bağlı MGK Genel Sekreterliği'nin görev ve sorumluluk alanına dair, kararların Resmi Gazete'de yayımlandığı 23 Temmuz 2003 tarihinden itibaren üç ay içerisinde yeni bir yönetmeliğin hazırlanacağı karara bağlanmıştır.

Bu kapsamda yapılan değişikliklerden biri de, MGK Genel Sekreteri'nin, bundan sonra mutlak olarak ordudan gelmiş olmasına son verilmesi ve "Başbakanın teklifi ve Cumhurbaşkanının onayı ile" atanacak olmasıdır. Tabii atama TSK içerisinde yapılacaksa Genelkurmayın onayı alınmış olacaktır. Ayrıca MGK Genel Sekreterliği'nin, sansür kurulundan çıkarılacağı, MGK kararlarını izleme görevlerine son verileceği de yeni düzenlemede belirtilmektedir. TSK'nın, bütçe dışında tutulan fonları, elindeki devlet malları, "savunma hizmetleri"nin de her türlü denetimden azade olamayacağı ve "gizlilik esasları"na göre denetlenebileceği yasal prosedüre alınmıştır.

Egemen sınıfların ordunun iktidardaki konumunu geriletme ve otoritesini inşa etmeye dönük iki başka adım atılmıştır. Bunlardan biri, ilçelerde kaymakamlığa jandarmanın vekaletine, diğeri, halkın askeri sorunlarla ilgili görüşleri nedeniyle askeri mahkemelerde yargılanmasına son vermek olmuştur.

Sonuç

Bütün bu süreç boyunca 12 Eylül çizgisinde direniş sürmüştür. Generallerin daha "uyum" çalışmalarının başında eşgüdüm içerisinde hazırladıkları raporda da dile getirdikleri sınırların aşılmasında çabası, iki yıl boyunca devam etmiştir. 159. Madde, Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. ve 8. maddeleri, Dernekler Yasası'nın kimi maddeleri, Kürt sorunu bağlamında ele alınan maddeler vb. birkaç paket kapsamında ele alınmış, her defasında bir öncekinden farklı değişiklikler yapılmıştır.

Özcesi, süreç çatışmak ilerlemiştir. Generaller mevzilerinden geri çekilmiş ama inisiyatifi ellerinden bırakmamışlardır. Devlet kuvvetleri kendi içlerinde tasfiyeye yol açabilecek denli çatışmaları göze alamamış, kuvvet dengeleri üzerinden değişiklikleri uzlaşma ile sonuçlandırmışlardır. Ezilenlerin mücadelesi de faşist rejimin değişimini koşullayacak düzeyde zor unsu-

ru olamamıştır. Buna karşın 2001'den 2003'e niceliksel ciddi değişimler gerçekleştirilmiştir. İdamın kaldırılması, Kürtçe yayım gibi kimi tabular yıkılmıştır. '82 Anayasası ve yasaları delinmiş, ama düzenlemeler bütün sınırlılığıyla birlikte kendi içinde tutarsız, çelişkili ve yamalı bohça niteliğindedir. MGK, DGM, YÖK, RTÜK, yargı sistemi bazı değişikliklere karşın olduğu yerde durmaktadır. '82 Anayasası halen yürürlüktedir vb.

İşçi sınıfı ve emekçi milyonlar, Kürt ulusu, kadınlar, gençlik kayıtsız şartsız mevcut faşist rejimle mücadelesine devam edecektir. Onların

oyalayıcı ve sistemin ömrünü uzatmaya çalışan çabalarına karşın, hem kazanımı olan değişikliklerin uygulanırlığını sağlamak, hem bu sınırlı demokratik hak ve özgürlükler alanını genişletmek (örneğin 12 Eylül Anayasası'nın yırtılması, darbeci generallerin yargılanması ve bu dönem gasp edilmiş bütün hakların iadesinin sağlanması gibi) ve hem de bütün bu reformlar uğruna mücadeleyi, insanlığın kurtuluşu mücadelesinin etkili bir basamağı haline getirmek için daha bir bilenerek kavgaya atılmalıdırlar. Biraz özgürlük değil, tam özgürlük için kavgaya atılmalıdırlar. Başka kurtuluş yok.

ABD Neden Küba'ya Karşı Düşmanca Politikalar Uyguluyor?

Miguel Lamazares*

Son 200 yılda Küba büyük mücadeleler vermiştir. Bu mücadeleler, özellikle, ABD'nin Küba'yı ilhak etme ve hakimiyeti altına alma girişimlerinin yarattığı tehlikelere karşı. Tarihe kısa bir bakış dahi, ABD'nin bizim küçük Karayip adımıza karşı politikasının arkasında yatan gerçek eğilimleri gösteren kanıtlar bulmak için yeterli olacaktır. Özellikle Küba Devrimi'nin 1959'daki zaferinin sonrasında, ABD kendi hegemonya planları için her türlü olanağı seferber etmiştir.

ABD'nin Küba'yı egemenliği altına alma ve onu ilhak etme amacı son yüzyılda ortaya çıkmıştır ve Thomas Jefferson, James Madison ve John Quincy Adams tarafından bir devlet politikası olarak savunulmuştur. Küba, coğrafi yakınlığı nedeniyle, ABD'nin avuçlarına düşecek olgunlaşmış bir meyve olarak düşünülüyordu.

Geçen yüzyılın sonunda, ABD İspanya-Küba savaşı müdahale etti ve İspanya yenildiğinde, Küba'ya müdahale etme hakkını ABD'ye veren Platt Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinin hemen ardından, ABD 1902'de resmi bağımsızlığına kavuşan adanın yönetimini ele aldı.

Sonra, 1903 tarihinde gerçekte Küba pazarını ABD'nin rekabet edilemez ürünlerine açan Karşılıklı Ticaret Antlaşması imzalandı.

1934 yılında, tercihli gümrük tarifelerini ABD lehine genişleterek, Küba pazarını, ABD ürünlerine daha da fazla açan yeni bir Karşılıklı Ticaret Antlaşması üzerinde anlaşıldı.

Adadaki ABD sermaye yatırımları çoğaldı ve Küba gerçekte ABD'nin ekonomik sömürgesi haline geldi. 1958 tarihinde, Küba'da yaşayan iki milyondan fazla insan okuma-yazma bilmiyor ya da çok az biliyordu; 600 bini aşkın çocuğun okulu yoktu ve öğretmenlerin yüzde 58'i işsizdi.

Tahmini yaşam süresi 62,3 yıl civarında ve bebek ölüm oranı ise yüzde 6 idi.

1954-1958 arasında Küba ithal mallarının ortalama yüzde 64,5'i ABD'den geliyordu.

Çalışan nüfusun yalnızca yüzde 45'i istihdam edilmiş durumdaydı; kadınların yüzde 75'i ev işlerinden sorumluydu. Ülkede gelir uçurumu oldukça açılmıştı. Nüfusun en yoksul yüzde 50'si gelirin yüzde 10,8'ine sahipken, en zengin yüzde 5'lik kısmı gelirin yüzde 26,5'ine ve kent işçilerinin yüzde 75'i ise onların ücretlerinin yarısına sahiptiler.

ABD'nin çıkarlarını tatmin eden az sayıdaki kişi ve kuruluş, var olan endüstrileri -ki şeker kamışı çok önemliydi- kontrol etmekte ve ulaşım araçlarına, maden kaynaklarına ve toprakların büyük kısmına sahip olmaktadır.

1 Ocak 1959 tarihinde, bu on yılın başında yeniden başlayan mücadeleler zaferle sona erdi ve Fidel Castro liderliği altındaki devrimci hareket iktidarı ele geçirdi.

Ülkenin varlıklarını iyileştirmeyi ve onları halkın ve ulusun hizmetine sokmayı hedefleyen Devrimci Hükümet tarafından alınan önlemler, ABD'nin büyük tekellerin çıkarlarına ölümcül bir darbe vurdu ve yarım yüzyıldır büyük Kuzey gücü tarafından adanın boyun eğdirilmesi uygulamasının sona erdirilmesinin başlangıcını oluşturdu.

Devrimci iktidar tam bağımsız eylem içerisinde hareket etmeyi ve yoksul çoğunluk lehine kararlı ekonomik ve sosyal değişimler sağlamayı amaçladı, emperyalist öfkeyi başlattı ve iki ulus arasındaki tarihi farkları yeniden oluşturdu.

Temel amacı, Devrimi yıkmayı ve ülkedeki hegemonyasının iyileştirmeyi ve yeniden sağlamayı hedefleyen ekonomik savaş ve ambargo olan ABD'nin, devamlı hale getirdiği Küba'ya karşı acımasız düşmanlık ve saldırganlık politikaları, yeni ve daha güçlü bir karşılaşma ile başladı.

Sağlamlaştırma var esneklik yok.

Başkalarının sizi aldatmasına izin vermeyin!

ABD Küba'ya karşı devamlı ekonomi politikası olan ticari ve finansal savaşını sürdürmektedir. Şu mümkündür ki ABD bir demagog gibi gıda ve ilaç satışı yasa tasarısının varlığını kullanıyor ve bunu adaya karşı politikalarında bir esneme olmuş gibi sunuyor.

Bush yönetimi, artan Küba karşıtı bir retorik ve terörist ve ilhak eylemlerinin olduğu iyi bilinen Küba-Amerikan Ulusal Derneği ve Florida'da bulunan ve diğer radikal örgütler ile büyük bağları olduğunu göstermektedir. Bu da ABD'nin, Küba halkına karşı ambargo politikasında bir sertleşme meydana getirmiştir.

Son birkaç yıl içinde, ABD hükümeti ambargo yönetmeliği içinde kolaylıkla Küba'ya gıda ve ilaç satışı olduğunu iddia ederek uluslararası kamuoyunu yanıltmayı planlamaktadır. Ancak, Küba'nın bu tarz alımlarına dayatılan kısıtlamalar ve ayrıca eklenen şartlar, Kübalıların bu alımları gerçekleştirme istekliliğini ve ürünlerini satacak ABD üreticilerinin tarafından elde edilecek karı engellemiştir ve engellemeye devam etmektedir.

Her geçen gün Küba'ya karşı uygulanan ambargo politikasını reddedenlere yeni sesler katılıyor. ABD medyası, kiliseler, iş sektörü, sıradan vatandaşın kendisi, niçin ABD'ye herhangi bir tehdit teşkil etmeyen bir ülkeye, bir komşuya karşı düşman gibi davranılıyor diye soruyor.

Birçok etken ambargoyu zayıflatmıştır, ancak bu noktada şunu unutmamalıyız ki, bütün bu yıllar sırasında Küba dünyada ilgili her yerden, siyasi partilerden, dayanışma örgütlerinden, parlamenterlerden, sivil toplum örgütlerinden ve diğer birçok güçlerden büyük dayanışma görmüştür ve bu dayanışma ile Küba halkının direnişi, bu iğrenç suçu yok edecektir.

Küba Devrimi ve onun Sosyalizmi tarafından sergilenen başarılar, Başkomutanımız Fidel Castro Ruz'un önderliği altında halkımız tarafından seçilen yolun ülkemiz için yegane seçenek olduğunu göstermektedir. Küba bugün hiç olmadığı kadar bağımsız olmasıyla gurur duymaktadır ve kararlılığımız Sosyalizmimiz için savaşmaya devam etmek olacaktır.

Son 42 yıldır Küba halkı Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti tarafından, Küba halkının hür iradesini uygulama kararlılığını ve bağımsızlığını, sosyal adaleti ve eşitliği korumak yönündeki isteğini kırma çabası ile dayatılan soykırımcı ambargo altında yaşamaktadır.

*Küba'nın Türkiye Büyükelçisi

EKİM: İnsanlığın Geçmişteki Geleceği*

İbrahim Çiçek

20. yüzyılı sosyalizmin yenilgisiyle kapattığımız söyleniyor; ama işte buradayız, yine sosyalizmi tartışıyoruz; sosyalizmi istiyoruz. Sosyalizm için mücadele ediyoruz, 21. yüzyıl için sosyalizmi hazırlıyoruz. Çünkü dünyanın bugün sosyalizme ihtiyacı var. Her şeyden çok sosyalizme ihtiyacı var insanlığın.

Kabaca bakalım bugünkü dünyaya: Irkçılık görüyoruz. Bu ırkçılığın başını, dünyanın ve tarihin en büyük haydudu ABD çekiyor. ABD emperyalizminin kan ve vahşet üreten karargahlarında ırkçılar oturuyor. Yalnız ABD'de mi? Dünyanın en gelişmiş ülkeleri olarak gösterilen Almanya'da, Fransa'da, Avusturya'da, İngiltere'de de ırkçılığın geliştiğini, ırkçı partilerin öne çıktığını, çıkartıldığını görüyoruz. Tekelci burjuvazi, yerkürenin üstüne yeniden ırkçılığı sürüyor. Irkçılığın yanında, işsizlik görüyoruz bugünkü dünyada. Sadece Türkiye'de değil, bütün yeryüzünde, çağdaş ve gelişkin denilen ülkelerde de yoğun bir işsizlik görüyoruz. ABD'de, Fransa'da, Almanya'da yüzde on binlere varan işsizlik oranları görüyoruz ve bu oran, gün geçtikçe büyüyor. Kapitalizm, işsizlik sorununu çözemiyor, tersine kronikleştiriyor. Irkçılık ve işsizliğin yanında eğitim sorununu görüyoruz. Bütün dünyada emekçilerin çocukları, başta fırsat eşitsizliği olmak üzere, pek çok nedenden dolayı eğitim ve öğretim hakkından yoksun kalıyor. Irkçılığın, işsizliğin, eğitim sorununun yanında, konut sorunu sürüyor; sağlık sorunu sürüyor; ulusal baskı sürüyor; cinsel baskı sürüyor; ürkütücü oranlarda çocuk ölümleri sürüyor. Bugünkü dünyanın özeti budur; bu özet, emperyalist küreselleşmenin de fotoğrafıdır ve insani-

liğin neden en çok sosyalizme ihtiyaç duyduğunu ortaya koyuyor.

Dünyanın, insanlığın ve doğanın neden en çok sosyalizme ihtiyaç duyduğunu, 1917 Ekim Devrimi'nin kazanımlarına bakarak da görebiliriz. Ama Sovyet Bloku'nun dağılması ve YDD'nin 'zafer'ini ilan etmesiyle birlikte ortaya çıkan tablonun Rusya'ya, Romanya'ya, Doğu Almanya'ya, Macaristan'a, Polonya'ya, Arnavutluk'a nasıl yansıdığını hatırlamak da aynı sorunun yanıtı olacaktır. Kapitalist restorasyon ve geriye dönüş sürecini yaşayan ülkelerde bugün mafyalaşmanın, kuralsız yaşama ve çalışmanın, fuhuş sektörünün, dilenciliğin, evsizliğin, karaborsanın, ulusal boğazlaşma ve çatışmaların, sağlık ve eğitim olanaksızlığının, yoksulluk ve işsizliğin bir çığ gibi nasıl da büyüdüğünü hepimiz gördük, görüyoruz.

Kapitalist dünyanın genel manzarası budur ve fakat bu kadar da değildir. Oysa yeteri kadar kaynak var, makina var, emek gücü var, fabrikalar var; bütün emekçiler sağlıklı, güneş gören konutlarda yaşayabilirler; çocuklarını nitelikli ve gelişkin okullarda okutabilir, evlerde barındırabilirler; hastane kuyruklarında ya da sokaklarda sürünmeden yaşayabilirler. Ama görüyoruz işte, bunun koşullarını kapitalizmde bulamıyorlar, bulamazlar. Bunun için sosyalizme ihtiyaçları var. Bütün üretim araçları kapitalistlerin elinde, emekçiler, bunları kendi hizmetine sokamıyor.

Peki bu tablonun dışında başka bir tablo yok mu? İnsanlık seçeneksiz mi? Emekçiler, bu sorunları çözebilecek başka bir dünya yaratamazlar mı? İşte Seattle'dan başlayan ve ardından

Davos'la, Prag'la, Roma'yla devam eden kitle hareketinin arayışı da bu doğrultudadır. Ezilenler, başka bir dünyanın mümkün olduğunu söylüyorlar. Emperyalist küreselleşmeyi sorgulayan bu eylemlerin arkasından gelen ve şimdi de süren savaş ve işgal karşıtı hareket, bu arayışı tamamlamakta. Seattle ile başlayan süreçte küreselleşme sorgulanmaktaydı; 'barış' talepli hareketle birlikte ezilenler, emperyalizmi yargılamanın yolunu açıyorlar. Dünya tarihinde ilk defa bu kadar yaygın ve enerjik eylemliliklerle milyonlar buluşuyor ve böyle bir dünya istemediklerini, başka bir hayat istediklerini haykırıyorlar.

Ezilenlerin istediği dünyayı Ekim getirmişti, getirebilmişti. Çünkü onu bizzat ezilenlerin iradesi, gücü, mücadelesi yaratmıştı. Bugün insanlık ne istemiyorsa, neyi başından defetmek istiyorsa; Ekim'le onu gerçekleştirmişti. Ve neyi özlüyorsa, neyi istiyorsa, Ekim onu armağan etmişti. Ekim, insanlığa barış getirmişti; ulusal özgürlük ve eşitlik getirmişti; eğitimde, sağlıkta, konutta, ulaşımında, üretimde insana yakışır bir sistemin adı olmuştu; kadın ve erkek eşitliği getirmişti. Ekim, yani insanlığın geçmişteki geleceği, bugün insanlığın kurtuluşu için ezilenlerin pusulası olarak yeniden güncelleşiyor, öne çıkıyor, kendini hatırlatıyor, üzerinde yoğun düşüncelerin ve çalışmaların yapılmasını gerektiren muazzam bir tarihsel deneyim olarak "başka bir dünya mümkün" sloganına yol gösteriyor.

Biz sosyalistler, bugün emperyalizmin ve dünya gericiliğinin yarattığı karanlık içerisinde, yolu aydınlatmaya aydınlatmaya yürüyoruz ve tarihin önümüze tuttuğu ışık huzmesinin en güçlü parçası Ekim'dir. 20. yüzyıla öncelikle sosyalizmin başarıları, insana, doğaya, tarihe kazandırdıkları açısından bakıyoruz. 21. yüzyıla da bu görüş açısından bakıyoruz ve elbette bu deneyimleri tartışmak, onlardan bütün boyutlarıyla yararlanmak ve öğrenmek göreviyle karşı karşıya olduğumuzu da biliyoruz.

Ekim, insanlık tarihinde ilk defa, burjuvazinin fazlalık olduğunu, insanın sırtında bir kambur olduğunu, asalak olduğunu, gereksiz olduğunu; doğal hayatın burjuvaziye ihtiyacı olmadığını, asıl sömürgeci kurtulmuş bir hayat olduğunu gösterdi. Ekim göstermiştir ki, burjuvazi olmadan ekonomi örgütlenebilir, devlet yönetilebilir; dahası, Ekim ortaya koymuştur ki, işçi sınıfı ve ezilen kitleler, yaşanılabilecek bir dünyayı ancak burjuvazinin ve sömürücü sınıf iktidarını yerle

bir ederek inşa edebiliyorlar ve emekçinin emeği, yeteneği, dayanışma gücü, yönetme basireti, işte o zaman gerçek değerini buluyor. 21. yüzyıla damgasını vuran Ekim'in özü ve özeti, işte budur: Burjuvazi gereksizdir, asalaktır, yüküktür, fazlalıktır; burjuvazinin var olması, yaşaması, varlığını sürdürmesi için hiçbir meşru neden yoktur.

Yine Ekim göstermiştir ki, burjuvaziye sosyal bir sınıf olarak ortadan kaldırmanın yolu, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete son vermekten geçiyor. Emekçilerin yarattığı birikim, insanlığın ortak malıdır ve toplumsallaşmalıdır. Fakat kuşkusuz burjuvazi buna direnecektir, özel mülkiyetini teslim etmek istemeyecektir. Demek oluyor ki, burada yine kaçınılmaz ve sert bir sınıf mücadelesi yaşanacaktır. Bu mücadelenin mantığı, işçi sınıfı ve emekçilerin sosyalist iktidarını yaratma, örgütlenme ve koruma süreciyle iç içe olacaktır. Bu da Ekim devriminin temel deneyimleri arasında gelen bir ögedir. Buna Ekim'in siyasal manifestosu da diyebiliriz ve vurgusu proletarya diktatörlüğüdür. Proletarya diktatörlüğünün yönetiminde işçi sınıfı ve emekçiler, sömürücü sınıf ve karşıdevrim güçlerinin çok boyutlu ve çeşitli saldırılarına karşı başarıyla mücadele etmiş; fakat aynı zamanda komünizme varış hedefine bağlanmış bir geçiş dönemi iktidarı olarak bütün toplumsal, siyasal, ekonomik, bilimsel, sanatsal, felsefi sorunlara, konulara yoğunlaşmış; yeni bir toplum örgütlemiş, insanın insanı sömürmediği bir ekonomik sistem kurmuş, ulusların eşitlik ve kardeşlik içinde yaşadığı sovyetik cumhuriyetler meydana getirmiş, 'vicdan ve inanç özgürlüğü' alanında, gerçek laiklik alanında tarihin en parlak deneyimini yaratmış, kadınların erkekler karşısında ikinci sınıf cins durumunda olmadığı bir toplumsal yaşantının temellerini atmıştır. Yani biz soyut hayaller için değil, çok somut ve yaşanmış bir hayat için mücadele ediyoruz; bugünden Ekim'e bakıldığında bunu da görüyoruz. 20. yüzyılın deneyimlerinden, derslerinden yararlanacağız, sonuçlar çıkartacağız ve insanlığa işte böylesine muazzam katkıları olan sosyalizmi 21. yüzyılda daha güçlü bir şekilde kurmak için çalışacağız. Bu gücümüzün olduğuna inanıyoruz.

Ekim'in 'barış' konusunda getirdiği çözüm üzerine ayrıca konuşmamız gerekiyor; çünkü bugün Ortadoğu'da, hele de Filistin ve Irak'ta, savaş ve işgal var; savaşa ve işgale karşı mücadele var. Bunlar, yaşamakta olduğumuz günlerin en gün-

cel ve en yakıcı sorunları... Bölge halklarımızı, ülkemizi, Türk ve Kürt halkını çok yakından ilgilendiren gelişmeler. Artık şunu öğrendik: Barış kalıcı ve demokratik olacaksa, ancak eşit taraflar arasında olabilir. Ama Filistin'de ne görüyoruz: İsrail, Filistin halkının eşitliğini kabul etmediği için, eşit haklar temelinde bir barışa yanaşmıyor. Her durumda Filistin'i, Filistin ulusunu denetleyebileceği bir barışın, ABD emperyalizminin ve dünya gericiliğinin de desteğini alarak, peşinden koşuyor. Bu, elbette bir barış değildir ve olamaz. Böyle bir 'barış'ın karşısında Filistin direniyor. Özgürlüğünü ve onurunu savunuyor. Ama ABD emperyalizmi ve İsrail siyonizmi, direnen, özgürlüğünü ve onurunu savunan bir halkı teröristlikle itham ediyor. Aynı yaklaşımı Irak'ta da gördük, görüyoruz. Irak'a savaş ilan eden ABD, işgale ve savaşa direnen Irak halkını da teröristlikle suçladı. Filistin ve Irak halkı, emperyalist ve siyonist teröre karşı haklı, meşru, onurlu bir mücadele yürütüyor; kendilerini ve ülkelerini savunuyorlar; kendilerini yönetmek istiyorlar. 2003 başındaki kitle hareketlerini bu açıdan hatırlarsak, hemen şunu görürüz: Emperyalist sistemin koşulları altında bir barış elde edebilecek durumda değiliz. Bu mücadelenin doğrudan emperyalizme yönelmesi, yönlendirilmesi gerekiyor. Ekim, böyle yapmıştır; kapitalistleri, onların bankalarını ve tekkellerini ortadan kaldırdığı için, barışı ilan edebilmiş ve sağlayabilmiştir. Ekim Devrimi'nin iktidarı, bütün gizli anlaşmaları açıklamış, gizli diplomasiye son vermiştir. Bütünü ilhaklara, bir ulusun üstündeki askeri zora karşı çıkmış ve bunu güvencelemeye çalışmıştır. Eşitsizliğe dayanmayan, ilhaka dayanmayan, işgale dayanmayan, yani gerçek anlamda bir barış tesis etmeye koyulmuştur.

Vurgumuz şudur ki, Ekim Devrimi'nin iktidarı, ulusal sorunu çözmüştür; bütün dünyaya ulusal sorunların nasıl doğru çözüleceğinin parlak bir modelini, örneğini bırakmıştır. Çözüm formülü de kabaca şöyle olmuştur: Kendi özgün iradeleriyle ayrı ayrı kurulmuş 16 tane ulusal devleti sovyetik bir çatı altında cumhuriyetler birliği halinde birleştirmiştir. Özgür uluslar, kendi özgür iradeleriyle birleştiler. Hem ulusal cumhuriyetleri vardı bu ulusların, hem de enternasyonalist bir birlikleri... SSCB böyle bir ülkeydi. Fakat ulusal sorun, SSCB'de yalnız bu düzeyde ele alınmadı; aynı zamanda nüfusu bir milyondan küçük olan ulusal topluluklarda bölgesel özerk-

likler, yöresel özerklikler, kendi kendilerini yönetme hakkı kabul edildi ve hem yasalarda, hem uygulamada güvence altına alındı. Bu ulusal topluluklar, ya söz konusu cumhuriyetlerin içinde federasyonun bir parçası olarak yer aldılar, ya da tamamen bütünleştiler. SSCB'de konuşulan bütün dillerde eğitim yapılabilmekteydi, bu dillerin tümü devlet tarafından resmen kabul edilmişti ve araştırılması, geliştirilmesi yolunda olanaklar sunulmuştu. Ekim Devrimi, ulusal sorunu işte bu modelle çözmüştü; biz de bu anlayışla, bu perspektifle kendi sorunlarımızı çözebiliriz, halklarımızın birbirlerinin ulusal varlığı ve kimliğine saygı duyduğu bir ortam yaratabiliriz. Ama işte bunun için sosyalizme ihtiyacımız var.

Ekim Devrimi'nin diyalektiği denilince; Ekim'in insanlık tarihindeki yeri ve anlamının öncelikleri denilince, başka ne geliyor aklımıza? Elbette Hitler faşizmine karşı, Alman faşist istilasına karşı, insanlığın geleceğinin savunulması, Anayurt'un savunulması, dünya tarihinde görülmemiş fedakârlıklar pahasına Nazi faşistlerinin Sovyetler Birliği önünde durdurulması ve bozguna uğratılması geliyor. Sovyet halkı, bu çarpışmada 26 milyona yakın evladını yitirmiştir. Ekim Devrimi'ni yaratanlar, işçi ve emekçileri sömürünün olmadığı bir sistemde yaşayabilir duruma getirmek istiyorlardı. Hitler istilasına karşı mücadelede bu devrimin yaratıcıları artık bir iktidara sahiplerdi ve kapitalizmin şımarık ve ırkçı çocuğu faşizmi yalnız o iktidarı korumak için değil, bütün insanlığı ve dünyayı korumak için bozguna uğratmalıydılar. Ekim'in doğrultusu, muazzam parıltısı, felsefesi işte budur.

Kolektivizmin sağlanması, sanayileşmenin gerçekleştirilmesi, Ekim'in iktidarı için bir varlık-yokluk meselesi olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle belirli bir aşamadan itibaren bu böyledir. Stalin, "ya önümüzdeki on yıl içerisinde emperyalist ülkelerin gelişme düzeyini yakalayıp geçeriz; ya da yok oluruz" derken, işte bu varlık-yokluk meselesini vurgulamaktaydı. Tarihin ve dünyanın o günkü koşulları, SSCB'de işçi sınıfının ve emekçilerin kurduğu proletarya diktatörlüğünün önüne bu kadar kesin çizgilerle katı bir gerçeği dayatmıştır. Tarihin bu hükmü karşısında, bu öz savunma karşısında söylenecek fazla bir şey yoktur. Peki bütün diğer ülkelerin sosyalizm deneyimleri mutlaka öyle mi olacaktır; her açıdan birbirine mi benzeyecektir? Elbette hayır. Sosyalizmin inşa edileceği ülkenin

koşulları, tarihsel koşullar, uluslararası koşullar, sosyo-ekonomik koşullar gibi pek çok etkene bağlı olacaktır yaşanacak yeni deneyimlerin özelliği. Ve kuşkusuz koşulların farklılığı oranında farklı deneyimler olarak yaşanacaktır. Örneğin kolektivizm programını 10 yılda tamamlayamaz da, birkaç onyıla, belki yarım asra yaymak durumunda olabilir. Bu gibi konularda tarihin dilini iyi okumak gerekir; toplumsal, ekonomik, siyasal koşulların bütününe çok geniş ve derin bir görüş açısından bakmak gerekir.

Ekim Devrimi ve Sovyet sosyalizminin şiddetinden çok bahsedildi, hala da konuşanlar var. Bu konuda bizim söyleyeceklerimiz çok kısa; ama çok nettir: Zorbalıktan söz edilecekse, Fransız İhtilali'nin devrimci zoru yanında Ekim'in devrimci zoru çok masum kalır. Zorbalıktan ve şiddetten söz edilecekse, Amerikan iç savaşına bakılabilir; Ekim'in burjuvazi ve gericiğe karşı uyguladığı şiddet ile örneğin Amerika'nın siyahlara uyguladığı şiddet kıyaslanabilir; bu kıyasın sonucu da emin olunuz ki çarpıcı olacaktır. Zorbalıktan söz edilecekse, burjuvazinin 20. yüzyıl boyunca 150'ye yakın savaş çıkardığını, bu savaşlarda 250 milyon civarında insanın yok olduğunu hatırlamak ya da bilmek zorundayız. Şu anda dünyada silahlanmaya ayrılan bütçeyi dikkate almadan, eğitim ve sağlık hizmetlerine ayrılan bütçeyle bunu kıyaslamadan, zor ve şiddet üstüne sağlıklı sonuçlara ulaşmamız olanaklı değildir. Ekim'in uyguladığı devrimci şiddetin içerik ve düzeyi hakkında gerçekçi düşünmek durumundayız; bu şiddet meşrudur, haklıdır, tarihsel olarak ilerici ve ilerleticidir, gereklidir. Ama aynı zamanda örneğin, burjuva devimlerinde, Amerikan iç savaşında uygulanan şiddetle kıyaslandığında, devde kulaktır.

Ekim Devrimi'ne bugün emperyalizmin karanlık günlerinden bakıyoruz. Ekim devriminin eserlerinin, kalıntılarının yeryüzünden silindiği, yağmalandığı bir dönemden geçtik. Sovyetler Birliği'nde, Doğu Avrupa'da 89-90 olaylarında çöken, sosyalizmin müsveddesi, karikatürüydü. Ekim'in yarattığı düzen ve sistem, öylesine bir bürokratik dönüşüme uğramıştı ki, ayakları üstüne duramaz hale gelmişti ve 90'ların başında büyük bir gürültüyle adeta kendi üstüne çöktü. Bu çöküş, Ekim'in kalıntılarının ortadan kaldırılması anlamına geldiği gibi, dünyada muazzam bir gerici dalgasının da başlangıcı oldu. Öyle ki, artık sosyalist olmak, sosyalizm için

mücadele etmeye devam etmek, neredeyse aşılınan, suç ve günah kabul edilen bir şey haline geldi. Emperyalizmin ideolojik ve entelektüel terör odakları, güçlü bir psikolojik savaşla soğuk savaş döneminin 'galipler ideoloji'sini dünya halklarının üstüne boca ettiler. Ancak daha on yıl geçmeden, yine büyük bir gürültüyle ortaya çıktı ki, kapitalizmin insanlığa verebileceği hiçbir şey yok. Hatta modern revizyonizmin çöküşü bile, Varşova Paktı'nın dağılmış olması bile, insanlığın kıyılarının daha büyük bir gerici dalgasıyla dövülmesi anlamına geliyordu. ABD emperyalizmi ve dünya gericiği, bu çöküşten aldığı güçle büsbütün saldırganlaştı. Dünya halkları büyük bir yoksulluk, mutsuzluk, güvensizlik, savaş tablosuna adeta mahkum edildi. ABD, dünyanın tek egemeni ve patronu olmaya soyundu; nerede bir devrimci kıpırdanma varsa orayı ezmeye koyuldu; nerede kendi çıkarlarını tehdit eden ya da kendi politikalarına uyumsuzluk gösteren bir hareketlilik varsa, oraya savaş taşıdı. Ama işte Irak'a bakıyoruz ve orada Amerika'nın batağa saplandığını görüyoruz. Ezilenlerin dünyasına bakıyoruz ve onlarda büyük bir direnme gücünün mayalandığını görüyoruz. Bu büyük direnç kaynakları, ikiz kuleleri vuran uçaklarda, ABD birliklerini yeni bir Vietnam Sendromu'na sokan Arap direnişçilerde, dünyanın pek çok yerinde savaşa karşı gelişen sokak gösterilerinde görüyoruz. Evet, insanlık bu dünyayı istemiyor, başka bir dünyanın mümkün olduğunu söylüyor, başka bir dünya arzusunun sesini yükseltiyor; Ekim, işte bu seslerin arasında insanlığın geçmişteki geleceği olarak yeniden güncelleşiyor.

Kuşkusuz başka bir dünya, öyle bir dünyayı yaratabilecek, inşa edebilecek yetenekle, donanımla, hazırlıkla, mücadele gücüyle olanaklı olabilecektir. Yeni bir dünya, yeni bir bilincin ve birikimin ürünü olabilecektir. Bu ezilen kitlelerin bilinç ve hazırlığıdır, onların partisidir. Konuşmamın son bölümünü, işte bu nedenle, Ekim Devrimi'ne önderlik eden, onun teorisini oluşturup pratiğini yöneten partiye ayırmak istiyorum.

Ekim Devrimi, Bolşevik Parti'nin önderliğinde gerçekleşti. Bu parti, on yıllar boyunca çok sayıda sınıf mücadelesi anının, çarpışmalarının içinden geçerek hazırlanmıştı. Bu partinin bazı karakteristik özellikleri vardı; içinde kuşkusuz düşünce farklılıkları olan bir partiydi; ama bir hizipler koalisyonu değildi. Hiziplerden oluşan,

siyasal iradesi parçalı, merkezi disiplinden ve eylem birliğinden yoksun bir partinin çetin sınıf mücadelesine önderlik edemeyeceği açıktır. Kapitalizmin bu derecede merkezileştiği, elindeki öldürücü silahların bu denli merkezileştiği, karar mekanizmalarının ve karargah çalışmalarının bu kadar merkezileştiği, serileştiği bugünkü dünyada içinden parçalanmış, hiziplere bölünmüş, içinde iktidar mücadelesi yaşayıp kan kaybeden bir partinin büyük bir orkestrayı yönetemeyeceği, devrimin öncü politik kurmayı olamayacağı çok açıktır. Dolayısıyla hem Ekim devriminin tarihsel deneyimine baktığımız zaman görmeliyiz bu gerçeği, hem de o deneyimden günümüz için yararlanmak amacıyla baktığımız zaman görmeliyiz. Burada yapılan tartışmalarla ilgisi bağlamında da vurgulamalıyım ki, evet, Bolşevik Partisi saflarında düşünce ayrılıkları ve bu ayrılıkların doğasına uygun tartışmalar, ideolojik mücadeleler olmuştur; fakat bunlar, çok doğal, geliştirici, olması gereken tartışmalar ve mücadelelerdir; merkezi disiplin ve eylem birliğini sağlamış bir partinin tartışmalarıdır; yoksa hizipler federasyonu ya da konfederasyonu durumundaki bir partinin Ekim Devrimi çapındaki büyük bir toplumsal, siyasal, tarihsel alt üst oluşa önderlik etmesi olanaklı olamazdı. Ancak Ekim Devrimi'ne önderlik eden partinin niteliğine sahip bir parti kritik anlarda doğru roller oynayabilir, büyük eserler meydana getirebilir.

Geriyeye dönüş süreciyle ilgili de kısaca şunu söylemek isterim: Sovyet halkı, daha Rus- Japon savaşından, 1905'ten başlayarak 1914-1918 emperyalist paylaşım savaşından geçerek, 1918-1921 iç savaşını yaşayarak ve hemen arından gelen endüstrinin kurulması, tarımın kolektivizasyonu gibi fedakârlık, acı, kayıp dolu süreçlerden geçti. Nihayet 1940-45 ikinci emperyalist paylaşım savaşında bunları misliyle yaşadı. Sovyet halkı yoruldu, güç yitirdi. Bu süreçlerin hem halkta, hem devlette, hem partide nesnel koşulları altında kendini gösteren bir irade kırılması ve kararlılık azalması yaratmış olduğu açıktır. Proletarya diktatörlüğü ve sosyalist inşa, bu devasa yıpratıcı, aşındırıcı, kan kaybettirici nesnel koşullarda örgütlendi ve sürdürüldü. Ama bu nesnel fonksiyonlar, 1950'lerin ikinci yarısından itibaren önderlik niteliğinin yetmezliğiyle de birleşerek, Sovyet devleti üzerinde

negatif sonuçlar üretmeye başladı. SSCB'de büyük bir bürokratik dejenerasyon yaşanmaya başladı, zamanla bu dejenerasyonun politik, ideolojik platformları oluşturuldu. Burada da bir sınıf mücadelesi vardı ve bu sınıf mücadelesi, Sovyet devletini içten vurup kemiriyordu. Bir yandan dünyada burjuvazi ile proletarya arasında sürüyordu sınıf mücadelesi; diğer yandan Ekim Devrimi'nin yarattığı devletin bizzat içinde yürüyordu. İçerideki mücadele kuşkusuz daha örtülü ve değişik değişik biçimler altında yaşanmaktaydı. Bu mücadelede sosyalist iktidarın yeni insanı yaratma konusunda yeterince başarılı olamadığını da görüyoruz. Her yeni sistem, kendi insanını yaratarak, oluşturarak kendini güvenceler. Tarih, Ekim Devrimi'nin büyük iktidarının bu bakımdan başarısız olduğunu söylüyor. Küçük burjuva insan tipinin yenilgiye uğratılamadığı, zamanla bu insan tipinin yaygınlaştığı ve toplumun genelini ifade etmeye başladığı bir süreç yaşandı.

İçte yürüyen bu sınıf mücadelesi, bilinen ve kimisi burada tartışılan, öteki koşulların da etkisiyle 1950'lerden itibaren geriye doğru, çürümeye ve dejenerasyona doğru bir süreç başlattı ve 89-90 olaylarında nihai sonucuna ulaştı. 20. yüzyılı işte bu yenilgiyle kapattık. Şimdi 21. yüzyıla bir büyük zaferi hazırlamak için çalışıyoruz. Artık 20. yüzyılın deneyimlerine sahip, Sovyetler gibi büyük ve muazzam bin modelin bilgisine sahip devrimciler olarak istiyoruz sosyalizmi ve bu açıdan bakılırsa, kuşkusuz, şanslıyız. Bu dünya kapitalistler tarafından yaşanılır olmaktan çıkartılmıştır; bu dünya kapitalistlerin sömürüsüne, emperyalistlerin yağmasına bırakılmayacak kadar önemlidir, değerlidir. Bu dünyayı yaşanılır hale getirmek istiyoruz, yer-yüzündeki halkları bu dünyada mutlu ve sağlıklı yaşayabilecekleri hale getirmek istiyoruz. Bunun için sosyalizmi istiyoruz.

*Bu yazı BEKSAV tarafından düzenlenen "Ekim Devriminin Diyalektiği" sempozyumuna katılımcı olarak yer alan İbrahim Çiçek'in konuşmasından düzenlenmiştir. 19 Ekim 2003 tarihinde Petrol-İş Sendikası Kongre Salonu'nda ve Hacı Orman yönetiminde gerçekleştirilen sempozyumun diğer konuşmacıları ise Veysi Sarısözen (SDP), Mustafa Yalçiner (EMEP), Fatma Nevin Vargün (Özgür Parti) idi.

Emperyalistlerin “Savaşız” İstila Hareketi: GATS

Dünya Ticaret Örgütü’nün (WTO) inisiyatifinde yürütülen Hizmet Ticareti Genel Anlaşması’nda (GATS) sona yaklaşıldı. 2000 yılından bu yana GATS’ın alanının genişletilmesi üzerine her 15 günde bir yapılan tartışmalarla söz konusu çalışmalar hayli ilerletildi. Bugüne kadar sürdürülen müzakereler sonucu işbirlikçi devletlerin geçtiğimiz Mart ayında WTO’ya verdikleri raporlar doğrultusunda çalışmalar yeniden ele alınacak ve Meksika’nın Cancun kentinde, 9-14 Eylül tarihleri arasında yapılacak WTO’nun 5. Bakanlar Konferansında da bu raporlar değerlendirilerek çalışmanın son rötuşları yapılacaktır. Emperyalist sermayenin bu dönem yöneliminin bir parçası olarak birkaç koldan geliştirilen “uyum programlarında aldıkları yola bağlı, işbirlikçi devletlerin eline, geride kalan işleri tamamlamak üzere yeni bir ders programı sıkıştırılacaktır.

Yapısal reform, ya da uyum programları... Emperyalistler ve kaderlerini onlarla bütünleştirmiş devletlerin dünya çapındaki egemenliklerinin inşa edilmesi çalışmalarından başka bir şey değildir. Uluslararası Ticaret Odası (ICC) Genel Sekreteri Maria CATTAUL, “Eğer gelişmekte olan dünyanın çıkarları doğrultusunda uluslararası bir hukuk sisteminin en önemli parçası nedir diye soracak olursanız, bunun bir tek cevabı vardır: Yabancı yatırımların tek bir elden yönetilmesini sağlayacak kapsamlı bir yatırım anlaşması” demişti.

İşte hepsi bu kadar!

Emperyalistler GATS dayatmasıyla akla gelebilecek her türlü ticaret ve hizmet sektörünü tekelilerine almak istiyorlar. Buna uygun bir hukuk sistemi oluşturmaktadırlar.

GATS, kapitalist gelişmenin bugünkü kesitinde onlarca yıl süren pazarlıklar, tartışma ve çatışmalar sonucunda dünyayı “tek bir elden yönetmek” amacındaki sermaye tekellerinin oluşturmak istedikleri hukuk sisteminin kendi alanındaki parçasını oluşturmaktadır. Sağlıktan eğitime, ulaşımdan belediye hizmetlerine, enerjiden banka ve sigortacılığa, iletişimden hapishanelerin özelleştirilmesine, gıdadan suya kadar bütün bu alanlar emperyalist sermayenin sınırsız egemenliğine açılmaktadır. Örneğin, dünyada nüfusun sadece yüzde 5’i suyu ithal etmesine karşın, su, gelecekte daha büyük bir rant potansiyeli taşıdığından WTO-GATS ticari anlaşmasının kapsamına alınmaktadır. Yani emperyalistler sadece bugüne ve bugün karlılık oranı yüksek alanlara yatırım yapmıyor, geleceği de ipoteklerine almak istiyorlar.

GATS, emperyalist tekellerin dünyanın bugünkü koşullarında gündemleştirilmiş “savaşız” bir yeniden istila hareketidir. Sömürgeciliğin; Yugoslavya, Afganistan, Irak örnekleriyle birleştirilmiş silahlı işgal tehditleri, dışa bağımlı yeni sömürge ülke ekonomilerini krize sokma, iflasa sürüklenme tehdit ve fiili müdahalelerle yeniden

inşa edilmesi, oturtulmasıdır. GATS, sömürgeciliğin hukuksal mevzuatıdır. Bu mevzuatın işbirlikçi devletlere dayatılması ve bütün dünya devletlerinin yasalarını emperyalist sermayenin yeni dönem yönelimlerine uygun düzenlemesi, pazar kapılarını sonuna dek emperyalist sermayeye açılmasıdır.

Şayet aksamalar söz konusu olmazsa, GATS çalışmalarının 2004 yılı sonuna kadar tamamlanması ve 1 Ocak 2005 yılı itibariyle de yürürlüğe girmesi hedeflenmektedir.

Eylül 1986'da başlayan ve 1 Ocak 1995'te kuruluşu tamamlanarak yürürlüğe giren Dünya Ticaret Örgütü (WTO) de emperyalist sermayenin merkez örgütü olarak bu çalışmaları yürütmekle işlevlendirildi. WTO, kurulduğundan bu yana hızla kurumlaşarak büyük sermaye tekellerinin ihtiyaçları doğrultusunda süreci yönetmekte ve yönlendirmektedir. Kuşkusuz ki otoritenin merkezinde birkaç emperyalist devlet vardır. ABD'nin başında yer aldığı ve G-8'ler diye de anılan bu devletler, gizli toplantılarla kararları alıyor ve bütün dünyaya aldıkları kararları dayatıyorlar. İşbirlikçi devletlere de alınan kararları uygulamaktan başka bir şans tanınmıyor. Onların iktisadi ve siyasi olarak emperyalist işbirlikçilik çizgisinde geldikleri nokta başka türlü hareket etmelerine olanak tanımıyor zaten.

GATT'tan GATS'a Uzanan Süreç

Emperyalistler ve özellikle de ABD güçlenen konumundan da yararlanarak dünya kapitalist ekonomisini yeni bir sistem altında örgütlemeye gitti. GATT, bu ihtiyacın bir ürünü olarak gündeme getirildi; 1947 yılında 23 ülkenin imzasıyla onaylandı ve 1948'de yürürlüğe sokuldu. Böylece savaşın hemen ardından oluşturulan ve ama bir türlü yaşama geçirilemeyen Uluslararası Ticaret Örgütü'nün yerini GATT aldı. Ticaret alanında uluslararası emperyalist ilişkileri düzenlemek, çeşitli devletlerin oluşturdukları yerel mevzuatı, emperyalist tekellerin kurallarına göre merkezi düzeyde yeniden örgütlemek ihtiyacı doğdu. GATT bu ihtiyacın bir ürünü olarak geliştirildi.

1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı'nın dağılmasıyla emperyalistler hedef büyüttü. Yeni durumla oluşan tablo, emperyalist haydutlar için GATT projesinin yeterli gelmediğini gösterdi. GATT yerini WTO'ya bıraktı. 1994 Marakeş Anlaşması'yla olağanüstü yetkilerle donatılarak kurulan WTO, dünya

ekonomisinin inisiyatif ve otoritesinin en büyük emperyalist tekellerin elinde toplanması demektir. Marakeş (Fas'ın bir kenti) kuruluş anlaşmalarından biri olan GATS ise WTO'nun emperyalist sermayenin yeni dönem yöneliminin temel belgelerinden biri oldu.

Uruguay Round müzakereleri olarak anılan bu çalışmaların sıçratılması ve kurumlaşmış belli bir inisiyatife bağlanarak yürütülmesi, Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulmasıyla sağlandı. Bu tarihlerde (1995) Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI) adında bir başka çalışma, OECD üyesi 29 devlet tarafından gizli olarak yürütülmekteydi. Her iki çalışma da sermayenin 'aynı' temel ihtiyaçları üzerinden yürütüldü ve biri (GATT) sermayenin ticaret serbestisi önündeki tüm engellerin kaldırılmasını hedeflerken; diğeri (MAI) yatırım ve üretim alanındaki engelleri temizlemeyi hedefliyordu.

Emperyalistler çok yönlü ve hummalı bir faaliyet içerisindeydiler. Renato Roggerio WTO Genel Müdürü'ymen, "Tek bir küresel ekonominin anayasasını yazıyoruz" demişti MAI için. OECD Bakanlar Konseyi de MAI'nin amacını; "Uluslararası yatırım alanında, yatırım rejimlerinin liberalleştirilmesi ve yatırımların korunması için yüksek standartlar ve etkili anlaşmazlık çözme yöntemleri getiren geniş bir çok yanlı çerçeve sağlamak" olarak açıklamıştı. MAI çalışmaları, bu ad altında, özellikle de Fransa ve İngiltere devletlerinin itirazları sonucu, Paris'te 3 Aralık 1998'de yapılan OECD Başkanlar Konseyi toplantısının ardından kapandı. Ama büyük sermaye tekellerinin üretimden pazarlamaya ve hatta mülkiyet edinme hakkına dek MAI çerçevesinde gündeme getirdikleri birçok yasal engel kaldırıldı/kaldırılıyor. Hatta Yatırımlarla İlgili Uzlaşmazlık Çözüm Merkezi (ICSID), Çok Taraflı Yatırım Anlaşmalarını Garantileme Ajansı (MIGA) vb. anlaşmalarla emperyalist sermayenin diğer ülkelerdeki yatırımlarında karşılaştığı sorunları denetleme ve egemenlik ilişkilerini düzenleme yasaları da çıkarıldı. Sermayenin önündeki teknik engellerden (PPMS - Üretim ve Süreç Yöntemleri) Zihinsel haklara (TRIPS) ve diğer hukuka dair bir dizi başka alanda da kurallar konmakta, düzenlemeler yapılmaktadır.

GATT'ın ise ticaret kuralları kapsamı, hizmet sektörüyle de birleştirerek çapı genişletildi. 15 Nisan 1994 tarihinde Marakeş'te imzalanan ve

Uruguay Round Sonuç Belgesi kapsamında yer alan GATS da, GATT'la başlatılan sürecin sonucunda hizmet sektörünü kapsayan temel kavramlar, kural ve ilkelerin ilk kez bir karara bağlanarak imzalandığı çok taraflı bir anlaşma oldu. MAI anlaşmasında yer alan birçok hüküm GATS anlaşmasının da temel hükümleri olarak oluşturulan belgede yerini aldı.

Yani özcesi, MAI kapsamında ele alınan emperyalist sermayenin yeni sömürge ülkelerdeki “üretim ve yatırımı”na dair engelleri temizleme çalışmaları, aynı isim altında olmasa da devam ettirilmektedir. Bu düzenlemelerin tamamı tekellerin sömürge pazarlarında kâr maksimizasyonlarını garanti altına alacak tarzda yapılmıştır.

Hukukun “koruyucu ilkesi” de, tamamen emperyalist sermayenin özgürce dolaşımı, yatırımı ve serbest ticaretini güvence altına alacak şekilde düzenlenmektedir.

Oluşturulan bu sistemi aksatacak, zarara uğratacak her durum da cezai yaptırımlara tabi tutulmaktadır. Böylece yeni sömürge ülkelerdeki adalet, “mülkün temeli”nden emperyalist tekelin temeline terfi ettirilmektedir.

GATS Ve Üye Devletleri Bağlayıcı Kriterler

Hizmet ticaretinin dünya genel ticareti içindeki payı her gün büyümektedir. Emperyalist sermayenin özelleştirme kapsamına alarak sosyal hakların tasfiyesiyle başlattığı saldırılara paralel bu payın çapı daha da genişledi. Metropollere nüfusun sürekli akmasıyla büyüyen kentleşme, altyapı çalışmaları ve bu alanda hizmet sektörünün büyümesi, tüketici ve diğer sektörlerde ara işlerdeki hizmetlere olan talep vb. “hizmet” ticaretinin sermaye bakımından da önemini arttırdığını göstermektedir.

Hizmet sektöründe 1993 yılında bir duraksama yaşanmış olmasına rağmen bu alandaki ticaretin çapı sürekli büyümüş ve bütün sektörlerle fark atacak belirgin bir yükseliş trendi yaşanmıştır. 1995 yılında hizmet ticaretindeki büyüme hızı yüzde 14 olarak gerçekleşmiş ve toplamda 1.230 trilyon dolara ulaşmıştır. Aynı yılın verilerine göre gerçekleştirilen mal ticareti ise 4.875 trilyon dolardır. Bu verilere göre hizmet ticaretinin dünya toplam ticareti içerisindeki payı yüzde 20'dir. Emperyalist canavarların iştahını kabartan ve dünya çapında bir organizasyona

giderek saldırıya geçmesine neden olan işte bu rakamların ortaya çıkardığı gerçektir. Artık dev kapitalist tekeller için asla görmezden gelinmeyecek bir sömürü alanı haline gelmiştir hizmet sektörü.

İşte emperyalistler bu iştah açıcı sektörü dikkat merkezine almış ve her ne şekilde olursa olsun uşak devletlerin GATS sözleşmesinin dışına çıkması adeta olanaksızlaştırılmıştır. WTO'nun kuruluş anlaşması ekleriyle birlikte 29 metinden oluşmaktadır. Bunların yanı sıra 25 metin üye devletlerin bildirim, karar ve mutabakat yükümlülüklerinin çerçevesini çizmektedir. Uruguay Round görüşmeleriyle “liberalizasyon” o kadar ilerletilmiştir ki, mal ticareti de bir biçimiyle hizmet sektörüne sokularak GATS anlaşmasının kapsamına alınmıştır.

Yaşanan hıza üye devletlerin çoğu ayak uydurmakta zorluk çekti. Yasalarıyla, uygulamalarıyla “yerel devletler”in yürütme organları, çoğu kez yaptıklarının içeriğini tam olarak anlama fırsatı dahi yakalayamadı. WTO'nun eski Başkanı Renato Roggerio gelişmelerin temposunu, “GATS ile, daha önce ticaret politikası içinde tanımlamadığınız alanları bile piyasa ekonomisine açabiliyorsunuz ve yabancı hizmet tacirlerine yerlilere tanıdığınız hakların aynısını tanıyıp; objektif kriterler uygulanacağını garanti ediyorsunuz. Korkarım şu anda ne hükümetlerin neyin altına imza attıklarının, ne de şirketler neler kazandığının farkında değiller” biçiminde dile getirdi.

Hükümetlerin neyin altına imza attıklarının ayrıntılarını tam olarak bilmedikleri açık. Çünkü emperyalist sermaye onlara fazla düşünme fırsatı tanımıyor ve önüne uzattığı metni imzalamalarını istiyor. Onlar da varlık koşullarının bir gereği olarak bu metinleri, biraz direnmeye çalışsalar da el mahkum imzalıyorlar. Ama “şirketler” diye ifade edilen emperyalist tekeller neyi aldıklarının ayırdındalar ve aldıkça da iştahları kabarıyor, yenisini istiyorlar. Birkaç emperyalist güç aldıkları kararları iktisadi ve askeri güçlerinin zoruyla dayatıyor, hükümetlerin itirazlarını etkisizleştirerek adım adım sonuca gidiyorlar.

Tekeller, bu anlaşmayla zarar etme koşullarını ortadan kaldırıyor, faaliyette buldukları ülke devletlerini bu durumda kendileri için sübvansiyon kurumuna dönüştürüyorlar. Belirli hizmet sektöründe anlaşmaya girmiş devletler, anlaşmayı bozmak istediklerinde söz konusu tekelle-

rin bütün zararlarını karşılamak zorundadırlar. Bu duruma, doğabilecek zararlar kapsamında potansiyel kârlar da girmektedir ve bunu da anlaşılmayı bozan devlet karşılamakla yükümlüdür. İmzalanan yükümlülükleri yerine getirmeyen devlet hakkında, emperyalist tekeller bir dizi hesapta olmayan sorunlar yaratsalar bile, Tahkim Kurulu'na giderek "zararlarını" karşılatmaktadır. Hatta Bergama köylülerinin yaptığı gibi gelişecek direnişler ya da eylemler sonucu tekellerin faaliyetleri kesintiye uğrar veya karlarında düşüşler olursa, bunu da "ev sahibi" devletler karşılamakla yükümlüdürler. Emperyalist tekeller hakkında ise, ancak kendisi konumundaki başka tekellerin sömürgeci faaliyetlerini aksattıkları durumlarda yargılama yolu açılabilir.

Türkiye'nin Taahhütleri

Türkiye GATS çalışmalarında baştan beri yer almış ve kurucu olarak anlaşmayı imzalamıştır. 25 Şubat 1995 tarihinde de TBMM'de bu anlaşma onaylanmıştır. 26 Mart 1995 itibariyle de WTO Türkiye'nin üyeliğini resmi olarak ilan etmiştir. Bu dönemden sonra da kurulan bütün hükümetler GATS'ın emrettiklerini yerine getirmekle yükümlü olmuşlardır.

GATS'a uyum çalışmaları başlangıçta Hazine Müsteşarlığı Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yürütülmüştür. Devamında Dışişleri Bakanlığı da sürece dahil olmuş ve her bir alan kendi içinde ayrıştırılarak devletin müdahalesini sınırlayacak şekilde kurumlaşmalara gidilmiş, çalışmalar emperyalist kurumların denetimde sürdürülmüştür/ sürdürülmektedir.

Hazine Müsteşarlığı, emperyalist liberalizasyon (yani neoliberal politikalar) karşısında kraldan daha kralcı kesilen Türk burjuva devletinin anlaşma ile birlikte attığı adımı; "Türkiye'nin GATS kapsamında sunduğu hizmetler taahhüt listesi, gelişmekte olan ülkeler tarafından sunulan tekliflerin en kapsamlısı ve en derinlerinden biri olup, bazı gelişmiş ülke teklifleriyle boy ölçüşecek niteliktedir" biçiminde değerlendirmiştir. Müsteşarlık, "ülkemizin taahhüt listesinde kapsanan sektörler itibariyle, üstlenilmiş bulunan taahhütlerden prensip olarak geri dönülmemesi gerekmektedir" diyerek anlaşmaya bağlı kalma gereğine vurgu yapmıştır.

Hazine Müsteşarlığı emperyalist tekellere bütün uşak devletlerden daha ileri taahhütlerde bu-

lunmakla övünerek işbirlikçi sermaye sınıfını da aktif olmaya çağırıyor:

"GATS sadece Hükümetler arasında yapılmış bir anlaşma olarak değil, öncelikli olarak iş dünyası ve hizmet ihraç etmek, dışarda yatırım yapmak ve faaliyet göstermek isteyen özel şirketler yararına bir enstrüman olarak değerlendirilmelidir. 2000 yılında yapılacak olan hizmetler müzakerelerin gelecek turu, dünya çapında bir liberalizasyon hedefi ile tüm sektörlerde ticaret ve yatırım olanakları yaratacaktır. İş dünyası her zaman olduğu gibi aktif olmalı, bu aşamada Müsteşarlığımızdan bilgilendirme taleplerini, isteklerini sürekli ve güncel tutabilmelidir."

Ve Müsteşarlık hızını alamayıp devam ediyor:

"Aslında hizmet sektörlerinden birindeki liberalizasyon, diğerlerindeki piyasaya giriş imkanlarını da olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle liberalizasyon sadece yapıldığı sektörle sınırlı kalmayıp, diğer hizmet sektörlerinde de iş olanakları yaratacaktır. İyi telekomünikasyon imkanları ve etkin bir ulaşım ağı, örneğin, yabancı yatırımları artıracak ve bunun sonucunda da müteahhitlik, hukuki hizmetler ve muhasebecilik gibi hizmetlerde de açılım ve olanaklar yaratılacaktır. Mallar yürümeyecekleri için dağıtılmaya ve ulaştırılmaya ihtiyaçları vardır." (Hazine Müsteşarlığı internet sitesi)

İnciler uzayıp gidiyor. Ama sanırız bu kadarı yeterli. 2000 yılı öncesinden GATS çalışmalarına yön veren bu anlayışlar, 2000 yılında neoliberal saldırıların çapının genişletilmesine de yansımış ve hükümetlerden destek alan Türk sermaye oligarşisi, Uruguay Round'un en pervasız üyelerinden birisi olmuştur. Devlet, bu "hizmetlerden" geri dönmeme uyarısı da yaparak yeni emperyalist sömürgeci kolajın en sadık uşağı olmuştur. Zaten Türkiye'de, devlet mülkiyetini özelleştirme, sosyal kazanımları tasfiye etme, toplu işçi kıyımları yaparak sendikasılaş-tırmayla kimi sektörleri emperyalistlere "sorunsuz" peşkeş çekme çalışmaları, 1995'ten beri Dünya Bankası eliyle örgütlenmektedir. Sosyal güvenlik hakkının 1999 yılında çıkarılan bir yasayla kaldırılması, emeklilik süresinin yükseltilmesi, sağlık ve sigorta işlerini birbirinden ayırarak SSK hastanelerinin işletme sürecine sokulması, döner sermayeye bağlı işçi çalıştırma, taşeronlaştırma, eğitime katkı payı adı altında eğitim alanında, çöp vergisi adı altında temizlik işlerinde başlayan paralı "hizmet", bu

“liberalizasyonun” bir parçasıdır. 4857 sayılı çalışma yaşamında kuralızsızlığı kural haline getiren İş Kanunu Yasası, sırada bekleyen Personel Rejimi Yasası ve Yerel Yönetimler Yasası gibi atılan adımlar GATS’ın kapsamındaki sektörlerde emperyalist sermayenin özgürce dolaşımı ve işbirlikçi sermaye oligarşisinin çıkarlarını zaafa uğratacak, hareketini sınırlayabilecek, sömürüdeki payını azaltabilecek engellerle karşılaşmamak üzere yapılan “liberalizasyonlar”, yani “düzeltme” hareketleridir.

GATS çerçevesinde yapılan anlaşmaların bir çoğu da gizli tutulmakta ve bu nedenle daha nelerin emperyalist tekellere peşkeş çekildiğini, kapalı kapılar ardında hangi anlaşmaların yapıldığı ve özellikle işçi sınıfı ve emekçilerin haklarına saldırılarda hangi “güvence”lerin emperyalistlere verildiğini ya da ne tür yolsuzlukların döndüğünü tam olarak bilme şansına sahip değiliz. Ama açık olan şu ki, saldırılar bilinenlerle sınırlı değil ve birçok şey olup bittikten sonra duyulmakta ya da anlaşılmaktadır.

Bu politikalar karşısında işbirlikçi devletlerin kendilerini pahalıya satma şansları da yok. Emperyalist sermayeye bağımlılık, kredi (borçlandırma) musluklarıyla yürüyen ekonomiye destek de ancak GATS’la belirlenen koşulların yerine getirilmesine paralel yapılmaktadır. Örneğin Türkiye, Dünya Bankası ile 50 yılda 170’i aşkın kredi anlaşması yapmıştır. Son 20 yılda yapılan kredi anlaşmasının içeriği değiştirilmiş, emperyalist yönetime uygun reformlar yapılması koşuluna bağlanmıştır. 1996 yılından sonra da bizzat “liberalizasyon” politikalarının hızla yürürlüğe konması için yüksek düzeylerde krediler verilmiştir. Kamu reformu olarak bilinen Personel Rejimi Yasası, Yerel Yönetimler ve Merkezi İdareler Reformu’nun çıkarılması için 1996’dan bu yana verildiğini bildiğimiz kredi miktarı 1.350 milyon dolardır. AKP hükümetinin üst üste “Acil Eylem Planı” çıkararak liberalizasyonda yoğunlaşmasının arkasında yatan gerçek de budur.

Türkiye, Hazine Müsteşarlığının ifade ettiği gibi taahhütler listesinde de çok ileri gitmiş ve bununla da övünmektedir. Taahhüt kapsamındaki sektörler şunlardır:

“1- Mesleki Hizmetler

a- Uzmanlık gerektiren hizmetler

b- Bilgisayar ve ilgili hizmetler

c- Diğer mesleki hizmetler

2- Haberleşme Hizmetleri

a- Posta hizmetleri

b- Kurye hizmetleri

c- Telekomünikasyon hizmetleri

3- Müteahhitlik ve İlgili Mühendislik-Mimarlık Hizmetleri

4- Eğitim Hizmetleri

a- İlk, orta ve diğer öğretim hizmetleri

b- Yüksek öğretim hizmetleri

5- Çevre Hizmetleri

a- Kanalizasyon hizmetleri

b- Çöplerin kaldırılması hizmetleri

c- Sağlık-Çevre ve benzeri hizmetler

6- Mali Hizmetler

a- Sigortacılık ve sigortacılık ile ilgili hizmetler

b- Bankacılık ve diğer mali hizmetler

7- Sağlık He İlgili ve Sosyal Hizmetler

a- Hastane hizmetleri

8- Turizm ve Seyahat He İlgili Hizmetler

a- Oteller ve lokantalar

b- Seyahat acentaları ve tur operatörü hizmetleri

9- Ulaştırma Hizmetleri

a- Deniz taşımacılığı hizmetleri

b- Hava taşımacılığı hizmetleri

c- Demiryolu taşımacılığı hizmetleri

d- Kara taşımacılığı hizmetleri” (Hazine Müsteşarlığı internet sitesi).

GATS’ın sektörel sınıflandırma kapsamında belirlenen 155 faaliyet alanından Türkiye’nin taahhüt listesi bu faaliyet alanlarının 72’sine tekabül etmektedir. Aslında hayli yüksek bir orandır bu. Ama yine de emperyalist işbirlikçilikte düşkünleşmenin sınırlarını çoktan aşmış olan egemen burjuva sınıf bunları yeterli bulmamış olacak ki, başka alanlarda da taahhütte bulunamamanın üzüntüsünü yaşamaktadır. “Uzay taşımacılığı gibi sektörlerde de ülkemizde uygulama alanı bulunmadığından taahhütte bulunmadığı”nı üzülen devlet güçleri, “Buna mukabil Türkiye’nin özel taahhütler

listesindeki kapsama oranı yaklaşık yüzde 46.6 olup, gelişmekte olan ülkeler ortalamasının (yüzde 18) hayli üzerinde olan bu oran söz konusu ülkeler grubu içerisinde en yüksek oranlardan birini oluşturmaktadır” demeyi bir gaflet değil, bir “onur” saymaktadır. Çünkü işbirlikçi sınıfın onurundaki grafik, emperyalist tekellere ulaşık düzeyiyle ölçülmektedir.

Yeniden Yapılandırılan Devlet

Emperyalist kapitalizmin bütün bu süreçte yarattığı ilişkiler, ekonomik altyapıda baş- gösteren gelişmeler kendine uygun bir üstyapıyı da dayatmakta, yeni bir hukuk sistemine zorlamaktadır. Altyapının gerektirdiği ve emperyalist sömürgeciliğin dünya sisteminde yarattığı ilişkilerin zorunlu sonucu olarak bazı üstyapı kurumları da oluşmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü’nün (kendisi de bu kuramların başında gelmekle birlikte) temel gündemlerinden biri de bu kurumları oluşturmak ve oturtmaktır. GATT, MAI, GATS, ICSID, MIGA, Uluslararası Tahkim gibi kurumlar ve kimi geride bırakılmış ve fakat kimi de geliştirilerek yürürlüğe sokulmak üzere hazırlanan yasalarıyla yapılan düzenlemeler, işte bu üstyapı kuruluşunun temelini oluşturmaktadır. Deyim uygunsu dünya çapında büyük emperyalist tekellerin egemenliğinde bir “devlet örgütlenmesi”ne doğru gidilmektedir ve bu yasalar bu egemenliğin temel anayasa ve yasalarını oluşturmaktadır. Söz konusu gelişmeler kendi aralarında süren kıyasıya rekabet ve egemenlik çatışmasına karşın yaşanmaktadır. Emperyalistler bir taraftan dünya egemenliği için çatışıyor, birbirlerini geriletmeye, tasfiyeye yöneliyor, diğer taraftan da emekçi sınıflar, ezilenler karşısında ortak hareket ediyor dünya çapında iktidarlarını kurmaya, örgütlemeye çalışıyorlar.

Strobe Talbot; “İddia ediyorum ki önümüzdeki 100 yılda bizim bildiğimiz ulus devletçiliğin modası geçecek ve tüm devletler tek bir küresel otoriteyi kabul edecekler. Böylece 20. Yüzyıl ortalarında benimsenen hedef ‘Dünya Vatandaşlığı’ da gerçekleştirilmiş olacak. Ulusal egemenlik ve bağımsızlık gibi kavramlar yeni dünya düzenine yakışmayan, aşdalı, abartılı kavramlar olacak. Bütün devletler aslında birer sosyal düzenlemeden ibarettir ve gerçekte tüm devletler geçici ve yapay oluşumlardır. GATT’ın ardından oluşturulan Dünya Ticaret Örgütü sınırsız

bir dünyanın polisliğini üstlenecek ve üye ülkelerin iç olaylarına bile müdahale edebilecek bir güce sahip olacaktır” diyordu The Time’da yayımlanan “küresel devlet”le ilgili makalesinde.

Talbot pek haksız da sayılmaz. WTO, “çok taraflı anlaşmalar” la, “yerel devletler” yasalarıyla sınırları çizilmiş her bir pazarın etrafındaki çitleri kaldırarak, bütün dünya pazarlarını tek bir pazar halinde birleştirerek, tek bir anayasa ile yönetilmesini hedeflemekte ve buna hızla yaklaşmaktadır. Devletler ise, emperyalist ekonominin bugünkü durumu ve ihtiyaçları çerçevesinde bu yasal düzenlemeye bağlı yeniden şekillendirilmektedir. WTO, devletleri ortadan kaldırmıyor, aksine yerel devletlerin emperyalist egemenliği inşa edilmesinin sacayakları haline getiriyor. Devletin yapısında temel değişikliklere giderek yerel devletlerin görevlerini, emperyalist tekellerin çıkarlarını korumaya dönük yeniden tanımlıyor, onun çerçevesini yeniden çiziyor.

Bu gelişmelerden yola çıkarsak emperyalist işbirlikçisi yeni sömürge ülkelerdeki devletler için “ulusal egemenlik ve bağımsızlık gibi kavramlar”ın “aşdalı, abartılı kavramlar” olduğu da doğrudur. Ama emperyalistler arası çelişkileri ve sınıf mücadelesini yadsıyan “yeni dünya düzeni”yle yerel devletlerin ortadan kalkacağı ve sözü edilen anlamda “dünya vatandaşlığına geçileceği ise koca bir safsatadır. Devlet, “sosyal” fazlalıklarından arındırılıp tümünden ekonominin dışına çıkarılarak tamamen polisleştirilmektedir. Bu devletler, emperyalist sermayenin dünya pazarları üzerindeki egemenliğini koruma, pazarlara girdi çıktılarının güvenliğini sağlama, işçi sınıfı ve diğer emekçi toplumsal tabakaların muhalefetini bastırarak zenginlik kaynaklarının emperyalist tekellere akmasının bekçiliğini yapmakla işlevlendirilmektedir / işlevlendirilecektir. Emperyalist tekel ve devletlerin aralarında çelişki ve çatışmalar GATS’la birlikte de vardır ve kapitalist sisteme son verilmedikçe de var olacaktır.

Bir başka anlayışın dillendirdiği gibi devletlerin, önemini kaybetmesi bir yana, aksine daha da profesyonelleştirilerek ezilen sınıflar karşısındaki konumu güçlendirilmektedir. Devletin hem ülke ve hem de uluslararası konjonktürde sınıf çelişkileri karşısındaki rolü, polisiye ve askeri vurucu gücü, teknik kapasitesi yükseltilecek acımasız ve barbar yönü öne çıkarılmaktadır.

Sermayenin Yeni Dönem Atağı

1990'lı yıllarda ve bugün de yeni koşullar altında emperyalistlerin bir "küresel iktidar" kurmada ve şekillendirmede yoğunlaştıklarını görüyoruz.

BM, AB, NAFTA, FTAA, ASEAN, OECD, IMF, Dünya Bankası, WTO vb. ekonomik ve siyasal, bölgesel ve merkezi örgütlenmeler önce parça parça ve giderek daha bir bütün halinde bu süreci hazırlayan örgütlenmelerdir. Emperyalist tekeller artık bütün bir dünyayı "serbest bölge" haline getirebilirler. GATS ve diğer anlaşmalarıyla hiç bir engelle karşılaşmayacak şekilde bunun yasal mevzuatı tamamlanıyor. Büyük tekeller bütün pazarlarda istediği gibi cirit atacak ve "yerli" sermaye güçleriyle "aynı koşullar" altında yarışacaklar. Hızlı bir elemenin yaşanacağı bu yarışta ipi kimin göğüsleyeceği ise tartışma götürmeyecek kadar açık.

Amerika ve Avrupa'da birçok tekel, tek başına çok sayıdaki devletin bütçesini aşan dev bir sermaye gücüne sahip. "Örneğin, 1998 verilerine göre en büyük uluslararası tekelden sadece 200'ünün cirosu 7.592 milyar dolardır. Bu, dünya üretiminin yüzde 26.3'üne tekabül ediyordu. Ve bu tekellerin 176'sı, 6 ülkeye aitti. (ABD: 74, Japonya: 41, Almanya: 23, Fransa: 19, Britanya: 13, İsviçre: 6)" (Politik Rapor, Varyos Yayıncılık).

Yine bu tekellerin 10'u "sınır ötesi" üretimin yüzde 76'sını, 5'i yüzde 50'sini üretmektedir.

Sadece General Motors ve Ford, Afrika'nın güneyindeki ülkelerin ulusal gelirlerinin toplamından fazla gelire sahip. WalMart, gıda ekonomisinde 161 ülkenin toplamını geride bırakmaktadır. 1990'lı yılların sonunda dünya imalatının yüzde 60'ını ABD, Japonya ve Almanya gerçekleştiriyordu vb.

Bu rakamlar, bütün bir dünyayı emperyalistler için bir iç pazara dönüştüren GATS ve diğer anlaşma ve uygulamalarla birlikte uçurumun daha da derinleşeceğini, iflas ve çöküşlerin hızlanacağını göstermektedir.

GATS anlaşmasının "Pazara Giriş" ve "Milli Muamele" maddesindeki düzenlemede bir üyenin "herhangi bir diğer üyenin hizmetlerine ve hizmet sunucularına listesinde belirlenen koşul ve sınırlamalar altında sağlanandan daha kötü şartlan haiz bir uygulamada bulunmayacağı" taahhüt altına alınmıştır. Yani her bir devlet ya da hükümetler politikalarıyla, yasalarıyla fiili durumlarıyla "yerli" ve "yabancı" sermaye arasında ayırım yapamaz, "kayırcı" olamaz. Böylece emperyalist tekeller ellerindeki sermayenin gücüyle diğer küçük tekelleri hızla yutacak, ülke zenginliklerini Eurogold örneğinde olduğu gibi yağmalayacak, daha büyük bir yıkım dalgası estirecektir. Bu yıkım dalgasının etkileyeceği ilk kesimler ise hiç kuşkusuz işçi sınıfı, emekçi köylülük, küçük esnaf olacaktır.

Borsanın Tarihi

Teoride Doğrultu'nun geçen sayısında, emperyalist küreselleşmenin timsali olarak spekülâtif sermayeyi ele almıştık. Bu sayıda ise, spekülâtif sermaye hareketlerinin odaklaştığı temel merkez olarak “borsa”nın tarihsel gelişimini inceleyeceğiz.

Borsaların tarihi, 13. yüzyıla kadar uzanır. Borsalar, ilk olarak, feodal Avrupa'nın bağrında yeşeren ticari sermayenin bir dolaşım aracı, ve hükümetlerin borç bulma aracı olarak ortaya çıktı. Sermayenin ilkel birikimi (merkantilizm) döneminde borsa faaliyetinin üç ana konusu, devlet tahvilleri, vadeli mal sözleşmeleri ve sömürge pazarlarından getirilen otantik ürünlerin alım satımıydı (özellikle de baharatlar). Sonradan buna sömürge şirketlerinin hisseleri de eklendi.

‘Borsa’ ismi, 13. yüzyılda Flandr devletinde bulunan Brugge kentinde yaşamış olan Van der Buerse ailesinden gelir. Bu dönemde Brugge’de bulunan tüccarlar, Van der Buerse ailesinin evinin önünde bulunan ve onların adından esinlenen “de Beurse” meydanında toplanır, ticari anlaşmalar yapardı.

Anvers borsası 1460’da kuruldu ve 16. yüzyılın başında, Avrupa'nın en önemli borsası oldu. Anvers, 1531’de inşa edilen yeni binasında, ilk uluslararası borsa niteliğini kazandı. Anvers borsasının duvarında “Bütün milletlerin ve dillerin tüccarları için”(1) yazıyordu. O dönemin yazarlarından birisi, Anvers borsası için: “İnsan

orada bütün dillerin karmakarışık bir gürültüsünü duyuyordu... Kısaca Anvers borsası, dünyanın her yanından bir parçanın bir araya geldiği küçük bir dünyaya benziyordu” der.(2) Bu borsada, mal ve borç senedi alım satımı yapılıyordu. Avrupa hükümetleri, bu dönemde, Anvers ve Lyon borsaları aracılığıyla borçlanıyorlardı.

“Anvers’teki başlıca spekülasyon konusu, en son gelen savaş ya da barış söylentilerine göre fiyatlarında büyük oynamalar olan Doğu Hindistan baharatlarıydı. Tüccarlar, karabiberin fiyatını piyasanın nabzını tutan bir ölçüt olarak kabul ediyorlardı”.(3) Baharat piyasası, saatten saate değişken bir özellik gösteriyordu. Christopher Kurz adlı bir borsa spekülâtörü, karabiber, zencefil, safran ve borç senetlerinin fiyatlarını iki hafta öncesinden tahmin ettiği iddiasıyla yıldızların hareketlerine bakarak bir sistem oluşturmuştu. Bu sisteme göre hazırladığı ticari raporlar, spekülâtörlerin elinde bir rehber oluyordu! (Bugün, burjuva medyadaki ‘borsa analistleri’nin tahminlerini yaparken Kurz’unkinden daha bilimsel bir yöntem kullandıkları da söylemez hani...)

17. yüzyılın başında, Anvers’in İspanya tarafından işgal edilmesinin ardından Amsterdam borsası, Anvers’in yerini aldı. 1602’de Doğu Hindistan Hollanda Şirketi’nin anonim ortaklık olarak kurulması ve hisselerinin Amsterdam borsasında işlem görmesiyle, ilk kez hisse senedi alım satımı başlamış oldu. Ancak 1670’e gelin-

diğinde, Amsterdam borsasında halen sadece iki şirketin hisse senetleri işlem görüyordu: Doğu ve Batı Hindistan Hollanda Şirketleri. Bu iki sömürgeci şirketin akıttıkları paranın, Amsterdam borsasının öne çıkmasında özel bir yeri vardı. Hollanda'nın "keşifler" sonucu elde ettiği ganimet ve ticari mallar, Amsterdam borsasında toplanıyordu.

1750'de ise, Amsterdam Borsası'nda, üçü Hollanda, üçü İngiliz şirketi olan 6 anonim ortaklığın hisseleri işlem görüyordu. Yanı sıra, bu borsada Hollanda hükümetinin 25 tahvili ve aralarında Fransa ve İngiltere'nin de olduğu 13 yabancı hükümetin borç senetleri işlem görüyordu.

Amsterdam borsası, tarihe 'lale çılgınlığı' olarak bilinen spekülasyon dalgasıyla geçti. 16. yüzyılda Osmanlı'yı ziyaret eden Avusturyalı gezginler, burada gördükleri lale çiçeğinin soğanlarını dönüştürme yöntemini getirmişlerdi. Lale yetiştiriciliği furyası tüm Avrupa'yı kısa sürede sararken, Amsterdam borsası da vadeli lale alım-satımlarına sahne olmaya başladı. Şu tarihte, şu renkte, şu kadar lale için yapılan bu sözleşmeler, giderek çılgınlık boyutuna vardı. 1630'lu yıllarda, Hollanda'da ekilebilir tarım alanlarının neredeyse tamamı lale bahçelerine dönüştürülmüştü. Bu dönemde nadir bulunan tek bir lale soğanının Fransa'nın önde gelen bira fabrikalarından birisi karşılığında satıldığı kayıtlara geçmiş. Aileler evlerini, topraklarını ipotek ettirerek vadeli lale sözleşmeleri yapıyorlardı. Yapılan vadeli sözleşmeler, elden ele bir kez daha, bir kez daha satılıyordu. 1637'de tüm bu spekülasyon balonu patladı. Lale piyasası çöktü. Hollanda'nın en varlıklı tüccarları da lale piyasasıyla birlikte iflas etti. Hollanda'nın "Lale Devri" böyle sonuçlandı!

Londra Borsası, 1568'de açıldı ve 1570'de Kraliyet Borsası ünvanını aldı. Bu borsada, döviz, hisse senedi ve mal alım satımı yapılıyordu.

17. yüzyılın son onyılında Londra borsasında, hisse senedi işlem gören şirket sayısı artmaya başladı. "Pek çoğu hükümetten izin bile almaksızın kurulmuş olan bu şirketler, agresif yöntemlerle piyasaya hisse senedi sürüyor, ... pazarlama tekniklerini adeta hokkabazlıkla harmanlayarak potansiyel yatırımcıları yüksek kâr vaatleriyle büyülüyorlardı. Bu şirketlerden birisi olan Diving Company, batan gemilerdeki değerli malları çıkarmayı vaat ediyordu; hatta bu işlemi nasıl yapacaklarını göstermek için zırhlı dalış

kıyafetleri giymiş dalgıçlarla bir gösteri bile düzenlemişti."(4)

"Bir sabah, gözü pek bir yatırımcı, ayrıntılarını o gün öğleden sonra açıklamaya söz verdiği gizli bir şirketin hisselerini, tanesi iki sterlinden sattı. Bu tanıtımcı, bin hisse sattıktan sonra, şirketin ayrıntılarını açıklamadan ortadan kayboldu."(5) Bu dönemde, borsada hisse senedi satmaya başlayan bazı başka şirketlerin yapmayı vaat ettikleri işler, şunlardı: Kurşundan gümüş çıkarmak, kömürden demir yapmak, İspanya'dan eşek ithal etmek, insan saçı satmak, domuzları şişmanlatmak...

Bu dönemin borsalarının temel bir karakteristiği, sömürge yağmasının aktığı ve el değiştirdiği bir merkez olmalarıydı. Sömürge ülkelerden elde edilen ganimetler ve özgün otantik ürünlerin yanı sıra, anonim şirket yapısıyla kurulan sömürge şirketlerinin hisseleri de borsalarda alınıp satılıyordu. Örneğin İngiliz Doğu Hindistan Şirketi (1612). Bu şirket, hükümete borç veriyor ve karşılığında deniz aşırı seferleri için hükümetin askeri korumasını alıyordu.

1642'de şirket, "çokuluslu" bir yapıda örgütlendi. Şirket, farklı ülkelerde kurduğu bürolar aracılığıyla, fabrikalar işletiyor ve uluslararası bir ticaret ağı örgütleyordu. Şirketin askeri gücü de vardı. Latin Amerika'da köleleştirilen yerli halkın ölesiye koşullarda çalışarak çıkardığı madenleri, Hindistan'ın pamuklu kumaşını, Endonezya'nın baharatını, Çin'in ipek, şeker, kahve ve çayını birbirleriyle ve Avrupa'nın altın parasıyla değiştiriyordu. Şirket yönetimi Genel Kurul tarafından seçiliyordu. Şirket, Hindistan ticareti üzerinde tekel sahibiydi. Hissedarlarına ödediği kâr payı, en varlıklı dönemlerinde yüzde 10'a kadar çıktı.

Doğu Hindistan Hollanda Şirketi ise, bu bölgedeki Hollanda sömürge yönetimiyle iç içe geçmiş bir anonim şirketti. Hollanda'nın Doğu Hindistan Genel Valiliği, şirketin en büyük hissedarıydı. Bu şirketin yönetimini elinde tutan Genel Vali'nin aynı zamanda savaş açma, kale dikme gibi yetkileri de vardı. "Şirket en parlak döneminde, Doğu Hindistan ticaretini tekeline almış durumdaydı ve hissedarlarına yüzde 22 kâr payı ödüyordu."(6)

Bu şirketler, hem sömürgeleri yönetiyor, hem de bu sömürgelerde gerçekleştirilen talanı bir şirket disiplini içinde örgütleyiyorlardı. Avrupa borsala-

rının ilk döneminde, sömürge halklarının inanılmaz bir vahşetle katledilmesi, kölece çalıştırılması, sömürge zenginliklerinin yağmalanarak Avrupa pazarlarına satılması, borsa çarkını döndüren temel faktörlerden birisiydi. Bu şirketler, sömürge halkların kanını, “kâr payı” olarak hissedarlarına dağıtıyorlardı.

Ancak, bu dönem boyunca Avrupa borsalarındaki işlemlerin ana ağırlığını oluşturan, ne baharat ticareti, ne de sömürge şirketlerinin hisseleiydi. Devlet borç senetlerinin alım satımı, bu dönem borsalarına damgasını vurmuştur. “18. yüzyıl boyunca, finans piyasalarındaki büyümeyi kamçılayan, kamu borçlarının saygınlığındaki artış oldu. (...) Ulusal borçlar, (bu yüzyılda -bn.) bir zenginlik simgesi haline geldi.”(7) “Devletin borçları, borsada çok eskiden beri alışveriş konusudur, birçok borsa ticarete devlet tahvilleriyle başladı.”(8)

Hisse fiyatlarının basında duyurulması da 17. yüzyılın sonunda başladı. Ocak 1699 tarihli London Post'ta 6 şirketin hisse fiyatı yazılıydı. Bunlar, İngiltere Bankası, Doğu Hindistan Şirketi, Afrika Şirketi, Yeni Doğu Hindistan Şirketi, Million Bankası ve Orphan Chamber'dı. Sömürge şirketlerinin ağırlığı burada da görülüyor. 1725 tarihli bir Daily Post'ta bu sayı 14'tü. 1741'de ise, 22 şirketin hisse fiyatı Daily Post sayfalarında yer alıyordu. 18. yüzyıl gazetelerinin çoğunda 20 ila 25 şirketin hisse fiyatları yer alıyordu.

İlk Uluslararası Borsa Krizi

1720'de, Londra ve Paris borsalarında birbirini izleyen iki çöküş yaşandı. Missisipi balonu ve Güney Denizi balonu adıyla anılan iki spekülasyon dalgası, büyük bir iflas dalgasıyla son buldu.

1716'da Fransa'da, Krallık, John Law adlı bir kapitaliste, banknot basma yetkisine sahip Kraliyet Bankası'nı kurma yetkisi verdi. Bir yıl sonra, Law, Kuzey Amerika'daki Missisipi havzasını sömürmek amacıyla Missisipi Şirketi'ni kurdu. Bu şirketin hisselerinin devlet bonoları karşılığında satılabilmesine olanak tanındı. Böylece, elinde devlet bonoları olanların büyük bölümü, bonolarını vererek bu şirketin hisselerini aldılar. Fransa Krallığı, borçlarından kurtulmuş, Missisipi şirketi de devlet borçlarını üzerine alarak politik etki gücü elde etmiş oldu. Sonrasında Law, Krallık'tan tütün tekeli ve dış ticaret tekeli de aldı. Daha da ileri giden Law,

elindeki Kraliyet Bankası'nı da Missisipi şirketiyle birleştirdi. Böylece Missisipi şirketi, Fransa'nın hem dış ticaret tekeli, hem de para basma yetkisini ve dolayısıyla tüm mali sisteminin yönetimini kendi ellerinde toplamış oluyordu.

Missisipi hisselerinin değeri hızla yükselmeye başladı. Law, emrindeki Kraliyet Bankası aracılığıyla piyasaya para sürdükçe, bu para Missisipi hisselerine yatırılıyor ve hissenin değeri artıyordu. Ancak bu sınırsızca para basma işlemi sonucunda, paranın değeri hızla düştü. Mal fiyatları, 1716 ile 1720 arasında yüzde 100 oranında arttı. Nihayet 1720 yılında, Missisipi havzasında altın bulunmadığı anlaşılınca, buraya göç etmeyi düşünenlerin umutları yıkıldı. Böylece şirketin beklenen kârı getirmeyeceği düşüncesi egemen oldu ve hisse değerleri düşmeye başladı. Kraliyet Bankası, hisselerin değerindeki düşüşü önlemek için piyasaya bol miktarda banknot sürünce, paranın değer kaybı hızlandı. Ellerindeki banknotları altın ve gümüşle değiştirmek isteyen halk Kraliyet Bankası'na akın edince, spekülasyon balonu patladı. Hem Missisipi şirketi, hem Kraliyet Bankası, hem de tüm devlet borcunu bu şirkete bağlamış olan Fransa Krallığı iflas etti! Bu durum, genel bir ticari kriz başlattı.

İngiltere'deki çöküş de benzerdi. Burada da Amerika ve Pasifik adalarındaki İspanyol sömürgeleriyle ticareti hükümet kararıyla tekeline alan Güney Denizi Şirketi, hükümete, hisselerinin devlet borç tahvilleriyle değiştirilebilmesini önerdi. Bu öneri hükümetçe kabul edildi.(1719) Altı gün içinde hükümet borcunun üçte ikisi Güney Denizi Şirketi'ne geçmişti. Böylece Güney Denizi'nin hisseleri bir anda 77 sterlinden 123.5 sterline yükseldi. 1720 12 Nisan'ında şirketin yeni hisseleri 300 sterlinden satışa sunuldu. Hisselerin değeri hızla artmaya devam etti: 23 Nisan'da 400, Haziran'da 800, Temmuz'da ise 1000 sterlin. İspanya'nın 1720 Temmuzunda Güney Denizi Şirketinin Amerika ile ticaretini kısıtlaması, şirkete müthiş bir darbe vurdu. Zaten Fransa'da Missisipi balonunun patlaması ve Londra borsasında bir dizi küçük şirketin iflası, borsada düşme eğilimi oluşturmuştu. İspanya'nın kararı, bu yüzden şirket hisselerinin hızla düşmesine yol açtı: Ağustos'ta 700, Eylül'de 131 sterlin. Tabii, söylemeye gerek yok ki, Güney Denizi'yle birlikte

Krallığın devlet borçları da çöktü. Çok sayıda banka ve şirket iflas etti.

1720 Paris-Londra mali krizleri, kapitalizmin tarihindeki ilk uluslararası mali krizdir. Böylece, kapitalizmin, uluslararası finans piyasalarını birbirine bağladığına dair ilk pratik veri de ortaya çıkmış oldu. O günden bu yana, uluslararası finans merkezlerinden herhangi birinde patlak veren bir mali kriz, mutlaka şu ya da bu ölçüde bütün diğerlerini etkilemiş, hatta bir dizi merkezi de kendisiyle birlikte krize sürüklemiştir.

Sanayi Devrimi Dönemi: Demiryolu Çılgınlığı

Sanayi devriminden (18. yüzyıl ortaları), 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar, borsaların yapısında yaşanan temel değişiklik, demiryolu, kanal ve doklar gibi büyük kapitalist işletmelerin hisselerinin borsalarda alınıp satılmaya başlamasıydı. Yine, az sayıda sanayi anonim şirketinin hisseleri de borsada başgöstermeye başladı. Kapitalist üretimin ileriye sıçraması için gerekli genel koşulları üreten demiryolu, kanal gibi işletmeler, küçük bireysel firmaların boyunu fazlasıyla aştığından, ancak anonim şirket biçiminde kurulabiliyordu. Bu şirketler borsada hisse satmak yoluyla sermaye topluyordu.

Bu dönemde, “Londra Borsası’ndaki işlemlerin büyük miktarı, çoğu İngiliz hükümetine ait olan hükümet tahvillerinden oluşuyordu. Ancak sigortacılık, bankacılık, gaz ve su işleri, limanlar, kanal ve demiryolları gibi işlerle uğraşan anonim şirketlerin ve bazı küçük şirketlerin tahvil ve hisse senetlerinin alım satımı da yapılıyordu. Yine de 1840’a kadar işlem gören kağıtların çoğu İngiliz ve yabancı hükümetlerin tahvilleriydi.”(9)

1720’deki Güney Denizi ve Missisipi skandallarının ardından İngiltere ve Fransa’da, anonim şirketlerin kuruluşunu zorlaştıran yasalar çıkarıldı. Özellikle İngiltere’de çıkartılan Sahtekarlık Yasası, anonim şirketlerin kuruluşu önünde gerçek bir engeldi. Ama, kapitalist üretimin gelişiminin ihtiyaçları, doklar, kanallar, demiryolları gibi büyük yatırımların yapılmasını dayattığından, bu dönemde bu işleri yapan anonim şirketlerin sayılarında yine de artış oldu.

“1820’lerde ve 1830’larda, Fransa ve Belçika’daki kanal yapımı furyasında anonim şirketlerin sayısında bir patlama yaşandı. ... Sahtekar-

lık Yasası’nın koyduğu sıkı kurallara karşın, 18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere’de yaşanan kanal yapımı furyası, yeni bir anonim şirket patlamasıyla sonuçlandı. 1758 ile 1803 yılları arasında Parlamento’dan kanal yapımı için izin isteyen şirketlerin sayısı 165’in üzerindeydi.”(10) Bu gelişme, hisse senetlerinin borsalarda tuttuğu yeri de büyüttü. Örneğin 1698 yılında Londra borsası bünyesinde ayrı bir menkul kıymetler borsası oluşturuldu.

ABD’de ise, 1790’ların başlarından itibaren, New York’un Wall Sokağı, aracılardan buluştuğu ve finansal ticaret yaptığı bir merkez haline geldi. Wall Street borsası, 1792-1793’te fiilen, 1817’de ise, New York Borsası adıyla resmen kuruldu. Wall Street’te ilk başta büyük oranda hükümet bonoları alınıp satılırdı. Wall Street’in hisse senedi işlem hacmi, 1830’larda günde bin hisseydi. 1886 sonunda bu sayı, 1 milyonu aştı.

“Anonim şirket yapısını benimseyen ilk büyük çaplı sanayi şirketler, demiryolu şirketleriydi. 1884’te ilk kez duyurulan Dow Jones ortalamasındaki onbir hissenin dokuzu demiryolu şirketlerine aitti. ... Demiryolu endüstrisi, bir avuç yatırımcının ortaya koyabileceğinden çok daha fazla sermaye gerektiriyordu ve sınırlı yükümlülük güvencesi sayesinde olabildiğince çok yatırımcıdan sermaye çekmek mümkündü.”(11)

Bu dönemde borsa spekülasyonunun ana konusu, demiryolu hisseleri oldu. Vadeli sözleşmeler üzerinden yapılan bir spekülatif ticaret de buna eşlik etti.

1844-1847 arasında, hemen tüm İngiliz şirketleri, sermayelerinin önemli bir kısmını demiryolu hisselerine yatırdılar. (Sadece 1846-1847 arasında 75 milyon sterlin.) Böylece, kapitalist sistemin damarlarında dolaşan para-sermayenin önemli bir kısmı emilip demiryolu şirketlerinin elinde merkezileştirildi. Demiryollarına paralarının büyük kısmını yatan şirketler, işlerini aynı ölçekte sürdürmek için de kredi aldılar. Demiryolları hisseleri yükseldiğinde bunları satın borçlarını ödemeyi planlıyorlardı. Sonuçta hisselerde beklenen yükseliş bir türlü olmayınca, şirketler de çare olarak, Hindistan’a vadeli mal satışı yapıp, sözleşmeleri vadesi gelmeden önce bozdurmaya başladılar. Bir süre sonra, şirketlerin borçları ödemek için nakit para ihtiyacı bu yolla karşılanmaya başladı. Ortada herhangi bir talep olmadığı halde, çok büyük mal alım satımları gerçekleştirildi. Siparişleri taşıyan

gemi daha Hindistan'dan çıkmadan, vadeli ödeme senedi el değiştirmeye başlıyordu. Sonuçta İngiltere'de, satılamayacak ölçüde çok mal yığıldı ve 1847'de bir fazla üretim krizi patlak verdi. Şubat-Ekim 1847 arasında İngiliz devlet tahvillerinde 93.8 milyon, dok ve kanal hisselerinde 1.3 milyon, demiryolu hisselerinde ise 19.5 milyon yani toplam 114.7 milyon sterlin değer kaybı yaşandı.(12)

Anonim Şirketlerin Egemenliği

19. yüzyılın ikinci yarısından, bugüne kadar geçen dönemde borsanın işlevi, hisse senetli şirketlerin ortaya çıkışı ve gelişimi yüzünden farklılaşmıştır.

Engels, Kapital'in 3. cildine yazdığı bir "Ek"le, kitabın yazıldığı 1865'ten, yayımlandığı 1894'e kadar geçen 30 yıllık dönemde borsanın işlevinde meydana gelen değişimleri özetler.

"1865'te borsa, kapitalist sistem içinde henüz ikincil bir öğeydi. Devlet tahvilleri, belli başlı borsa senetleri kitlesini temsil ediyordu ve bunların toplamı bile, henüz nispeten küçüktü. ... Demiryolu hisse senetleri, bugüne oranla, henüz zayıftı. Hisse senetli şirket biçiminde daha henüz ancak birkaç tane doğrudan üretici kuruluş vardı."

Kitabın yazıldığı 1865'ten beri, borsaya önemli ölçüde artan ve sürekli büyüyen bir rol yükleyen bir değişiklik olmuş, sınai ve tarımsal tüm üretimin, tüm ticaretin, ulaştırma ve iletişim araçlarının olduğu kadar değişim işlevlerinin de borsa yöneticileri elinde toplanmasına doğru bir gelişme görülmüş, ve böylece, borsa, bizzat kapitalist üretimin en seçkin bir temsilcisi halini almıştır."

1866 bunalımından beri, birikim git gide büyüyen bir hızla arttı ve böylece, hiçbir sanayi ülkesinde ve hele İngiltere'de, üretimdeki genişleme, birikime ayak uyduramadı. (...) Ama bu birikimle birlikte rantiyelerin (...) sayıları arttı. En sonu, para-sermaye olarak başıboş dolaşan bu kitlenin yatırımını kolaylaştırmak için, henüz kurulmamış bulunan yerlerde, yeni sınırlı sorumluluğu şirket türleri kuruldu ve eskiden hisse senedi sahiplerinin sınırsız olan sorumlulukları azaltıldı."

Bunu, sanayi, giderek hisse senetli girişimlere dönüşmesi izledi. Sanayi kolları birbiri ardına bu kadere kurban gitti. Önce, şimdi artık dev fabrikaların gerekli olduğu demir sanayii. (...)

Ardından, kimya sanayii ve makina fabrikaları. (...) Bundan sonra, ortak yönetim altında dev girişimler yaratan tröstler (United Alkali gibi). Sıradan bireysel firmalar, git gide artık, o alandaki işi kurulabilecek düzeye getiren, yalnızca birer geçici aşama (haline geldi)."

"Sonra sömürgeleştirme. Bugün bu, borsanın gerçek bir yardımcısı; onun çıkarı için Avrupa'nın güçlü devletleri birkaç yıl önce Afrika'yı paylaştı, Fransa, Tunus ile Tonkin'i ele geçirdi. Afrika, doğrudan doğruya şirketlere kiralandı (Nijerya, Güney Afrika, Alman Güneybatı ve Alman Doğu Afrikası) ve Mozambik ile Natal'ı Sir Cecil Rhodes borsa için ele geçirdi."(13)

Engels, 1866 bunalımının, borsanın işlevi bakımından bir dönüm noktası olduğunu tespit ediyor. Böylece, 19. yüzyılın hemen bütün bir ikinci yarısı boyunca:

A) Kapitalist üretim muazzam ölçekte büyüyor.

B) Üretimdeki bu yoğunlaşma ve büyüme, artık devasa ölçekte işletmelerin kurulmasını dayatıyor ve "sıradan bireysel firmalar, yalnızca işi kurulabilecek düzeye getiren geçici bir aşama" haline geliyor. Toplam sermayenin ezici çoğunluğu, giderek hisse senetli (anonim) şirketlerde toplanıyor. Böylece sanayi şirketleri, hisse senetli şirketlere dönüşüyor ve borsa, sanayi şirketlerini içine çekerek şişiyor.

C) Kapitalist sanayi üretiminin ulaştığı yoğunlaşma düzeyi, muazzam bir birikim yarattı. Üretimdeki genişleme, bu birikimi ememedi ve bir sermaye fazlası oluştu. Yani, kârlı olarak yatırılamadığı için, büyük bir sermaye kitlesi atıl kaldı. Üretimdeki genişlemenin birikime ayak uyduramaması, "para-sermaye olarak başıboş dolaşan bir kitle"nin oluşmasına yol açtı. Bu para-sermaye kitlesi de, hisse senetleri spekülasyonu işine aktı. Böylece üretimdeki genişlemeyle borsadaki genişlemenin birbirine koşut olduğu bir aşamaya gelindi.

D) Sömürge şirketlerinin borsada işlem görmesi ve sömürge yağmasının borsaya akması bu dönemde de devam etti. Sömürge şirketlerinin hisse değerlerinin yükseltilmesi, dolayısıyla daha cazip hale getirilmeleri, yeni bölgeleri sömürgeleştirmelerinden geçiyordu. Dolayısıyla, hisselerinin borsa değerlerini yükseltmek ve böylece daha fazla sermaye toplamak hedefi, sömürge şirketlerinin yeni ülkeleri sömürgeleştirmesi yönünde bir itici güç oldu.

Hisse senetli (anonim) şirketlerin kurulmasıyla borsa, toplumsal üretimdeki her büyümeyle birlikte büyüyen ve şişen dev bir organizmaya dönüştü. Her büyük işletme, sermaye toplamak için, senetlerini borsaya sürmeye başladı. Önce dok, kanal ve demiryolu yapımı gibi büyük alt-yapı yatırımları, sonra da bankalar ve sanayinin çeşitli dallarındaki işletmeler, borsaya hisselerini sürerek, hissedarlarına kâr payı dağıttılar. Öyleyse, anonim şirketlerin doğuşu, aynı zamanda hisse senetleri borsasının da doğuşu anlamına geldi.(14)

***

Öyleyse, borsanın bundan sonraki gelişimini anlayabilmek bakımından, anonim şirketlerin ortaya çıkışını incelemekte fayda var.

Anonim şirketlerin doğuşuna kadar, ticari işletmelerde ortaklık, kişisel güvene dayanıyordu. Ortak, şirkete karşı tüm malvarlığıyla sorumluydu (sınırsız sorumlu ortak). Dolayısıyla, bu firmalarda ortaklığı sınırsızca genişletmek, olanaklı değildi. Ortaklık, birbirini tanıyan ve güvenen birkaç kapitalistin sermayesiyle sınırlı kalıyordu. Bu tür ortaklıklar daha çok da aile bireyleri arasında kuruluyordu. Anonim şirkette ise, ortak şirkete karşı yalnız hissesi kadar sorumludur (Sınırlı sorumlu ortak). Dolayısıyla, parasını hisse senedine zaten yatırmış olduğu için, bu ortağın kim olduğunun fazlaca bir önemi de yoktur. Böylece ticari işletmeler, kişisel güven ilişkisinin sınırlarını yıkıp geçtiler. Anonim şirketler, çok sayıda hissedar ortağın sermayesini büyük bir havuzda birleştirdiler. Şirket yönetimi ise, hissedarların oluşturduğu Genel Kurul tarafından seçildi.

Anonim şirketlerin doğuş sebebi, üretimin ölçөгindeki büyümedir. Bireysel kapitalist, tek başına, diyelim bir konfeksiyon atölyesi kurabilir ama, örneğin demiryolu inşa edecek sermayeyi tek başına toplayamaz. Hisse senetli şirketlerin kuruluşuyla, “üretimin ve birikimin ölçөгünde, bireysel sermayeler için olanaksız bulunan muazzam bir genişleme” gerçekleşti. (Marx)(15)

Anonim şirketlerin kurulmasını basitleştiren hukuk kuralları, 1830’ların son yıllarında ABD’de, 1856’da İngiltere’de, 1867’de Fransa’da yürürlüğe girdi. Böylece, anonim şirketlerin kapitalist üretime egemen olmasının önü alabildiğine açılmış oldu.

Anonim şirketler, bireysel sermayeyi kolektif sermayeye dönüştürürler. Üretken güçlerin gelişimi, böylece, bireysel özel mülkiyetin dar çerçevesini aşmıştır. Üretimin, bireysel sermayelerin altından kalkamayacağı ölçekte toplumsallaşması, anonim şirketlerin ve devlete ait büyük işletmelerin doğmasına neden olmuştur. Bireysel kapitalistin aile ortaklarıyla birlikte kurduğu küçük, sınırlı, ortaklar arasında kişisel güvene dayanan şirketi, yerini anonim şirketlerin egemenliğine bıraktı.

Anonim şirketlerin doğuşu, Marx’ın deyişiyile, “özel mülkiyet olarak sermayenin, kapitalist üretimin kendi çerçevesi içinde ortadan kaldırılmasıdır.(16) Yani kapitalizm, gelişmesinin belli bir aşamasında, bireysel özel mülkiyetin yerine, kolektif özel mülkiyetin belli bir parçasına sahipliği, yani anonim şirket hissedarlığını geçirir. Ancak bu durumda da kapitalist mülkiyet biçimine özgü temel özellikler ortadan kalkmaz. Hisselerin büyük bölümünü elinde tutan büyük hissedarlar, fiilen şirket yönetimini ele geçirirler. Hatta, Uzanlar’ın devletten satın aldıkları yüzde 11’lik hisseyle Çukurova Elektrik’i ele geçirmesi gibi durumlar istisna olmaksızın çıkar. Yüzde 20-30’luk bir azınlık hissesi, fiilen şirketin tümü üzerinde yönetim gücü sağlar. Binlerce küçük hissedarın şirket üzerinde gerçek hiçbir yönetim gücü bulunmaz. Burjuva iktisat, hisse senedi fiyatlarının düşürülerek, nüfusun gittikçe daha büyük bir kesiminin hisse sahibi yapılmasını “sermayenin tabana yayılması, demokratikleştirilmesi” olarak kutsasa da gerçek, bunun tam tersidir. Hisse sahipliği kitleleştikçe, gerçekte toplumun gittikçe daha büyük bir kesiminin küçük tasarrufları tekellerin ellerinde yoğunlaşır.

“Bu, kapitalist üretim tarzının, bizzat kapitalist üretim tarzı içerisinde ortadan kaldırılmasıdır ve dolayısıyla ilk bakışta yeni bir üretim biçimine geçişin yalnızca bir evresini temsil eden, kendi kendini çözümlen çelişkidir. Bu, böyle bir çelişki olarak, kendini sonuçlarıyla da ortaya koyar. Bazı alanlarda tekel kurar. (...) Yeni bir finans aristokrasisi, ... yeni bir asalaklar zümresi türetir; birleşik kuruluşlar, hisse senedi çıkarmak ve hisse senedi spekülasyonları yoluyla tam bir sahtekarlık ve dolandırıcılık sistemi yaratılmış olur.” (Marx)(17)

Marx, anonim şirketlerin, “yeni bir üretim tarzına geçişin bir evresi” olduğunu söylüyor. Bunun

anlamı, bireysel özel mülkiyetin çerçevesini aşan üretici güçlerin, anonim şirketlerin de çerçevesini aşacağı ve toplumsal mülkiyetin temelini oluşturduğu yeni bir üretim biçiminin, yani sosyalizmin zorunluluk olarak kendisini dayattığıdır. Üretim toplumsal karakteri, kendisini açıkça dayatmıştır. Bireysel özel mülkiyetin anlamsızlığı tüm çıplaklığıyla ortadadır. Lenin'in deyimıyla "özel ekonomik ilişkiler ve özel mülkiyet ilişkileri, artık içeriğine uymayan bir kabuktan, çıkarılması yapay olarak geciktirilirse kesinkes çürüyecek olan, belki bu çürüme durumunu oldukça uzun sür- dürse de, ... sonuçta kesinkes atılacak olan bir kabuktan ibaret- tir".(18)

Marx'ın, anonim şirketlerin egemenliğinin "finans aristokrasisi" geliştirdiği tespiti, bu kabuğun atılamamasının yarattığı çürümenin pratik bir görünümünden başka bir şey değildir. Kapitalizm, anonim şirketlerin egemenliğiyle bir yandan büyük üretken güçleri bir çatı altında toplar, ama diğer yandan da giderek büyüyen bir asalak sektör yaratarak, üretici güçlerin gelişmesinin önüne set çeker. Marx'ın bu ifadesi, Kapital'in yazıldığı günden bugüne uzanan bir tarih çizgisi boyunca kapitalizmin gelişiminin en özlü anlatımıdır. Bu durum, Lenin'in de Emperyalizm'de altını çizdiği gibi, uluslararası mali oligarşinin ortaya çıktığı emperyalist çağda özellikle belirgin ve çarpıcı bir olgu haline gelmiştir. Bugünse, çokuluslu tekellerin dünya egemenliği, uluslararası mali oligarşinin dünya egemenliğini besliyor ve derinleştiriyor. Marx'ın anonim şirketlerin egemenliğinin bir sonucu olarak doğduğuna işaret ettiği "finans aristokrasisi", tekellerin ve mali sermayenin çağı emperyalizmde, mali oligarşi biçiminde kendisini ortaya koymuştur.

Bireysel özel mülkiyete dayanan küçük firmaların önemsizleşerek, yerlerini anonim şirket egemenliğine bırakmasının yarattığı sonuçları Marx şöyle özetliyor:

"Bu mülksüzleştirme, kapitalist sistem içinde çelişkili bir biçimde, toplumsal mülkiyetin bir azınlık tarafından ele geçirilmesi biçiminde görünür; ve kredi sistemi, bu azınlığa git gide daha fazla, sırf bir maceracılar topluluğu niteliği verir. Mülkiyet burada, hisse senedi biçiminde bulunduğu için, hareketi ve el değiştirmesi tamamen, küçük balıkların köpek balıkları tarafından yutuldukları ve kuzuların borsa kurtları

tarafından mideye indirildikleri, borsada oynanan bir kumar halini alır. Hisse senetli şirketlerde, toplumsal üretim araçlarının özel mülkiyet gibi görüldüğü eski biçime karşı bir düşmanlık vardır, ama hisse senedine dönüşme, hala kapitalizmin ağları içinde kapana sıkışmış haldedir; bu nedenle, servetin toplumsal servet ve özel servet olarak nitelikleri arasındaki zıtlığı aşacak yerde, bu şirketler bunu yalnızca yeni bir biçim içerisinde geliştirirler."(19)

Anonim şirketlerin doğuşunu, kartellerin ve tröstlerin doğuşu izledi. Engels'ten aktardığımız pasajda geçen 'United Alkali' kimya tröstü, bunun ilk örneklerinden birisidir. 30'dan fazla alkali firmasının eski sahipleri, firmalarının değerine karşılık gelen bir hisse payıyla, bu tröste ortak olmuşlardır. United Alkali'nin kuruluşuyla, firma sahiplerine 5 milyon sterlinlik hisse satıldı, 1 milyonluk hisse de borsaya sürüldü. Böylece 6 milyonluk bir para-sermaye, borsaya girmiş oldu. Bu örneğin de gösterdiği gibi, anonim şirketlerin egemenliği ve giderek tekellerin oluşmasıyla birlikte, tek bir çatı altında toplanan üretici güçlerin ölçeği büyüdükçe, borsada işlem gören hisse senedi hacmi de büyüdü. Tekelci kuruluşlar, giderek kocaman sektörleri birbiri ardına yutup, bireysel küçük işletmeleri tasfiye ettikçe, sanayi üretiminde devinen para-sermayenin giderek daha büyük bir kısmı borsa tarafından emildi.

Bankalar Ve Borsa

Bankalar, anonim şirketlerin ve dolayısıyla da hisse senetleri borsasının gelişiminde temel bir rol oynadılar.

Fransa'da 1852'de III. Napoleon'un kurduğu Credit Mobilier bankasının kuruluş amacı, demiryollarını ve ağır sanayii finanse etmektir. Credit Mobilier, müşterilerine mevduat hesabı açıyor, hem borç senedi, hem de kendi hisselerini satarak sermaye topluyordu. Banka, kendi sermayesini anonim şirket hisselerine ve bonolara yatırıyor, bazen bunları yeniden halka satıyordu. Uzun vadeli finansman olanağını ve rekabet halindeki şirketlerin hisselerini elinde tutarak güç kazandı. Bu güç sayesinde rakip şirketler arasında rekabeti sınırladı ve kartelleşmeyi teşvik etti.

ABD'de 'yatırım bankacılığı'nı başlatan J. P. Morgan adlı bir tüccar banker oldu. Morgan, borç verdiği şirketlerle anlaşma yaparak, yöne-

tim kuruluna bir üye sokuyordu. Böylece hem şirket yönetimi üzerinde söz hakkına sahip oluyor, hem de borcun geri ödenmesini garanti altına alıyordu. Morgan, çok sayıda şirkette elde ettiği yönetim kurulu üyelikleriyle hem piyasa üzerinde kontrol gücü elde etti, hem de tekelleşmeyi sağladı. Örneğin, çok sayıda çelik şirketini birleştirerek, US Steel Corporation'ı kurdu. Böylece ABD çelik sektörü tek bir dev tekel altında birleşmiş oldu.

1912'de Morgan, 32 anonim şirketin yönetimine bir ya da birkaç ortağını sokmuştu. Kendisi de 9 şirketin yönetiminde söz sahibiydi.

1920'de Morgan&Co. değişik şirketlerin yönetim kurullarına 167 temsilci sokmuş, birbirine bağlı 2450 yönetim kurulundan oluşan bir ağ oluşturmuş ve ABD'deki anonim şirketler varlığının 1/4'ünü (%25) ele geçirmişti.

Almanya'ya gelirsek. 1870 Haziranı'nda Prusya'da 410 AŞ varken, 1874 sonunda bu sayı 2000'i aşmıştı. 1870-72 arasında Almanya'da anonim şirket biçiminde 107 banka kuruldu. 1873 krizinde bu bankaların çoğu iflas etti. "Bu bankalar, müşterilerinin hesaplara yatırdıkları parayı banka sermayesiyle birleştirerek, anonim şirket hisselerine yatırıyorlardı. ... Alman bankalarında hesap açtıran bir müşteri, bankanın seçtiği bütün hisselerle yatırım yapmayı kabul ediyor, bunun yanında çoğunlukla, hissedar toplantılarında bulunma ve oy kullanma hakkını bankaya sağlayan bir vekalet veriyordu. Böylelikle hisselerin ve kâr payının sahibi müşteriye, hissedarların oy hakkı bankanın elinde bulunuyordu... Büyük miktarlarda hissenin yanı sıra, hissedar müşterilerinin oy haklarını da ellerinde tutan Alman bankaları, kısa ve uzun vadeli sermaye gereksinimlerini ancak bankalar aracılığıyla karşılayabilen sınıai girişimler üzerinde büyük güç sahibi oldular."(20)

Bütün bu örneklerde gördüğümüz olgu şudur: Anonim ya da hisseli şirketlerin kurulup gelişmesinden itibaren, banka-borsa-anonim şirket üçgeni oluşuyor. Bankalar, anonim sanayi şirketlerinin hisselerinin alım satımında özel bir rol oynuyorlar. Dahası, bizzat bankalar da artık anonim şirket olarak örgütleniyor. Üretimin toplumsallaşmasının ulaştığı düzey, üretimin finansmanı için, sermayenin büyük miktarlarda merkezileşmesini zorunlu kılıyor. Banka, kendisinde merkezileştirdiği sermayeyle, demiryolu, demir çelik sanayii vb. büyük ölçekli kapitalist

girişimleri finanse ediyor. Dahası, bizzat bankalar, farklı anonim şirketlerin yönetim kurullarında sahip oldukları mevziler sayesinde, sanayi şirketleri arasındaki rekabeti sınırlamaya çalışıyor, kartelleşmeyi ve tröstleşmeyi teşvik ediyorlar. Bankaların böyle yapmaktaki amaçları, ilk başta, kredi verdikleri rakip şirketlerin rekabet sonucu birbirini batırmasını önlemektir. Ancak sonradan, bu işlem, giderek bankaların bizzat sanayi üzerinde egemenlik kurmasının bir aracı oldu.

Böylece, 19. yüzyılın ortalarından itibaren bankalar adım adım, sanayi işletmeleri ve borsa üzerinde güçlü bir yönetim gücüne sahip oldular. Hisse senetli şirketlerin ortaya çıkışı sayesinde finans tekelleri, hisse satın alan yüzbinlerce ve giderek milyonlarca küçük tasarruflunun birikimleri üzerinde söz hakkı sahibi olmakla kalmadı, borsa üzerindeki hakim konumu sayesinde sanayi şirketlerine ve tüm ekonomiye hükmetme güçleri de arttı.(21)

"Birkaç elde toplanmış olan ve fiilen bir tekel durumu yaratan mali-sermaye, mali-oligarşi egemenliğini güçlendirerek ve bütün bir toplumu tekelciler yararına haraca keserek, şirketlerin kuruluşundan, kıymetli evrak çıkarılmasından, devlet tahvillerinden çok büyük ve giderek artan ölçüde kârlar elde etmektedir." (Lenin)(22)

Böylece görüyoruz ki, 19. yüzyılın ikinci yarısından bugüne değin süren ve esas gelişimini 20. yüzyılın başlarında tamamlayan bu yeni dönemde borsalar;

A) Esas olarak hisse senedi borsaları olarak işlev görecektir.

B) Bankaların egemenliği altında çalışacaktır.

Türkiye'de Borsanın Kısa Tarihi

Türkiye'deki borsanın gelişimi de, tıpkı Avrupa'daki gibi, kapitalizmin gelişme düzeyi tarafından şekillendirilmiştir. Yalnız, doğal olarak, gelişme dönemlerinin tarihleri Avrupa'dan farklıdır.

Osmanlı'da ilk borsa, 1873'te Dersaadet Tahvilat Borsası adıyla İstanbul'da kuruldu. Bu borsa, Osmanlı devlet tahvillerinin satışı üzerinden şekillendi. 1906'da adı Esham ve Tahvilat Borsası olarak değiştirildi. Bu tahvillerin büyük bölümü, Galata bankerleri aracılığıyla Avrupa finans sermayesine satılıyordu. Bu borsa aracı-

lığıyla Osmanlı'nın aldığı borçlar, sonradan Duyun-u Umumiye'ye yol açtı. Bu borsanın oynadığı gerçek işlev, Osmanlı'nın Avrupa mali oligarşisi tarafından soyulup talan edilmesine aracılık etmek oldu.

1929'da İstanbul'da Menkul Kıymetler ve Kambyo Borsası kuruldu. Bu borsa, varlığını sürdürdüğü 1985 yılına kadar, büyük oranda işlevsiz kalmıştır. Bu borsada büyük oranda devlet tahvillerinin alım satımı yapılmıştır.

1950'lerin ortalarında, Menderes döneminde kapitalizmin yaşadığı gelişmeye paralel olarak, anonim şirketlerin sayısı hızla artmaya başladı. "Endüstri içindeki payları giderek artan özel sermaye grupları, aynı dönem içinde birer banka sahibi olmanın ucuz kredi sağlamada ne büyük olanaklar sağladığını görüp, bu yola girdiler. 1950'de 34 olan banka sayısı, 1960'da 58'e ulaştı. Bu bankalardan bir kısmı, 27 Mayıs 1960'tan sonra tasfiye edildi. Rakip grupların bankalarından hisse senedi almakta güçlük çeken özel şirketler, yavaş yavaş hisse senedi ve tahvil çıkarmaya yöneldiler."(23)

1965 sonrası dönemde, hızlı bir holdingleşme süreci yaşandı. Bu dönemde hisse senedi ve tahvil satışı da arttı. Ancak, yasal borsada devletin getirdiği vade ve faiz kısıtlamaları, kapitalistlere dar geldiğinden, çoğu senetlerini bankerler aracılığıyla satıyordu. Bu yüzden borsa, sınırlı tahvil satışı dışında fazlaca işlevli değildi. 1970'lerde bu, resmi borsanın dışında, ikinci ve gayri resmi bir borsanın bankerler aracılığıyla fiilen oluşturulmasına yol açtı. Özellikle 1973'ten sonra enflasyonun yükselmesi ve resmi banka faizlerinin düşük kalması, bankerler piyasasına yönelimi artırdı. 24 Ocak kararları ve 1 Temmuz Bankalar Kararnamesi'yle, bankalarla bankerler İstanbul Menkul Kıymetler Borsası arasındaki rekabet körüklendi. Kredi bulmakta zorlanan şirketler, giderek artan faizlerle bankerlere borçlandılar. Bu arada, küçük tasarrufçular da, giderek, şu ya da bu şirketin hisse senedine değil, şu ya da bu bankere para yatırmaya başladılar. Bankalar da mevduat sertifikaları çıkartıp bankerleri aracılığıyla sattırarak, bu eğilimi körüklediler. Böylece, bankerlerin oluşturduğu gayri resmi hisse senedi borsası, fiilen, bir para piyasasına dönüştü. Hisse senedi alım satımı iyice azaldı.

"Mevduat sertifikaları, ... bankerlerin özel senetleri, çekleri, bonoları karşılığında, hatta tahvillerle-

rin faiz kuponları karşılığında tasarruflar toplandı. Bankalar, bankasız büyük holdingler, orta ölçekli endüstri ve ticaret işletmeleri ve fırsattan yararlanmak isteyen açık göz girişimciler de bankerliğe atıldılar."(24)

1975'te toplam tahvil ihracı 15.3 milyar lira iken, 1981'de 151 milyar lira olmuştu. Yüzde 1000'lik muazzam bir büyüme!

Böylece merkezileştirilen para sermaye, kapitalist sanayinin ve finans tekellerinin 1980 sonrası atılımı için kaynak rolünü oynadı. 1981 Ekim'nden 1982 Temmuzuna kadar olan dönemde, bankerler art arda iflas edip, küçük tasarrufçuların parasını da kendileriyle beraber batırdılar.

Banker krizi, finans piyasalarının kapitalist 'örgütlenmesi' için de bir itici kuvvet oldu. 1982'de Sermaye Piyasası Kanunu çıkarıldı. 1985'te, işlevsiz olan eski borsa tasfiye edilerek, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası kuruldu ve bu borsa, 1986'da işlem yapmaya başladı.

Kapitalist Ekonomide Borsanın Rolü

Öyleyse, borsanın tarihi üç ana kategoride sınıflanabilir:

- a) İlkel birikim dönemi, tahvil ve emtia ağırlıklı borsa.
- b) Sanayi Devrimi dönemi, tahvil ve emtia ağırlığının yanı sıra demiryolu, dok ve kanal hisseleri.
- c) 19. yüzyılın ikinci yarısından bugüne, anonim şirket hisselerinin ağırlık taşıdığı, bankaların yönettiği borsa.

Bu dönemlere göre, borsanın kapitalist ekonomide oynadığı rol ise şöyle gelişmiştir:

İlkel birikim döneminde borsanın işlevi, devlet borçlanmasını gerçekleştirmek, sömürgelerden yağmalanan zenginliklerin alım satımını düzenlemek ve ticari sermayenin gelişimini sağlamak idi.

Sanayi devrimi döneminde bu işlevlere, dok, kanal, demiryolu gibi, kapitalist üretimin genel koşullarını geliştiren büyük ölçekli girişimlerin finanse edilmesi eklendi.

19. yüzyılın ikinci yarısından bugüne uzanan dönemde ise borsa, büyük ölçekli kapitalist sanayinin finanse edilmesi ve mali sermayenin toplumu haraca kesmesi aracı halini aldı. Bu

dönemin kendi içinde de, 19. yüzyılın ikinci yarısında ağırlık birincisinde, 20. yüzyılda ise ikincisindedir.

Tüm bu dönemler boyunca borsa, bu işlevleri akıllara durgunluk veren bir yağma, dolandırıcılık ve sahtekarlık çarkını döndürerek yaptı. Tabii, 15. yüzyıldan günümüze doğru yaklaşıldığı oranda, bu talanın çapı büyür ve daha örgütlü bir karakter kazanır.

Borsada anonim şirket hisselerinin ağırlık kazanmasıyla, borsadaki gelişme, sanayideki gelişmeyle iç içe geçti. Borsa “bizzat kapitalist üretimin en seçkin bir temsilcisi halini aldı”. (Engels)

Bu dönemde, önceleri, hisse senedi satışı, kapitalist girişimler için sermaye toplama amacına bağlıydı. Sonra, bollaşan para sermayeyi çekmek için şirketleri hisse senetli şirketlere dönüştürme furyası başladı. Daha sonra ise, hisse senedi sahipliği, bu senetten elde edilecek kâr payı için değil, hisse alım satımıyla elde edilecek gelir için tercih edilir oldu. Böylece, hisse sahipliğinin şirket ortaklığıyla dolaysız bağı da koptu. Buna paralel olarak, hisse fiyatlarının şirketin gerçek mali durumuyla olan bağı da büyük oranda koptu. Hisse fiyatları, esasen bir “beklenti fiyatı” haline geldi. Vadeli hisse alım satımları, bu durumu daha da körükledi.

Yatırım fonları, hisse senedi sahipliği ile şirket ortaklığı arasındaki bağı kopmuş olduğunu ilan eden bir olgu olarak ortaya çıktı ve giderek borsaya egemen oldu. Emeklilik ve yatırım fonlarında, hangi hisselerin alınacağına müşteriler adına fon yönetimi karar verir. Fona para yatıranların, fonun aldığı hisselerden dolayı herhangi bir şirkete ortaklık hakkı da yoktur.(25)

Serbest rekabetçi kapitalizmin ölüm çanları, borsanın ‘şaşalı’ yükselişinin miladı oldu. Kapitalist dünya sistemi, tekellerin egemenliğine girdikçe, ekonomik yaşam da giderek bankaların ve borsanın egemenliğine girdi.

Özellikle anonim şirketlerin ve giderek tekellerin ortaya çıkışından bu yana, borsa, kapitalizmin mabedi haline gelmiştir. Borsa binalarının mimarisi de bu gerçeği yansıtır. New York, Londra, Paris borsalarının mimarisi, ilk ve ortaçağların tapınak mimarisini andırır. Heybetli ve süslüdür. İMKB de şatovari mimarisiyle tapınak tipi borsa mimarisine örnektir.

20. Yüzyılda Borsaların Seyri

1929 Büyük Buhranı, aynı zamanda büyük bir borsa çöküşüydü. 1921-1927 arasında, hisseler indeksi yedi kat artmıştı. Hisselerin günlük satış hacmi, 171 milyondan 927 milyon dolara yükselmişti. 23 Ekim 1929’da kriz başladı. New York borsası, bir günde yüzde 7 düştü. Düşüş üç yıl sürdü ve indeks, 1929’da 470’ten 1932’de 41’e, yani yüzde onuna düştü. S&P Reel Birleşik endeksi, 1958 Aralık’ına kadar 1929 Eylülündeki değerine dönemedi. 1929 Eylül ayından sonraki beş yıl içinde borsadaki ortalama reel kazanç, (kar payları dahil) yılda yüzde -13.1 olarak gerçekleşmiştir.(26)

1929 krizi, emperyalistleri borsalarda düzenleme yapmaya itti. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra oluşturulan Bretton Woods dünya mali sistemi, dünya çapında örgütlenmiş bir mali yapıya dayanıyordu. 1945-1973 yılları arasında hüküm süren bu mali sistem, uluslararası sermaye hareketlerini de belirli oranda kısıtlıyordu. Tüm dünya paralarını dolara ve doları da altına endeksleyen Bretton Woods sistemi 1973’te, doların altın karşılığının artık sağlanamaması üzerine çöktü. Bretton Woods mali sisteminin çöküşünü, 1974-75 dünya krizi izledi. Bu iki temel gelişmenin ardından, emperyalist ülkelerden başlamak üzere, dünya çapında bir liberalleşme dalgası başladı. Emperyalist kapitalist sistem, yeniden yapılandı. Borsaların uluslararası entegrasyonu gelişti. Bilgisayar teknolojisi, borsaların bu yeni atılımının teknik temelini oluşturdu.

20. yüzyılda ABD Dow Jones borsa endeksinin tepe noktaları, 1901, 1929, 1966 ve 2000 yıllarında yaşandı. Bu tepe noktalarının her birini keskin düşüşler izledi. Bunun dışında, 1974 ve 1987 yıllarında da ABD borsalarında düşüşler yaşandı. Bu dört tepe noktası da, kapitalist sanayi üretiminin uzun süreli bir genişleme döneminin ardından yaşandı: 1901, 19. yüzyılın son 20 yılındaki yükselişi, 1929, 1920’li yıllar boyunca yaşanan yükselişi, 1966, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından yaşanan uzun genişleme dönemini, 2000 ise, 1991’den sonra gelen dokuz yıl boyunca ABD ekonomisinin yaşadığı kesintisiz büyümeyi arkaladı. Kapitalist üretimdeki genişleme, kapitalist sistemde devinen parasermayeyi bollaştırdığı için, borsalarda da yükselişe neden olur. Sanayinin genişleme devresinde, borsalarda spekülatif bir yığılma yaşanır. Sanayinin yeniden üretim döngüsü az çok so-

runsuz işlediği sürece, bu spekülasyon çarkı da şişerek dönmeye devam eder. Kapitalist üretim teklemeye başladığında, önce buna tepki olarak spekülasyonda ani bir büyüme olur, ardındansa gürültülü bir çöküş. Tabii, borsalarda bir çöküş olması için mutlaka üretimde bir gerileme olması da gerekmez. Bazen bir mali kriz, bazen bir borç krizi, bazen de bir mali skandal borsa balonlarını patlatabilir.

Teknolojik Gelişme Ve Borsaların Entegrasyonu

1980'li yıllarda, borsalar birbiri ardına bilgisayarlı sisteme geçtiler. Televizyondan sürekli hisse fiyatlarının yayınlanması, bilgisayarlı sistemle birleşince, borsa, giderek kitlesel bir ayin halini aldı. 1990'ların başlarından itibaren, buna internet üzerinden hisse alım satımının olanaklı hale getirilmesi eklendi. Örneğin Ameritrade adlı bir aracı kurum, internette verdiğiniz bir emri 8 saniyede yerine getirmese, aracı payı almıyor.(27)

Burada, J. W. Gilbarth'ın "Ticareti kolaylaştıran her şey, spekülasyonu da kolaylaştırır. Ticaret ile spekülasyon, bazı hallerde öylesine sıkı fıkırdırlar ki, hangi noktada ticaretin bitip, hangi noktada spekülasyonun başladığını anlamak olanaksızdır."(28) sözünü hatırlamakta fayda var. Borsanın tüm tarihi, bu tezin çarpıcı bir doğrulanmasıdır. Üretimin toplumsallaşması büyüyüp, iletişim araçlarında da buna paralel bir gelişme yaşandığı her durumda, hem borsaya akan para sermayenin çapı ve ebadı, hem de borsada dönen üçkâğıdın boyutları şaşırtıcı ölçüde artmıştır. Gilbarth'ın sözü, bilgisayar teknolojisinin emperyalist küreselleşmenin emrine girmesi durumunda da, tarihte hiç görülmedik boyutlarda dev bir yağma ve vurgun çarkının oluşması biçiminde bir kez daha doğrulandı. Sonuç tam bir borsa çılgınlığı oldu.

"(Bugün) borsalar tarihinde ilk kez, kalabalıklar at yarışındaki gibi, borsa saatlerinde ve sonrasında, bilgisayar önünde hisseleri ve bonoları alıp satıyorlar."(29)

Yüklü para-sermaye orduları, her gün internet ve telefon hatları üzerinden, şu ya da bu borsaya akıyor, umduğu spekülatif kazancı elde etmek için her türlü dolandırıcılığı yapıyor ve sonuçta ganimetiyle birlikte başka bir diyara uçuyor.

Borsalar, tarihleri boyunca, yerel borsaların, belli bir merkez etrafında kenetlenmesi şeklinde bir hareket çizgisi izlemişlerdir. Bu, önce, taşra borsalarının o ülkede belli bir borsa etrafında birleşmesi biçiminde görülür. Bugünse, tekil ülke borsalarının ABD, Avrupa ve Japonya borsaları etrafında kenetlenmesi ve yabancı hisselerin bu ülke borsalarında işlem görmesi biçiminde görülüyor. Burada iletişim araçlarındaki büyük gelişmeler, sıçrama eşiklerini oluşturmuştur.

Örneğin 1840'larda telgraf, böyle bir rol oynamıştır. 1840'ların sonunda İngiltere'nin büyük kentleri telgrafla birbirlerine bağlandı. 1850'lerin başlarında da bölgesel borsaları birbirine bağlayan özel hatlar çekildi. 1870 ile 1899 arasında Londra Borsası'nı bölgesel borsalarla bağlayan özel hatların sayısı 11'den yaklaşık 60'a, Londra Borsası'ndan bir günde en fazla gönderilen mesaj sayısı da 2 bin 884'ten 28 bin 142'ye çıktı. Bu gelişme, birkaç yerel borsada birden işlem gören hisselerin fiyatları arasındaki eşgüdümü de artırdı: Örneğin Londra ve Glasgow borsalarında ortak olarak işlem gören Kaledonya Demiryolları ve Büyük Kanada Demiryolları hisselerinin fiyat hareketleri karşılaştırıldığında; 1860'da bu hisselerin kapanış fiyatlarının 1846'ya nazaran 2.6 kat daha sıklıkla birbirinin aynı olduğu görülmüştür. 1846'da, aynı hisselerin Londra'daki ve Glasgow'daki fiyatları sadece yüzde 30 oranında birbirlerini izliyordu.

Telgraf, birçok yerel borsada aynı anda işlem gören hisse sayısını da artırdı. Örneğin 1845 yılının sonunda Glasgow Borsası'nda işlem gören demiryolu şirketi sayısı 110'du ve bu şirketlerin 23 tanesi Londra Borsası'nda da işlem görüyordu. 1910 yılında ise, İngiliz demiryolu şirketlerinin ezici çoğunluğu birden fazla yerel borsada işlem görüyordu.

Bu gelişmeler sayesinde İngiltere finans piyasaları bütünleşirken, Londra borsası da, tüm İngiliz borsalarının merkezi haline geldi.

19. yüzyılda telefonun bulunması da borsa açısından telgrafa benzer bir etki yarattı. Borsa, borsa dışına taşınmış oldu. Telefon hatları sayesinde borsaya, dışarıdan emirlerle müdahale etmek olanağı doğdu. Böylece hissedarlar, borsa araçlarını gün içinde arayarak alım-satım emirleri vermeye başladılar.

1890'larda, Londra Borsası'nı bölgesel borsalara bağlayan telefon hatları çekildi. 1900 yılında, Londra Borsası'yla yerel borsalar arasında direkt, özel telefon hatları çekildi.

Aynı Londra Borsası'nda işlemler, 1986 yılından itibaren de bilgisayarla yapılmaya başlanmıştır. Borsadaki tüm temel gelişmeler bilgisayar ve televizyon aracılığıyla izlenebiliyor.

Teknolojik altyapının elverişliliği giderek büyüyen bir kitleyi borsaya doğru çektikçe, mali sermayenin elinde biriken toplam sermaye de misliyle artar. Diğer yandan, aynı gelişme, kapitalist dünya sistemi içindeki borsaların birbiriyle iç içe geçmesine doğru da bir eğilim yaratır. Bugün, emperyalist küreselleşmenin dünya pazarını spekülative sermaye temelinde yeniden ve daha sıkı biçimde birleştirmesi, borsalarda da bir uluslararasılaşma eğilimi ortaya çıkarmıştır.

Örneğin ABD borsasında; Japon, İngiliz, Alman, Hollanda, İsviçre, Tayvan, Singapur ve Güney Kore şirketleri işlem görmektedir. Türkiye'den de Turkcell ve Garanti Bankası hisseleri ABD borsasında işlem görmektedir. Amerikan borsalarında işlem gören yabancı şirketlerin işlem payı, 2000 yılında, yerli şirketlerin payının yüzde 17'sine denkti.

1999'da New York borsasında yabancı şirketlerin hisselerinin piyasa değeri 533 milyar dolara ulaştı. Amerika ve Avrupa borsalarına kaydolun yabancı şirketlerin sayısı, sadece 2000 yılında yüzde 32 artarak, 115 oldu.(30)

NASDAQ borsası, bu eğilimi bir adım daha ileriye götürerek, bir küresel borsa kurma girişiminde bulundu. Almanya ve Japonya'da kendisine bağlı yeni borsalar açtı. Ancak şu an için bu girişim sonuçsuz kaldı. Japon ve Alman NASDAQ'ları işlemedi. Ancak, fiilen tek bir küresel sistemin unsurları haline gelmiş olan borsaların, tek bir borsa şirketinin egemenliği altında toplanması girişimi olması açısından önemlidir. Yarın, aynı şeyi daha büyük bir sermaye gücüyle deneyen bir diğeri, tek bir "dünya borsası" şirketini kendi egemenliği altında kurmayı başarabilir de.

Borsaların uluslararasılaşmasının bir diğer boyutu da, özellikle 1970'lerin sonundan başlayarak, önceden borsa bulunmayan ülke ve kentlerde yeni borsaların açılmasıdır. Bu, finans sermayesinin önündeki engellerin kaldırılması eği-

limiyle paralel giden ve finans piyasasının hacmini genişliğine ve derinliğine büyüten bir gelişme olmuştur. 1990'lı yıllarda bağımlı ve yeni sömürge ülkelerde, 70 yeni borsa açıldı. Kahire Borsası buna bir örnektir. Kahire Borsası, 1903'te Mısır Hıdivi'ne bağlı olarak kuruldu. İngiliz egemenliği dönemi boyunca varlığını korudu ve bölgenin önemli borsalarından birisi oldu. Arap milliyetçisi Nasır rejiminin Süveyş Kanalı'nı millileştirmesinin ardından Kahire Borsası da 1961'de kapatıldı. Bu borsa, ancak 36 yıl sonra, 1997'de Kahire ve İskenderiye Borsası adıyla yeniden açıldı. Ürdün Borsası, Dünya Bankası tarafından 1980'lerde kuruldu. İMKB de, Ürdün Borsası model alınarak 1985'te kuruldu, 1986'da borsa işlemleri yapılmaya başlandı.

1987'nin İMKB Başkanı Muharrem Karlı bu eğilimi şöyle ifade ediyordu: "Bütün dünyada bir dünya borsa kuşağı meydana getiriliyor; böyle bir organizasyon yapılmaya çalışılıyor batı ülkelerinde. Buna da dünya borsalarının globalizasyonu deniliyor. Bütün küre üzerindeki, belli bir kuşak üzerindeki borsaların, saat farklarından dolayı birinin kapandığı sırada öbürünün açılması suretiyle 24 saatlik non-stop bir borsa hizmetinin verilmesine çalışılıyor."(31) İşte bu 'dünya borsa kuşağı' gerçekte, mali oligarşinin uluslararası egemenlik kuşağıdır.

O Mabet Yıkılacak

Bütün ülkelerin, borsaya kayıtlı şirketlerinin toplam değerinin, bu ülkelerin toplam milli geliri içindeki payı, 1990'da yüzde 31 iken, 2000'de yüzde 62 oldu (iki katına çıktı). Türkiye'de bu oran, 2002'de yüzde 14'tü.

'Zengin ülkeler' kategorisinde ise, borsadaki şirketlerin değerinin milli gelire oranı, 1975'te yüzde 22'den, 2000'de yüzde 117'ye çıkıyor. Yani, toplam sermayenin borsalarda merkezileşme oranı, emperyalist ve ileri kapitalist ülkelerde daha ileri düzeydedir.

1990'lı yıllarda, borsalardaki alışveriş hacmi, 'zengin ülkeler'de 20 kat, orta ve düşük gelirli ülkelerde ise 10 kat artmıştır. İMKB'deki işlem hacmi ise, dolar bazında bu 10 yılda 4 kat artmış.

Bu veriler de gösteriyor ki, sanayi şirketleri hem borsa oyuncusu olarak, hem de borsada hisselerini satan şirketler olarak, giderek artan oranda

borsaya geliyorlar. Dünya sanayi üretimi biçiminde entegre olan kapitalist üretim büyüdükçe, borsalardaki sermaye hacmi de büyüyor. Bankalar ve diğer finans tekelleri de, ellerindeki parasermaye gücünü borsalara akıtarak hem bu kumarhaneden inanılmaz kazançlar elde ediyor, hem de fiilen onu yönetiyorlar.

“Hızlanmış birikimle el ele giden, kapitalist üretimdeki büyümeyle birlikte, sermayenin bir kısmı, yalnız faiz getiren sermaye olarak hesaplanır ve kullanılır.”(Marx)(33)

Yani, genişletilmiş yeniden üretim döngüsünde, artı değerın bir kısmı, kişisel tüketim ve yeni sermaye yatırımdan ayrı kalarak, “yalnız faiz getiren sermaye” olarak kullanılır. Sermayenin bu kısmı, hisse senetlerine, hazine bonolarına, banka mevduatına, gayri menkule vb. yatırılır. Artı değerın yeni sanayi yatırıma dönüşmesinin sağlayacağı kâr oranı ne kadar düşük olursa, “faiz getiren sermaye” olarak yatırılıp kullanılan bu kısım da o kadar büyük olur. Tersinden, sanayideki kâr oranlarındaki görece yükselme, “faiz getiren sermaye” olarak kullanılan bu kısmın görece küçülmesine neden olur. Böylece, başlangıçta, yalnızca kapitalistin bireysel harcamaları ve yeni yatırımlar olarak ayrılan artı değer, artık fiilen üçe ayrılır. Bu yeni üçüncü kol, kapitalist sistemdeki çürümeyi ele veren, asalak bir sektör oluşturur. Uzun vadeli bir perspektiften bakıldığında, Marx’ın yukarıdaki satırları yazdığı 1865’ten bu yana, üretilen toplam global artı değerden yeni sanayi yatırıma akan kesimin görece daraldığı, “faiz getiren sermaye” olarak yatırılıp değerlendirilen sermayenin ise görece büyüdüğü görülür.

Tablo 1, ABD’de mali sektör dışındaki şirketlerin kâr oranlarını gösteriyor. Kâr oranlarının küçük oranlarla, ama istikrarlı biçimde düştüğü görülüyor. Oysa aynı dönem boyunca, ABD sanayi üretimi yüksek yüzdelerle büyümüştür. Bu gelişme evrimi, İngiltere, Japonya, İtalya ve Almanya için de geçerlidir. Örneğin İngiliz The Economist dergisinin hesaplarına göre, İngiltere’de işletme kârları endeksi, 1964’te 100 iken, 1975’te 60’ın altına düşmüştü. Economist, İngiliz burjuvazisinin bu durum karşısında verdiği tepkiyi; “Önce kâr, sonra yatırım” şeklinde yansıtır.(34) Aradaki bu çelişki, borsalara akan sermayenin getireceği spekülasyon kârlarıyla çözülmeye çalışılmıştır.

Tablo 1: ABD’de mali sektör dışındaki şirketlerin sermayelerine kıyasla kar oranları

Yıllar	Vergiden önce (%)	Vergiden sonra (%)
1948-1950	16.2	8.6
1951-1955	14.3	6.4
1956-1960	12.2	6.2
1961-1965	14.1	8.3
1966-1970	12.9	7.7
1970	9.1	5.3
1971	9.6	5.7
1972	9.9	5.6
1973	10.5	5.4

Kaynak: Ernest Mandel, Uluslararası Ekonomi-de İkinci Kriz, sf. 35

Emperyalist sistemin merkezinde duran bu ülkelerde, kâr oranlarında 50’li, 60’lı ve 70’li yıllar boyunca görülen ağır ama istikrarlı düşüş, özellikle 1974-75 krizi sonrasında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesinin, borsaların yaygınlaşmasının ve şişmesinin arkasındaki itici kuvvet oldu. Kapitalizmin önünü alamadığı bu düşüş eğilimi, giderek daha da büyük bir sermaye külesinin borsalara akmasını koşullamaktadır.

Üretimdeki toplumsallaşma arttıkça, işletmelerin ve dolayısıyla üretimin ölçüğü devasa ve uluslararası boyutlara taşındıkça, kapitalistlerin elinde dönen para sermayenin çapı da aynı ölçüde büyür. Keza üretimdeki toplumsallaşmanın büyümesi, mülkiyetteki tekelleşmeyi hızlandırdığı için de bu para sermayenin akıl almaz büyüklükte parçaları, az sayıda tekelin elinde birikir. Üçüncü olarak da, üretici güçlerdeki bu gelişme eğilimi, kâr oranlarında bir düşüş eğilimiyle el ele gittiği için de üretimin ölçüğü ve çapı büyüdükçe, tekellerin bu üretimden elde ettikleri kâr oranları görece olarak düşer. Bu çapta bir üretim faaliyetini kârlı olarak sürdürebilmek için, kapitalist şirketler, ellerinde devinen hemen tüm para sermayeyi, borsa-banka-döviz ticareti üçgeninden bir biçimde geçirirler. Dahası, bizzat kendileri banka veya finans kurumu alırlar veya bankaların boyunduruğu altına girerler. Böylece, hemen tüm büyük sanayi holdinglerinin bünyesinde, finans kurumları ve bankalar da görülür.(35)

Borsa, emperyalist kapitalizmin mabedidir. Kapitalizmin tüm temel özellikleri, en sivri ve çarpıcı biçimleriyle, kendisini borsa mabedinin çatısı altında gösterir. Kapitalizmin çürümelerini

gözlemek için de borsadan daha ideal bir yer bulunmaz.

Bu mabedin görkemi, bünyesine emdiği akıl almaz büyüklükteki sermayeden kaynaklanır. Ancak, gördüğümüz gibi, borsalarda bu ölçüde bir toplumsal kaynağın asalak biçimde birikmesi, kapitalizmin gücünden değil, aksine güçsüzlüğünden kaynaklanıyor. Borsa, emekçi milyonlar için, kapitalizmin çürümesi ve asalaklaşmasına paralel olarak artan işsizliğin, açlığın ve yoksulluğun sembolüdür. Bütün bir tekeller dünyası için ise, borsa, sınırsızca yağmanın ve dolandırıcılığın, ‘tatlı kazançların’ sembolüdür. Bu lanetli mabet, ölüm çanları çalan kapitalizmi devirmek için ayağa kalkan emekçi milyonların devrim eylemiyle yıkılacaktır.

Dipnotlar

1: Orjinal tabiriyle; ‘in usum negotiatorum cuscunque nationis ac linguae.’

2: Meydan Larousse, ‘Borsa’ maddesi.

3: Keseden Bankaya, Tezgahtan Borsaya, Larry Allen, Kitap Yayınevi, sf. 43

4: Age, sf. 49

5: Age, sf. 53

6: Age, sf. 21

7: Age, sf. 57

8: Tepeden Dibe Borsalar, Kenan Bulutoğlu, Yapı Kredi Yayınları, sf. 80

9: Keseden Bankaya..., sf. 60

10: Age, sf. 23

11: Age, sf. 25

12: 1847 krizinin verilerini aktaran, Kapital, c.3, sf. 358-360

13: Kapital c.3, Sol Yay., sf. 795

14: “Sermaye piyasası kavramının ortaya çıkıp kurumlaşması, kapitalist ekonominin belirli bir düzeye erişmesinin sonucudur. İşletmelerin büyümesi, mekanizasyon ve daha sonra otomasyonun ilerlemesi, ekonomik üretim ve dağıtım işletmeleri için gereken sermayenin giderek yükselmesine yol açtı. Bu süreç içinde, kendi sermayesiyle kendi işletmesini kuran girişimcinin yerini sermayelerini birleştiren ortak girişimciler, onların yerini ise, çok çeşitli kaynaklardan topladıkları sermayeyi kendi sermayele-

rine destek yaparak işletmeler kuran girişimciler aldı. Giderek, hem gelişen teknolojinin gerektirdiği büyük yatırım kaynaklarını sağlayabilmek, hem de kendi dışında oluşan küçük tasarrufları kullanarak daha hızlı büyüebilmek için, girişimciler, çıkardıkları ortaklık belgelerini -hisse senetlerini- ve borç belgelerini -tahvilleri- geniş tasarrufçu kesimlerine sunmaya başladılar. işte yurt içinde ya da yurt dışında kurulu işletmelerin çıkardığı bu tür belgelerin, menkul değerlerin alınıp satıldığı sermaye piyasaları böyle ortaya çıktı.” -Türkiye’de Sermaye Piyasaları, Ahmet Günlük, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, sf. 191.

15: Kapital, c. 3, sf. 386

16: Aynı yerde

17: Age, sf. 387

18: Emperyalizm, Sol Yay., sf. 143

19: Kapital, c. 3, sf. 389

20: Keseden Bankaya..., sf. 28-29

21: “Burjuva bilgiçleri ve sözüm ona ‘sosyal-demokrat’ oportünistler, hisselerin ‘demokratlaşmasıyla, ‘sermayenin de demokratlaşacağını, ‘küçük üretimin öneminin artacağını, rolünün büyüyeceğini’ umuyorlar. ... Oysa bu, aslında, mali oligarşinin gücünü artırma yollarından biridir. Bunun içindir ki, daha ileri, daha eski, daha ‘deneyimli’ kapitalist ülkelerde, küçük değerlerde hisse senetleri çıkartılmasına yasalarca izin verilmiştir. Almanya’da hisse senetlerinin 1000 marktan düşük değerlerde olması, yasalarca yasaklanmış bulunmaktadır; bu yüzden Almanya’daki açığöz parabalaları, 1 sterlinlik (20 marklık, 10 rublelik) hisse senedi bile çıkarabilen İngiltere’ye kıskanç gözlerle bakarlar. Almanya’daki en büyük sanayicilerden ve ‘para krallarından’ biri olan Siemens, 7 Haziran 1900 tarihinde, Reichstag’a, ‘bir sterlinlik hisse senetlerinin Britanya emperyalizminin temeli olduğunu’ söylemişti.” -Lenin, Emperyalizm, Sol Yay., sf. 54.

22: Emperyalizm, Sol Yay., sf. 58

23: Türkiye’de Sermaye Piyasaları, Ahmet Günlük, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, cilt 1.

24: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c. 1

25: ABD’de emekli fonlarının varlığı, 2000’de 7

trilyon dolar idi. (Tepeden Dibe Borsalar, sf. 247) 1992'nin ilk yarısında, ABD hisse senedi piyasasına yapılan toplam yatırımın yüzde 96'sı yatırım fonları tarafından yapıldı. Tabii, bu rakam, hemen kriz sonrası riskli bir dönemi yansıttığı için, gerçek oranın üstündedir. 1992'de ABD'de günlük yatırım fonu alış hacmi, 1 milyar \$ idi. (Dünya'da ve Türkiye'de Yatırım Fonları, Gürman Tefik, sf. 3-4) Türkiye'de Nisan 2003 itibariyle yatırım fonlarında toplanan toplam para, 7.1 milyar dolardır. Ancak bu paranın sadece 281 milyon doları hisse senedi ağırlıklı A Tipi fonlardadır. Geri kalan ezici çoğunluğu, bono ve tahvil ağırlıklı B Tipi fonlardadır. Yatırım fonlarının İMKB'deki toplam payı ise yüzde 1.5'tir. (Ekonomist dergisi, 8 Haziran 2003)

26: Veriler: Borsanın Akıl Almaz Yükselişi, Robert Shiller ve Keseden Tezgaha..., Larry Allen.

27: Tepeden Dibe Borsalar, sf. 86.

28: Aktaran Kapital, c. 3, sf. 357

29: Tepeden Dibe Borsalar, sf. 62

30: Akt. Tepeden Dibe Borsalar, sf. 255

31: İktisat dergisi, Ocak 1988, Sayı 278, sf. 9

32: Veriler: Tepeden Dibe Borsalar, sf. 268-269

33: Kapital, c. 3, sf. 213

34: E. Mandel, Uluslararası Ekonomide ikinci Kriz, sf. 36

35: Eric Toussaint: "Sermayenin aşırı birikimi sonucu, gerçek veya potansiyel bir üretim fazlası (üretim fazlası kapasitesi) doğuyor. Bu, yeni kârlardan biriken sermayenin yeniden üretime yatırılmasını, en azından kısmen, engelliyor. Toplanan sermayeler, satın alma/birleşme işlemlerinde ve borsa spekülasyonu, gayrimenkul, hisse senedi alımında kullanılıyor." (Ya Paranı, Ya Canını, sf. 90-91)